

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: Cg.

ASIA: v. 1928.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C3.

ASIA:

Ministeri Setälän raportti no 1.
Köpenhamina

30/1 1928.

SUOMEN LÄHETYSTÖ
FINLANDS BESKICKNING

Köpenhaminassa,
30 p. tammikuuta 1928.
No. 179.

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
No 2 / 100 lue. D. 10 28		
6/2-28	No	Litt.
VYHMÄ	OSASTO	ASIA
5	C3	

Herra Ulkoasiainministeri,

Ohellisena saan kunnioittaen lähettää raporttini N:o 1, joka sisältää seuraavat osastot:

- I. Hallituksen pysyminen tai kaatuminen.
Landmandsbank-asia. (siv. 1-4)
- II. "Saksalaiset vaatimukset". (siv. 5-16)
- III. Tanskan sanomalehdet ja Suomi. (siv. 17-21)

Vastaanottakaa, Herra Ulkoasiainministeri,
syvimmän kunnioitukseni vakuutus.

E. J. Procopé

Herra Ulkoasiainministeri Hj. J. Procopé,

H e l s i n k i .

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
No. 2/100 Jan. D. 1928		
6/2-28	5	Liit.
RYHMÄ 5	OSASTO C3.	ASIA No. 1.

Suomen Kööpenhaminassa olevan ministerin

Kööpenhaminassa, 30 p. tammikuuta 1928.

I.

Hallituksen pysyminen tai kaatuminen. Olen odottanut,

Landmandsbank-asia.

että monet sisäpoliittisesti tärke-

ät keskeneräiset asiat johtuisivat jonkinlaiseen ratkaisuun, ennenkuin niistä tekisin selkoa. Näyttää kuitenkin siltä, kuin kaikista tärkeimmät esilläolevat asiat jäisivät toistaiseksi "pitkälle penkille". Niin on valtiopäivämiespiireistä minulle vakuutettu, ettei hallituksen so-
tilaslakiehdotus, joka tarkoittaa melkoisia supistuksia puolustuslaitoksen alalla, ensinkään tulisi ratkaistuksi ennen tulo- ja menoarvion käsittelyä, sillä valiokuntakäsittelykin tuskin vielä on alullaan. Siinä tapauksessa koko tämä suuri kiistakysymys siirtyy vastaisuuteen; ehdotuksen vaikutukset saattavat jollakin tavoin tulla kysymykseen ainoastaan laivastomenoarvion yhteydessä. Niin-
ikään näyttää vastaisiin aikoihin siirtyvän sisäasiainministerin vaalilakiehdotuksen käsittely, ehdotuksen, jonka tarkoituksena on toisaalta supistaa Folketingetin jäsenten lukumäärää, toisaalta eräällä tavalla kombineerata yhdenmiehenvaalipiirejä ja suhteellista vaalitapaa. Tämä

ehdotus sai osakseen kovin ankaran arvostelun vastaanottajaisiksi kaikkien muiden paitsi hallituspuolueen taholta, eikä siitä luultavasti lakia tule, mutta asiata ei myöskään ratkaista lähiaikoina.

Se ainoa kysymys, joka nyt lähitulevaisuudessa uhkaa hallituksen olemassaoloa on Landmandsbankin, Tanskan suuren surunlapsen asia, jossa hallituksen puolelta lopullinen esitys on oleva valmiina ennen 15 päivää ensi helmikuuta. Tämä asia taas on sillä asteella, ettei hallitus vielä liene itsekään selvillä, mikä sen lopullinen kanta tulee olemaan.

Suuren romahduksen järjestelyn jälkeen on pankki selvitetty asioitaan ja toiminut eteenpäin valtion kontrollin ja valtioneuvoston alaisena, mutta järjestely on ollut väliaikainen, ja väliaikaisuudesta on tietenkin päästävä. Tässä on kaksi tietä edessä: joko on Landmandsbankin muodostuttava valtionpankiksi, niinkuin sosiaalidemokraatit tahtoisivatkin siihen katsoen, että valtio nykyään todellisuudessa oikeastaan omistaa pankin ja että Tanskan valtiolla ei ole suoranaisesti omaa pankkia, taikka on pankin muodostuttava todelliseksi yksityispankiksi ilman valtioneuvoston takuuta, mikä käsitys porvarillisella taholla vallitsee. Kysymys on siitä, miten siirtyminen on tapah-

tuva. Kaksi vaihtoehtoa lienee hallituksessa ollut ensisijassa harkimattomaisena. Toinen olisi se, että samalla kuin vanha Landmandsbank säilyisi valtioneuvon takuulla, samalla muodostettaisiin rinnalle uusi pankki, suureksi osaksi valtion pääomalla, joka vähitellen siirrettäisiin yksityis- osakkaille. Toinen esillä ollut vaihtoehto, jonka luullaan tulevan hallituksen ehdotukseksi on, että 50 miljoonan pääomalla muodostettaisiin uusi pankki, Den Nye Landmandsbank, joka ottaisi suorastaan vastaan Landmandsbankin hyvät asiat, minkä ohella huonot jäisivät valtion vastuulle selvitettäväksi ennen v. 1932. Osakepääoman hankkimiseksi muodostettaisiin konsortium, sillä tavoin kokoonpantu, että osake-enemmistö olisi kotimaassa. Lienee ajateltu, että pääomasta 10 miljoonaa antaisi valtio, 10 miljoonaa "Nationalbanken", 10 miljoonaa "Det Østasiatiske Kompagni" ja 20 miljoonaa, siis 40 o/o hankittaisiin ulkomailta. Aikomus lienee saada uusi osakepääoma taatuksi, ennenkuin asia esitetään eduskunnalle. Kiistanalaisia kysymyksiä näkyy olevan kuitenkin monta; m.m. miten Landmandsbankin omaisuus, sen arvopaperit ja liikearvot ovat arvioitavat, ja väitetään, että laskelmissa on yritetty polkea aktiivien arvoa aivan mitättömiin.

Kaikesta päättäen ei hallituksen lopullinen ehdotus valmistu ennenkuin viimeisenä määröpäivänä, 14 p. helmikuuta, ja siihen mennessä kuuluu vielä voivan tapahtua yhtä ja toista asiassa, joka on vilkkaan keskustelun alaisena ja jonka selvittämiseksi esiintyy toinen ehdotus toisensa jälkeen. Hallitus koettaa asiasta päästä sopimukseen konservatiivien kanssa, mutta neuvottelut ovat olleet sitkeät ja vaikeat. Ennustetaan tässä asiassa itse hallituksessakin mielipiteiden saattavan mennä hajalle. Kysymys muodostuu ilmeisesti kabinettikysymykseksi, erittäin valtiovarainministeri Neergaardille, mutta se saattaa kaataa koko nykyisen hallituksen. Sijaan ennustetaan, jos niin kävisi, kuitenkin tulevan vain uuden muodostuman, jossa nykyinen sisäasiainministeri Kragh olisi pääministerinä.

Kööpenhaminassa, 30 p. tammikuuta 1928.

E. A. Scherl

Suomen Kööpenhaminassa olevan ministerin raportti No. 1.

Kööpenhaminassa, 30 p. tammikuuta 1928.

II.

"Saksalaiset vaatimukset".

Niinkuin Suomessa on

eräänlainen teknillinen termi "de svenska kraven", esiin-
tyvät nykyään Tanskassa Eteläjyllannin yhdistämisen jälkeen
myös eräät "saksalaiset vaatimukset" opetuskysymysten alal-
la ("deutsche Schulforderungen"). Viime vuoden helmikuussa
antoi Pohjoisslesvigin saksalainen kouluyhdistys opetusmi-
nisteriölle kirjelmän, jossa esitettiin eräitä toivomuksia
saksankielisen opetuksen järjestämisestä. Opetusministeriö
ja hallitus otti perinpohjaisen mietintöajan; vasta kulu-
van tammikuun 23 päivänä annettiin ministeriön vastaus.
Sanomalehdistö oli jo sitä ennen alkanut käydä levotto-
maksi ja vaati ~~mitä~~ ilman poikkeusta saksalaisten vaa-
timusten jyrkkää hylkäämistä. Eräessä "Berlingske Tidende"n
iltalehdessä 20 p. tammikuuta julkaistussa lehtori H. V.
Clausenin artikkelissa sanottiin saksalaisia vaatimuksia
mitä suurimmassa määrässä epäkainoiksi; artikkeli oli muu-
tenkin sävyltään saksalaisia yleensä suuresti loukkaava ja
aiheuttikin vastaväitteitä Saksasta käsin sävynsä vuoksi.
(Lehtori H. V. Clausen on ottanut paljon osaa Pohjois-

slesvigin tanskalais-kansalliseen työhön. Hän on n.m. rauhanneuvotteluissa Pariisissa v. 1919 ollut Tanskan Pariisin-lähetystön asiantuntija-avustajana Slesvigin kysymyksiä varten ja oli silloin jyrkästi sitä mieltä, ettei Tanska saanut ottaa vastaan sellaisia alueita, joiden väestön enemmistö oli saksankielinen. Hänen ehdottamaansa rajalinjaa, joka lopultakin olennaisesti pääsi voitolle, nimittää yleisesti "Clausenin linjaksi"). Opetusministeriön vastaus kävi yleisen mielipiteen vaatimaan suuntaan: se oli kaikissa suhteissa epäävä.

Opetuskielen järjestely Pohjoisslesvigin kouluissa.

Ennenkuin ryhdyn esittämään puheenalaisia saksalaisten kouluvaatimuksia ja opetusministeriön vastausta niihin, esitän pääpiirteissään, miten vähemmistön koulut Pohjoisslesvigissä ovat järjestetyt.

Miinkuin jo aikaisemmin, 3 p. joulukuuta 1927 (N:o 1796) ulkoasiainministeriölle osoittamassani kirjelmässä olen Saksan-Puolan kouluriidan puheinaollessa huomauttanut, ei Versaillesin rauhansopimus määrää Tanskalle mitään velvoitusta siihen uuteen osaan nähden, jonka Tanska itselleen sai Saksalta. Ei myöskään Tanskan ja Saksan välillä ole mitään myöhemmin tehtyä vähemmistönsopimusta: Saksan

puolelta esitetyn ehdotuksen sopimuksen aikaansaamisesta epäisivät tanskalaiset katsoen siihen, että sopimus kahden vallan välillä, tuottamatta mitään ehdottomia takeita, koska sopimuksen teho siinä riippuu tulkinnasta, voisi antaa aihetta sekaantumisiin ja diplomaattisiin vaikeuksiin, sekä että paraan pohjan rauhalliselle olotilalle rajaseuduissa muodostaa asianomaisen valtion mieliala, sen tahto pitää yllä vähemmistöä tyydyttävää oikeustilaa.

Saksalainen vähemmistö on vuodelta 1920-21 olevien, kansanäänestyslukuihin perustuvien tietojen mukaan 24,9 o/o, siis jotenkin tasan neljäsosa, koko uuden alueen väestöstä, joka 1 p. helmikuuta 1921 oli 163.622 henkeä. Folketingin vaaleissa ei saksalainen puolue ole saanut näin suurta äänimäärää (1920 14,3 o/o, 1921 13,5 o/o), mutta on huomattava, että osa saksalaisia ääniä tällöin tuli sosiaalidemokraateille. Tanskan ulkoasiainministeriön antamien tietojen mukaan suurin osa, ainakin 2/3 saksalaisesta vähemmistöstä, tosiasiallisesti ei ainoastaan ymmärrä tanskaa, vaan myös käyttää sitä kotikielensä, niin että tanskaa voidaan sanoa sen äidinkielenä. Vähemmistön saksalaismielisyys ei siis johdu, sanotaan, saksalaisesta alkuperästä, vaan on seurauksena näiden seutujen erikoi-

sista historiallisista oloista.

Tanskan lainsäädäntö vähemmistön kouluoloista

on pääkohdittain sanoen seuraava.

Julkiset kansakoulut. Kansakoulujen kieltä koskevat säännökset sisältyvät lakiin 1/5 1923, ja ovat pääasiallisesti seuraavat:

Kaupungeissa (Haderslevissä, Aabenraassa, Sønderborgissa ja Tønderissä) kansakoulu jakautuu kahteen osastoon, joista toisella on tanska, toisella saksa opetuskielenä, ja vanhemmilla tai holhoojilla on näiden osastojen välillä vapaa valinta. Maaseuduilla on koulujen opetuskieli sama kuin koulupiirin kansan-kieli.

Milloin koulupiirin opetuskielenä on tanska, on siellä, missä vähintään 10 o/o koulupiirin valitsijoista, joilla on vanhemmanoikeus alle 14 v:n oleviin lapsiin ja jotka edustavat vähintään 10 kouluvelvollista lasta, esittää koulukommissionille siitä toivomuksen, toimitettava äänestys siitä, onko pantava toimeen saksankielinen kansakouluopetus. Jos sitten vähintään 20 o/o koulupiirin koulukommissioneihin äänioikeutetuista valitsijoista äänestää saksankielisen opetuksen puolesta, on pidettävä huolta siitä, että sellainen opetus sitä haluaville aikaansaadaan.

Tällainen opetus on myös järjestettävä, vaikkakin pyynnön esittää ainoastaan vähempi luku valitsijoita, jos nämä edustavat 24 kouluvelvollista lasta.

Tanskankielisessä kansakoulussa annetaan kolmannen kouluvuoden jälkeen 4-6 tuntia viikossa opetusta saksassa ja saksankielisissä kolmannen kouluvuoden jälkeen 4-6 tuntia viikossa opetusta tanskan kielessä. Tämä opetus ei ole obligatorinen, vaan oppilaat voidaan siitä vapauttaa vanhempien tai holhoojien pyynnöstä.

Käytännössä on näitä säännöksiä niin sovellettu, että Pohjoisslesvigissä 1923 julkaistun tilaston mukaan on 27 julkista kansakoulua tai kansakouluosastoa, yhteensä 105 luokkaa, joissa n. 2800 lasta opetetaan saksaksi; koulujen kokonaismäärä on 303. Samaan aikaan oli oppilasmäärä tanskankielisissä kouluissa 22.100. Tanskalaisissa kouluissa annetaan, missä väestö sitä toivoo, opetusta saksan kielessä, usein enemmän kuin 4-6 tuntia viikossa, välistä 12, jopa 15 tuntia viikossa; yhteensä annetaan tanskalaisissa kouluissa 899 viikkotuntia saksan kielessä.

Kaupungeissa on ministeriö sallinut perustettavaksi saksankielisiä keskikoululuokkia, jotka liittyvät kunnalliseen koululaitokseen ja saavat valtion kannatusta

samoinkuin yleiset kunnalliset kansakoulut.

Opetusministeriö valvoo säännösten noudattamista, opettajan vaalia, lukusuunnitelmia j.n.e. Paikallinen silmälläpito on koulukommissionien asiana, jotka valitaan suhteellisilla vaaleilla. Ministeriö ottaa huomioon myös koulukommissionien vähemmistöjen toivomuksia, esim. opettajan ottamisessa.

Valtio avustaa erikoisesti niiden suurempien kustannusten suorittamista, jotka johtuvat erikielisten koulujen ja koulunosastojen perustamisesta.

Yksityiskansakoulut. Myös yksityisiä kansakouluja saadaan perustaa ja niiden antama opetus voidaan tunnustaa oppivelvollisuutta vastaavaksi. Saksalaisia yksityiskansakouluja oli vuoteen 1924 perustettu 7 kappaletta, joissa oli 320 lasta. Eräissä tapauksissa lapset saavat yksityisopetusta. Yksityiskoulut voivat saada valtionavustusta.

Ylempi opetus on järjestetty lailla 30/6 1920, jonka mukaan Pohjoisslesvigin 4 kaupungissa (Haderslevissä, Aabenraassa, Sønderborgissa ja Tønderissä) on valtionkymnaasi. Näiden koulujen opetuskieli on tanska, mutta vanhammat oppilaat, jotka olivat aloittaneet opintonsa saksaksi, saivat samalla kielellä jatkaa.

"Saksalaiset kouluvaatimukset".

Saksalaisen kouluyhdistyksen viime vuoden helmikuussa esittämät vaatimukset kohdistuvat osittain siihen, että muutettaisiin 1/5 1923 annettua lakia Pohjoislasvigin kansakoulujen hallinnosta, osittain sellaisten ylempien koulujen perustamiseen, joissa voitaisiin suorittaa n.s. "oikeuksiatuottavia tutkintoja", sekä oikeuteen saksankielisen ylioppilastutkinnon perustalla harjoittaa opintoja ja suorittaa virkatutkintoja Kööpenhaminan yliopistossa. Samalla kuin "Saksalainen kouluyhdistys" periaatteellisesti ilmoitti olevansa sillä kannalla, että saksalaisen vähemmistön oli saatava "kulturellinen itsehallinto" ja täysi tasa-arvo kaikissa suhteissa koulun ja kirkon alalla, vaati kouluyhdistys toistaiseksi ja kunnes tämä periaatteellinen vaatimus toteutuisi,

- 1) että saksalaisia kunnallisia ja yksityisiä kouluja varten valitaan omat koulukommissionit;
- 2) että saksalaisen kunnalliskoulun johto uskotaan ensimmäiselle tai ainoalle saksalaiselle opettajalle;
- 3) että valtio suorittaa tarvittavien saksalaisten kansakoululuokkien kustannukset;
- 4) että saksalaisten koulujen edustajat kouluneuvotte-

luissa saavat kutsua avukseen asiantuntijan;

5) että missä ei ole saksalaista kunnalliskoulua, tehdään oppilaille mahdolliseksi käydä naapurikunnan kansakoulua;

6) että missä vain 10 oppilasta ilmoittautuu saksankieliseen opetukseen, tällainen opetus on toimeenpantava; kouluyhdistys tarjoutuu hankkimaan tällaisen opetuksen halvoilla kuluilla; sekä

7) että vastaisten saksankielisten kansakoulujen opettajien tulee saada valmistuksensa saksalaisissa laitoksissa; tätä valmistusta täydentäisi Tanskan valtion toimeenpanema kuusikuukautinen täydennyskurssi (tanskan kielen ja tanskalaisen kulttuurin opiskelua varten).

Ylempiin kouluihin nähden ovat vaatimukset seuraavat.

1) Kaikille saksalaisten kunnallis- ja yksityiskansakoulujen oppilaille on tehtävä mahdolliseksi saksalainen keskikoulututkinto.

2) Kaikkiin kunnallisiin saksalaisiin keskikouluihin on perustettava täysin oikeuksin varustettu saksalainen "reaaliluokka".

3) Saksalaisten yksityiskoulujen tulee saada panna

toimeen saksalainen erotutkinto. Missään tapauksessa eivät saksalaiset voi hyväksyä Sønderborgissa toimeenpantua järjestelmää, jonka mukaan saksalaiseen keskikouluun liitettiin tanskalainen reaaliluokka.

4) Ainakin yksi saksankielinen valtionkoulu, joka sisältää lukioluokat, on perustettava.

Yliopistoon nähden vaaditaan, että kunnes äskemainitut lukioluokat on perustettu, jokaisella nuorukaisella, joka on suorittanut erotutkinnon saksalaisessa laitoksessa, on oleva täysioikeuksinen pääsy Kööpenhaminan yliopisto-opintoihin. (Tietenkään ei vaadita mitään saksankielistä opetusta yliopistossa, ainoastaan oikeutta saksalaisen ylioppilastutkinnon nojalla harjoittaa opintoja tanskaksi.).

Edellisen selittämiseksi on huomattavat

1) että tanskalainen "keskikoulu" on 4-luokkainen, kansakouluun rakentuva, sekä ettei keskikoulun erotutkinto, n.s. "keskikoulututkinto", oikeuta juuri mihinkään;

2) että "keskikoulu" jatkuu a) toisaalta 1 "reaaliluokalla", jonka suorittamisen jälkeen suoritettu "reaalitutkinto" oikeuttaa erinäisiin pikkuvirkoihin, samaan tapaan kuin meillä keskikoulututkinto, sekä b) toisaalta 3 lukio-

luokalla (on olemassa kolme linjaa: klassillinen, uusikielinen ja luonnontieteellis-matemaattinen), jotka johtavat yliopistoon.

Keskikoulu yhdessä reaaliluokan tai lukioluokkien kanssa muodostaa sen, mitä sanotaan nimellä "højere Al-menskole".

Opetusministeriön vastaus.

23 p. tammikuuta annettu, sisälsi pääpiirteissään seuraavaa:

Kansakoulujen hallinto ja opettajavalmistus. Ministeriö ei ole katsonut olevan syytä ottaa harkittavaksi muutoksia nykyään voimassaoleviin säännöksiin. Opetusministeriö huomauttaa, että usein tanskalaisella ja saksalaisella kansakoululla on sama huoneisto, mistä seuraa ettei täydellistä tasa-arvoisuutta kahden opettajan välillä voida saada aikaan, ja silloin toisella opettajista täytyy olla hallinnollinen johto käsissään.

Mitä tulee opettajien valmistukseen saksalaisiin kansakouluihin, ilmoittaa opetusministeriö huomionsa olevan tähän asiaan kiintyneenä. Puhumatta siitä, että saksalaisen valmistuksen saaneet opettajat voivat päästä saksankielisten kansakoulujen opettajiksi, jos suorittavat lisä-

kokeen tanskan kielessä, on myös valmistettu tilaisuus tanskalaisen opettajavalmistuksen saaneille opettajille täydentää opintojaan Saksassa, niin että kykenevät antamaan opetusta saksankielisissä kouluissa.

Oikeuksiatuottavat tutkinnot. Ministeriö huomauttaa, että saksalaisissa kouluissa voidaan suorittaa "keskikoulututkinto". Mutta ylempiin tutkintoihin nähden ministeriö "pitää kiinni siitä, että ylempään yleiskoulun ("højere Almenskole") varsinaiset loppututkinnot, reaalitutkinnot ja ylioppilastutkinnot, ovat olevat tanskalaiset ja opetuskielenä oleva tanska niillä luokilla, jotka valmistavat näihin tutkintoihin".

Oikeus harjoittaa opintoja saksalaisen ylioppilastutkinnon pohjalla. Tähän kohdistuvat vaatimukset ministeriö epäilee, "koska Tanskan valtio kaikilta kansalaisiltaan, myös vähemmistöön kuuluvilta, jotka ulkomailla ovat suorittaneet loppututkinnon, vaatii tarpeellista valmistamista tanskan kielessä ja tanskalaisessa kulttuurissa". Ministeriö lupaa kuitenkin tehdä, mikä näissä puitteissa voidaan, helpottaakseen pääsyä yliopistoon.

Opetusministeriön vastaus on sanomalehdistössä ja

Tanskan eteläjyllantilaisten taholta otettu vastaan suurella tyytyväisyydellä, niinkuin näky esim. ent. ministeri H. P. Hansenin ja Folketingsmand Holger Andersenin haastatteluis- ta. Valitettu on ainoastaan, että ministeriön vastaus on viipynyt "kymmenen kuukautta liian kauan". Ainoa, joka on hiukan myötätuntoisemmin suhtautunut saksalaisiin vaatimuk- siin, on Landstingsmand Hans Jepsen Christensen, pohjois- slesvigiläinen tilanomistaja, mutta saavuttamatta mitään kannatusta.

Suomalaisin silmin katsottuna ja verrattuna siihen, mitä me tarjoamme Suomen toiselle kieliryhmälle, eivät saksalaisten toiveet tunnu kovinkaan vaativilta. Saksalainen vähemmistö on Tanskan väkiluvusta tosin ainoastaan 1,33 o/o ja siis mitättömän pieni, mutta juuri tähänkin katsoen näiden toivomusten myöntäminen ei missään suhteessa tuot- taisi Tanskalle eikä tanskalaisille vaaroja. Joka tapauk- sessa pitäisi olla selvää, kuinka suunnattomasti harhaan- johtavaa on, kun meidän "itäruotsalaiset" täällä ovat tanskalaisille selittäneet, että ainoa kansa, joka myöntää vähemmistölle riittävät oikeudet on Tanska, ja että meidän ruotsinkieliset olisivat onnelliset, jos saisivat Suomessa saman kohtelun kuin saksalaiset Pohjoisslesvigissä.

Kööpenhaminassa, 30 p. tammikuuta 1928.

E. A. Linné

Suomen Kööpenhaminassa olevan ministerin raportti No. 1.

Kööpenhaminassa, 30 p. tammikuuta 1928.

III.

Tanskan sanomalehdet ja Suomi. Niinkuin on käynyt selville edellisistä raporteistani ja lähetystösihteerin toimittamasta sanomalehtikatsauksesta No. 1 1928 on Tanskan lehdistä yhä runsaasti ollut kirjoituksia ja tietoja Suomesta, miltei poikkeuksetta ystävälliseen sävyyn kirjoitettuja. Ja mikä on huomattavinta, meille epäedulliset uutiset sanomalehdet mieluummin jättävät julkaisematta.

Suomen kieliasiasta eivät tanskalaiset lehdet yleensä ole sanottavasti kirjoittaneet; muutamat kirjoitukset ovat viime aikoina kuitenkin aiheuttaneet vastaselyksiä. Vestsjællands Social-Demokrat oli Suomen itsenäisyyspäivän johdosta kirjoittanut kirjoituksen, jossa sanottiin, että "Finnerne er ofte gaet kraftigt frem mod den svenske Race og det svenske Sprog" ja esimerkkinä mainittiin kenraali Sihvon päiväkäsky. Koska tanskalaiset ovat hyvin valmiit ottamaan kuullakseen vastasyitä, lähetin mainitulle selittävän artikkelin, jonka lehti julkaisi 17/12; liitän artikkelistani raporttiin leikkeleen, josta sen sisältö käy selville.

"Berlingske Tidende"ssä oli pari kertaa viittailtu Suomessa tapahtuneisiin paikannimien muutoksiin (erään pikkuartikkelin "Helsinki-Oslo" asiasta oli kirjoittanut insinööri Louis Nyrop, professori Kr. Nyropin poika, joka on Suomessa Lohjan Kalkkitehtaan palveluksessa). Tämän johdosta kirjoitin mainittuun lehteen pienen selvityksen, jonka Berlingske Tidende julkaisi 13/1 iltalehdessä johtavan kirjoituksen paikalla. Panen tästäkin artikkelista mukaan leikkeen. Moni on minua kiittänyt siinä annetuista tiedoista.

Niinkuin jo on mainittu lähetystösihteerin sanomalehtikatsauksessa, olivat pääkaupunginlehdistä "Nationaltidende" ja muutamat maaseutulehdet julkaisseet Moskovasta levitetyn uutisen Suomen ulkopoliittikan uudesta suuntauimisesta, minkä dementoimme ulkoasiainministeriön ohjeiden mukaan. Tahdon ai-noastaan lisätä, että kun keskustelin asiasta "Berlingske Tidende"n ja "Politiken"in toimitusten kanssa tiedustellen, oli-ko lehdillä aikomusta ottaa palstoilleen tätä jo levitettyä uutista, sain vastauksen, etteivät sitä aio tehdä, koska he yleensä periaatteellisesti eivät levitä Sovetin liikkeel-
lepanemia Suomelle epäedullisia uutisia.

Samanlainen ystävällinen suhtautuminen kohtasi minua, kun tuli puhe "Pravda"n levittämisestä vapaaherra Grevenitzin

käyntiä presidentin luona koskevasta uutisesta. Kun uutinen oli ollut julkaistuna erinäisissä maaseutulehdissä tiedustelin, mitä pääkaupungin lehdet aikoivat tehdä ja sain kaikilta samanlaisen vastauksen kuin äsken mainitsin. Niihin lehtiin, jotka olivat uutisen julkaisseet, toimitin ulkoasiainministeriön sähkösanoman johdosta Ritzauin toimiston kautta peruutuksen. Ruotsiksi kuului antamani peruutus, joka tietenkin Tanskan lehdissä julkaistiin tanskaksi, seuraavasti:

" En del danska tidningar innehåller referat av noter, som förekommit i Moskvatidningen "Pravda" angående baron Grevenitz' besök hos Finlands president. Enligt de meddelanden, som Finska Legationen i Köpenhamn erhållit från Utrikesministeriet i Helsingfors, besökte baron Grevenitz i höstas presidenten för att anhålla om att utvisningen av en rysk emigrant måtte återkallas. Samtalet hade ingen politisk karaktär. Själva utvisningsordern är dessutom för lång tid sedan bragt i verkställighet. Det torde tilläggas, att Finlands president under de allmänna audiensdagarna emottagar varje finsk medborgare, som anhåller om företräde. Beträffande utlänningar fordras i regeln vederbörande legations förmedling; med avseende å emigranter med s.k. Nansen-pass är en sådan förmedling likväl naturligtvis utesluten. "

Kun Helsingin lehdistä myöhemmin sain lukea ulkoasiainministeriön oman peruutuksen, huomasin ilokseni, että olin joutunut toimittamaan peruutukseni miltei samoin samoin kuin ulkoasiainministeriö, niissäkin kohdin, joita ei ulkoasiainministeriön sähkösanomassa oltu mainittu.

En voi kylliksi ihailia Tanskan sanomalehdistön

oscittamaa kaunista itsekuria, samalla kuin suhtautuminen maahamme on näin ihastuttavan hyvä. Yleensä minun tulee sanoa, että Tanskan sanomalehdistö, niinkuin kaikesta siitä, mitä Lähetystön puolelta on kerrottu, suhtautuu maahamme erinomaisen suopeamielisesti ja että yhteistoiminta lehtien kanssa, jota olen persoonallisten suhteiden nojalla ylläpitänyt, on ollut erinomaisen mieluista.

Ollessani ulkoasiainministerinä oli mielessäni useasti kysymys, eikö olisi syytä yrittää perustaa jonkunlainen pohjoismaiden "sanomalehti-entente" s.o. saada aikaan sellainen sopimus, etteivät pohjoismaiset lehdet julkaisisi toisesta maasta tarkistamattomia epäedullisia tietoja, jomoinen "entente" kuuluu olevan olemassa "pikku-entente"n maiden välillä. Sellaisen päätöksen aikaansaaminen ei ainakaan Tanskan puolelta kohtaisi vaikeuksia. Suurin vaikeus varmaan olisi vastassa Suomessa; meillä kotona siihen vaa-dittaisiin erittäin Ruotsin lehtiin Suomesta kirjoittavien kirjeenvaihtajien itsehillintää. Jos nämä kirjeenvaihtajat todella käsittäisivät, kuinka heidän kirjeensä ovat Suomeen nähden skandinavilaisen ja pohjoismaisen yhteistyön pahimpana esteenä - tuottamatta ruotsalaisuudelle Suomessa muuta kuin vahinkoa - niin heidän pitäisi ilomielin suostua olemaan

mukana tällaisessa "entente"ssa. Taktiikkana on ollut tähän asti maalata ruotsinkielisten olotila Suomessa niin kurjaksi kuin mahdollista. Mitenkähän olisi toisenlainen taktiikka, se että asiat esitettäisiin niinkuin ne ovat, avonaisesti ja oikeudenmukaisesti tunnustettaisiin, että Suomi on ainutlaatuisen oikeamielisellä tavalla ratkaissut kysymyksen erikielisten väestöryhmien oikeuksista? Minä puolestani olen varma siitä, että tämä menettely toisi aivan toisenlaisen atmosfeerin, joka olisi edullinen sekä ruotsinkieliselle väestölle kotona Suomessa että myös pohjoismaiselle yhteistyölle. Se olisi sitä paitsi eduksi vähemmistöjen asialle yleensä, kun voitaisiin osoittaa, että vähemmistöä todella jossakin maailmankolkassa kohdellaan hyvin ja että vähemmistö todella myös on hyvällä kohtelulla tyydytettävissä.

Kööpenhaminassa, 30 p. tammikuuta 1928.

E. A. Lerner

at.

7 — Nr. 294

Sagkyndige. Man burde ikke tage Hensyn til en Sagkundskab, der var politisk demoraliseret, og som aldeles ikke stod paa Højde med den moderne Udvikling. De foreliggende Forslag til en Hørordning forekom Taleren saa løst udarbejdede og saa intetsigende, at de kort og godt kunde karakteriseres som militært haabløse, og det var hans inderligste Ønske, at Forslagene maatte afgaa ved en rolig Død i et Begravelsesudvalg.

Chr. Hansen (S) udtalte, at det var absolut nødvendigt, at de militære Skydebaner paa Amager hurtigst muligt blev fjernede.

— Formanden afbrød her Forhandlingen, som fortsattes i Dag.

Finnsk og Svensk.

Nogle Bemærkninger vedrørende de to Sproggrupper i Finland.

—
ds Gesandt i København,
t älä, har vi mod-
dning om Op-

Finnsk og Svensk.

Nogle Bemærkninger vedrørende de to Sproggrupper i Finland.

Fra Finlands Gesandt i København, Professor E. N. Sætälä, har vi modtaget følgende med Anmodning om Optagelse:

Hr. Redaktør!

Den finske Friheds Jubilæumsdag er forbi, og uden Undtagelse har den danske Presse indeholdt sympatiske Udtalelser i Anledning af den betydningsfulde Dag, da Norden udvidedes med et nyt, selvstændigt og med de øvrige nordiske Lande kulturbeslægtet Land. Dog indeholdt Deres ærede Dagblad, jævnsides med Udtryk for Velvilje og Venlighed, en Udtalelse, som let kunde misforstås og i Danmark udbrede den Opfattelse, at der i Finland skulde udkæmpes en „Race“- og Sprogkamp, som havde antaget meget usympatiske Former og Dimensioner.

Deres ærede Blad skriver: „Finnerne er ofte gaaet kraftigt frem mod den svenske Race og det svenske Sprog, og i Fjor gik det endog saa vidt, at den kommanderende General forbød svenske Officerer ved finske Regimente at tale Svensk sammen, naar andre hørte paa det. Dette ukloge Forbud var forøvrigt vistnok Anledning til, at den svenske Gruppe i Rigsdagen stillede en Interpellation til Regeringen Kallio om dens Forhold til nogle Uregelmæssigheder vedrørende Leverancer til Hæren. Denne Interpellation førte til Regeringens Fald, og derefter dannedes den socialdemokratiske Regering Tanner“.

Slutningen af det anførte Stykke er ganske vist rigtig — Sagen har faktisk medvirket til en Regeringskrise — men Udtalelsens første Stykke giver et urigtigt Billede af Begivenhederne.

Frem for alt maa man spørge, hvorledes det kan siges, at „Finnerne er ofte gaaet kraftigt frem mod den svenske Race og det svenske Sprog“, da i Finland — uagtet noget mindre end 11 % af Landets Indbyggere er svensktalende — det svenske Sprog er anerkendt som Landets Nationalsprog jævnsides det finske, da alle Love og Forordninger udfærdigedes paa begge Sprog, da begge Sprog tales i Flæng

ske Regering Tanner".

Slutningen af det anførte Stykke er ganske vist rigtig — Sagen har faktisk medvirket til en Regeringskrise — men Udtalelsens første Stykke giver et urigtigt Billede af Begivenhederne.

Frem for alt maa man spørge, hvorledes det kan siges, at „Finnerne er ofte gaaet kraftigt frem mod den svenske Race og det svenske Sprog“, da i Finland — uagtet noget mindre end 11 % af Landets Indbyggere er svensktalende — det svenske Sprog er anerkendt som Landets Nationalsprog jævnsides det finske, da alle Love og Forordninger udfærdigedes paa begge Sprog, da begge Sprog tales i Flæng i Rigsdagen, da enhver kan henvende sig til Landets Myndigheder paa sit eget Sprog og ifølge dertil svarende Bestemmelser modtage Svar paa samme Sprog, da den Parts Sprog, som Sagen angaar, endog anvendes som indre Tjenestesprog ved Sagens Behandling, da ethvert Barn ifølge Loven skal have Folkeskoleundervisning paa sit Modersmaal, da Landet ofrer ca. 25 % af sit Undervisningsbudget for de højere Skoler paa den svensksprogede Befolkning, skønt dennes Antal ikke fuldt udgør 11 %, da ogsaa Universitetsundervisning gives paa begge Sprog, og da endelig de svensktalende Værnepligtige indordnes i særlige Afdelinger med svensk Uddannelsessprog. Vel findes der hos os Nationalister i begge Sproggrupper, men jeg maa — uden her iøvrigt at kritisere eller forsvare dem — paapege, at de videstgaaende paa finsk Side ikke har fordret andet, end at Statens Kulturomkostninger skulde fordeles efter Sproggruppernes Forholdstal.

Deres ærede Blad nævner som et Eksempel, som skulde bevise de kraftige Forholdsregler mod den svenske „Race“, en Dagsbefaling angaaende Officerernes Sprog.

Sagen hænger saaledes sammen: Ifølge Sprogforordningen skal det finske Sprog saavel mundtligt som skriftligt anvendes for de finsktalende Troppers Vedkommende, det svenske i de svensktalende Afdelinger. Nu hændte det i 1926 under en Manøvre, at en mundtlig Ordre, som angik finsktalende Tropper, gentoges af Officererne paa Svensk gennem hele Kæden, medens Mandskabet hørte derpaa. Ejendommeligt nok var det en svensk Officer (fra Sverige), som gjorde den Øverstkommanderende opmærksom paa dette Til-

STEDNAVNE I FINLAND

De tilrettelægges efter sunde og retfærdige Principer.

Af Minister E. N. SETÄLÄ

LEJLIGHEDSVIS er i „Berlingske Tidende“ blevet omtalt Forandringer af Stednavne i Finland med Jævnførsel af norske Navneskifter (*Helsinki* — *Oslo*).

Da Forandringer af Stednavne i vore Tider er forekommet i mange Lande og Spørgsmaalet om finske Navneskifter synes at interessere dette Blads Læsere, og da tillige de offentliggjorte Meddelelser ikke har været fuldt korrekte, maa jeg have Lov til over for Publikum at gøre Rede for Sagens virkelige Sammenhæng.

Først og fremmest er der slet ikke Tale om Forandringer af Navne paa Byer, Kommuner osv. Saadanne Ændringer, hvor det har drejet sig om finske og svenske Benævnelser, er kun forekommet yderst sjælden i Finland. De mest nævneværdige, er Forandringen af det finske Navn paa Sveaborg, *Viapori* til det i finsk Folkedigtning ofte forekommende Navn *Suomenlinna* (Finlandsborg), idet Navnet *Sveaborg* dog bibeholdtes som officielt svensk Navn paa Fæstningen, ligeledes Forandringen af det gamle Kommunens navn *Mustasaari* til *Korsholm*, idet *Mustasaari* blev bibeholdt som finsk Benævnelse. De Kommuner i Finland, som har dobbelt Navn, benævnes med de finske Navne til officielt finsk Brug (f. Eks. *Helsinki*, et Navn, med hvilket Staden er blevet betegnet af de Finsktalende antagelig siden dens Grundlæggelse), med svenske Navne i officielle svensksprogede Aktstykker (f. Eks. *Helsingfors*).

Et helt andet Spørgsmaal er, hvorledes *Jernbane-, Post- og Telegrafstationerne* skal betegnes officielt. Naturligvis har disse i Regelen deres Navne efter de Kommuner eller andre Pladser, hvor de befinder sig, men det er klart, at en saadan Stations Navn — ligegyldigt hvilken — ikke kan ændre Kommunens Navn. De Navneskifter i Finland, som det drejer sig om, er netop *Stationsnavne* og deres enkelt- eller tvesprogede Benævnelse.

Regeringen i 1925 den Forordning, at Stationerne i ensprogede Distrikter, saavel i Byer som paa Landet, skulde betegnes med et enkelt Navn, Stationerne i tvesprogede Omraader med to Navne, saafremt der i Sprogbrugen fandtes to Navne. Saaledes kom f. Eks. Bystationer i rent finsktalende Omraader til kun at beholde deres finske Navn (f. Eks. *Hämeenlinna*, sv. *Tavastehus*; *Savonlinna*, sv. *Nyslott* o. s. v.), noget, som man livligt protesterede imod fra de Svensktalendes Side. Da ogsaa paa Landet, hvor de enkeltsprogede Navne tidligere havde været raadende, Stationerne skulde kaldes med dobbelte Navne, dersom Befolkningen var tvesproget, kunde det saaledes hænde, at visse Stationer, som kun havde haft svensk Navn, nu ogsaa fik et finsk, hvilket heller ikke saas gerne fra de Svensktalendes Side.

Det gjaldt saaledes egentlig ikke *Navneforandringer*. I visse Tilfælde beholdt man kun det ene af Stationens to tidligere Navne, i andre fik Stationen, samtidig med at det gamle Navn bevaredes, tillige et andet, som benyttedes af den stedlige Befolkning. Det skal endvidere paapeges, at Breve og Gods med Adresse til Stedets hævdundne Navn i alle Tilfælde befordres til Adressaten.

Det skal gerne indrømmes, at alle Navneskifter i Begyndelsen kan være meget stødende for dem, der er vant til de gamle Navne. Men det turde alligevel ikke kunne benægtes, at paa den ene Side en større Enkeltprogethed og paa den anden Side en Tilpasning efter den omboende Befolknings Sprog, som bestemmende for Stationsnavnene, ikke er „nationalistiske“, men tværtimod sunde og retfærdige Principer.

lite 2.

Fra et Trafiksynspunkt er det naturligvis det mest praktiske, at hver Jernbane- eller Poststation kun har eet Navn. Der er jo ikke for megen Plads paa en Billet eller paa et Poststempel, desuden er dobbelte Navne overhovedet mindre bekvemme for Trafiken. Tidligere, da den magtejende Klasse var svensktalende, ordnedes Sagen saaledes, at alle Stationerne kun havde svensk Navn (i Fald Stedet havde baade svensk og finsk Navn). Saaledes kaldtes f. Eks. en Jernbanestation udelukkende *Urdiala* (paa Finsk *Urjala*), en anden kun *Hyvinge* (paa Finsk *Hyvinkää*) osv. i rent finsk-sprogede Egne. Senere fandt man alligevel dette mindre retfærdigt i et Land, hvor allerede den Gang $\frac{1}{4}$ var finsktalende, og for ca. tredive Aar siden indførtes den Ordning, at *Landstationerne* kun førte eet Navn, henholdsvis finsk eller svensk efter det Sprog, som Indbyggerne eller Flertallet af Indbyggerne talte i vedkommende Kommune, hvor Stationen befandt sig. Derimod betegnedes *Bystationerne* med dobbelte Navne, hvor saadanne fandtes. Men snart derpaa kom Russificeringen, og fra Ruslands Side fordredes det, at *alle* Stationer tillige skulde have russiske Navne, dvs. svenske Navne skrevne med russiske Bogstaver, dersom Stedet havde svensk Navn, og ellers finske Navne med russisk Skrift.

De russiske Navne afskaffedes 1917, og det tidligere Forhold genindførtes. Men efter Gennemførelsen af den nye Sproglov i Finland med Inddelingen af Landet i enkelt- og tvesprogede Administrations-Omraader opstod Spørgsmaalet, om ikke denne Lov, selv om den ganske vist ikke fastslog noget bestemt i denne Henseende, dog gav en værdifuld Anvisning paa en rationel Ordning af Stationsbenævnelserne. Og paa dette Grundlag udfærdigede

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: C3.

ASIA:

Ministeri Setälän raportti no 2.
Hämeenlinna

11/5 1928.

Kööpenhaminassa, 11 p. toukokuuta 1928

U. ASIAINMINISTERIÖN		
No 5/100 Lu. D. 28		
14/5 28	No	Lu.
RYHMÄ	OSASTO	AMA
5	C ₃	

Herra Ulkoasiainministeri,

Ohellisena saan kunnioitteen lähettämä ra-
porttini No. 2, joka sisältää seuraavat osastot:

100. ~~Tanska~~ I. Tanskan hallituksen asema. (siv. 1-4)
4. J. II. Belgian kuninkaan vierailu. (siv. 5-9)
66. F. III. Ylipresidentti Jensenin hautajaiset. (siv. 10-11)
4. J. IV. Kuningasvierailu. (siv. 12-23)
8. ~~Tanska~~ V. Etelä-Jyllannin kysymys. (siv. 24-35)
VI. Käynti leskikeisarinna luona. (siv. 36-39)

Vastaanottakaa, Herra Ulkoasiainministeri,
syvimmän kunnioitukseni vakuutus.

E. S. Lönn

Herra Ulkoasiainministeri Hj. J. Procopé,

Helsinki.

Suomen Kööpenhaminassa olevan ministerin raportti no. 2.

11. V. 1928.

I.

Tanskan hallituksen asema. Työt, jotka ovat tarkoitta-
neet Suomen yhtymistä Bernin-liittoon, sekä valmistelut
Roomassa pidettävään konferenssiin ovat siihen määrin vie-
neet aikani, ettei sitä ole riittänyt raporttien kirjoit-
tamiseen. Viime aikoina ovat taas asiat, jotka ovat yh-
teydessä kuningasvierailun kanssa, pyydetty sanomalehtiartik-
kelit j.n.e. vaatineet aikansa. Mutta täältä ei olekaan
ollut niihin asti mitään tärkeätä kerrottavaa.

Kerätessäni nyt, ennenkuin noin puolentoista kuun
ajaksi poistun Kööpenhaminasta, erinäisiä pikkupaloja rapor-
tiksi, on minun puuttuvan ajan vuoksi syrjäytettävä eri-
näisiä kysymyksiä, joista olisin halunnut kertoa, esim.
Kielin yliopistokokous, kodittomien mielenosoituskulkue y.m.,
joiden käsittely täytyy jäädä toiseen kertaan, mahdollises-
ti asiainhoitajan raporttiin. Sen sijaan otan ensinnä pu-
heeksi Tanskan hallituksen aseman, vaikkei se suinkaan
tarjoa erikoisen jännittäviä momenteja.

Nykyinen hallitus on nimittäin kaikista vaikeuk-
sistaan suoriutunut erinomaisesti pääasiallisesti viisaalla

ULKOASIAMINISTERIÖ		
5/100 h. 28		
17/5-28		
ASIA	ASIA	ASIA
S	CS	

mukautumisella. Todella suuret asiat, kysymys puolustusmenojen vähentämisestä ja supistuksista maapuolustuksen alalla on jäänyt kokonaan käsittelemättä näillä valtiopäivillä; vallitsevan diskontinuiteettiperiaatteen mukaan asia on tällä kertaa rauennut ja vaatii esille tullakseen uutta aloitetta. Sama on asianlaita ankaraa kritiikkiä saaneen vaalilain uudistuksen. Pienenmät asiat saattavat tällä muodostua kireiksi; yhteen aikaan oli kysymys historiallisen kansallismuseon sijoittamisesta sellainen, että se uhkasi opetusministeriä; hallituksen ehdotus kerran jo kastuikin, mutta sovitteluilla ja muodosteluilla asia saatiin päätökseen hallitukselle edullisella enemmistöllä. Kysymys kuninkaallisen teatterin uudestirakennusjärjestelystä huomioimattamalla kaksoisnäyttämön ja radiokuuntelun tarpeita on enemmän kuin eduskunnassa herättänyt levottomuutta eduskunnan ulkopuolella, Kööpenhaminan väestössä, jossa ajatus "kottaraislaatikko"-rakennuksista on nostanut eräänlaisen myrskyn mielenosoituskokouksineen. "Kottaraispesä"-kysymys, joka ei ole milloinkaan vakavasti vaarantanut hallituksen asemaa, voinee sekin 300.000 kruunun lisämenolla saada ratkaisun, joka ei sureta kööpenhaminalaisten herttaisia sieluja.

Ainoa todella vaikea kysymys hallitukselle on ollut Landmandsbankin asia. Kun on kysymys asiasta, joka valtiolle kaikkiaan tuottanee 500 miljoonan kruunun tappion, puhumatta yksityisistä tappioista, niin on ymmärrettävää, että mieli pyrkii karvaaksi. Olen tästä asiasta koonnut ainehistoa, josta olin aikonut tehdä selkoa, jos tämä asia todella olisi muodostunut hallitusta kaatavaksi, niin kuin yhteen aikaan odotettiin. Mutta keskustelemalla ja mukautumalla on hallitus saavuttanut sen tuloksen, että ainostaan 12 häntä Folketingissä lopulla oli hallituksen ehdottamaa järjestelyä vastaan, ja asia voidaan nyt katsoa olennaisesti selvitetyksi. Pankki tulee nyt saamaan uuden 50 miljoonan pääoman, minkä ohessa vararahasto tekee 34 miljoonaa kruunua, huonot asiat joutuvat erityisen pankin yhteydessä olevan likvidationikassan selvitettäväksi, valtiontakuu loppuu 1 p. huhtikuuta 1932. Osakepääoma tulee aluksi olemaan valtion hallussa, mutta ainakin porvarillisten edustajain mielipide on, että osakkeita vähitellen tarjotaan yksityisille. Tarkoitusta varten on otettu 55 miljoonan dollarin laina Amerikasta, 4 1/2 prosentin korolla; kuoletusaika on 33 vuotta ja emissionihinta 93.037 prosenttia. Lainan edulliset ehdot ovat herättäneet Tanskassa erit-

täin mieluisia tunteita ja ovat katsottavat suureksi voitoksi hallitukselle.

Eduskunta laskettiin pääsiäiseksi kotiin; tarvitaanko mitään lyhyttäkään kesäistuntoa, ei ole vielä päätetty - mahdollista on, että se käy tarpeettomaksi, joka tapauksessa voi sanoa, että hallituksella on taattu rauhallinen elämä ensi syksyyn asti, jolloin uusi istuntokausi alkaa.

Kööpenhaminassa, 11 p. toukokuuta 1928.

E. A. Serén

Suomen Kööpenhaminassa olevan ministerin raportti no. 2.

11. V. 1928.

II.

Belgian kuninkaan Belgian kuningaspari sekä heidän
vierailu. lapsensa, Flanderin kreivi, prinssi Char-
les ja prinsessa Marie-José vierailivat Tanskan kuninkaan
luona 16-18 p. huhtikuuta. Pääkaupungin väestö otti kunin-
kaalliset kunnioituksella ja ystävällisyydellä vastaan, vaika
en voinut huomata mitään ylitsevuotavaa riemua eikä
mielestäni, sen mukaan kuin tällaisia asioita voi toisiinsa
sa verrata, herttaisuus ilmennyt samalla tavalla kuin meidän
presidenttimme käydessä Kööpenhaminassa. Syy voi olla
siinäkin, että tällä kertaa olin paljoa vähemmän mukana,
sillä tällä olevan diplomaattikunnan jäsenille - Belgian
edustajaa lukuunottamatta - ei ollut käynnin kanssa muuta
suoranaista tekemistä kuin että diplomaattikunnan jäsenet
esitettiin kuninkaalle 17 p. huhtikuuta klo 10 a.p. ja
että saman päivän iltana diplomaattikunnan jäsenet puoli-
soineen olivat kutsutut copperanlyöntöön, jonka noin 3/4
tunnin väliaikana oli "kuuri", jolloin tarjottiin virvok-
keita ja Belgian kuningasperheen jäsenet tervehtivät kaik-
kia läsnäolevia. Esittelyssä kuningas, joka esiintyi erin-

omaisen vaatimattomasti ja joka huolimatta sotilaallisista harrastuksistaan näyttää enemmän professorilta kuin sotilalta, sanoi minulle tietävänsä, että Suomella on kaunis pääkaupunki, "Helsingfort", että Suomi on kaunis maa ja korkealla sivistystasolla. Hän kysyi puhuvatko suomalaiset samaa kieltä kuin unkarilaiset, johon sanoin, etteivät puhuneet samaa, vaan sukulaiskieltä, vieläpä verraten kaukaisessa sukulaisuudessa olevaa. "Mutta teillähän on useampia kieliä Suomessa?", sanoi kuningas, mihin mainitsin meillä puhuttavan kahta kieltä, siten että vähän enemmän kuin 1/10 puhuu ruotsia, suurin osa asukkaista suomea. Mainiten vielä meidän vanhaa yliopistoamme ja korkeata sivistystämme lopetti kuningas keskustelunsa. Puhuessaan Latvian ministerin Zarinen kanssa, joka Tukholmasta oli täällä käymässä kuningasvierailun aikana - hänen kertomansa mukaan - kuningas erityisesti oli tehostanut pienten kansojen olemassaolon tärkeyttä.

Kuningasta seurasi kansainliitosta hyvin tunnettu etualan mies Belgian ulkoasiainministeri Hymans. Ne diplomaatit, joiden kanssa on ollut Hymansista puhe, ovat olleet hänen esiintymiseensä täällä kovin tyytymättömiä. Hän jäi esittämisen tapahtuessa pitkäksi aikaa seisomaan pai-

kalleen eikä esittäytynyt diplomaattikunnalle, puhui sitten
muutamien lähempien kanssa, eräässä kohtauksessa hän näen-
näisesti mielenosoituksellisella tavalla sivuutti Saksan lä-
hettilään v. Hassellin puhuakseen toisen kanssa - sanon:
näennäisesti, sillä sivuuttaminen kaiketi kuitenkin ei voi-
nut olla tarkoitettu - kulki yli lattian puhutellakseen
vastanimitettyä Suur-Britannian lähettilästä Sir Thomas B.
Hohleria. Myöskään illalla oopperassa ei herra Hymans aset-
tunut yhteyteen muiden kuin muutamien harvojen kanssa.

Ainoa, mikä koko tälle kuningasvierailulle saattoi
antaa jonkunlaisen suurpoliittisen vivahduksen, oli juuri
ulkoasiainministeri Hymansin mukanaolo. Ei ole puuttunut ul-
komaisessa sanomalehdistössä viittauksia siihen suuntaan, et-
tä tällä käynnillä olisi jokin suurpoliittinen merkitys ky-
symyksen ollessa uusista "blokkimuodostuksista". Koska Ulko-
asiainministeriö on kirjeessä kehoittanut minua sopivalla
tavalla ottamaan selkoa, onko perää puheissa tällaisista
blokkimuodostuksista, olen silloin-tällöin sivumennen politi-
koilta ja diplomaateilta tähän kuuluvia seikkoja tiedustel-
lut. Sen vuoksi myös heti Belgian kuninkaan käytyä olles-
sani erinäisistä pikkuasioista keskustelussa ulkoasiainminis-
teri Moltesenin kanssa johdin keskustelun tähän asiaan.

Ulkoasiainministeri sanoi, että jokaisen täytyy ymmärtää, että Tanskalle jokainen ajatuskin olla tavalla tai toisella suurpolitiikassa mukana, on aivan vieras. Ei saata epäillä hänen sanojaan, että käynti ei ollut mitään muuta kuin kohteliaisuuskäynti ja että Tanska muutenkin on täysin ulkopuolella kaikkia blokkimuodosteluja. Hän puolestaan ei muutenkaan ollut näistä suunnitteluista kuullut eikä niihin uskonut.

Koska Saksan nimeä on mainittu näiden blokkimuodostusten yhteydessä sekä osaa muodostavana että ulkopuolelle jätettynä, puhuin niistä kerran Saksan lähettilään kanssa. Hän piti puhetta siitä, että Saksa jollakin tavoin olisi mukana blokissa Ranskan kanssa tällä hetkellä mielettömyytenä eikä hän muutenkaan luullut mitään uusista muodosteluista valmista tulevan, vaikka eri valtiomiesten käynnit Mussolinin luona ovat näitä huhuja vireille panneet. Hän väitti, että Tanskaan nähdessä kuitenkin jotakin olisi yritetty: hän luuli, että hänellä on todisteita siihen, että Ranska on tehnyt yrityksiä saadakseen muka Tanskasta jonkinlaisen portaan Puolaan, mutta oli vakuutettu siitä, ettei yritys ollut mihinkään johtanut. Täältä käsin ei ilmeisesti näistä asioista saa mitään tietää; mahdollisesti

saisi jonkun verran enemmän tietoja Unkarista, mutta Unkaria on mahdoton täältä käsin seurata, kun siellä ei ole minkäänlaista pysyvää tarkastuspaikkaa.

Kööpenhaminassa, 11 p. toukokuuta 1928.

E. N. Soini

Suomen Kööpenhaminassa olevan ministerin raportti no. 2.

11. V. 1928.

III.

Ylipresidentti Jensenin Olin saanut toimeksi Tasaval-
hautajaiset. lan Presidentiltä laskea seppleen

ylipresidentti Jensenin arkulle hänen hautausjuhlassaan näin
kuuluvalla huhtikuun 21 päivänä päivätyllä sähkösanomalla:

" D-29 Jos vielä mahdollista laskekaa Tasavallan Pre-
sidentin puolesta seppele ylipresidentti Jensenin hau-
tajaisissa. "

Toimeksianto saapui aivan viimeisessä hetkessä en-
nen hautausjuhlaa, joka pidettiin Raatihuoneen suuressa sa-
lissa samana päivänä klo 2 päivällä. Saatoin kuitenkin
toimeksiannon suorittaa, minkä heti sen tapahduttua sähkö-
sanomalla ilmoitin.

On huomattava, ettei Tanskassa ole tapana, että
kukin itse laskisi oman seppeleensä, vieläpä sen ohella
jotakin puhuisikin, vaan seppeleet lähetetään hautausjuhlaan,
jossa eivät puhu muut kuin valitut puhujat. Tässä tilai-
suudessa oli useampia (lyhyitä) puheita, kun pääkaupungin
edustuksen ("Borgerrepræsentationen") eri puoluerhymien puhu-
jat kukin lausuvat kunnioituksensa ja vielä lisäksi Ruot-

sikin Helsingbergin kunnan kautta oli edustettuna. Huomattavin oli ent. pääministeri Stauningin puhe; oli mielenkiintoista panna merkille, että herra Stauningin puheessa, samoin kuin eräässä hautausrunossakin nimenomaan tehostettiin, että ylipresidentti Jensen, hän, joka kerran maalarioppilaana oli tullut Kööpenhaminaan ja saatettiin hautaan pääkaupungin ensimmäisenä virkamiehenä, oli "en god Borger", "en Brestorger". Täällä nähtävästi ei "Borger" ole mikään moitteen ja vihan sana.

Kööpenhaminassa, 11 p. toukokuuta 1928.

E. N. Jensen

Suomen Kööpenhaminassa olevan ministerin raportti No. 2.

11.V.1928.

IV.

Kuningasvierailu. Kun Tanskan ja Islannin kuninkaan käynti Suomessa nyt on oven edessä, lienee paikallaan lyhyesti rekapituloida asian vaiheet.

Kun Tanskan kuninkaan käynti viime keväänä oli Tasavallan Presidentin sairauden vuoksi rauennut ja kuningas 23 p. toukokuuta 1927 minulle antamassaan audienssissa ilmoittanut, ettei hän enää viime vuoden kuluessa voinut ajatella käyntiä, mutta oli valmis tulemaan seuraavana vuonna, tuli asia uudelleen esille viime vuoden lopulla. Alkoi liikkua huhuja, että vierailu muka oli jo päätetty, ajankohdaksi jotkut mainitsivat toukokuuta, samoin kuin oli aiottu viime vuonna, toiset sanoivat että käynti oli aiottu tapahtuvaksi elokuussa. Koska kuninkaan matkat täällä suunnitellaan vuoden lopussa seuraavaa vuotta varten tai heti vuoden alussa enkä ollut Helsingistä käsin kuullut asiasta mitään, lähetin Ulkoasiainministeriölle 29 p. joulukuuta seuraavan salasähkösanoman:

"Ulkoasiat Procope

H e l s i n k i

109 Siltä varalta kuningas uutenavuonna ottaisi käynnin pu-

heeksi tiedustan onko asiasta suoriin tein jotakin sovittu ja onko minun mitään sanottava"

Siihen sain 30 p. joulukuuta seuraavan salavastauksen:

"Finlandia Setälä

K ø b e n h a v n

87 ilmoittakaa taspresidentin toivovan saavansa vastaanottaa kuninkaan vierailun Suomessa ensi keväänä jollain kenties sama ajankohta kuin viime vuonna suunniteltu soveltuisi"

Tämän johdosta asetuin heti puhelinyhteyteen ulkoasiainministerin kanssa, joka lupasi asian ottaa puheeksi kuninkaan kanssa. Sovittiin, etten tekisi mitään ennen uuden vuodenkuuria odottaen, ottaisiko kuningas asian itsestään puheeksi. Minun tietenkään ei sopinut keskustelua tästä aloittaa. Uudenvuodenkäynnissä ei tästä asiasta kuitenkaan mitään puhuttu. Näin ollen lähetin 2 p. tammikuuta Tanskan ulkoasiainministerille seuraavan kirjeen:

"Köpenhamn, den 2 januari 1928.

No. 3.

Herr Minister,

Från Republiken Finlands President har jag, såsom jag redan i ett telefonsamtal nämnt för Herr Utrikesministern, fått i uppdrag att meddela, att Republikens President hyser den förhoppning att få emottaga Hans Majestät Konungens med stor glädje emotsedda besök i Finland under det ingångna året. Beträffande tidpunkten för besöket föreslår Republikens President för sin del nästa vår och samma

tid, omkring den 16 maj, som var påtänkt under det till-
ändalupna året, då Herr Presidentens svåra sjukdom till
hans stora besvikning förhindrade honom att emottaga Hans
Majestäts höga besök.

Om Herr Utrikesministern anser, att jag person-
ligen borde bringa detta budskap till Hans Majestät Konun-
gens kändedom, anhåller jag att Herr Utrikesministern måtte
för detta ändamål utverka mig audiens hos Hans Majestät.

Emottag, etc. "

Jo 5/1 Suomen Ulkoasiainministeriö minulta tie-
dusteli sähkösanomalla:

"Finlandia

K ø b e n h a v n

D-3/87 Sähköttäkää onko mitään varmuutta saatu
tulocajasta"

Mutta olin pakoitettu vastaamaan:

"Ulkoasiat

H e l s i n k i

2 Ei vielä 3"

Puhelimessa sain tietää, että kuningas katsoi
ulkoasiainministeri Moltesenin kautta tulleen kutsun riittä-
väksi eikä tahtonut vaivata minua audienssiin. Ulkoasiainmi-
nisteriltä sain sitten 7/1 vastaanottaa seuraavan kirjeen:

"UDENRIGSMINISTERIET

Journal Nr. 1 F 48

København, den 6. Januar 1928.

Herr Minister,

I Anledning af Deres Skrivelse af 2. d.M.
tillader jeg mig herved at underrette Dem om, at jeg har

haft den Ære at forelægge Hans Majestæt Kongen den deri indeholdte Meddelelse fra Republiken Finlands Præsident, og at Hans Majestæt har paalagt mig at udtale, at det vil være Allerhøjstsamme en Glæde at efterkomme Indbydelsen til et Genbesøg i Finland til det foreslaaede Tidspunkt - omkring den 16. Maj d.A.

Modtag, etc.

L. Moltesen".

Samalla sain Ulkoasiainministeriöltä tietää, että kuningas oli puhunut aikaisemman ohjelman "kalkkeeraamisesta" vain siten, että 1927 muutetaan luvuksi 1928, joten siis 15 p. toukok. tulisi olemaan tulopäivä. Nämä tiedot saatuani sähköitin 7/1:

"Ulkoasiat Procopé

H e l s i n k i

3 Toukokuun 15 mikä mielipiteenne julkaisemisen ajasta 3"

Tähän sain vastaukseksi 9/1 näin kuuluvan sala-sähkösanoman:

"Finlandia

K ø b e n h a v n

D-5 Voidaan julkaista heti siellä sovittua samanaikaisesta julkaisupäivästä sähkövastaus"

Sillä välin oli kuitenkin jo Berlingske Tidende hankkinut tiedon käynnistä ja julkaisut siitä uutisen; mistä sähköitin seuraavasti samana päivänä:

"Ulkoasiat Procopé

H e l s i n k i

4/3 Berlingskessä jo julkaistu epävirallinen uutinen"

Vaikkakin siis sanomalehdet olivat jo ehtineet edelle, kirjoitin kuitenkin tiedottamisasiasta ulkoasiainministeri Moltesenille alempana jäljennettävän kirjeen, minkä johdosta sittemmin päätettiin, että virallinen tiedonanto voisi jäädä myöhempään aikaan, kunnes m.m. oli selvillä, kutka tulisivat olemaan mukana j.n.e. Kirje oli näin kuuluva:

"Köpenhamn, den 10 januari 1928.

No. 46.

Herr Minister,

På grund av våra muntliga samtal förfrågade jag mig hos Utrikesministeriet i Helsingfors, hurvida man å finsk sida hade några önskningsmål beträffande tidpunkten för det officiella tillkännagivandet av Hans Majestät Konungens besök i Finland och har nu fått emottaga det svar, att finska Utrikesministeriet icke känner någon omständighet, som skulle hindra ett omedelbart tillkännagivande av besöket, men att finska Utrikesministeriet gärna såge, att tillkännagivandet skulle ske samtidigt i de båda länderna.

I anledning härav anhåller jag förbindligast, att Herr Utrikesministern måtte låta sig veta, i vilken form och på vilken tid det officiella tillkännagivandet från dansk synpunkt sett ansåges lämpligast böra ske, så att jag i och för samtidigt tillkännagivande i Finland där-om kunde underrätta Utrikesministeriet i Helsingfors.

Emottag, etc. "

Koska ei ollut tällä kertaa nimenomaisesti ollut puhetta kuningattaren kutsumisesta, sähkötin samana päivänä (10/1) salasähkösanoman:

"Ulkoasiat Procope

H e l s i n k i

5 Keskutelussa Moltesenin kanssa virallisesta tiedonannosta Onko esitettävä kutsun tarkoittavan kuningatarta ja muita perheen jäseniä"

Tähän sain vastauksen 11/1:

"Finlandia

K ø b e n h a v n

D-6 On kuten viime vuonnakin 5"

Hovikutsuissa 12 p. tammikuuta jouduin puhumaan muutaman sanan kuningattaren kanssa, jolle lausuin Suomessa toivottavan, että Hänen Majesteettinsa saataisiin vastaanottaa Suomen vieraana. Tähän hän vain lyhyesti vastasi: "Det tror jeg næppe". Asiasta kirjoitin ulkoasiainministeri Moltesenille seuraavasti 16 p. tammik.:

"Herr Minister,

På grund av uppdrag från Republiken Finlands President ber jag att få till Herr Ministerns kännedom bringa följande.

I det Republikens President uttalar sin synnerliga glädje och tillfredsställelse över att kunna emotse Hans Majestäts höga besök i Finland den 15 maj och de följande dagarna, ville han gärna ha det framfört för Hans Majestät Konungen och Hennes Majestät Drottningen, att det skulle lända honom till synnerligen stor glädje, om han på samma gång såsom sin och Finska folkets gäst skulle få hälsa Hennes Majestät Drottningen och Deras Kungl. Högheter, Deras Majestäters Söner, eller, ifall Hans Kungl. Höghet Kronprinsen icke samtidigt med Hans Majestät Konun-

gen kan avlägsna sig från landet, Hans Kungl. Höghet Prins Knud.

Ifall Herr Ministern anser, att jag personligen bör frambära detta budskap till Deras Majestäters kännedom, ber jag Herr Ministern utverka mig audiens i detta syfte.

Emottag, etc. "

Tämän johdosta sain ulkoasiainministeri Moltesenilta sen suullisen tiedon, että minut kutsutaan audienssiin kuninkaan luokse kutsua esittämään. Hra Moltesen mainitsi omana arvelunaan, että kuningatar ei tule Suomeen, mutta että prinssi Knud varmaankin tulee. Kruununprinssi ei missään tapauksessa voisi tulla, koska hänen kuninkaan pois-
sa ollessa tulee olla sijaishallitsijana.

Tällä välin Hra ulkoasiainministeri kysyi minulta salasähkösanomalla 24 p. tammikuuta:

"Finlandia

K ø b e n h a v n

D-14 Sähköttäkää onko luultava kuningatar ja krprinssi saapuu"

Koska vielä en ollut saanut kutsua audienssiin, vastasin samana päivänä salasähkösanomalla:

"Ulkoasiat

H e l s i n k i

14 Minulle luvattu audienssi jota odotan Moltesenin luulon mukaan ei kuningatar joka jo ennen yksityisesti hovikut-
suissa minulle sanoi tuskin tulevansa kruununprinssi regent-
tinä ei voi tulla Knud varmaankin tulee kommunikoida an-
taan kun matkaseura lopullinen 14"

Tuskin olin lähettänyt sähkösanoman, kun minut kutsuttiin yksityisaudienssiin kuninkaan luo 25 p:ksi tammi-
mikuuta klo 11 a.p. Kuningas otti minut erittäin ystävällisesti vastaan pyytäen istumaan, joka suosionosoitus sanotaan olevan harvinainen.

- No nyt me tulemme Suomeen, sanoi kuningas.

Sanoin tulevani juuri siinä samassa asiassa esittäen kutsun kuningattarelle ja prinseille jokseenkin samoin sanoin kuin äsken esitetystä kirjeessä.

- Se on kovin ystävällistä, että ajatellaan myös kuningatarta. Mutta eikö Suomessa ole silloin vielä jäitä?

Kerroin meidän jääsuhteistamme ja mainitsin samalla niitä syitä, jotka olivat aiheuttaneet Latvian presidentin tulon myöhästymisen. Vakuutin että jos niinkin sattuisi, että olisi jäitä, mikä ei ollut luultavaa, kyllä pidettävän huolta että Heidän Majesteettinsa tulevat Helsinkiin aikana, jonka H.M. määrää.

Keskustelu siirtyi niihin jäävaikeuksiin, joita oli ollut saksalaisilla laivoilla 1926. Puhuttiin sen jälkeen bolševikeista, jolloin kuningas tiedusteli, oliko meillä suunnattomia vaikeuksia keskusteluissa heidän kanssaan. Minä sanoin suhteittemme yhä tasaantuvan; kerroin mitä lyhyimmin

omista kokemuksistani siltä ajalta kuin olin ulkoasiainministerinä, osittain pienissä neuvotteluissa, osittain nonagressiivisyyksessä, jota kaikkea kuningas hyvin tarkkaavasti kuunteli.

Palasimme uudestaan Suomen-matkaan:

- No, me sitten kalkkeeraamme vain ohjelman v:ltä 1927, muuttamalla vain vuosiluvun.

- Niin, Teidän Majesteettinne, kuitenkin niin ettemme kalkkeeraa presidentin sairautta.

- Eipä suinkaan, päinvastoin toivon, että hän on oleva mitä parhaimmissa voimissa, sanoi kuningas.

Kun audienssi täten läheni loppuaan, sain, etten tietysti rohjennut pyytää vastausta heti mutta että toivoin sopivassa tilassa saavani suotuisan vastauksen.

- Tietysti en voi vastata heti, mutta sen voin sanoa, että kruununprinssi ei voi tulla, koska hän sillä aikaa on sijaishallitsijana.

Tähän loppui audienssi, josta kerroin ulkoasiainministerille heti audienssilta palattuani seuraavalla salaiskäsittelyllä:

"Ulkoasiat Procopé

H e l s i n k i

15 Tulen juuri kuninkaan luota joka kiittää kuningattaren

prinssien kutsumisesta. Antaa vastauksen myöhemmin. Kruununprinssi varmuudella ei tule"

Kuningattaren tulosta en siis saanut mitään tietää, mutta niinkuin näkyy ylläolevasta kertomuksesta ei minulle annettu kieltävää vastausta, vaikka huhutietä myöhemminkin kerrottiin, että se tälli olemaan kielteinen. Ulkoasiainministeri Moltesen sanoi minulle, ettei pitäisi yrittää mitenkään jouduttaa vastausta, koska se vain pahentaisi asiata, vaan että olisi paras odottaa. Kun minua yksityiskirjeessä pyydettiin antamaan tietoa kuningattaren tulosta saatoin, neuvoteltuani ulkoasiainministeri Moltesenin kanssa, puoleksi salaisella sähkösanomalla 29 p. maalisk. vastata ainoastaan:

"Ulkoasiat Procope

H e l s i n k i

49 Moltsen seuraa kuningasta kuningattaren tulosta ei saatane tietoa ennenkuin viimehetkessä Winckelmannin yksityiskirje"

Vihdoin 23 p. huhtik. ulkoasiainministeri Moltesen pyysi minua luoksensa keskustelua varten. Hän sanoi saaneensa ministeri Lercheltä sähkösanoman, jossa pyydettiin lopullista tietoa kuningattaren tulosta, ja pyysi minulta selontekoa, mitä minä olin asiassa tehnyt ja mitä saanut tietää. Samalla hän kysyi, tahdoinko minä yksityisaudienssin

vastauksen saamista varten. Minä jätin tämän hänen ratkaisu-
tavakseen sanoen, että mahdollisesti kuninkaalle olisi mie-
luisampaa, jos vastaus olisi kielteinen, antaa se ulkoasi-
ainministerin välityksellä Hänen Majesteettiansa enempää vai-
vaamatta. Ulkoasiainministeri oli samaa mieltä ja lupasi
seuraavana päivänä esittää asian kuninkaalle. Huhtik. 24 p.
hän sitten minulle ilmoitti puhelimesta vastauksen olevan
kielteisen, minkä johdosta heti sähköitin puoleksi salasähkö-
sanomalla:

"Ulkoasiat Procope

H e l s i n k i

58 kuningatar ei tule"

Syitä kuningattaren poisjääntiin en ole saanut
tietää. On mainittu, että sotalaivalla on tila ahdas ja
että tulee vaikeaksi valmistaa tilaa seuralaisille, kun ku-
ningatarkin tarvitsee seurueensa. On mainittu myös siitä,
ettei kuningatar Maukkaan lähde ja ettei presidentin puoli-
so käynyt Tanskassa.

Kuninkaan käyntiä seurataan täällä melkoisella
mielenkiinnolla. Lähetystö on puolestaan koettanut toimia
siihen suuntaan, että Tanskan kuninkaan käynti todella muc-
dostuisi koko Tanskan kansan käynniksi Suomessa. Lähetystö
on hankkinut kirjoitukset "Pellervon" ja "Maatalouden" Tans-

kan numeroihin; olen toimittanut Suomen Kuvalehteen maalari N.V. Dorphin esityksen Tanskan taiteesta Taidemuseosta lainattuine jäljennöksineen, joten Suomen Kuvalehdelläkin on tilaisuus julkaista oma Tanskan numero. Olen henkilökohtaisesti kääntynyt Tanskan merkkimiesten puoleen pyytäen heiltä kultakin lyhyttä lausuntoa Tanskan ja Suomen suhteista sanomalehdissä julkaistavaksi - olen saanut kaikkiaan vastaanottaa 17 lausuntoa, niiden joukossa Tanskan nyk. pääministerin, edelleen ministeri Neergaardin, kaikkien muidenkin puolueiden kuin hallituspuolueen edustajien sekä tieteen, taiteen ja liike-elämän edustajien antamia. Sitä paitsi olen antanut haastattelun Morgenbladet (København) lehteen ja kirjoittanut kaksi eri artikkelia, toisen "Politiken"iin ja toisen "Nationaltidende"n Suomen-numeroihin. Kun vielä otetaan huomioon tanskalainen taidenäyttely ja kuninkaallisen porssiin liinittäen näyttely, niin voitane sanoa, että tämä käynti on varmasti muodostuva ensiluokkaiseksi tutustumistilaisuudeksi Suomen ja Tanskan kesken.

Kööpenhaminassa, 11 p. toukok. 1928.

E. K. Selin

Suomen Kööpenhaminassa olevan ministerin raportti no. 2.

11. V. 1928.

V.

Etelä-Jyllannin kysymys. Kaikista vaikein niistä kysymyksistä, jotka Tanskan hallituksella on hoidettavanaan, vaikkapa tämä kysymys ei hallituksen olemassaoloa uhkaa, on Etelä-Jyllannin kysymys. Tämä kysymys on nykyisessä tilanteessa ensisijassa vaikea taloudellinen kysymys, mutta siihen kietoutuu samalla vaarallisia kansallisia ja separatistisia momenteja. Täysin luotettavan kuvan antaminen on miltei mahdotonta käymättä itse paikan päällä; olisiko sielläkään mahdollista vieraan saada ihan täyttä käsitystä kaikesta, on epävarmaa, sillä paljon on kiedottuna salaperäisyyden varjoon. Toivoen voivani kesällä käydä tässä mielenkiintoisessa maan osassa, rajoitun nyt, osittain puuttuvan ajan vuoksi, muutamiin viittauksiin.

Lyhyin sanoin lienee asema kuvattavissa seuraavin sanoin, jotka melkoiseksi osaksi ovat lainatut eteläjyllantilaisten omista esityksistä.

Eteläjyllantilainen maanviljelijäskunta oli ennen sotaa tasaisesti hyvinvoipaa maanviljelyksen ensisijassa ollessa karjanhoitoa ja suunnattuna teuraseläinten Saksaan viemi-

seen - tätä nykyä on pääosa tästä säädystä köyhtymässä. Ennen sotaa Etelä-Jyllannin väestö oli jyrkässä oppositsiossa pakkosaksalaistuttamista vastaan seuraten etevii johtajia, joista J. P. Hanssen oli ensimmäinen. Jälleenyhdistymisen jälkeen kansa riemuitsi päästessään emämaan yhteyteen. Kahdeksan vuotta myöhemminkin tahtoo varmaan väestön pääosa edelleenkin pysyä tanskalaisena. Mutta samalla on tanskalaismielisissäkin aineksissa saanut valtaa mielenmasennus. Näistä tuntuu siltä kuin Etelä-Jyllanti ei eläisi samojen ehtojen alaisena kuin muu Tanska. Lumous, suuret toiveet ovat kadonneet, taloudellinen paino on käynyt raudanras-kaaksi. Ja näissä oloissa kääntyvät mielet kuulemaan saksalaismielisten ehdotuksia. Taloudellinen tyytymättömyys vie tanskalaiset yhteen niiden kanssa, joiden mielessä elävät separatistiset toiveet.

Yhdistyksen tapahduttua oli eteläjyllantilainen maanviljelys heikolla pohjalla. Ryöstöviljelystä oli harjoitettu, karjat olivat monella taholla hahenneet, rakennukset rappeuneet. Samoihin aikoihin monet tilat vaihtoivat omistajaa. Joukko nuoria maanviljelijöitä hankki itselleen tiloja. Nämä, jotka olivat pitemmän tai lyhyemmän ajan olleet sodassa, olivat iloissaan ehein nahoin siitä päästyään ja ryhtyivät

innokaasti työhön. Useat olivat tutustuneet Tanskan maanviljelykseen Tanskan maatalous- ja kansanopistoissa. He kävivät parantamaan maataan, hankkimaan karjaa, koneita ja kalustoa, korjaamaan tai rakentamaan rakennuksia, - suureksi osaksi lainarahoilla, joita olikin erikoisen helposti saatavissa. Nähtiin naapurimaassa markan huimaava lasku, mutta kruunu oli kovaa rahaa, silloin noin 60 o/o nykyisestä arvostaan. Mutta kruunu kiipesi kiipeämistään korkeuteen, ja samassa nousi kruunuissa otettu velka sekkin 60 o/o:sta 100 o/o:in. Korkeiden korkojen maksaminen kävi yhä vaikeammaksi. Silloin ei muuta edessä kun pakkohuutokaupat ja tilalta pois. Pakkohuutokauppojen luku on noussut pelottavaan määrään, ja seudun taloudellista tilaa merkitään suorastaan epätoivoiseksi. Eräs asiantuntija kuvaa velkaantumisen hirveätä nousua numeroilla: 95 milj. markkaa ennen sotaa on kasvanut 400 miljoonaksi kruunuksi.

Yhteinen hätä on saattanut eteläjyllantilaiset etsimään yhteistä pelastusta, ja niin on käynyt että tanskalaismieliset ovat joutuneet yhteistoimintaan saksalaismielisten ja itsehallintomiesten ("Selvstyremænd") kanssa. On syntynyt eri "liikkeitä", joita on mainittu eri nimillä, johtajia vaihdettu, salaisia kokouksia pidetty, onpa vielä

keskusteluja yritetty pitää Saksankin johtomiesten kanssa.

Viime kesänä kuuluisaksi käynyt Cornelius Petersen, jonka toiminnasta viime kesänä kirjoitin, näkyy joutuneen syrjään; tanskalaismieliset puolestaan näyttävät karttavan vanhoja taistelujohtajiaan, esim. H. P. Hanssenia.

Maaliskuussa puhuttiin kolmesta eri "liikkeestä", jotka nopeasti seurasivat toisiaan. Ensinnä mainittiin "Hoptrup-liike". Hoptrupin pitäjässä eteläosassa Haderslevin Amtia pidettiin kokous, johon saapui 21 miestä ympäröivistä pitäjistä, pääasiallisesti tanskalaisia maamiehiä, muutamia saksalaisia ja muutamia selvstyremiehiä. Ohjelmaksi asetettiin: kruunun alentaminen 67 c/o:in tai velkojen vastaava alentaminen. Kun tuli julkisesti tiedoksi, että mukana oli saksalaisia ja selvstyremiehiä, hupeni liike mitättömiin.

Sitä seurasi "Nustrup-liike", jonka johtajana oli talonomistaja Emil Hubschmann Nustrupista ("konservatiivin ja selvstyremiehen sekoitus", sanoivat tanskalaiset) ynnä neljä konservatiivia Haderslevin amtinneuvoston jäsentä. Sen ohjelmaksi on mainittu:

1. Parikruunu pysytetään.
2. Sosiaalinen lainsäädäntö on muodostettava vakuutukseksi.

3. Pakkahuutokaupat on saatava estetyiksi m.m. moratoriumilla.

4. Valtion menoja on vähennettävä.

5. Vaaditaan positiivista kauppasetta.

"Nustrup-liikettä" on sanottu yritykseksi, jonka tarkoituksena oli saada levottomuus ohjatuksi konservatiiviseksi talonpoikaisliikkeeksi. Kertoman mukaan teki eräs "Veronmaksajajyhdistykseltä" ("Skatteborgerforening") hankittu puhuja esitelmällään asialle huonon palveluksen, niin että koko liike jäi sikseen.

Ja niin alkoi muodostua uusi liike, jota on tapana nimittää "kolmanneksi liikkeeksi" tai ehkä vielä useammin nimellä "det tredje Slesvig". Kun ensimmäiset tiedot liikkeestä tulivat julkisuuteen, mainittiin, että oli tarkoitus muodostaa koko seudun käsittäviä järjestöjä, joiden mallina oli saksalainen "Treuehandgesellschaft" ja että lähin päämäärä olisi järjestelmällisen veronkiellon ja pakkahuutokauppojen ehkäisemisen aikaansaaminen. Johtajaa aluksi ei varmaan tunnettu, mutta piankin liikkeen pääjohtajaksi ilmoitettiin tilanomistaja H. C. Lei, Snosbekistä, saksalainen folketing-ehdokas.

Social-Demokraten julkaisi folketingmand J. P. Nielsenin kirjoituksen, jossa mainittiin "det tredje Slesvig" in suorastaan vaativan tullirajan siirtoa ja taloudellista liittymistä Saksaan. Etelä-Jyllanti eli Pohjois-Slesvig yhdistettäisiin muun Slesvigin kanssa taloudelliseen liittoon ollen yhteisessä tullionionissa Saksan kanssa. Etelä-Jyllannin maataloustuotteita saataisiin vapaasti viedä Saksaan, Saksasta saataisiin vapaasti tuoda teollisuustuotteita, lannoitusaineita j.n.e. maanviljelyksen hyväksi Pohjois-Slesvigiin. Näistä asioista oli jo alustavasti puhuttu saksalaisten politikkojen, m.m. saksalaisten sosialidemokraattien kanssa; nämä olivat kuitenkin torjuneet tällaiset yksityisluontoiset neuvottelut sekä ajatuksen ainoastaan paikallisista tullihuojennuksista.

Liike ei kuitenkaan itseään jättänyt yleisöä tietämättömyyteen vaatimuksistaan, vaan uuden liikkeen vaatimukset saatettiin julkisuuteen. Yöllä vasten 20 päivää huhtikuuta läksi kaikista neljästä eteläjyllantilaisesta kaupungista autoja liikkeelle levittämään plakaatteja, joissa "maan täydelleen luhistumisen estämiseksi ja pysyvän kansallisen rauhan turvaamiseksi" Tanskan hallitukselle esitettiin seuraavat vaatimukset:

1. On muodostettava eteläjyllantilainen 15-jäseninen neuvosto, joista 8 väestö itse valitsee; muut 7 ovat olevat paikkakunnan oloihin tutustuneita henkilöitä.
2. Neuvosto valmistaa ehdotuksen siitä, mitkä hallinto-ohaarat annetaan Pohjois-Slesvigin itsensä huollettavaksi, jotta siten hallinto yksinkertaistettaisiin, verorasitus helpoitettaisiin ja taloudelliset olot kaikkia turvaavalla tavalla järjestettäisiin.
3. Tanskan valtio antaa tarpeelliset varat käytettäväksi pakkoakordin aikaansaamiseen koko Pohjois-Slesvigiä varten. Tällöin vaaditaan inflatsioonikruunu, jolla Etelä-Jyllanti on finansioitu, huomioonotettavaksi ja kaikki velkasuhteet alennettaviksi määrätyn asteikon mukaan.
4. Jäännösvelan korko on pulakautena alennettava kohtuulliseksi korkokannaksi.
5. Moratoriumilla ovat kaikki pakkohuutokaupat pysäytettävät, kunnes edelliset kaksi kohtaa on toteutettu.
6. Tanskan hallitus asettaa varoja käytettäväksi Etelä-Jyllannin työttömyyden torjumiseksi.

7. Neuvoston tulee työskennellä paremman menekin ja parempien kauppasopimusten aikaansaamiseksi maanviljelykselle.
8. Neuvoston on valvottava, että ensisijassa maakunnan omat lapset saavat virkoja ja toimia Etelä-Jyllannissa.
9. Hypoteekkilainarahaston ja lainakassan varat ovat annettavat neuvoston hoidettaviksi.
10. Pohjois-Slesvigin valtio-oikeudellista yhteyttä Tanskan kanssa eivät vaatimukset kosketa.

Plakaatti loppuu seuraavin sanoin: "Ellei näitä ehdotuksia oteta huomioon, katsevat allekirjoittaneet velvollisuudekseen harkita, mihin muihin laillisiin toimiin voidaan ryhtyä päämäärän turvaamiseksi."

Plakaatteja, joilla on 58 allekirjoittajaa, näistä 50 tanskalaista, levitettiin mainittuna yönä 50.000 kappaletta, ja pantiin julki kautta koko Etelä-Jyllannin. Seuraavana päivänä kiertivät asiamiehet talosta taloon keräämässä allekirjoituksia. Ja väestö on allekirjoittanut 70 - 90 o/c:in asti.

Niinkuin näkyy on vaatimuksissa osittain selvästi autonomistis-poliittisia vaatimuksia valtiovallan osittaisesta

siirtämisestä eteläjyllantilaiselle neuvostolle ja erinomaisen vaikeita taloudellisia vaatimuksia pakkoakordista, inflatsioonikruunun mukaan - vaatimuksia, joita on maan valtiollisen johdon taholta merkitty suorastaan mahdottomiksi.

Tämän, ehimmäkseen "Lei-liikkeeksi" nimitetyn liikkeen johto on luisunut melkoiselta osaltaan saksalaisten ja autonomistien käsiin. Ei ole puuttunut yrityksiä saada liikettä suunnatuksi mahdollisiin uomiin ja tanskalaisliikkeeksi. Heti pääsiäisen jälkeen, 13 p. huhtikuuta, oli pidetty Tinglevissä kokous, jossa oli mukana myös Etelä-Jyllannin isänmaallisesta tanskalaisuudesta tunnettuja valtiopäivämiehiä ja jossa tilannetta vakavasti pohdittiin. Tinglevin kokous valitsi valiokunnan, jonka päätöistä keskustella myös saksalaisten kanssa on toiselta taholta ankarasti arvosteltu. Tinglev-valiokunta, joka otti ohjelmaansa suuren kokouksen pitämisen Aabenraassa 5 p. toukokuuta, on sekin antanut julkilausuman, jossa m.m. vaaditaan pakkohuutokauppojen estämistä.

Lienee syytä huomauttaa, että eteläjyllantilaiset ovat asettuneet myös pohjoisjyllantilaisten talonpoikain yhteyteen; on ilmeisesti tehty yrityksiä yleisestä talonpoikaisluokan nostattamisesta maanviljelystä rasittavien vaike-

uksien auttamiseksi.

On selvää, että tapahtumat ovat herättäneet vakavaa huolestumista, mutta keinojen löytäminen laillisella pohjalla liikkuen on perin vaikeata. Radikaalinen vasemmisto on viitannut jo aikaisemmin tekemäänsä ehdotukseen, jonka mukaan olisi yleensä tapahtuva eräänlainen akordintapainen velkojen alentaminen, mutta tämä ehdotus lienee perin vaikea toteuttaa.

Hallituksen puolelta tilanne on johtanut suuren Etelä-Jyllannin valiokunnan asettamiseen, jossa ovat mukana Etelä-Jyllannin johtavat valtiopäivämiehet sekä edustettuina omien ehdotustensa mukaan maatalousseurat, pienviljelijät, käsityölliset, kalastajat, kauppa- ja teollisuusmiehet ja työmiehet. Tämän valiokunnan tulee antaa selvitys elinkeino-oloista ja työttömyydestä Etelä-Jyllannissa verraten sekä rajan eteläpuoleisten että rajoittavien pohjoisjyllantilaisten seutujen oloihin. Valiokunta asetettiin 3 p. toukokuuta ja sen puheenjohtajana on Stiftsamtmand P. Herscherd ja tämän lisäksi 13 jäsentä. Valiokunnan tarkoituksena on heti ryhtyä työhönsä.

Aabenraan suureen kokoukseen 5 p. toukokuuta, minkä kokouksen ennen mainittu Tinglev-valiokunta oli panut toi-

neen, oli kutsutuista 500:sta saapunut 250-300. Keskustelu oli laaja ja päättyi siihen, että perustettiin yhdistys, jonka nimeksi hyväksyttiin "Sønderjydske Erhvervs Sammenslutning", ja sen hallitukseen valittiin 10 jäsentä, jotka itse saivat täydentää itsensä 3:lla.

Kokouksen menoa on kuvattu rauhalliseksi. Tämän n.s. Tinglev-liikkeen päämääräksi asetettiin olla kansallisella pohjalla vastapainona Lei-liikkeelle. Terveystyöskentelä mainittiin erityisen pulakassan muodostamista, kahden vuoden vapautta koronsuorituksesta Krediittiyhdistykselle, 200 miljoonan kruunun avustusta valtion puolelle. Ohjelmaksi hyväksyttiin seuraava:

"Yhdistyksen tarkoituksena on koota väestö työhön uuden terveen pohjan luomiseksi maanviljelykselle sekä luoda menestystä ja viihtymistä kaikille elinkeinoille. Tämä päämäärä näyttää olevan parhaiten saavutettavissa: 1) hankkimalla luotettavia tietoja maanviljelyksen kannattavuudesta ja käyttöoloista; 2) levittämällä oikeata käsitystä siitä, että ne edellytykset, joiden alaisena maanviljelys nykyään työskentelee, tietävät uhkaavaa vaaraa koko yhteiskunnalle; sekä 3) erityisesti tehostamalla maan hallitukselle sellaisia vaatimuksia, että lainsäädäntötietä on hankittava mah-

dollisuus sisäisten tuottokustannusten mukauttamiseen maailmanmarkkinain hintoihin."

Etevien Etelä-Jyllannin johtomiesten kesken on esiintynyt eri mielipiteitä, mikä merkitys uudella yhdistyksellä on oleva. Se on tietysti piankin näkyvä.

Tulee vihdoin mainita, että pääministeri on käynyt Etelä-Jyllannissa, josta hän on aivan vasta palannut, ja että sisäasiainministeri Kragh aikoo sinne mennä halatorstaina; hänen tarkoituksensa on, niinkuin hän minulle ilmoitti, pitää kokouksia Etelä-Jyllannin neljässä ammissa. Hän sanoi muuten hallituksen käyttävän uskottuna miehenä Etelä-Jyllannissa sosiaalidemokraattista edusmiestä J. P. Nielsenin, jonka on määrä pitää selvittäviä esitelmiä kaikissa Etelä-Jyllannin kunnissa.

Tällä kannalla asia nyt on. Näin lähden edellän minun on mahdollista ottaa selkoa pääministerin vaikutelmista. Niinkuin sanoin, olen ajatellut kesän aikana tehdä matkan Etelä-Jyllantiin katsoen siihen että tämän meille vanhoista ajoista ~~olisi~~ mielenkiintoisen seudun tunteminen saattaa sekä kansalliselta että taloudelliselta kannalta olla meille arvokas.

Kööpenhaminassa, 11 p. toukokuuta 1928.

E. N. Jensen

Suomen Kööpenhaminassa olevan ministerin raportti no. 2.

11. V. 1928.

VI.

Käynti leskikeisarinna
luona.

Olen joutunut eri tiloissa
tapaamaan keisari Aleksanteri III:n
tyttären suuriruhtinatar Olga, joka asuu äitinsä leskikei-
sarinna Dagmar-Marian kanssa ja on naimisissa erään venä-
läisen pakolaiseversti Kulikovskijn kanssa. Hieneltä kysyin
kerran, luuliko hän leskikeisarinnalla olevan halua ja voi-
mia ottaa vastaan Suomen lähettiläs. Sen johdosta 25 p.
huhtikuuta minulle soitettiin, että Hinen Majesteettinsa
halusi nähdä minut luonaan Hvidøressä, missä hän asuu,
seuraavana päivänä klo 12,15 päivällä. Ajoin siis tähän
huvilaan, joka sijaitsee mitä ihanimmassa paikassa Juutin-
rauman rannalla. Vahtisotilaat ja hovimestari, ruhtinas
Dolgoruki, oli jäänökseni muinaisesta hovista.

Hovimestari otti minut vastaan alakerrassa puhuen
itsepintaisesti venäjää. Mutta kohta saapui suuriruhtinatar
Olga sanoen iloisella vaatimattomuudella tanskaksi; "Minun
äitini odottaa teitä". Minä seurasin rappusia ylös suuri-
ruhtinattaren johtamana, joka vilkkaasti keskusteli kanssani.

Keisarinna istui huoneen nurkkauksessa, takanaan

ihana näköala Juntinrannalle päin. Kasvat näyttivät verrattain hyvin säilyneiltä, vaikka heikkous oli ilmeisesti huomattavissa. Lausuin iloni siitä, että H. M. oli voinut raskaiden vaiheiden jälkeen terveenä saada rauhallisen olon vanhassa isänmaassaan.

- Minä en ole niin hyvinvoipa kuin ehkä luulette. Mutta minä iloitsen nähdessäni Suomen edustajan. Minulla on vain hyviä muistoja Suomesta ja minulla on siellä ollut niin monta hyvää ystävää.

Minä vakuutin, että Suomessakin Keisarinna Dagnar-Mariasta on mieluisat muistot, erittäin keisariperheen käynneistä Suomessa.

- Niin, meidän kävimme siellä joka vuosi. Ja suomalaiset laulajat lauloivat ihanasti. Siellä oli varsinkin yksi, joka lauloi niin että minä vielä kuulen hänen äänensä korvissani. Mutta minä en voi muistaa nimeä.

- Se oli varmaan Vuorio, sanoin.

- Niin, nimeä en voi muistaa, sanoi keisarinna, mutta suomalaisten laulajien ystävyys on minulle unohtumaton. Semmoista muistaa mielellään, kun on kadottanut kaikki, niinkuin minä. Kaikki mitä minulla on nyt kahdessa huoneessa.

- Mutta Teidän Majesteettinne on kuitenkin ollut onnellinen siinä, että Teidän Majesteetillanne on ollut kaksi isänmaata ja Teidän Majesteettinne nyt on voinut päästä suojaan omaan kotimaahansa. Niin monet venäläiset ovat menettäneet kaikki ja samalla ainoan isänmaansakin.

- Se on totta, sanoi keisarinna. Englantilaiset olivat niin hyvät ja auttoivat minut kotiin.

Keisarinna tiedusteli, missä olin ^{ollut} aikaisemmin, ja puhe kääntyi lopuksi 1918 vuoden tapauksiin. Mainitsin, että olin tavannut punakapinan aikana suuriruhtinas Kyrillin ja hänen puolisonsa. Leskikeisarinna ei ottanut puhuakseen suuriruhtinas Kyrillistä, vaan sanoi, että vuosi 1918 mahtoi olla Suomelle kauhea.

- Me katsomme itsemme kuitenkin onnellisiksi, sanoin, että niiden tapausten kautta saavutimme itsensäilyksemme. Muutenhan olisimme joutuneet samaan kadotukseen kuin missä Venäjä nyt on.

- Se oli teille todellakin onni, ja minä toivon Suomelle sydämestäni kaikkea hyvää.

Minä ymmärsin, etten voinut kauemmin vaivata 80-vuotiasta kovia kokenutta naista. Minä kiitin siitä, että hän oli ottanut minut vastaan ja leskikeisarinna

lausui rakastettavalla hymyllä kiitoksensa siitä, että olin tullut.

Omituisuuden vuoksi mainitsen, että samana päivänä klo 2 olin kutsuttu soviet-lähetystöön aamiaisille, jossa paitsi minua oli mukana Saksan ministeri sekä erinäisiä tanskalaisia, etupäässä elinkeinoelämän edustajia.

Kööpinhaminassa, 11 p. toukokuuta 1928.

E. v. Scher

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: 63

ASIA:

J. a. Asiamhoitaja Nygssösen raportti no 1.

Kööpenhamina

26/6 1928

Suomen Lähetystö
Finska Beskickningen

No. 1066

Kööpenhaminassa, 26 p. kesäkuuta 1928.

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
6 101 Sal. 1928		
2/7-28		LIV.
RUUSU	MAUTO	ASIA

Herra Ulkoasiainministeri,

Ohellisena saan kunnioittaen lähettää
raporttini No. 1, joka sisältää seuraavat osas-
tot:

- I. Etelä-Jyllannin kysymys (siv. 1-12)
- II. Tanska ja Islanti (siv. 13-18)
- III. Jälkikäikuja kuninkaitten käynneistä
Suomessa (siv. 19-20).

Vastaanottakaa, Herra Ulkoasiainministeri,
syvimmän kunnioitukseni vakuutus.

V.a. Asiainhoitaja:

J. Myllymäki

Herra Ulkoasiainministerille

H e l s i n g i s s ä .

Suomen Lihetystö
Finska Beskickningen

Suomen Köpenhaminassa olevan v.a. asiainhoitajan raportti no. 1.

26. 6. 1928.

I.

Etelä-Jyllannin kysymys.

Kriisitilanne jatkuu Tanskassa edelleen. Varsinkin maatalous kärsii tuntuvasti sen vaikutuksista. Jännityksellä odotetaan sentakia tulevaa satoa, joka, jos se on oleva hyvä, on aikaansaava helpotusta tilanteeseen. Kuinka vakava tämä on, siitä saa selvän kuvan, kun kuulee, että maatalous monessa osassa maata tuottaa vain 1 prosentin voittoa pääomalle. Tanskan talous on kuitenkin siksi vankalla pohjalla, että se on jaksava kestää koetuksen. Vakavampi on tilanne Etelä-Jyllannissa, jossa uudet olot eivät ole vielä vakaantuneet, ja jossa väestö kärsii maatalouden uudelleen organisoimista, aikoinaan tapahtuneesta markkalainojen muuttamisesta paisuviksi kruunulainoiksi ja osaksi säästöjen jättämisestä saksalaisiin pankkeihin reichsmarkan romahduksen tapahtuessa. Tilanteesta lausui Folketingsmand J. P. Nielsen, josta ministeri Setälä puhuu viime raportissaan, hiljan kuvaavasti, että kun isänmaalliset riemujuhlat Etelä-Jyllannin yhdistämisestä vanhaan emämaahan olivat ohi, jäi jällelle tosiasia,

että kysymyksessä oli hyvin vaarallinen leikkaus. Maakunta oli leikattu irti vuosikymmeniä kestäneestä yhteydestä ja haava oli ammottava vaatien mitä huolellisinta hoitoa.

Koska Etelä-Jyllannissa yhä enemmän on ruvettu vetoamaan kriisilakeihin, on kai syytä tässä luetella tärkeimmät. Ne ovat tosin tarkoitettut koko maata varten, mutta monet niistä joutuvat sovelletuiksi erikoisesti tässä maakunnassa. Viime valtiopäiväin hyväksymät kriisilait ovat seuraavat:

1) Loven om Udlaan af Staatsmidler til Landbrugere til Opnaaeelse af Akkord. Sen mukaan maatalousministeri sai 10 milj. kruunua lainattavaksi pankeille ja säästökassoilta pakkoakordien aikaansaamiseksi pakkohuutokauppojen ja vapaaehtoisten akordien sijaan.

2) Loven til Oprettelse af mindre Gaardbrug i tyndt befolkede Egne af Landet. Tämä laki myönsi 2 milj. kruunua kahtena vuotena pientilojen perustamiseksi ja rahat ovat annettavat 2 prioriteettilainoina. Se on sangen tärkeä juri Etelä-Jyllannille, jossa rajaseuduilla on huomattavasti harvaanasuttuja seutuja. Udstykningsforening täällä onkin hiljakkoin pitänyt Tinglevissä yleiskokouksen lain sovellut-

tamisen pohtimiseksi.

3) Lov om Driftslaaneforeninger for Landbrugere. 6 milj. kruunua on tässä myönnetty ~~lainoiksi~~ yllämainittujen yhdistysten jäsenille väliaikaisiksi käyttölainoiksi aina 15 % asti tilan arvosta.

4) Lov om Driftslaan til Haandværkere. Kahtena vuonna myönnettiin 2 milj. kruunua yhteensä käsityöläisille annettaviksi lainoiksi. Myöskin kalastajat ja pientilalliset voivat saada lainoja näistä varoista.

Hallitukseen ei ole viime aikoina levännyt Etelä-Jyllannin kysymyksessä. Ministeri Setälä mainitsi jo viime raportissaan ministerien matkoista sinne ja Erhvervsudvalget'in perustamisesta, jonka kiireimmiten on valmistettava hallitukselle esitettäviä ehdotuksia toimenpiteiksi pulan lieventämiseksi. Palatessaan matkaltaan sisäministeri Krag ilmoitti, että sen tarkoituksena oli ollut neuvotella kunnallisten viranomaisten, maakuntaneuvostojen ja kaupunkien edustajien kanssa työttömyyden lieventämisestä. Neljässä maakuntapäätöksessä Aabenraa, Sønderborg, Tønder ja Haderslev oli pidetty kokouksia, joihin osaksi työläistenkin edustajat olivat saaneet ottaa osaa. Kokoukset olivat olleet rauhallisia

ja oli niissä esitetty sekä jo toteutetut että toivottavat toimenpiteet työn hankkimiseksi työttömille. Myös teiden rakentamisen tärkeydestä lohkotiloiksi aijotuille seuduille oli keskusteltu. Kaiken kaikkiaan oli ministeri saanut sen käsityksen, että pula hyvällä tahdolla ja yhteisvoimin on alettavissa. Ministerin saama aineisto otetaan eri ministeriöissä käsiteltäväksi ensi tilassa.

Toukokuun 28 päivänä piti pääministeri Madsen-Mygdal suuren jännityksellä odotetun puheen Venstre-puolueen vuosikokouksessa Gram'issa. Kokous oli suurimpia kaikista Etelä-Jyllannissa milloinkaan pidetyistä. Kautta maakunnan oli kansaa koottu siihen. Lei-miehet olivat agiteeranneet ahkerasti saaden tuhatkunnan puoluelaisiaan liikkeelle. Junat olivat olleet täynnä kansaa ja autoja kerrotaan kulkeneen yhtenä karavaanina kokouspaikkaa kohden. Lasketaan 7 - 8000 henkeä olleen läsnä tilaisuudessa. Pääministeri alkoi puheensa selostuksella valtiopäivien työstä erikoisesti viipyen verolakien uudistuksessa ja kriisilaeissa, mitkä olivat puheen pääsisältönä. Tässä yhteydessä hän lausui m.m., että huudetaan liian kärkevästi apua valtiolta, mutta kun koko väestö on vaikeuksissa ja pulatilassa, on valtio sitä myös-

kin. Tämä on kuitenkin asianlaita, ei ainoastaan Tanskassa, vaan koko Euroopassa. Valtiolla on nyt sama tehtävä kuin yksityistalouksilla, katsoa että menot jos mahdollista suhtautuvat oikein vähennettyihin tuloihin. Yhtäältä vaaditaan valtion menojen vähentämistä, toisaalta valtion osanottoa jopa yksityisvelkojen korvaamiseen, lainojen myöntämistä tappiokorkoihin, työttömien avustamista j.n.e. Nykyisen maataloudelle katastrofaalisen pulakauden ohi on päästävä työskentelyllä, koska se on vain tilapäinen. Tilanne tuhansissa maalaiskodeissa on vaikeampi kuin koskaan ennen nykypolven elinaikana, mutta toivoton se ei ole. Pakkahuutokauppojen lopettaminen, vaatimus yksityisvelkain "Nedskaring"istä kulta-arvoon y.m. ovat mahdottomat toteuttaa ja epäoikeudenmukaiset. Vieläpä ne vaikuttaisivat vahingoittavasti maatalouteen. Jos kaikki nousevan kruunun aikaan tehdyt kaupat järjestetään uudelleen, niin ovat myöskin sen laskun aikana tapahtuneet kaupat otettavat jälleen esille. Mutta tämä johtaisi kaaokseen. Talollisten on sensijaan pikimmiten vedottava lakiin akordeista ja sen suomiin etuihin. Myöskin luotonantajain etujen mukaista on, että aikaansaadaan tällaisia sopimuksia.

Sitten pääministeri kääntyi puhumaan etelä-jyllantilaisliikkeistä. Hän puhui Lei-miesten seinille naulaamista

vaatimuksista (ks. ministeri Setälän raportti no. 2 sivu 30) ja sanoi, että hallituksen ainoa vastaus niihin on, ettei niitä voida eikä saa hyväksyä. Tanskaan ei perusteta erikoishallituksia maan osiin. Tanska on yksi kokonaisuus. Tanska haluaa, että sen rajalla oleva vähemmistökansallisuus saa nauttia kaikkia muiden kansalaisten oikeuksia ja etuja, mutta jos tämä huutamalla liian räikeästi tahtoo herättää huomiota pääkaupungissa, niin se erehtyy. Siellä seurataan pienimpiäkin liikkeitä rajamaassa suurimmalla mielenkiinnolla.

Vielä pääministeri kosketteli väitettä, että koko Etelä-Jyllanti olisi maksukyvytön. Tosin on erotus hyvinvoipien ja huonoissa oloissa olevien välillä suurempi täällä kuin muualla, mutta keskimäärin katsoen tilanne ei ole täällä huonompi kuin muualla. Tosin maakunta maailmansodan loppussa oli loppuun uuvutettu, mutta Tanskaa ei voida moittia sodan vaikutuksista. Tanska on uhrannut paljon varoja maakunnan tilan parantamiseksi ja onneksi menestyksellä. Tämä on aivan verrattomasti paremmassa tilassa nyt kuin 8 vuotta sitten. Tosin vaikeuksia on vielä, mutta hallitus on yhä edelleen toteuttava lujaa ohjelmaansa niiden poistamiseksi, erikoistoimenpiteillä, mikäli vaikeudet eri paikkakunnilla ovat kysymyksessä, ja yleisillä toimenpiteillä, kun vaikeudet ovat

yhteiset kautta maan. Pääasia on ettei menetetä rohkeutta, vaan että kaikkia tarjolla olevia keinoja käyttäen pyritään ohi nykyisen kriisikauden.

Puhetta seurasi keskustelu, jonka aikana Lei sai tilaisuuden esiintyä. Hän sanoi että vika oli yksinomaan systeemissä ja ettei enää tulla toimeen fraaseilla. Pääministeri ei ollut osoittanut tietä pois vaikeuksista. Hallituksen tulee järjestää olot niin, että kannattaa säästää. Onko ministeri huomannut mihin suuntaan kansallinen virtaus kävi vaaleissa Saksan puolella.^{x)} Samoin on käyvä täälläkin. Me vaadimme saada pysyä tiloillamme. Emme voi kestää enää toisia 3 - 4 vuotta. Myöskin Cornelius Petersen esiintyi, mutta hänen puheensa oli hänen tavallista mahtipontista fraasien sinkoamista ilman järkeä ja järjestystä.

Puhe otettiin vastaan pääkaupungin lehdistössä yksimielisellä tunnustuksella, että koko Tanska oli sen takana. Yksityiskohtiin kohdistuvat vastapuolueitten moitteet hukkuivat yleiseen tyytyväisyyteen. Myöskin rajaseudun lehdet antoivat sille tunnustuksensa; Sønderjysk Dagblad ja Haderslev Stiftstidende ovat varmasti oikeassa, kun sanovat

x)

Vaaleissa Etelä-Schleswigissä tanskalaiset menettivät joukon ääniä.

että mikä hyvänsä Tanskan hallitus olisi voinut lausua saman ja että kaikki puolueet ovat tämän puheen takana, kun siinä puolustetaan Tanskan yhteyttä kansallisia salajuonia vastaan.

Cornelius Petersen, joka kuten yllä mainitsin, esiintyi Gramin kokouksessa, on nähtävästi ainakin toistaiseksi näytellyt osansa loppuun. Kuten muistetaan, alkoi hän noin vuosi sitten painattaa seteleitä, jotka olivat joko hänen tahi Folkets Selvstyre'n lunastettavat vaadittaessa. Viime toukokuussa ilmoitettiin hänen anoneen oikeusministeriöltä oikeutta julistaa ne setelinsä arvottomiksi, joita ei vissin määräjän kuluessa lunasteta. Tarkoituksena oli saada puhdas voitto lunastamattomista seteleistä suurien tappioiden korvaukseksi. Oikeusministeri hylkäsi kuitenkin anomuksen selittäen, että setelien omistajat olivat Folkets Selvstyre'n saamamiehiä ja ettei ole sallittua että vain osa näistä joutuu kutsutuksi lopputilitykseen. Kuluvan kesäkuun alussa ilmestyi Folkets Selvstyre-lehti S.O.S. ensi sivulla; se ilmoitti, ettei se voi enää ilmestyä, koska kirjanpaina- ja vaatii painatusmaksun etukäteen. M.m. kirjoitetaan lehdes- sä: " Og saa er det Slut. Tre Dage at løbe paa, inden Tappet gaar ned for Tragediens sidste Akt. - - Dør vi nu;

javel saa dør Samlingsbevægelsen ogsaa. Der vil aldrig mere^{x)} blive skrevet et Referat af Samlingsbevægelsens Møder, intet Angreb kan besvares mere, og Ordet Samlingsbevægelse nævnes ikke mere". Lei julkaisee siinä myöskin artikkelin sanoen m.m. "Vi kan vare uenige om Midlerne og Vejen, men Maalet er det samme for begge Bevægelser. Vi har derfor ikke Raad til at miste en Avis som taler vor Sag" j.n.e.

Edellisestä käy selvästi ilmi Selvstyren ja Lei-
liikkeen läheinen suhde toisiinsa. Ei sen takia ole vaille
mielenkiintoa, mitä toimittaja Svensson Haderslevista lausui
tässä eräänä päivänä näistä liikkeistä. Hän sanoi, että kun
Kööpenhaminassa aina alusta alkaen oltiin halukkaita sivuut-
tamaan Selvstyre-liikkeen olankohauksella, niin hän on otta-
nut sen vakavalta kannalta. Jo 1926 hän oli kirjoittanut,
ettei vaara piillyt harkitsemattomissa teoissa, vaan siinä,
että tanskalainen hallinto ja Tanskan yhteiskunta tulevat vi-
hatuiksi Etelä-Jyllannin asukkaiden keskuudessa. Vuotta myö-
hemmin hän oli lisännyt, että nämät uuden maakunnan asuk-
kaat elävät kuohu- ja murroskautta, joka voi vaikuttaa sen
vastaiseen kehitykseen. Vastakohtaa tanskalaiseen hallintoon
ei saa kärjistä, koska tämä ajaa selvstyreläiset saksalais-

x)

Lei-puolueen virallinen nimi

ten helmaan. Nyt on jouduttu täten Lei-liikkeeseen, joka on saman pulan oire, toisella nimellä ja johdolla, mutta vaarallisempi, koska se on kotimaisten saksalaisten johtama. Lei on saksanmielinen, hän haluaa yhdistää Pohjois-Schleswigin jälleen Saksaan. Mutta liike saa laajemman kansallispoliittisen taustan, kun ottaa huomioon, että tunnettu Folketingsmand pastori Schmidt ja koko saksalais-schleswigiläinen lehdistö ovat kiinnostetut Lei-liikkeestä. Lehti "Der Schleswigholsteiner" on julkaissut erikoisen Lei-numeron eivätkä Kielin, Hampurin ja Berlinin lehdet salaa, että kysymys on Tanskan ja Pohjois-Schleswigin erottaminen toisistaan. Kysymys ei siis ole leikinteosta. Kansa etsii yhtäältä ulospääsyä taloudellisesta pulasta ja Saksan lehdistö vetää tästä toisaalta ikäviä johtopäätöksiä.

"Politiken" julkaisi hiljakkoin uutisen, että Lei-liike saa taloudellista tukea etelästäpäin noin 5000 kruunua kuussa. Eräs herra Hübschmann on todistajain läsnäollessa tunnustanut, että propagandaa tehdään saksalaisilla rahoilla, missä hänestä ei tuntunut olevan mitään moitittavaa. Koska tähän uutiseen ei ole tullut peruutusta, on katsottava siinä olevan perää.

Että hallituskin on havainnut vaaranalaisen tilan, sen osoittavat mainitut ministerien matkat Etelä-Jyllantiin. Sitä todistaa myös kuninkaan ja kuningattaren matka sinne kuluvan kuun keskipäivillä. Heidät otettiin vastaan kaikkialla suurella riemulla. Huomattavin tapaus matkalla oli, että kuningas otti vastaan Lein y.m. liikkeen johtajia Aabenraassa. Lei esitti puheessaan kuninkaalle uudelleen vaatimuksen kultakruunun "Nedskaring'istä" ja toimenpiteistä, jotta talolliset eivät joutuisi pois tiloiltaan. "Der er ingen af os som ønsker, at de nationella Modsätningar i vor Landsdel uddybes. Vi ønsker tværtimod det modsatta", hän lausui m.m. Kuningas oli vastannut, että hän ei voi vastata henkilökohtaisesti, koska hallitus ja valtiopäivät päättävät asioista hänen kanssaan. Hän oli edelleen lausunut ilonsa siitä, että kansa kääntyi hänen puoleensa suoraan.

Lei kuuluu jälkeempään lausuneen ilonsa ystävällisestä vastaanotosta, joka muka oli ollut toista kuin pääministerin esiintyminen Gramissa. Muuten on Lein käyntiä pidettävä moraalisenä voittona tanskalaisuudelle. Jo itse tosiasia on huomattava, mutta myös hänen julkilausu-

Suomen Liihetystö
Finska Beskickningen

- 12 -

mansa solidaarisuudesta Tanskaa kohtaan on sitova häntä tulevaisuudessa. Nyt onkin toistaiseksi vallinnut hiljaisuus Etelä-Jyllannissa. Kööpenhaminasta päin vain järjestetään joukkomatkoja sinne vastaukseksi etelä-jyllantilaisten suurelle käynnille täällä viime pääsiäisen aikaan.

Kööpenhaminassa, 26 p. kesäkuuta 1928.

J. Ryyssölä

Suomen Köpenhaminassa olevan v.a. asiainhoitajan raportti no. 1.

26. 6. 1928

II.

Tanska ja Islanti.

Vuoden 1918 Yhdistyslain mukaan

toimii vakinainen tanskalais-islantilainen lautakunta pitäen vuosikokouksensa vuoroin Kööpenhaminassa, vuoroin Reykjavikissa. Tänä vuonna kokous pidettiin viimeainitussa paikassa. Lautakunnan tarkoituksena on valvoa hyvien välien säilyttämistä maiden välillä sekä katsoa, ettei kummassakaan maassa säädeta toisen maan oikeuksia loukkaavia lakeja.

Kuluvana vuonna on tähän vuosikokoukseen kiinnitetty tavallista enemmän huomiota, koska odotettiin, että kysymys forbundslov'in irtisanomisesta 1940 joutuisi käsiteltäväksi siinä. Miten asia tuli esille viime tammikuun 24 päivänä ent. ministeri Eggerz'in Islannin Altingissä tekemän välikysymyksen kautta on Lähetystön kirjelmässä no. 297 tarkemmin selostettu.

Tanskan delegatioon kuuluvat sisäministeri Krag, folketingsmand Borgbjerg ja professori Arup. He matkustivat kesäkuun 5 päivänä Reykjavikiin. Tarkoituksena oli paitsi

yhdistyslain irtisanomiskysymystä, pohtia sillimonopoli-, kalastuksentarkastus-, museo- ja sovintomenettelysopimus-kysymystä.

Delegatio palasi takaisin toissapäivänä. Sanomalehtihaastatteluissa sen jäsenet antoivat tietoja neuvottelujen tuloksista. Saadakseni kuitenkin autenttisia tietoja asiassa kävin Islannin ministerin luona, joka mielellään ilmoitti, mitä hän asiasta tiesi. Niinpä kysymys yhdyslain irtisanomisesta ei ollut ollut ollenkaan päiväjärjestyksessä. Varmaa on kuitenkin, että se tulee irtisanottavaksi. Tanskalaistenkin taholta jo käsitetään, että se on suotava. Islantilaiset haluavat ensiksikin omaa ulkomaanedustusta, joka yhdyslain mukaan nyt on Tanskan hoidettavana kokonaisuudessaan. Kuinka niin pieni maa voi sen menot kantaa on toinen asia, mikä on saattanut monen islantilaisenkin ajattelemaan tarkemmin kysymystä. Ministeri Björnsson oli kuitenkin optimistinen katsoen, että sekin puoli järjestyy, kun nyttemmin yleensä yksinkertaistutetaan ulkoedustusta kaikissa maissa.

Mitä tulee kysymykseen välitystuomiomenettelyä koskevista sopimuksista, oli pohdittu Tanskan ja Islannin

välille tehtävää sopimusta sikäli, että koetettiin aikaan-
saada järjestely, jonka mukaan myöskin Islanti tulisi osal-
liseksi sopimukseen, jotka Tanska on muitten maitten kanssa
tehnyt. Lähinnä oli keskusteltu Skandinavian maiden sopimuk-
sista ja niihin liittymisestä. Lopulliseen tulokseen ei kui-
tenkaan oltu vielä päästy, vaan oli asia jätetty hallitus-
ten välisissä neuvotteluissa ratkaistavaksi.

Museo-asia jäi edelleen kolmimiehisen komitean
käsiteltäväksi. Kysymys on Tanskan Kansallismuseossa säily-
tettävistä esineistä kuten puuleikkauksilla varustetusta van-
hasta Valthjafstadin kirkonovesta, muutamista kirkkotuoleista,
alttarikalkeista, tekstiileistä katoliselta ajalta j.n.e.
Yllämainittu komitea sai toimekseen tutkia kyseessäolevat
esineet ja antaa lausuntonsa lautakunnan ensi vuoden koko-
ukselle. Huomattava on, että islantilaisten vaatimat arkis-
tossa säilytetyt asiakirjat, m.m. 700 vanhaa nahkalehteä,
jotka aikanaan on koottu piispain arkistoista ja tuotu
Tanskaan, on suostuttu luovuttamaan takaisin vaikeuksitta.

Edellämäinitussa Altingin kokouksessa tammikuussa
edustaja Eggerz m.m. arvosteli ankarasti tapaa, jolla Tans-
ka hoitaa kalastuksen tarkastusta Islannin vesillä. Yhdys-
lain mukaan Tanskan tulee hoitaa tätä tarkastusta, kunnes

islantilaiset itse haluavat ja voivat ottaa sen huolekseen. Eggerz olisi halunnut, että Islanti jo nyt ottaisi tarkastuksen haltuunsa. Kun siellä kuitenkin on vain 2 tarkastuslaivaa ja rannikko on niin pitkä, että sen tehokas vartiointi vaatisi ainakin kymmenen laivaa, niin ovat islantilaiset itse kiirehtineet pyytämään, että Tanska edelleen samassa määrässä kuin tähän asti ottaisi osaa tarkastuspalvelukseen. Tanskalle tämä maksaa vuosittain 4 - 500.000 kruunua, joten he ovat valmiit luovuttamaan tarkastuspalveluksen kokonaan islantilaisille. Järjestyksen valvonta Islannin rannikoilla jää siis ennalleen, ainakin kunnes islantilaiset ovat saaneet jo tilaamansa kolmannen vartiolaivan.

Islanti on järjestänyt sillin tuotannon ja kaupan monopooliksi valtion valvonnan alaisena. Sillikalastus on nim. joutunut keinottelun esineeksi yhä suuremmissa määrässä. Hinnat ovat nousseet ja laskeneet suhteettomasti aikaansaaden alituista epävakaisuutta. Nyt on järjestetty valtion keskus, joka määrää tuotannon kalastustonnistoon nähden. Laki edellyttää pakkoluovutusta, mikä koskee myöskin tanskalaisia tehtaita ja Tanskan kansalaisia. Tämä on

herättänyt suurta levottomuutta Tanskassa, joka harjottaa huomattavaa sillin vientiä Ruotsiin ja Norjaan. Kysymys järjestettiin nyt lautakunnan kokouksessa niin, että liikkeet voivat asettua suoraan yhteyteen sillimonopoolilaitoksen kanssa saaden jatkaa liiketoimintaansa kuten ennen. Monopooli on voimassa toistaiseksi vain vuoden, joten ensi vuonna se jo voi olla lakkautettu, ellei järjestely ole tyydyttävä.

Lopuksi keskusteltiin kokouksessa vielä kysymyksestä Tanskan ja Islannin kansalaisten yhtäläisistä oikeuksista kummassakin maassa. Islantilaisien puolelta on nim. valitettu, että tanskalaiset näiden oikeuksien perusteella ovat liian etuoikeutetussa asemassa Islannissa lukuisuutensa ja rahanluutensa kautta. Nyt päätettiin ottaa tutkittavaksi, mikä merkitys kysymyksellä on kummankin maan kansalaisille, ja ratkaista asia, kun tutkimuksen tulokset on saatu.

Edelleen ministeri Björnsson kertoi, että olot Islannissa ovat normaalit. Sadon toiveet ovat hyvät, vaikka kuivuutta valitetaan. (Tanskassa asianlaita on päinvastainen). Islannissa työskennellään uutterasti maan kohottamiseksi.

Suomen Lähetystö
Finnska Beskickningen

- 18 -

miseksi joka suhteessa. Kuumien lähteiden käyttöä teollisuuden palvelukseen ja keskuslämmitykseen kaupungeissa kokeillaan. Monet kosket ovat vasta kehittyvän teollisuuden paras tuki. Kaupan suhteen ministeri valitti, ettei Suomen kanssa olla läheisemmissä suhteissa. Islannissa tarvitaan puita rajattomasti, siellä kun ei ole metsiä ollenkaan, ja Suomessa on sillillä suuri menekki. Olisi siis suotavaa, että suoranainen kauppavaihto molempien maitten välillä saataisiin vilkastumaan.

Kööpenhaminassa, 26 p. kesäkuuta 1928.

J. Nyström.

Suomen Köpenhaminassa olevan v.a. asiainhoitajan raportti no. 1.

26. 6. 1928.

III.

Jälkikaikuja kuninkaitten käynneistä Kuninkaan palatessa Suomessa.

olin tilaisuudessa tapaamaan hovimarsalkka Juelin, joka mitä ylistävimmin sanoin kertoi matkasta Suomeen. Vastaanotto oli ollut valtava ja kaikki oli onnistunut hyvin. Ministeri Moltesen kertoi samaa vähän myöhemmin. Vielä hän lisäsi kuninkaan lausuneen paluumatkalla laivalla pidetyillä päivällisillä pitämässään puheessa, että matka oli ollut unohtumaton, ja että se oli jättänyt "et Minde for Livet". Hän oli sitäpaitsi ollut loistavalla tuulella pitkät ajat matkan jälkeen. Osastopäällikkö Engell kertoi edellisen lisäksi kuninkaan hänelle sanoneen jäähyväisiksi, että tämän matkan muisto on oleva yhdistävänä siteenä koko seurueelle ainaiseksi.

Ministeri Moltesen kertoi edelleen, että Norjan kuningas oli täällä käydessään paluumatkalla Suomesta hieman ihmetellen kertonut hänet vastaanotetun suomeksi. Muuten hän ei siihen painoa pannut kuin että oli vaikeaa tietää, milloin hänen vuoronsa oli vastata. Tästä ulko-

ministeri johtui puhumaan aitosuomalais-liikkeestä ja sen ilmauksista. Niinpä oli Ruotsista jääty pois, kun taas Unkariin oli lähtenyt satoja. Selitin ylioppilaiden poistajämisen syyt ja että sitä Suomessakin johtavissa piireissä oli pahoiteltu. Berlingske Tidende oli esittänyt asian yksipuolisesti, mutta Lähetystö oli saanut siihen peruutuksen. Kysyin oliko ministeri lukenut sen ja hän vastasi myöntäen ollen siihen tyytyväinen. Unkarin juhlat taas olivat erikoistilaisuus ensimmäisenä turaanilaisten kansain yhteisenä kokouksena. Aitosuomalaisuudesta lisäsin, että se on liike, joka, kuten kaikki uudet liikkeet, menee joskus liian pitkälle, enemmän kuitenkin ulkonaisessa huitomisessa kuin teoissa. Kun aitoruotsalaiset häviävät Suomesta ja olot kehittyvät niin, että suomenkieli tosiaan tulee sille kuuluvaan asemaan, niin riidat häviävät itsestään. Tähän ministeri selitti, että tri Virkkunen oli hänelle antanut saman selityksen asiassa aikanaan.

Kööpenhaminassa, 26 p. kesäkuuta 1928.

J. Wijkström.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C₃

ASIA: _____

V.a. Asialhoitaja Nyysösen rap. no 2.

Köpenhamina

16/8 1928.

Suomen Lihetystö
Finska Beskickningen

Kööpenhamina, elok. 17 p:nä 1928.

No. 1417.

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
No 101107 h.e. D. 10 28		
20/4-28	5	LEL
ULKOASIA	OSASTO	ASIA
5	03	

Herra Ulkoasiainministeri,

Ohellisena saan kunnioittaa lähettää
raporttini no. 2, joka koskee satamalakon vaikutuk-
(70. n.) sia Tanskassa.

Vastaanottakaa, Herra Ulkoasiainministeri,
syvimmän kunnioitukseni vaikutus.

J. Kallio

Herra Ulkoasiainministeri H. J. Procopé,
Helsinki.

Suomen Lähetystö
Finska Beskickningen

Suomen Kööpenhaminassa olevan v.a. Asiamiehen

16/8 - 28.

ULKOASIAMINISTERIÖ		
No 20/101 Sac D. 19 28		
20/8-28	19	LII
ASIA	ASIA	ASIA
5	CS	

2.

Satamalakon vaikutukset

Tanskassa.

Vaikka Lähetystö sähkösanomin jo-

ko suoraan tai pressetiedoituksina

sekä kirjelmillään on koettanut pitää Ulkoasiainministeriössä tapahtumain tasalla täällä, ei täydellinen yhteenveto suomalaisten laivain sulkujutusta ehkä kuitenkaan ole vailta mielenkiintoa.

Kuten ministeri Setälä viime raportissaan kertoi, sujuivat lastaus- ja purkaustyöt suomalaisilla laivoilla Tanskan satamissa ministeri Rytterin määräyksen turvissa sangen tyydyttävästi joko laivaväestä kokoonpannulla tai Suomesta tuodulla vapaaehtoisella työvoimalla. Näin ollen oli sulun vaikutus odotettua pienempi, melkeinpä vain näennäinen. Tämä tosiasia ei tietysti jäänyt sulkuun osallisilta huomaimatta ja sentakia satamatyöläisten yhdistys kirjelmällä Arbejdsmandsforbund'ille viime heinäkuun 15 päivästä pyysi, että sulku laajennettaisiin kaikkiin Suomesta tuleviin ja sinne meneviin tavaroihin siitä huolimatta, minkä maan laivoilla kuljetus tapahtui. Lyngsle ei pitänyt salassa, että hän

aikoi noudattaa pyyntöä. Tämä herätti lehdistössä, kuten odottaa sopi, suurta huolestusta. Huomautettiin vahingosta, mikä koituisi Tanskalle itselleen tällaisen sulun kautta, koska maa vuosittain vie Suomeen noin 35 milj. kruunusta jalostettuja teollisuustuotteita ja tuo sieltä noin 15 milj:sta puuta y.m., enimmäkseen raaka-aineita. Loppujen lopuksi joutuisi vahinko työllisten kamettavaksi.

Kaikesta huolimatta päätti Arbejdsmandsforbund'in johtokunta viime kuun 25 p:nä antaa ensimmäisen varoituksen sulun laajentamisesta kaikkiin Suomeen meneviin ja sieltä tuleviin laivoihin sekä kehoittaa Tanskan yleisessä välttämään suomalaisia tuotteita. Tähän työnantajayhdistys vastasi osoittamalla heti Volgiftsretille protestilausekirjelmän, jossa se väitti, ettei syyskuun sopimuksessa edellytetty sympatialakkoja ulkomailla tapahtuvien työtaistelujen johdosta, joten kyseessä oleva sulkua oli katsottava laittomaksi.

Tällä välin oli Social-Demokraten'issa uusi loukkaava kirjoitus ministeri Setälästä, jossa arvoiteltiin hänen menettelynsä lähettimille sopimattomaksi; ei

muka sopinut, että ulkovallan ministeri ottaa osaa polemiikkiin j.n.e. Katsoin olevan viisainta neuvotella sanomalehtipäällikkö Poulsenin kanssa siitä, eikä hän tahtoisi puhua Borgbjergin kanssa ja huomauttaa siitä, miten sopimatonta tuollainen kirjoitustapa ystävällisissä suhteissa olevan maan lähettilästä on. Kuten kirjeessäni no. 1292 viime kuun 31 päivältä olen kertonut, hra Poulsen pitkän keskustelun jälkeen lopulta lupasi tehdä sen. Kaikesta sittemmin tapahtuneesta päättän tästä ei ole ollut mitään hyötyä.^{x)} Poulsen muuten katsoi, että ainoa tapa dementoida Social-Demokraten'in valhe- ja solvauskampanjaa oli toimittaa tilastotietoja, jotka olivat edullisia maalle, lehtiin, mutta suoraan Suomesta Ritzau'n kautta. Hän lupasi sitten katsoa, että sanomalehdet huomaisivat ja julkaisisivat ne. Lähetyksen ei pitäisi mitenkään enää omasta puolestaan näkyvästi sekaantua uutisten levittämiseen. Sähkötin tästä Ulkoasiainministeriölle, mutta sähkötietoja ei ole kuulunut. Kun sitten saapui saapui Ulkoasiainministeriön sähkösanoma no. 86, jossa kehoitettiin julkaisemaan paperi- ja puutavaralehden tilastotiedot ja Lähetyksi juuri oli saanut vastaanottaa Suomen työnantajaliiton selostuksen

x) Näkyväisenä tuloksena keskustelusta oli, että Morgenbladet seuraavana aamuna julkaisi vastauksen, jossa sanotaan, että ministeri Setälä on tehnyt velvollisuutensa torjuessaan maansa parjaukset ja toimintat asemansa edellyttämällä arvokkuudella.

Suomen Lähetystö
Finska Beskickningen

-4-

laivakulusta viime kesäkuulla, menin ensin näyttämään ministeri Moltesenille näitä lukuja, koska arvelin niiden kiinnittävän myöskin Tanskan hallituksen huomiota. Kuten kirjeessäni no. 1295 t.k. 2 päivältä olen ilmoittanut, kehoitti ministeri Moltesen minua toimittamaan ne lehtiin seuraamalla hra Poulsenin neuvoa Lähetystön pysymisestä piilossa. Sen asema oli sen päällikön osanoton johdosta polemiikkiin hyvin arka. Nyt hra Poulsen, joka kutsuttiin saapuville, lupasi vastuksetta itse toimittaa tilastotiedot lehtiin Ritzau'n uutisina Helsingistä.

Seuraavana päivänä hra Poulsen kuitenkin ilmoitti, ettei hän voinut saada muuta kuin laivakulkua koskevan uutisen julkisuuteen. Tämän johdosta oli Lähetystö pakotettu suoraan lehtien toimituksille lähettämään Ministeriön sille osoittamat tiedot paperin ja puun viennistä, mitkä se saikin julkaistuksi.

Tällä välin oli Arbejdsmandsforbund'in työttömyyskassa katsonut olevansa pakotettu rajoittamaan sulussa olevien työmiesten työttömyysavustuksen 150 päivästä 100 päivään ja 100:sta 70 päivään. Samaan aikaan päätti Arbejdsdirektoratet lopettaa työttömyysavustuksen

maksamisen kuljetustyöläisille kaikissa satamissa, joissa sulkua toteutettiin, sekä lakata lähettämistä työntekijöitä niihin. Tämä toimenpide oli ankara isku sulkuhommille ja Lyngsie raivosi suuttumuksesta. Koska tässä ei kuitenkaan ollut tapahtunut mitään lainvastaista, olivat kaikki vastalauseet turhat, ja Kööpenhaminan, Aarhusin, Odensen, Aalborgin, Struerin, Karrebaksminden ja Nørresundbyn satamissa joutuivat työmiehet vaille työttömyysavustuksia.

Voi sanoa, että maan koko porvarillinen lehdistö yksimielisesti asettui laajennettua sulkua vastustavalle kannalle. Sen todistavat sekä pääkaupungin että eri maaseutukaupunkien lehdistä tulleet leikkeleet. Yleinen tuntui olevan pelko, että Suomeen meneviä tavaroita aletaan transitoida Hampurin kautta. Eikä tämä pelko ollut perää vailla. Lähetystölle tuli kyselyjä valtamerentakaisen lastien omistajilta, voiko antaa laivojen saapua Kööpenhaminaan, vai oliko kehoitettava niitä menemään Hampuriin. Roskilde Avis tiesi lisäksi kertoa ensimmäisen esimerkin siitä, että sulun johdosta suuri Suomesta tullut konetilaus oli peruutettu ja mennyt Sak-

saan. Kaikki tämä olikin omiaan herättämään huolestusta.

Tällä välin suomalainen matkustaja- ja lastilaiva Vellamo jatkoi säännöllisiä vuorojaan ja muissa satamissa saatiin suomalaisten laivain purkamistyöt suoritetuiksi. Lollandissa ei ole ollut edes sulkua, koska sen arbejdsmand'it eivät kuulu Lyngsien joukkoihin. Pääkaupungin satamaselälle vain kokoontui muutamia purjealuksia puulastissa, joita ei voitu saada puretuiksi.

Lyngsie taas matkusti Osloon Skandinavian maitten työmiehistysten vuosikokoukseen, jossa ajottiin päättää sulun levittämisestä koko maailmaan. Hän palasi sieltä vasta suoraan Voldgiftsret'in istuntoon 8 p:nä t.k., jossa sulun laillisuudesta oli annettava lopullinen tuomio.

Kuten tunnettua tuomittiin tässä istunnossa sekä alkuperäinen että laajennettu sulkulaittomaksi. Koska olen lähettänyt tuomion kokonaisuudessaan Ulkoasiainministeriölle, katson sen selostamista premisseineen tässä turhaksi. Pääasia oli, että oli ai-

kaansaatu periaatteellinen päätös, joka kielsi sympatiasulut ja lakot, kun kyseessä on ulkomaalainen työtaistelu, johon kumpikaan puoli ei voi vaikuttaa suoranaisesti.

Voi sanoa, että koko Tanska hengähti vapaammin tuomion tultua. Lyngsje ei keksinyt ensihädäksi muuta kuin takertua tuomion "omituiseen expeditioon" ja kutsua sitä väkivallanteoksi. De samvirken-
de Fagforbund /ammattilaisten liitto/ lausui, että se noudattaa ilman muuta tätä tuomiota ainakin toistaiseksi. Kuvaavaa on, ettei Social-Demokraten lausunut kuin pari sanaa tuomion johdosta. Ne olivat kyllä kuvaavat, se kun sanoi tuomiota "poliittiseksi". Se antoi vain Lyngsjein puolestaan pitää melua siitä enemmän. Surullisinta oli että Lyngsje nyt uhkasi yleisellä satamalakolla ja että hän pani tämän uhkauksen toteen osoittamalla työnantajaliitolle ensimmäisen varoituksen tällaisesta. Tällä hetkellä odottaa koko Tanska taas vavis-
ten, mitä tapahtuman pitää. Totta on, että koko yhteiskunta oikeusministeriä myöten on uhanut ryhtyä kaikkiin keinoihin taisteluun lakkoa vastaan, jos se on o-

levä tarpeen. Mutta jo yleislakon uhka vahingoittaa maan taloudellista elämää sen levottomuuden takia, minkä tällainen tuo mukanaan. Työnantajaliitto teki tästä heti valituksen Volögiftsret'iin ja nyt odotetaan jännityksellä tuomion tuomiota. Jännitys on sitä suurempi, koska saattaa odottaa, että Lyngsie sanoo irti koko syyksuunsovimuksen, jos tuomio on olevalle häntä vastaan. Näin tästä toimenpiteestä, jolla aluksi kai oli tarkoitettu syrjäyttää puolesta Suomen sulkua jatkamaan, on tuleva koko yhteiskunnan mukaansa tempeava suurtaistelu.

Tuomion langettua Lyngsie kuitenkin heti julisti sulun loppuneeksi ja jo seuraavana aamuna ryhdyttiin töihin suomalaisilla laivoilla sataman selällä. Vellamon suhteen oltiin ensin odottavalla kannalla, koska siinä oli rikkareita. Mutta klo 1 i.p.p. siinäkin alettiin lastaustoiminta. Näin ollen on laivaliikenne Suomeen tällä toistaiseksi esteetön.

Juuri kun Lähetystössä huoattiin vapauttasti sulun loputtua, sattui alkia odottamaton ja valitettava seikka. Ekstrabladet oli lukeut ministeri Setälän haastattelun Hufvudstadsbladet'issa, jossa ministeri ilmoit-

Suomen Lähetystö
Finska Beskickningen

-9-

taa velvollisuutensa mukaan tiedoittaneensa muun ohella Lyngsien solvauksista Suomea vastaan hallitukselleen. Lehti moitti ministeriä poliisiurkkijaksi, koska hän ei, kuten hänen muka olisi polemisoijana tullut, ollut ilmoittanut edeltäksin tästä Lyngsiele. Olen jo kertonut kirjelmässäni Herra Ulkoasiainministerille no. 1365 t.k. 9 päivältä siitä, että heti kävin ministeri Moltesenin puheilla asian johdosta, että hän lupasi antaa asian oikeusministeriölle, jos Suomen taholta halutaan ja että hän voi antaa vain "reprimandin" lehdelle ottaen huomioon, että ministeri Setälä itse oli heikontanut asemaansa ottamalla osaa polemiikkiin yksityisenä henkilönä.

Kirjelmällä t.k. 13 päivältä olen tehnyt selkoa Lyngsien ennenaulumattomasta ministeri Setälää vastaan tarkoitetusta loukkauksesta t.k. 12 päivän Social-Demokraten'issa, kun hän kysyy ministeri Setälältä hänelle tulleiden onnentoivotusten sekä sen johdosta, että Volögiftsret'in tuomio oli tunnettu Suomessa ennen kuin hän siitä sai tietoa, oliko ministeri ehkä käyttänyt suomalaista kultaa tuomioistuimen päätök-

sen aikaansaamiseksi sellaiseksi kuin se tuli ja tämän erikoisen nopean expeditionin järjestämiseksi. Onneksi tämä teko oli niin halpamainen ja tanskalaiseen oikeuslaitokseen osuva loukkaus niin ennenkuulumaton, jotta koko tšekiläinen yleinen mielipide kavahti valveille. Sinne lähettämistäni leikkeleistä varmaan on käynyt esille, kuinka yleinen ja kuinka syvä harmi täällä oli. Onpa yleisön puolelta tullut pari julkista kehoitusta valtiovallalle vihdoin ryhtyä toimenpiteisiin tällaisen koko maan kunnialle käyvän asiantilan lopettamiseksi. Tähän hallitus ei vain mitenkään tahdo ryhtyä. Tanskan laki määrää nimittäin, että vain ulkomaisen hallituksen tai lähettilään kehoituksesta oikeusministeri antaa määräyksen oikeudenkäyntiin ryhtymisestä, kun on kysymys tällaisesta ulkovallan tai sen lähettilään loukkauksesta. En voi kuitenkaan olla vetämättä paralellia Ekstrabladet'in reprimandin ja sen välillä, että Lyngsie ja Social-Demokraten turhaan odottavat edes reprimandia. On kuin peljättäisiin kajota näin mahtavaan herraan. Borgbjerg ja Stauning eivät haluaisi mitään hartaammin kuin että Lyngsie saisi kunnollisen iskun

ja että he pääsisivät vaaleihin lähtemästä entinen sulku ja ehkä tuleva yleinen satamalakko veneessä. Myös ulkoministeriö on mahdollisimman varovainen. Siellä pelätään, kuten hra Poulsen sanoi, että ministeriö saa Lyngsien puolueineen kimppuunsa, jos se johonkin ryhtyy tässä asiassa. Pressehallikko ei tahdo mielellään edes sellaiseen ryhtyä kuin antamaan Politiken'in ymmärtää, ettei ole soveliasta julkaista Lyngsien ministeri Setälälle osoitettuja kirjoituksia, kun hän on poissa eikä voi puolustautua. Ja kuitenkin on esim. Berlingske Tidende minun pyynnöstäni kerran suostunut siihen eikä julkaissut Lyngsien kirjoitusta kokonaisuudessaan, vaan teki siitä pienen viisirivisen uutisen.

Kuluvan kuun 14 päivänä saapui seuraava salasähkösanoma:

"Finlandia

Kbh

D-93 Käykää Moltzenin tai jos poissa sijaisensa luona ilmoittakaa mitä tänne sähkötitte x Huomauttakaa kirjoitus joka lehdissä täällä tunnettu herättänyt tavatonta huomiota x Ilmottakaa ystävällisessä muodossa että o-dottaessani kinn tekstiä olisin kiitollinen saadessani tietää miten Tansk hall arvostelee asiata onko odotet-

tavissa siellä perustus muodoss tai toisess tahi vretin puolesta oikeudenkäynti Lxä vastaan

Procopé"

Sen mukaisesti kävin ulkoministerin luona. Sieltä palattuani lähetin vastaukseksi seuraavan salasähkösanoman:

"Ulkoasiat Procopé

Helsinki

137 Moltesen ilmoitti hallitus ei käsitellyt asiaa x Keskustellut pääminist kera ohimennen olivat sitä mieltä Suomen halln katsottava asiaa overlegent se on tällaisen miehen loukkauksen yläpuolell lisäksi oikeuskäynti tervetullein Lynglle x Perustusta ei odotettaviss ellei Vret siihen ryhdy x Siihen syytöksen kärki kohdistuu lopullisest Vret päättää asiast joko huomenn tai lauantn"

Kuten siitä sekä kirjelmästäni no.

1386 käy esille, katsovat sekä ministeri Moltesen että Madsen Mygdal, että Suomen hallituksen pitäisi olla yläpuolella tällaisten solvausten etenkin kun tässä tapauksessa kärki osuu tanskalaiseen oikeuslaitokseen. Tanskan hallitus taas ei ollut katsonut olevan syytä käsitellä asiaa ollenkaan toistaiseksi. Siitä aikooko Voldgiftsret nostaa syytteen Lyngsietä vastaan kunnianloukkauksesta, ei ulkoministeri luonnollisesti voinut antaa vielä tietoja, kun oikeuden puheenjohtaja on kesälomal-

la eikä se kokoonnu ennen ensi lauantaita, jolloin työnantajain valitus yleisen satamalakon johdosta tulee käsiteltäväksi.

Nyt on Lähetystö onneksi saanut apua ulkoapain taistelussaan Lyngsien valheita vastaan. Scandinavian Shipping Gazette'in päätoimittaja ja entinen ulkoministeriön pressiosaston virkamies Gerfalk, joka jo lehdessään on vaikuttanut sulkua vastaan, on luvannut neuvoillaan ja vaikutusvallallaan auttaa erästä stevedorien tukäläistä edustajaa hra Rasmussenia, joka koko ajan on toimittanut tilasto- y.m. tietoja Suomesta Børsen'ille ja nyt on saanut Politiken'ilta ja Ferslew'in lehdiltä lupauksen, että ottavat kaikki hänen antamansa faktat käsiteltäväkseen. Tuloksia tästä on jo näkynyt korrektien uutisten muodossa lakosta sekä Politiken'issa että Berlingske Tidende'ssä ja Lähetystö toivoo, että tästä voi koitua paljon hyötyä sille sen pyrkimyksissä tosiasiallisten Suomen olojen tunnetuksi tekemiseksi, ilman että sen tarvitsee ollenkaan esiintyä tai että siitä kukaan tietää.

Kööpenhaminassa, elokuun 16 p:nä 1928.

J. Lyngsien

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: C3.

ASIA:

Va. Asianhoitaja Myyriösen rap. no 3.
Köpenhamina.

5/9 1928.

Suomen Lähetystö
Finska Beskickningen

No. 1509

Kööpenhaminassa, syyskuun 7 p. 1928.

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
11	102	Sae.
10/9-28		
5	C3	

Herra Ulkoasiainministeri,

Ohellisena saan kunnioittaen lähettää
raporttini no. 2, joka sisältää seuraavat osas-
tot:

- (Fo. Nr.) 1. Satamalakon vaikutukset Tanskassa (siv.1-10)
(No. Tanska) 2. Landstingvaalit. (siv. 11-18).

Vastaanottakaa, Herra Ulkoasiainminis-
teri, syvimmän kunnioitukseni osoitus.

J. Myrskiu

Herra Ulkoasiainministerille

H e l s i n g i s s ä .

Suomen Lähetystö
Finska Beskickningen

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
No 11/102 fac D. 19 28		
10/9-28	5	LII
RYHMÄ	LUOKA	AJWA
S	ES	

Suomen Kööpenhaminassa olevan v.a. Asiainhoitajan raportti no. 2

5/9 1928.

I.

Satamalakon vaikutukset Tanskassa. Viime elokuun 17 päivänä oli ilma täynnä jännitystä Tanskassa sulkuaasian takia. Seuraavana päivänä tuli Voldgiftsretin kokoontua lausumaan tuomionsa Lyngsien ensimmäisen satamalakkovaroituksen laillisuudesta. Lyngsie oli uhannut Tanskaa kansainvälisellä kuljetustyöläisten sululla, jos tuomio olisi oleva häntä vastaan. Olipa hän puhunut koko syyskuun sopimuksen irtisanomisesta tässä tapauksessa. Tiedettiin toisaalta, että Arbejdsgiverforeningissä ja Arbejdsmandsforbundissa neuvoteltiin vilkkaasti tilanteen johdosta sekä että Lyngsie oli pistäytynyt edellisessä yhdistyksessä erikoisneuvotteluissa.

Kun lehdet seuraavana aamuna julkaisivat neuvotte-
lujen tuloksena, että yhdistykset olivat päättäneet yhteisesti pyytää Voldgiftsretia lykkäämään toistaiseksi Arbejdsgiverforeningin valituksen käsittelyn ja että toista lakko-
varoitusta ei annettaisi, hengitettiin vapaammin. Tosin ei Lyngsien uhkauksia oltu joka taholla otettu aivan täydestä, mutta rettelöjen ja ikävyyksien varjo lepäsi häiritsevästi

talouselämän yllä. Asiantuntevalla taholla pidettiin tätä merkkinä Lyngsien peräytymisestä, koska hän ei uskaltanut ottaa kantaakseen vastuuta Tanskalle arveluttavista seurauksista yleisestä sulusta, jonka alkuaiheena oli suuren yleisön mielestä kovin kaukainen asia. Lyngsien nyt uudistamaa uhkausta yleisen suomalaisten tavarain boikotin julistamisesta pidettiin peräytymisen peitteenä, koska tällainen boikotti ei saattanut vaikuttaa paljoakaan Suomen vientiin Tanskaan, se kun käsittää pääasiallisesti raaka-aineita. Tästä boikotista ei ole kuulunutkaan jälkeempäin mitään. Kirjelmässä no. 1424 elokuun 18 päivältä on Lähetystö selostanut tämän väliaikaisen ratkaisun vaikutuksia ja johtavain sanomalehtien lausuntoja siitä.

Samana päivänä (18/8) kokoontui Voldgiftsret neuvottelemaan siitä, mitä Lyngsien julkisen lahjoomis-syytöksen johdosta oli tehtävä. Kuten Lähetystön sähkösanomista no. 140 ja 142 esillekäy pakoitti oikeus Lyngsien julkaisemaan selityksen, jossa hän valittaa kirjeensä muodon aiheuttaneen että sitä on ymmärretty syytökseksi oikeuden jäseniä vastaan lahjainvastaanottamisesta. Hän ei muka ollut sellaista tarkoittanut eikä siihen ollut syytäkään. Näin pidettiin asia

kuitattuna sovinto-oikeuden puolelta.

Lehdet olivat yleensä tyytyväisiä tähän anteeksipyyntöön ja sen sanottiin kohdistuvan samalla itsestään Suomen lähettilääseenkin. Nationaltidende ja Børsen kuitenkin vaativat Lyngsietä nimenomaan pyytämään anteeksi myöskin ministeri Setälältä. Että Socialdemokraten jalkaisi selityksen kommentaareita on luonnollista. Kun samaan aikaan lehdille Suomesta ilmoitettiin Turun Sanomain ja Karjalan vaatineen lähettilään takaisin kutsumista, tuli siitä uusi sensationumero, jota ei jätetty käyttämättä. Hallituksen äänenkannattaja kuitenkin lausui uutisen johdosta, että vaikka Suomessa täysin ymmärrettävistä syistä oltiin suuttuneita, olisi lähettilään takaisin kutsuminen kuitenkin suhteettoman huomattava toimenpide, kun ottaa huomioon, että miltei koko Tanskan kansa tuomitsee Lyngsien menettelyyn.

Suurta huomiota herätti Tanskan hallituksen Helsingissä esittämä valittelu Lyngsien käytöksen johdosta. Suurin osa sekä pääkaupungin että maaseudun lehtiä piti sitä ^{kuitenkin} ainoana mahdollisena. Politiken vain lausui, että prejudikaattina toimenpide on vaarallinen. Toisaalta tapaus on ainoa laatuaan, joten kai tällainen valittelu ei tule uudistumaan.

Socialdemokraten tietysti sai syytä uudelleen hyökätä hallituksen kimppuun sanoen koko juttua vaalimanööveriksi ja Lyngsie kiiruhti vakuuttamaan, ettei hän koskaan ole syytöksiä tehnyt ministeri Setälää eikä Voldgiftsretia vastaan. Diplomaattipiireissä huomio ei ollut pienempi. Katsottiin olevan paikallaan, että Suomi sai hyvitystä, mutta että hallitus yksityisen kansalaisen tekemän loukkauksen takia ryhtyy näin huomiota herättävään toimenpiteeseen, pidettiin ennenkuulumattomana. Yleisesti arveltiin, että hallituksen olisi tullut vaatia Lyngsietä esittämään anteeksipyyntöä eikä tehdä sitä itse. Hallitus nähtävästi ei kuitenkaan sisäpoliittisista syistä ollut uskaltanut tällaista vaatia, koska landsting-vaalit ovat edessä eikä ole tietoa mille puolelle enemmistö niiden jälkeen kallistuu.

Lyngsie oli yhä täydessä toiminnassa. Hän piti neuvotteluja Amsterdamin kansainvälisen kuljetustyöläisten liiton ynnä Skandinavian maitten ja Suomen vastaavain yhdistysten edustajain kanssa "muutamista teknillisistä puolista", kuten hän sanoi, suomalaisten laivain kansainvälisen sulun ja tavarain boikotin järjestämiseksi. Neuvotteluissa oli myöskin päätetty julistaa kaikki Tanskan laivat lasteiden sulkuun, jos satamalakko julistettaisiin laittomaksi.

Lisäksi oli päätetty kehoittaa Amsterdamin toimistoa valittamaan kansainliitolle siitä, ettei Suomi muka noudata liittokirjaa. Tämä viimeainittu päätös on kuitenkin katsottava suorastaan bluffiksi eikä sitä kukaan ole ottanutkaan vakavalta kannalta. Huomattavampi oli päätös lykätä tässä kuussa pidettäväksi ajottu arbejdsmandien kongressi ensi tammi-kuuhun, koska Lyngsie ei asian nykyisessä tilassa ollessa tahdo joutua vastaamaan omilleen toiminnastaan.

Mainitsematta ei voi jättää Lyngsien tällä välin keksimää uutta sensationumeroa. Socialdemokratenissa 27 päivänä elokuuta hän nim. yhtäkkiä julkaisi kaksi ja puolipalstaisen kirjoituksen luetellen Voldgiftsretin kaikki tähänastiset synnit. Se oli muka luokkaoikeus, sen tuomiot olivat vallan eivätkä oikeuden ilmauksia, se oli puolueellinen; se oli toiminta-aikanaan tuottanut vain ikävyyksiä Lyngsielle j.n.e. ja nyt hän halusi erota siitä. Ihme kyllä hän ei ole vielä tätä "haluaan" toteuttanut. Eräs lehti lausui tämän johdosta, että näin rikkinäinen mielen-tila edellyttäisi, että hän haluaisi lähteä muistakin toimistaan, jotta rauha saataisiin palaamaan. Kaiken sen jälkeen, mitä Lyngsie kirjeessään ministeri Setälälle ja nyt

artikkelissaan tästä oikeudesta oli lausunut, olisi ero siitä ollutkin ainoa mahdollinen johtopäätös.

Lyngsien pari päivää myöhemmin julkaisema avoin kirje kenraali Mannerheimille saakoon tässä myös mainintansa. Siinä hän kehoittaa kenraalia ansaitsemaan "Suomen vapauttajan" nimensä uudelleen auttamalla sorrettuja maanmiehiin. Kirje osoittaa liiankin selvästi, kuinka hämärä käsitys sen kirjoittajalla on Suomen oloista sekä kuinka kriittittävästi hän katsoo voivansa esiintyä.

Saatuaan lehdistön pohtimaan eronuhkaansa sovinto-oikeudesta Lyngsie matkusti Amsterdamiin ilmoituksen mukaan neuvottelemaan maailman blokaadista Tanskan laivoja vastaan. Sitä ennen hän oli neuvotellut työnantajain yhdistyksen edustajain kanssa tilanteesta. Palatessaan parin päivän kulluttua takaisin Lyngsie tiesi kertoa, että Amsterdamissa oli m.m. päätetty lähettää hänet delegation mukana Suomeen työrauhaa rakentamaan.

Neuvottelut työnantajaliiton kanssa jatkuivat ja t.k. 3 päivänä saatiin aikaan sopimus. Sen mukaan tulevat työnantajain liitto, De Samvirkende Fagforbund ja Arbejdsmandsforbund asettamaan yhteisen valiokunnan pohtimaan kysymyksiä,

jotka ovat tulleet esille Voldgiftsretin sulkutuomion johdosta. Kirjeessä työnantajain liitolle Lyngsie ilmoitti yhdistyksensä suostuneen tämän valiokunnan asettamiseen nimenomaan tutkimaan miten Arbejdsmandien sulkupäätöksen ja Voldgiftsretin siitä antaman tuomion johdosta syntynyt tilanne voidaan järjestää syyskuun sopimusta irtisanomatta ja tanskalaisten laivojen sulkuaan ryhtymättä. Koska työnantajain liitto kuitenkin katsoi tämän kirjelmän rajoittavan valiokunnan toimintaa ilman että sellaiseen käytyjen neuvottelujen perusteella oli aihetta tai oikeutta, niin se vastasi itse aikovansa päättää siitä, mitä etuja sillä on oleva valvottavanaan tässä valiokunnassa etenkin huomioonottaen vaikeudet, joita Tanskan Falouselämä on kärsinyt sanotun yhdistyksen toiminnan johdosta Tanskaa koskemattoman työtaistelun hyväksi.

Tällä kannalla on asia nykyisin. Onko Lyngsie, kuten kerrotaan, Amsterdamissa saanut ohjeita pyrkiä työrauhaan ja välttämään kansainvälisiä vaikeuksia sekä sen-takia ollut pakotettu tyytymään kompromissiin, sitä on vaikeaa todeta toistaiseksi. Mahdollistahan on myöskin, että hänet on pakotettu koko puolueen etuja silmälläpitäen lykkäämään koko jutun Landstingin vaalien jälkeiseen aikaan, koska

nämät ovat edessä ja sosialidemokraattien on vaikeaa mennä niihin lakon ja sulun uhkan levätessä yhteiskunnan yllä. Tämän on läheinen tulevaisuus osoittava. Pääasia on, että pari viikoksi on aikaansaatu hengähdyspaussi, jonka kuluessa juttu saattaa rauhallisesti kehittyä toivottavasti terveeseen suuntaan.

Sangen kiintoisa on Berlingske Tidenden pääkirjoitus ylläolevan sopimuksen julkaistuksi tultua. Luoden silmäyksen takaisin Lyngsien toimintaan se toteaa, että hän kansainvälisten kuljetustyöläisten sopimusten sitomana on ajanut selvää viivytyks-politiikkaa sitoumustensa täyttämiseen nähden ja että hän on peittänyt hitautensa lakkaamattomaan agitatiomeluun. Samalla kun ei mitään, tai melkein ei mitään tapahtunut, aikaansai melu vaikutuksensa. Koko kansa oli valmiina vastaanottamaan odotetun iskun, jota kuitenkin ei tullutkaan. Ruotsissa ja Norjassa taas, jossa sulkua tosiaan oli toimeenpantu, vaijettiin. Lyngsie oli kuitenkin pakoitettu ryhtymään blokaadiin, joka tuntui. Silloin sovinto-oikeus pysäytti hänet estäen häntä yleensä blokaadista. Vasta tällöin tuli tilanne vaaralliseksi Lyngsiele ja Tanskan talouselämälle. Kun hän selitti, että satamalakon julistamisesta

laittomaksi oli seurauksena yleinen kuljetustyöläisten Tanskaan kohdistuva sulkku, niin tarkoitti tämä vähemmän sitä, että hän halusi sulkua, kuin sitä, ettei hän voinut sellaista estää. Sentakia oli sekä Lyngsielle että maalle tärkeää, ettei tuomiota julkilausuttu. Se oli vältettävä ja se vältettiin.

Vaikka edellä oleva lausunto on yksipuolinen, niin on myönnettävä, että kun täällä on seurannut Lyngsien toimintaa, on usein tullut ihmetelleeksi, mitä tuo turha huijominen ja huimaavat eleet loppujen lopuksi ovat tarkoittaneet, kun sulkku ja boikottaus ovat tuloksiltaan jääneet minimaalisiksi, ja miksi yhtenä on aikaansaatu toistaiseksi lykkäviä kompromisseja. Toisaalta on tuntunut, ettei Lyngsie usein itsekään voinut hallita liikkeelle saamiaan voimia. Samaten on hän odottamattomien seurausten pelosta usein vetäytynyt takaisin juuri, kun hän suurin elein aikoi tehdä kaikkien vavistuksella odottaman lyöntinsä.

Kuluvan kuun lopulla tulee juttu aktuaaliseksi nyt tehdyn sopimuksen mukaan. Ei ole vaille mielenkiintoa silloin nähdä, mitä Lyngsien hommien takana loppujen lopuksi on.

Varmaa on joka tapauksessa, että hänen toimintansa

kesän kuluessa on tuottanut maalle tuntuvaa vahinkoa. Puhumattakaan sisäisestä levottomuudesta on se aikaansaanut epävakaisuutta taloudellisissa ja kaupallisissa suhteissa ulospäin. Lakon ja sulun pelosta on moni kauppa tullut purettuksi, huomattavia tilauksia peruutettu ja tanskalaisten laivain sijasta on ruvettu käyttämään muita, etupäässä saksalaisia. Tanskan viime heinäkuun kauppatilasto osoittaa, että esim. Suomeen on siinä kuussa viety noin 9 milj. kruunun edestä vähemmän koneita, vaunuja y.m. kuin edellisena vuonna samaan aikaan. Lähetystöön osoitetuista tiedusteluista päättäen on toisaalta moni valtamereltä tuleva Suomeen tarkoitettu lasti ohjattu Hampuriin Kööpenhaminan sijasta edelleen Suomeen toimitettavaksi. Merenkulkupiireissä ollaan näin ollen vakavasti peloissaan, että Saksan tilapäisesti voittama asema jää pysyväiseksi, koska palkat saksalaisilla laivoilla ovat alemmat kuin täällä ja ^{niiden} kilpailukyky tämän takia huomattava. Hampuri on muutenkin Kööpenhaminan vaarallisin kilpailija. Jos se nyt Lyngsie-jutun kautta on päässyt askeleen eteenpäin kilpailussa, on vahinko arveluttava eikä sitä voida kyllin täällä valittaa. Näin ollen voi hyvin ymmärtää sen suuttumuksen, joka yleisössä vallitsee Lyngsietä kohtaan.

Kööpenhaminassa, 6 p. syyskuuta 1928.

J. Nyström
V.a. Asiamies.

Suomen Liihetystö
Finska Beskickningen

- 11 -

ULKOASIAMINISTERIÖ		
11 Nov he D. 19 28		
10/19-28	53	LEE
RYHMÄ	C. 100	ADIA
5	e3	

Suomen Kööpenhaminassa olevan v.a. Asialinheittajan raportti no. 2.
7/9 1928.

II.

Landstingvaalit.

Kuluvan kuun 14 päivänä toimitetaan

Tanskassa landstinget'in vaalit. Tämän n.s. ylähuoneen 76 jäsenestä, jotka valitaan 8 vuodeksi kerrallaan, joutuu nyt 48 eroamaan, joten uudet on valittava sijalle. Näistä valitsee itse landsting 19 ja 29 joutuu piirittäin valittavaksi vaalimiesten kautta, joista jokainen 35 vuotias tanskalainen saa äänestää. Viime vuosina landstingetillä ei ollut erikoisempaa merkitystä, koska hallituspuolueella liittolaisineen oli siinä varma enemmistö. Puoluesuhteet siinä olivat nim. venstre 31, konservatiivit 12, sosialistit 25 ja radikaalit 8. Ensinmainittujen ryhmäin yhteenlaskettu luku oli siis 43 ja toisen vain 33, joten enemmistö oli ehdoton.

Tämä vuonna on näiden vaalien merkitys sitä tärkeämpi, koska tämä hallitusta kannattava enemmistö on vaarassa. Landstinget'in itse toimittamassa täytevaalissa sosialistit jo valtasivat yhden paikan venstreltä. Toisaalta tuli Fär-saarilla valituksi entisen venstren edustajan sijasta itsenäisyysmies, joka lähinnä kai on lukeutuva radikaali.

leihin, vaikka hän väittää tulevansa pysyttämään itsenäisensä. Koska ryhmäsuhteet tällä hetkellä ovat 41 - 35 niin riippuu kolmesta paikasta, voko hallitus pysyä vallassa edelleen vanhalla perustalla. Vaaleilla on sitä tärkeämpi merkitys sikäli, että jos landstingin enemmistö on oleva hallituksen vastainen, eivät folketingetin vaalit lähitulevaisuudessa ole vältettävissä, ja mitä ne tuovat mukanaan, on aivan epätietoista.

Landstingetin vaalit tapahtuvat niin, että maa on jaettu 7 vaalipiiriin, joista 2, 3, 5 ja 7 valitsevat nyt ja muut piirit neljän vuoden kuluttua. Näin ollen tapahtuu Tanskan ylähuoneen uudistus kahdessa erässä aina neljän vuoden kuluttua.

Mitä eri puolueitten ohjelmiin tulee, ovat ne pääasiassa samat kuin ennenkin. Hallituspuolue lupaa rajoitetussa määrässä jatkaa nedskäringiä m.m. korkeamman kouluopetuksen suhteen. Se aikoo ehdottaa pääomaveron alentamista edistääkseen kapitaalimuodostumista. Koko verotusjärjestelmä tulisi muutettavaksi niin että erotus tehtäisiin kulutetun ja säästetyn tulojen välillä. Landmandsbankenin vaillinkiin tarvittavat miljoonat otettaisiin uusilla kulutusveroilla, joilla

olisi ylellisyysverojen luonne (kahvi y.m.). Suojelustulli-
asiassa puolue edelleen on vastustavalla kannalla. Tässä
kohden vallitsee erimielisyys sen ja konservatiivien välillä,
jotka vaativat tullisuojaa ja aktiivisempaa talouspolitiikkaa.
Taistelussa järjestötyranniaa vastaan taas puolueet ovat
toistensa rinnalla. Lyngsien toimintaan viitaten ne vaativat
työn vapautta vastapainoksi järjestöjen harjoittamalle pai-
nostukselle. Tärkeässä puolustuskysymyksessä on puolueen kan-
ta epäselvä. Sen keskuudessa on esiintunut kolme eri ehdo-
tusta, joista ei yhtäkään ole ainakaan julkisesti hyväksyt-
ty koko puolueen kannaksi, nim. sotaministeri Brorsenin eh-
dotus 38 milj. kruunua, amiraali Reichnitzerin 30 miljoonaa
ja kenraali Birken 52 miljoonaa. Väitetään, että tämä on
tapahtunut odotettaessa vaalien tuloksia. Jos radikaalit ja
socialistit saisivat vaalivoiton päästen enemmistöön lands-
tingetissä, tulisi hallituksen asema perin heikoksi konser-
vatiivien vaatimuksiin läheneviin ehdotuksiin sitoutuneena.
Se tahtoo pidättää itselleen mahdollisuuden neuvotella va-
semmallekin. Tätä ei viime aikoina enää ole pidetty salas-
sa. Ompa siitä eräässä kokouksessa tehty jotenkin suora
ehdotus vasemmistolle, mutta socialistit ainakin julkisesti

sen hylkäsivät. Näin olisi selitettävissä myöskin hallituksen pelko millään lailla kajota Lyngsiehen. Oli tosiaan ihmeellistä nähdä, miten valmis ministeri Moltesen oli antamaan varoituksen Extrabladetille (radikaali), kun se kirjoitti ministeri Setälää vastaan; Lyngsiele ja Socialdemokratenille taas ei ole uskallettu sanoa sanaakaan ulkoministeriön taholla. Tämä jo silloin silmiinpistävä seikka on osoittanut todeksi otaksuman, että hallitus tahtoo pitää aivoinsa kaikki mahdollisuudet vaalien tulosten ollessa epävarmat.

Konservatiivit ajavat edelleen tullisuoja- ja aktiivista talouspolitiikkaa. Se taistelee kaikin voimin järjestöterroria vastaan ja käyttää mielellään, kuten venstrekin, Lyngsietä esimerkkinä siitä, mihin tällainen johtaa. Hetki onkin hyvin otollinen. Lyngsie-juttu on väliaikaisesta sovinnosta huolimatta mitä aktuaalisin. Memmäänpä niin pitkälle, että julistetaan vaalien tapahtuvan Lyngsien merkeissä. Tuskin on sitä vaalipuhujaa, konservatiivista tai venstreistä, joka ei käyttäisi tätä kiitollista aihetta propagandassaan. Eipä ole ihme, että socialidemokraattien kärsivällisyys vihdoin loppui ja että Lyngsie pakoitettiin vaikenemaan ainakin viime päiviksi ennen vaaleja. Sosialistit

kiirehtivät julistamaan radikaalien säestässä jo kun viime sopimus lakkoasiassa aikaansatiin, että nyt oli koko se kysymys lopullisesti ratkaistu rauhalliseen sumntaan ja että ne, jotka vielä pitävät ääntä siitä osoittavat siten itse halunneensa lakkoa vaalivalttina käytettäväksi. Mielenkiintoista on oleva nähdä, mitä Lyngsien käyttäminen vaalipelokkeena on vaikuttava.

Berlingske Tidende, joka on puolueesta piittaamaton konservatiivilehti, varoitti tästä, huomauttaen aivan oikein, että miehelle täten osoitetaan aivan liian suurta kunniaa ja että jos tämä epäonnistuu, niin Lyngsie on oleva sosialidemokraattien ehkä vaikutusvaltaisin mies.

Lyngsie-jutun kestäessä sai Lähetystö yhtenänsä yllätyksekseen huomata, että Politiken ilmeisesti suosi Lyngsietä; se julkaisi hänen kirjoituksensa näkyvillä paikoilla, ei ottanut mielellään vastaan oikaisuja tai oikeita tietoja lakko-tilanteesta j.n.e. Lyngsien kuuluisan anteeksipyyntön se julkaisi aivan huomaamattomalla paikalla ja hallituksen välittelusta Suomessa sillä oli yksinomaan ihmettelyä ja pahaksunista sanottavana. Nyt asia on selvä. Jo silloin oli Lyngsie-asiaa siis vaalien taustaa vasten katsottava. Radikaalien liitto sosialidemokraattien kanssa vaikutti siis voi-

makkaammin kuin porvarillinen itsesäilytysvaisto. Tulliasiassa radikaalit kyllä edelleen ovat hallituksen kannattajia, mutta ne vastustavat tämän verotuspolitiikkaa. Landmandsbankenin miljoonat olisivat maksettavat puolustusmenoja vähentämällä eikä uusilla kulutusveroilla. Sen ohjelman mukaan puolustusmenot saisivat nousta vain noin 22 milj. kruunuun. Koska Tanska ei kuitenkaan voi puolustautua suurvaltoja vastaan, niin sen puolustuslaitteitten tulisi supistua vähimpään mahdolliseen s.o. vain siihen, mihin kansainliiton jäsenyys velvoittaa.

Tässä viimeisessä kohdassa radikaalit lähenevät sosialidemokraatteja. Stauning kuuluu jo suostuneen näin korkeisiin puolustusmenoihin alkuperäisten puolueen ehdottamien noin 10 miljoonan sijasta. Sosialidemokraattien lopullinen ohjelma on jonkunlaisen kai Sveitsin mallisen miliisin ~~xxx~~ luominen armeijan sijaan. Sen takia vedotaan kansainliittoon ja nyt Kellogg-paktiin. Myöskin Lontoossa äskettäin toimittuja ilmamanövereitä vedetään esille todistamaan, miten turha kallis puolustuslaitos on mahdollisen sodan syttyessä ilmahyökkäyksineen.

Omaisuusveron alentamiseen ja kulutusverojen lisäämiseen sosialidemokraatit eivät missään tapauksessa tahdo suostua. Se onkin heidän parhaana vaaliagitatsionissa vaaliagitatsionissa valttinaan (hallitusta) vastaan.

Toisena on hallituksen ennustama nedskärningin jatkuminen joillakin aloilla ja pääministerin kehoitus yksityisille jatkamaan kruununarvon korottamista jatkamalla hallituksen aloitetta. Puolueen ohjelmassa on myös suojelustullit, joten se siinä suhteessa eroaa radikaaleista ja lähenee konservatiiveja. Viimekesäinen äänestys Folketingetissä kuitenkin osoitti ettei yhteistoiminta näiden puolueiden kesken ole mahdollinen.

Jos nyt venstre säilyttää yhdessä konservatiivien kanssa enemmistön on siitä nähtävästi oleva seurauksena, että se on tunteva itsensä vapaammaksi sekä oikealle että vasemmalle päin. Se on kaikesta päättäen jatkava yhteistoimintaansa konservatiivien kanssa mitä yleiseen taloudelliseen politiikkaan, veroihin ja järjestöihin tulee. Puolustuskysymyksen suhteen on vaikeaa ennustaa mitään varmaa. Selvää on vain, että jos venstre menettää selkänojansa, niin se on oleva valmis neuvottelemaan vasemmalle päin etenkin tässä viimeainitussa kysymyksessä. Ei ole aivan varmaa että se päinvastaisessakaan tapauksessa ryhtyy liian suuriin myönnytyksiin konservatiiveille vaan tässä kohden lähenee vasemmistoa. Mitenkä sen mahdollisuuksien laita lo-

Suomen Lähetystö
Finska Beskickningen

- 18 -

puksi on oleva pysyä vallassa, siitä on vaikeaa sanoa vielä mitään varmaa. Luultavaa on kuitenkin ettei yksikään muu puolue halua sitä kaataa itse ryhtyäkseen hallitsemaan ennenkuin folketingetin vaalit ovat ohitse, sillä ne saattavat tuoda mukanaan odottamattoman tilanteen uudelle hallitukselle ja aikaansaada joutuisan hallituksen vaihdoksen, mikä ei olisi eduksi millekään vasta aisoihin ryhtyneelle puolueelle.

Kööpenhaminassa, 7 p. syyskuuta 1928.

J. Myllymäki
V.a. Asiamiehittäjä.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: C3.

ASIA:

Ministeri Setälän raportti no 3.

Köpenhamina

20/7 1928.

Suomen Lähetystö
Finska Beskickningen

No. 1219.

Kööpenhamina, heinäk. 20 p. 1928.

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
Mn 8/1101 Me. 28		
23/7-28-2		
RUOKA	OSASTO	ADIA
5	03	

Herra Ulkoasiainministeri,

Ohellisena saan kunnioittaen lähettää

raporttini No. 3, joka sisältää seuraavat osastot:

- I. Audienssini kuninkaan luona. (siv. 1-3).
- II. Suomen laivojen saarto. (siv. 4-24).

Vastaanottaa, Herra Ulkoasiainministeri,

syvimmän kunnioitukseni vakuutus.

E. v. Lehtinen

Herra Ulkoasiainministeri Hj. J. Procopé,
H e l s i n k i .

Suomen Lähetystö
Finska Beskickningen

8/101 Jap. 28	
23/7-28	20
OSASTO	
5	es

Suomen Kööpenhaminassa olevan ministerin raportti no. 3.

19/7 - 28.

I.

Audienssini kuninkaan luona. Käsöin asianmukaiseksi Kööpenhaminaan palattuani käydä kuninkaan luona, jota en ollut tavannut sen jälkeen kuin olin lähtenyt hänen pidoistaan Niels Juelilla. Tähän oli sitä suurempi henkilökohtainen syy, kun kuningas oli minulle lähtiessäni antanut kuvansa, jommoisesta suosiosoituksesta täällä on tapa käydä erityisesti kiittämässä. Pyynnöstäni minulle luvattiinkin ja annettiin audienssi 16 p. t.k. klo 9,50 a.p. ennen yleisen audienssin alkua.

Kuningas sanoi heti sisään astuttuani, että hän oli jo kauan halunnut tavata minua lausuakseen ja presidentille lähettääkseen kiitollisuutensa kaikesta siitä ystävällisyydestä, joka niin runsaasti oli tullut hänen osakseen hänen Suomessa käydessään. Mina sanoin, että minä puolestani olin tullut kiittämään osakseni henkilökohtaisesti tulleesta hyväntahtoisuuden osoituksesta ja lausuakseni presidentin ja koko maani puolesta ilon siitä, että Suomi oli saanut vieraanaan vastaanottaa H.M:nsa.

Kuningas alkoi heti puhua minun keskeytyneestä lentomatkastani, jonka vaiheet hän näkyi koko tarkkaan tuntevan, sanoen että minun olisi ollut yhtä hyvä olla hänen vierana pari tuntia kuin lähtee viettämään aikaa asumattomilla saarilla.

Kun oli puhuttu matkani menosta, niin kuningas ohjasi keskustelun Suomen laivojen saartoon sanoen mitä syvimmin valittavansa sitä "Vrøvl"ia, jonka Lyngsie oli saanut aikaan, mikä tuntui sitä tuskallisemmalta, kun Suomi juuri oli tehnyt suuria laivatilauksia Tanskasta. Mutta hän vakuutti, että Lyngsien tekoa aivan yleisesti paheksutaan Tanskassa, kenen kanssa vain asiasta puhuukin. Kuningas sanoi, että Lyngsie on aikoinaan ollut "interneerattu" (mielenvikaisuuden vuoksi) eikä olisi pahaksi, hän lisäsi, jos interneerattaisiin vieläkin. Sanoin, että Lyngsien lausumia on Tanskan lehdissä osittain luettu tanskalaisen huumorin tilille ja viitattu siihen, ettei häntä pidä ottaa vakavasti, mutta en voinut olla lausumatta, että meidän suomalaisten huumorintaju ei oikein riittänyt tätä käsittämään, koska hän kuitenkin oli Landstingsmand ja suuressa puolueessa luottamusmies. Mainitsin muuten, että Vellamo oli voitu pur-

Suomen Lähetystö
Finnska Beskickningen

-3-

kaa ja lastata saarrosta huolimatta ja että samoin toivottiin suoriuduttavan muistakin laivoista. Kuningas lausui hänkin puolestaan toivovansa, ettei saarto ole tuottava suuria vaikeuksia suomalaisille laivoille sekä sanoi vielä kerran kiitoksensa käynnistään Suomessa, mihin audienssi loppui.

Käynnistäni lähetin kuninkaan luota palattuani lähetystöön seuraavan sähkösanoman:

"102 Tulen kuninkaan luota joka lausuu presidentille kiitoksensa ystäv vastaanotosta Suomessa ilmaisi syvän valittelunsa Lyngsien toiminnasta etenkin kun Suomi juuri tilannut laivoja Tanskasta".

Kööpenhaminassa, heinäk. 19 p. 1928.

E. A. Sørensen

Suomen Lähetystö
Finska Beskickningen

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
8/101 J. D. 1928		
23/7-28		L.H.
RYHMÄ	UUT.	LUK.
5	ES	

Suomen Kööpenhaminassa olevan ministerin raportti no. 3.

19/7 - 28.

II.

Suomen laivojen saarto. Niistä sanomalehtileikkeleistä sekä sanomalehti- ja aikakauskirjanumeroista, jotka olen Ulkoasiainministeriölle lähettänyt, sekä lähettämistäni sähkösanomista on tämän asian kulku Ulkoasiainministeriön tiedossa. Minä esitän sen vuoksi asian menon yleiskuvauksen aivan lyhyesti täydentäen tätä esitystä muutamilla lisäpiirteillä.

Tanskan työrauhan "perustuslakina" on n.s. "syyskuunsopimus" "Overenskomst mellem Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening og De samvirkende Fagforbund", joka on päivätty 5 päivänä syyskuuta 1899. Sopimuksen mukaan nämä suuret järjestöt tunnustavat toisensa oikeutetuiksi päättämään ja hyväksymään työnkeskeytyksiä. Jotta työnkeskeytys voitaisiin hyväksyä, vaaditaan, että se on hyväksytty 3/4 enemmistöllä sellaisessa kokouksessa, joka on asianomaisen järjestön sääntöjen mukaan oikeutettu asiasta päättämään. Työnkeskeytystä koskevan ehdotuksen tekemisestä on annettava tieto vastapuolen järjestölle vähintään 14 päivää aikaisem-

min (1. varoitus) sekä asianomaisen kokoukseen päätöksestä, että työkeskeytys on toimeenpantava, vähintään 7 päivää ennen työnseisautusta (2. varoitus). Kysymykset siitä, onko sopimuksen säännöksiä noudatettu, ratkaisee sovinto-oikeus, "Den faste Voldgiftsret" (seuraavassa lyhennetty FVR), johon "Dansk Arbejdsgiverforening" (lyh. DAGF) ja "De samvirkende Fagforbund" (lyh. SF) kumpikin valitsevat kolme jäsentä ja nämä kuusi jäsentä yhteisesti esimiehen maan juristeista.

Tanskassa on kuitenkin suuri järjestö "Dansk Arbejdsmandsforbund (lyh. DAMF), joka on eronnut SF:n alaisuudesta. Tämä 450 osastoa ja 80.000 jäsentä käsittävä liitto on ottanut käsiinsä työväen asioissa suuren vallan, joka ilmeisesti uhkaa asettaa SF:n arvovallan varjoon, vaatien itselleen mainitun järjestön kanssa samanarvoista asemaa.

Viime kesäkuun 13 p. DAMF ilmoitti DAGF:lle, että yhdistys sen ja muiden skandinavisten kuljetustyöläisten järjestöjen välillä voimassaolevien velvoittavien sopimusten mukaan oli velvollinen panemaan Suomen laivoihin ^{toimeen} n~~ä~~hd~~e~~n saarron sen työriidan johdosta, joka valitsi kaikissa Suomen satamissa. Liitto oli sen vuoksi

päättänyt päätöskelpoiselle kokoukselle esittää yleisen saarron toimeenpanon "kaikeihin Tanskan satamiin tuleviin suomalaisiin laivoihin nähden, mitä tulee niiden lastaamiseen ja purkamiseen sekä laivoista ja laivoihin tuleviin ja meneviin kaikenlaisiin tavaroihin nähden".

Työnantajaliitto pani tätä vastaan vastalauseensa väittäen ettei työmiesliitto ollut syyskuunsopimuksen mukaan pätevä antamaan saartovaroituksia. Mutta työmiesliitto antoi 21 p. kesäkuuta uuden varoituksen, joka oli asetettu siihen muotoon, että siinä sanottiin saarron koskevan laivoja, jotka tulisivat Suomen satamista tai olisivat matkalla niihin, missä Suomen kuljetustyöläistenliitto oli pannut toimeen lakon.

Työnantajaliitto pani vastalauseensa tätäkin varoitusta vastaan osittain erään pienen muotovirheen (päiväysvirheen) nojalla, osittain sen perustuksella, että 1:n ja 2:n varoitus eivät olleet identiset, koska 2:n varoitus huomattavasti laajensi saarron kehystä 1:seen verraten, se kun koski kaikkia Suomesta tulevia tai Suomeen meneviä laivoja ja tavaroita, sen sijaan että 1:n koski vain suomalaisia laivoja. Työnantajaliitto

veti kysymyksen varoitusten pätevydestä FVR:n ratkaistavaksi. Sovinto-oikeus tuomitsi 30 p. viime kesäkuuta 2:sen varoituksen pätemättömäksi sekä muodollisten että asiallisten syiden nojalla. Työmiesliitto antoi silloin samana päivänä uuden saartovaroituksen, jota vastaan työnantajaliitto myöskin protesteerasi. Mutta kun työmiesliitto 7 p. heinäk. selitti varoituksessa suomalaisilla laivoilla tarkoitettavan suomalaisten laivanvarustajain omistamia ja suomalaisella lipulla kulkevia laivoja sekä suostui lykkäämään saarron toimeenpanon 12 päivään heinäkuuta, niin työnantajaliitto suostui peruuttamaan muodolliset muistutuksensa 2:sta varoitusta vastaan.

Työnantajaliitto pysyi kuitenkin päämuistutuksessaan. Koska DAMF kuuluessaan SF:in ei ollut oikeutettu antamaan saartovaroituksia, ei se ollut voinut saavuttaa suurempaa oikeutta eroamalla SF:sta kuin mikä sillä oli ollut ollessaan SF:n jäsenenä, etenkin kun sopimuksessa nimenomaan sanotaan, ettei mikään pääjärjestöön kuuluva yhdistys eroamalla pääjärjestöstä voinut irtautua niistä velvoituksista, joihin ovat sitoutuneet puheenalaisessa sopimuksessa. Samalla DAGF pani kiistanalaiseksi koko sympatiasaar-

tojen toimeenpanemisen ulkomaalaisten lakkoilaisten hyväksi pidättäen itselleen oikeuden nostaa tästä asiasta eri jutun. DAMF taas väitti, että koska liitto laillisella tavalla oli eronnut SF:sta, sillä oli oikeus esiintyä pääjärjestönä jo laajuutensaakin nojalla. Koska se oli edelleen sidottu syyskuunsopimuksen velvoituksiin, niin sillä myös oli oleva sen suomat oikeudet. SF oli pyydettyssä lausunnossa ilmoittanut DAMF:n olevan oikeutetun itsenäisesti, omiin jäseniinsä nähden, antamaan lakko- ja saartovaroituksia.

Oikeudenpäättös oli sovittelupäättös, joka asetti "de facto"n "de jure"n sijaan. Se lausui, että syyskuun sopimus tosin tunsu ainoastaan kaksi järjestöä, joilla oli oikeus antaa työnkeskeytysvaroituksia eikä tässä suhteessa ollut muodollisesti tapahtunut mitään muutosta. Mutta sen jälkeen kun DAMF oli eronnut SF:stä oli ollut "praksis", että neuvotteluja oli käyty DAGF:n ja DAMF:n välillä suoraan ja SF oli asettunut sille kannalle, että DAMF de facto (stilletiende) oli saanut oikeuden esittää varoituksia suoraan DAGF:lle. Oikeus siis tunnusti tämän oikeuden DAMF:lle. Kulungit, 300 kruunua, määrättiin tasattaviksi riitapuolten kesken.

Siinä asian kulun yleiset piirteet.

Kun lukee syyskuunsopimuksen, niin ei saata epäillä työnantajaliiton muodollisesti olleen oikeassa. Ilmeisesti ei kuitenkaan työnantajaliitto halunnut kiristää kireälle muodollista kysymystä, etenkin kun DAMF:n johtaja Lyngsie oli uhanut työnantajaliittoa koko syyskuunsopimuksen irtisanomisella, ellei DAMF:ia hyväksyttäisi itsenäisenä varoituksen antajana.

Sanomalehdistä oli kyllä näkynyt, että hra Lyngsie oli pitänyt FVR:n edessä (30 p. kesäkuuta) agitatorisen puheen, mutta puhetta ei täällä missään saatettu julkisuuteen. Se tuli tiedoksi vasta sen jälkeen kuin hra Lyngsie varomattomasti kyllä lähetti puheensa "Hufvudstadsbladet"ille julkaistavaksi. Lähetystö sai puheesta tiedon ensin Ulkoasiainministeriön sähkösanomista 6 p. heinäkuuta ja seuraavana päivänä saimme lentopostissa Ulkoasiainministeriöstä leikkeleen "Hufvudstadsbladet"ista, jossa hra Lyngsien puhe oli julkaistuna. Asetuin tämän johdosta yhteyteen sanomalehdistön kanssa, ja sen johdosta saapuikin luokseni haastattelijat "Berlingske Tidende"stä, "Nationaltidende"stä ja "Venstres Pressebureau"sta, joille kaikille esitin Lyngsien puheen hassunkurisuuden ja annoin

Finska Beskickningen

tietoja lakon kulusta, kuitenkin jonkunlaisella varovaisuudella, koska en katsonut voivani ulkomaan edessä asettua lakkoasiassa toisen tai toisen puolelle. Sitäpaitsi olin vasta matkalta Tanskaan saapunut ja asia oli saanut alkunsa aikaisemmin lähetystösihteeri Nyyssösen hoitaessa lähetystä, ja hän oli sillä hetkellä lomalla. Tarvitsin sen vuoksi jonkun verran aikaa perehtyäkseni asiaan, hankkiakseni lisätietoja m.m. kysymyksestä, miksi kuuluisat siianpää oli Suomesta takaisin lähetetty. Tiedustelin asiasta Ulkoasiainministeriöltä seuraavalla sähkösanomalla:

"90 Pyydän nopeasti tiedoitusta mikä ollut lopullisena syytä siianpääiden palauttamiseen ovatko saapuneet Helsinkiin ihmisruuaksi kelpaavassa kunnossa 68"

Sunnuntaina 8 p. oli Lyngsien puolesta voimakas artikkeli siianpääistä, josta kerroin seuraavalla 9 p:n aamulla lähetetyllä sähkösanomalla:

"91 Lyngsie eilisessä Socdemkrssa julkaisut artikkelin En skamløs Handling fra den finske Overklass regerings Side jossa sanotaan hänen Suomeen lähettäneen ensiluokkaiseksi leimattua tavaraa mutta Suomen hallitus on tahtonut antaa mielemmiin mädätä kuin tulla nälkäisille työntekijöille Siianpääistä jotka ovat saapuneet tänne mädänneinä Lyngsie valmistuttaa halpahintaista hienoa pesusaippuaa Suomeen lähetettäväksi jotta Suomen yläluokka voi pes-

tä poskiltaan hallituksensa häpeän Uudistaa tietonsa van-
kien irtilaskemisesta Pyydän sähkövastausta sähköeseen 90
yrittäen vastausta Sodemkriin"

Sain ^lnäihin 9 p. t.k. näin kuuluvan

vastauksen:

"D-73 Kuten aikaisemmin ilmoitettu asia
käsitelty tavallisessa järjestyksessä mutta lähetys tuskin
ollenkaan suolattua eikä siten täyttänyt tuontiasetuksen
tuoreslihalle asettamaa vaatimusta tuonnin sallinnasta ai-
noastaan kokonaisina tai halkaistuna ruhoina lisäksi tääl-
lä sisäministeriölle esittämättä Tanskan kontrolliviranomais-
ten todistus ja lähetys sitäpaitsi esittämättä tullikäsit-
telyyn vaan palautettiin vastaanottajan toimenpiteistä ei
syyne että lähettäjä toiminut ottamatta aikanaan selkoa
voimassaolevista lihantuontimääräyksistä 90"

Mainitun 9 p:n käyttin tarkoin aamusta
iltaan tietojen antamiseksi sanomalehdistölle. Tiedot kos-
kivat:

- 1) "Arbetarebladet" in kirjoitusta, jossa
Lyngsie desavueerattiin ja josta annoin tiedon sanomaleh-
dille;
- 2) Suomen työnantajaliiton kertomusta la-
kon aiheesta sekä myös erittäin siitä, miksi työnantajat
meillä eivät katsoneet voivansa tehdä joukkosopimusta;

3) sosiaaliministeriön virallista kertomusta lakon vaikutuksista; sekä

4) selontekoa syistä, miksi siianpääst palautettiin.

Samana päivänä kirjoitin myös vastauksen hra Lyngsielle "Social-Demokraten" lehteen.

Kaikki porvarilliset lehdet sisälsivät 10 p. t.k. laajempia tai lyhyempiä kirjoituksia minun hankkimani aineiston nojalla. Työnantajien selonteon julkaisivat jotkut lehdet kokonaisuudessaan, joko sinä päivänä tai myös myöhemmin, jotkut taas julkaisivat siitä selontekoja. Samoin julkaisivat lehdet sosiaaliministeriön kertomuksen. Selonteko siianpäästä oli kaikissa porvarillisissa lehdissä. Myös maaseutulehdet kautta Tanskan julkaisivat artikkeleita ja tietoja näistä asioista. "Social-Demokraten" ei kuitenkaan julkaissut kirjoitustani 10 p. t.k. - se saapuikin lehdelle verraten myöhään 9 p:n illalla, koska sain Ulkoasiainministeriön siianpääsähkösanoman vasta myöhänlaiseen iltapäivällä ja artikkeli oli tietenkin lehteen annettava tanskankielisenä. Mutta sen sijaan se julkaistiin 11 päivänä - samana päivänä, jona FVR istui - hyvällä paikalla,

suurilla kirjaimilla ja ilman kommentaareja. Vaikka ei mi-
kään tietysti ollut luonnollisempaa kuin että "Social-Demo-
kraten" painatti minun kirjoitukseni, herätti kuitenkin leh-
den ^(suuri)kohteliaisuus huomiota. Kommunistinen "Arbejderbladet"
esitti sen johdosta "valkokaartilaisten lähettilään" "Social-
Demokraten" in aputoimittajana, hyökäten samalla sekä Tanskan
että Suomen sosiaalidemokraattien kimppuun (esitetään m.m.
kolmikko Stauning, Setälä ja suomalaiset sosiaalidemokraatit!).
Mutta myös "Politiken" on hämmännyt hyvää ystäväni "Social-
Demokraten" in päätoimittajaa Borgbjergiä julkaisemalla hänestä
kuvan, joka hänet esittää ulkomaalaisen diplomaatin lieha-
koitsijana! Sangen yleistä iloa sanomalehdistössä on herättä-
nyt, että kirjoitukseni kautta "Social-Demokraten" in lukijat
ovat joutuneet näkemään, miten "Arbetarebladet" desavueerasi
hra Lyngsien.

Kun "Suomen Sosiaalidemokraatti" sekin vih-
doin julkaisi hra Lyngsien "Valitettavaa tietämättömyyttä"
koskevan artikkelin, toimitin sen käännettynä lehdille, jot-
ka sen mielihyvällä julkaisivat joko kokonaan tai otteina.

Palatakseni siihen tilanteeseen, joka syn-
tyi sulun julistamisen johdosta 12 p. t.k. katsoin asiakse-

ni mennä tapaamaan pääministeri Madsen-Mygdalia, joka ulkoasiainministeri toht. Moltesenin poissaollessa hoiti ulkoasioita. Etten missään suhteessa menettelisi omavaltaisesti lähetin aikomuksestani seuraavan sähkösanoman:

"97 Aikunut käydä pääulkominister luona puhumass tilanteest Lyngsien vihaartikkeleist blokadist huomauttaen jos tanskal työmiehet saisivat mahdollisuud estää työhaluisia se tavallaan Suomea kohtaan vihamielistä sopiik"

Juuri ennen lähtöäni pääministerin puheille 13 p. heinäk. sain tähän näin kuuluvan vastauksen:

"D-76 Voitte vapaast selostaa tilannett ja sen yhteydessä kosketell Lyngartikkeleit samoin painostaa vapaaehtsten työrauhan turvaamistarkeytt satamis"

Pääministerille, joka otti minut herttaisella ystävällisyydellä vastaan, lausuin ensinnä, että hra Lyngsien kuvaukset ovat tehneet meillä ikävän vaikutuksen, koska hra Lyngsie on Landstingsmand ja vanha politikko ja suuren työväenjärjestön johtaja ja siis asemansa vuoksi olisi vakavalta kannalta otettava, vaikkakin hänen kuvaustensa laatu puhuu toista. Pääministeri sanoi hallituksen puolesta syvästi valittavansa tällöistä esiintymistä, mutta sanoi, ettei sille hallitus tietenkään voinut mitään ja kehoitti olemaan ottamatta Lyngsietä vakavasti. Vielä enemmän

pääministeri sanoi valittavansa itse saartoa. Minä käännyin sitten käytännöllisiin kysymyksiin lausuen ensinnäkin edellyttäväni, että tietenkin voidaan luottaa siihen, että Tanskan valtiovalta suojelee niitten työhaluisten työrauhaa, jotka työskentelevät saarron tuottamien vaikeuksien voittamiseksi. Tämän pääministeri vakuutti varmasti. Silloin otin esille kipeimmän kysymyksen: mainitsin, että suomalaisten laivojen miehistön mukana oli tullut henkilöitä avustamaan lastin purkamisessa ja lastaamisessa. Pidin itseltään selvänä, että nämät, niinkuin muukin laivanmiehistö, olivat oikeutetut työskentelemään laivan sisäpuolella, mutta pyysin saada tiedustella, olisiko heidän sallittu myöskin työskennellä laivan ulkopuolella laivansa purkamisessa ja lastaamisessa. Sanoin pitäväni luonnollisena, että tämäkin sallittaisiin, ellei siihen laki pane ehdotonta estettä. Pääministeri arveli ensi hetkessä, että tämän piti käydä laatuun ilman muuta, mutta soitti kuitenkin heti oikeusministerille. Kun tämä oli lomalla, niin etsittiin puhelimitse esille asianomainen virkamies, jonka kanssa pääministeri keskusteli. Tämän keskustelun johdosta hän ilmoitti minulle vastauksenaan, että laivan sisäpuolella suoma -

laiset voivat lupaa hankkimatta työskennellä (laivan sisäpuolella työskentelemiseen luettaisiin ilman muuta myös laivan lähin ympäristö laiturilla), mutta työskennelläkseen satamassa tuli vieraan maan kansalaisen hankkia oikeusministeriön lupa. "Mutta se lupa on saatavissa", sanoi pääministeri. Hän ohjasi vain asianomaisten lastien vastaanottajia ja laivanvarustajia kääntymään oikeusministerin puoleen, eikä lupa ollut jäävä tulematta.

Tähän minun toimeni pääministerin luona loppuikin. Saavutus oli hyvä, siihen että katsoen saattoi edeltäksin olettaa, että ankaria hyökkäyksiä tämän johdosta ei tulisi puuttumaan. Mutta pääministeri Madsen-Mygdal ja oikeusministeri Rytter ovat pelottomia miehiä. Keskustelu pääministerin kanssa, joka ilmaisi mielipiteensä varmasti, selvästi ja päättävästi, samalla aitotanskalaisella rakastettavaisuudella, oli omiaan minua siitä vakuuttamaan.

Pääministerin luota saavuttuani lähetin seuraavan sähkösanoman:

"99 Pääminist otti eritt ystäväll vastaan valitti hallituksen nimessä Lyngartikleja blokadia lupasi työhaluisten työrauhan suojaa jos suomalaiset työntekijät työskentelevät laivan ulkopuolella satamissa hankittava oikeusministerin lupa joka saadaan"

Tilanne on muodostunut sellaiseksi, että suomalaiset laivat Kööpenhaminassa on voitu purkaa ja lastata vapaaehtoisilla voimilla. Poliisivoimaa on ollut satamassa työrauhaa suojelemassa ja on yleensä estänyt asiattomia työalueelle pääsemästä, mutta väkivallan yrityksiä ei ole esiintynyt. Kantajat näyttivät aluksi olevan laukossa mukana, mutta lienevät sittemmin olleet toimessa suomalaisilla laivoilla. "Vellamo", joka saapui 12 p. aamulla, purettiin siten, että suomalaiset työskentelivät laivan sisäpuolella, toiminimi Franck & Tobiesenin hankkimat miehet s.o. hänen konttorihenkilökuntansa satamassa. Kun "Vellamo" oli suoritettu, käytiin käsiksi "Primulaan", joka samalla tavalla saatiin puretuksi ja lastatuksi.

Keskustelun seuraukset eivät jääneetkään näkymättä. Oikeusministeri antoi yleisen määräyksen, jonka mukaan "Statspolitiet" in tehtäväksi tuli antaa lupa suomalaisille laivamiehille ja laivan mukana saapuville työhaluisille työskennellä satamissa saartotilanteen siihen pakottaessa, - määräyksen, joka on aiheuttanut hra Lyngsien puolelta raivokkaan hyökkäyksen ei ainoastaan oikeusministeriä, vaan myös pääministeriä vastaan, joita m.m. verrataan Albertiin!

Oikeusministerin päätöksestä annoin kierto-
kirjeillä tiedon kaikille Suomen varakonsulaateille sekä
myös sähkötin Helsinkiin lehtisähkösanoman:

"0104 Oikeusministeri oikeuttanut suoma-
laisen laivamiehistön purkamaan lastaamaan laivoja Tanskan
satamissa milloin se muuten saarron vuoksi mahdotonta Va-
rustajien vastaanottajien käännättävä valtionpoliisin puoleen
luvensaamista varten"

Oikeusministeriön luvan saavuttua on pääs-
ty hiukan väljemmälle. Niin esim. tämän päätöksen avulla
onnistui purkaa "Mira", joka oli Karrebaksmindessä etelä-
Själlannissa. Tähän saapuneen "Vellamon" purkamisessa työs-
kentelevät suomalaiset niinkään satamassa laivan ulkopuo-
lella. Olen näistä laivoista antanut seuraavat sähkötiedot:

18 p. heinäkuuta

"103 Primula lähtee tänään kello yksi
täysin lastattuna pumpulia styckegods Mira purettu Karre-
baksmindessä eilen kello seitsemän lähtenyt Saksaan Huomen-
na saapuu Vellamo puretaan lastataan säännöllisesti"

19 p. heinäk.

"0107 Vellamo saapunut purkamisessa las-
taamisessa toimivat Franktobiesenin konttorihenkilökunnan o-
hella mukana tulleet suomalaiset jotka tällä kertaa oikeus-
ministerin luvalla työskentelevät satamassa laivan ulkopuo-
lellakin Purkaminen lastaus käy säännöllisesti Primula läksi
eilen täysin lastattuna pumpulilla kappaletavaralla stop Mira
purettiin Karrebaksmindessä läksi senjälkeen Saksaan"

Erinäisiin maaseutukaupunkeihin (Aalborgiin, Aarhusiin y.m. on tullut suomalaisia laivoja. Aalborgissa "Naima" laivan tullessa Raumalta 13 p. heinäk. ilmoittautui purkaustyöhön 125 järjestäytyntä työmiestä, joista vastaanotettiin 34, mutta jonkun tunnin perästä käski ammattiyhdistyksen esimies nämä keskeyttämään työnsä. Mikä vaikutus oikeusministerin luvalla on ollut maaseutukaupunkien purkamisiin ja lastauksiin, ei vielä täällä tiedetä; ainakin ilmoittaa hra Lyngsie "Social-Demokraten"issa 17 p. heinäk. saaneensa sähkösanoman, jonka mukaan höyrylaiva "Jupiter" Maarianhaminasta "on aloittanut purkamisen omalla miehistöllään". Näin lienee tapahtunut muuallakin. Olen kehoittanut varakonsulaatteja pitämään lähetystä tapausten tasalla, mutta en ole saanut vielä tietoja.

Minun täytyy vielä palata hra Lyngsiehen. Täällä on kiinnitetty huomiota siihen, että hra Lyngsien varoituksessa oli erinäisiä muotovirheitä, joita jotkut luulivat tahallisiksi olettaen, ettei hra Lyngsie suuresti halunnutkaan saartoa, vaan toivoi voivansa sitä viivyttää. Aalborgin lehtien mukaan ei ainakaan siellä ole työväellä saartoon mitään innostusta. Miten lieneekään, joka tapauk-

sessä hra Lyngsie on nyt asiaan koko innollaan antautunut ja on ollut asian kiivaimpia ajajia Tukholmassa pidetyssä kansainvälisessä kuljetustyöläisten kongressissa, missä hänen puheensa tuskin ovat olleet vähemmin mielikuivutusvärillkaitä kuin hänen tukuläiset puheensa ja kirjoituksensa. "Hufvudstadsbladet"issa 14 p. heinäk. painetussa kirjoituksessaan hän näytti jo hiukan perdytyvän, mutta tukuläisessä "Social-Demokraten"issa hän 15 p. t.k. sanoi pitävänsä kiinni joka sanasta, minkä on sanonut ja kirjoittanut ja kehoitti kaikkia, jotka ovat häntä vastaan kirjoittaneet, osoittamaan virheitä luvaten maksaa 100 kruunua lakkolaisten hyväksi joka erehdyksestä, mikä osoitetaan. Koska tämä oli suorainen taisteluvaatimus, katsoin asiaksemi vastata ja olen kirjoituksessa, jonka lähetin "Social-Demokraten"iin osoittanut 20 mielestäni vastaansanomaton karkeata virhettä. "Social-Demokraten" otti kirjoitukseni vastaan liittäen siihen varsin laimean kommentaarin, joka melkoiseksi osaksi koskee muuta kuin mistä minä olen kirjoittanut. Hra Lyngsie, jota "Berlingske Tidende"n iltalehti on kirjoitukseni johdosta haastatellut, valittaa, ettei "Social-Demokraten"in toimituksessa hänelle ole koko

kirjoituksesta virketty mitään ja sanoo, että kyllä vastauksesta olisi tullut toisenlainen, jos hän olisi saanut vastata.

Samassa haastattelussa hra Lyngsie mainitsee asian, josta jo oli kerrottu "Politiken"issa tänä aamuna. Hra Lyngsie uhkaa sillä, että lakko tulee ulotettavaksi kaikkiin Suomesta tuleviin ja Suomeen meneviin tavaroihin. Syyksi hän mainitsee sen, että "Hufvudstadsbladet" on häntä pilkannut, koska hänen saartonsa ei ole muodostunut kyllin efektiiviseksi sekä myös suomalaisten laivanvarustajain kysymyksen, miksi saarto kohdistuu yksin heihin eikä muihin. Hän aikoo ~~siinä~~ tehdä liitolleen ehdotuksen saarron laajentamisesta ja jos se hyväksytään, annetaan DAGF:lle tätä koskeva varoitus, joka siis tulisi toteutettavaksi 14 päivän kuluttua ensimmäisen varoituksen antamisesta. Tästä ilmoitin tänään sähkösanomalla seuraavasti:

"105 Lyngsie ilmoittaa Politikenille harmitsevansa saarron ulottamista kaikkiin suomalaisiin ja Suomeenmeneviin tavaroihin sekä ehdottavansa sitä liitolle. Jos päätös tällainen ovat uudet varoitukset annettavat min^{en} jälkeen kuluu 14 päivää. Siinä tapauksessa Arbëjds-giverförbund luultavasti vaatii sovintoaiklta periaatteellista ratkaisua sympatiasaarron oikeutuksesta stop. Lisäsaarto

merkityksetön koska laivoja joita se koskisi ei ole"

Tieto, ettei asialla olisi käytännöllistä merkitystä, on saatu toiminimeltä Franck & Tobiesen, mutta kuitenkin ei niin liene laita. Suomalaisia tavaroita on myös muunmaalaisissa laivoissa. DACF:n sihteeri, hra Österberg lausui, että hänen mielestään on lakkoa suomalaisesta taholta tarpeettomasti jonkun verran provoscerattu.

Joka tapauksessa hra Lyngsien uusi toimenpide vielä toistaiseksi on vain uhkaus, joka voi aikaisintaan toteutua elokuun alkuun mennessä.

Asiakulku on kehityksen varassa. Joka tapauksessa voin sanoa, että Suomen kannalta ei ole syytä olla tyytymätön tšekkiläisen sanomalehdistön esiintymiseen. Asia on herättänyt aivan tavatonta huomiota sanomalehdistössä kautta koko maan, Suomea kohtaan vihamieliset puheet, kirjoitukset ja teot on torjuttu ja sanomalehdistön mieliala on esiintynyt Suomea kohtaan kauttaaltaan suopeana, oikeastaan yksin "Social-Demokraten"inkin, hra Lyngsien kirjoituksia lukuunottamatta.

Kööpenhaminassa, heinäk. 19 p. 1928.

E. A. Linder

Suomen Lähetystö
Finnska Beskickningen

-25-

P.S. Sen jälkeen kuin edelläoleva oli kirjoitettu, on lähetystölle tullut Aarhusissa olevalta Suomen varakonsulilta Oluf Bechiltä tieto, että paitsi suomalaista kolmimastoista kuunaria "Tankar", joka saapui Aarhusiin viime sunnuntaina (15/7), eilen (19/7) sinne myös on saapunut suomalainen kolmimastoinen kuunari "Vidar" (Maarianhaminasta), joka sekkin on lastattu laudoilla ja lankuilla. Molemmat kuunarit ovat alkaneet purkamisen omilla miehistöillään. Satamassa käydessään varakonsuli eilen sai sen vaikutteen, että järkevät ainekset satamatyöläisten joukossa pidättyvät poissa laivoista, levottomat ainekset taas eivät näyttäytyneet; "luultavasti ne eivät", sanoo varakonsuli, "halunneet astua esiin, niin kauan kuin rauha vallitsee". Poliisivartiota satamassa ei ole ollut tarpeellista lisätä, se oli edustettuna tavallisin luvuin, mutta varakonsuli olettaa, että poliisi on varustautunut lisäämään voimaansa satamassa, jos siihen aihetta ilmaantuisi.

Niinikään saapui Aalborgin varakonsulilta seuraava sähkösanoma:

"finske Skibe Naima Ansio Diognes paabegyndt Losning idag med eget Mandskab

Finlandia"

Näiden tiedoistusten sisällyksestä lähetimme seuraavan sähkösanoman:

"OLO8 Oikeusministerin määrättyä että suomalaisten laivain miehistöt saavat suorittaa purkauksia sekä maissa että laivoilla ovat konsulien ilmoitusten mukaisesti työt käynnissä Aarhusissa kuunareissa Tankar Vidar Aalborgissa laivoissa Naima Ansio Diognes (Dagny) /Dione/ Purkaustyöt sujuvat häiriöttä eikä polisivalvontaa ole tarvittu lisätä"

Niinkuin edellisestä näkyy, on oikeusministerin määräys aiheuttanut sen, että suomalaiset laivat purkavat lastinsa omilla miehistöillään.

Kööpenhaminassa, heinäkuun 20 p. 1928.

E. x. Lehen

Liitteenä sanomalehtileikkeitä.

En uketavert bidrag.

Czekerne vil hædre Dronning Dagmar.

En Landsindsamling til en Mindesten paa hendes Grav i Ringsted. — Stenen skal opsættes under et Besøg her i Landet til Efteraaret.

I November Maaned fejrer den czechoslovakiske Stat 10-Aaret for sin stædige Frigørelse med en Række store nationale Festsiligheder. Ogsaa udenfor Landets Grænser vil Døningerne fra disse Glædesfester mærkes, saaledes herhjemme gennem en Hæder, som vil blive Dronning Dagmar til Del.

Ethvert Barn kender Dronning Dagmar, den danske Kong Valdemar Sejrs bøhmiske (czekiske) Dronning, hvis blønde Blidhed og ædle Renhed besynges i en af vore skønneste Folkeviser. Denne fremmede Kvinde blev for mange Idealbilledet paa den danske Kvinde og for disse og Czekerne, som kender Danmark og vurderer dansk Kultur, er hun blevet et symbolsk Bindeled mellem de to Lande.

Da czekiske Byers Repræsentanter for fire Aar siden i 1924 gæstede Danmark, gæstede disse da ogsaa hendes Grav i Ringsted, hvor Königsgrätz's Borgmester, Dr. Fr. Ulrich i gribende Ord tolkede Danske og Czekerens Følelser for den ædle Dame. Dengang fødtes hos de czekiske Gæster Tanken om paa hendes Grav at opsætte en Mindetavle, som et Symbol paa den venskabelige Forbindelse mellem de to Lande.

Denne Tanke vil man nu realisere

Mr. Redaktør!
Fra den danske Gesandt har vi modtaget følgende:

Havnearbejderstrejken
i Finland
og Svinehovederne.

Tør gøre det

Hvad Chr. From Holms er

Under Finanslovdebatten i 1902 blev der rettet en Række Angreb paa Det Danske Petroleums Aktieselskab, der beskyldtes for at have stukket den siden 1. Januar 1909 op-hævede Petroleumstold i sin egen udenlandske Aktionærlomme. Selskabet udsendte saa den 19. November følgende »Dementi»:

Dementi angaaende Petroleumstolden.

I Anledning af de fra forskellig Sider under Finanslovbehandlingen Folkethinget — sikkert i god Tro fremsatte Udtalelser om, at D. D. A. havde »benyttet den Situation

Den danske Gesandt i København.

E. N. Seid.

Den danske Gesandt i København.

Social Demokratisk Parti - 11-1928

Social Demokra

Havnearbejderstrejken i Finland og Svinehovederne.

Fra den finske Gesandt
har vi modtaget følgende:

Hr. Redaktør!

Maa det tillades mig i Anledning af Hr. Lyngsies Artikel i Deres ærede Blad for d. 8. Juli »En skamløs Handling fra den finske Overklasseregerings Side« at anføre følgende:

Svinehoveder.

Da Hr. Lyngsie ansøgte om Tilladelse til at sende et Parti Svinehoveder til Finland, fik han fra den finske Legation paa Grundlag af det finske Udenrigsministeriums Telegram følgende Svar: »Ansøgningen behandledes i sædvanlig Orden. Tilladelsen bevilget paa Betingelse af, at Kødet er holdbart saltet, samt at Bestemmelsen af 1. September 1922 angaaende Køndførsel nøje følges«. En Regering, det være en »Over- eller Underklasseregering«, maa vel følge Landets Løve. Altsaa kan jeg ikke begribe, hvorledes dette Svar af Hr. Lyngsie kan karakteriseres med Ordene: »God Dag, Mand — Økseskaft«.

1-1928

som han allerede har anført i sin Tale i den Faste Voldgiftsret. Jeg beklager paa det højeste, at Hr. Lyngsie er blevet informeret af Personer, som ikke kender de virkelige Forhold i Finland.

Ifølge den finske Grundlov kan Præsidenten eftergive en idømt Straf paa Grundlag af Justitsministerens Fremstilling, efter at Højesteret har afgivet Erklæring om Benaadningsansøgningen. Det er indlysende, at en Anledning som Strejke aldrig kan paaberaabes som Benaadningsgrund, og Benaadning i Forbindelse med denne Sag har ikke en Gang været paa Tale, end mindre iværksat. Og paa nogen anden Befaling end et Benaadningsdekret aabner de finske Fængsler ikke sine Porte for dømte Fanger.

At Hr. Lyngsies Skildringer i den berømte Tale ikke stemmer overens med de virkelige Forhold, er endogsaa blevet fremhævet af den finske Arbejderpresse. »Arbejderbladet«, som har modtaget Hr. Lyngsies Tale til Offentliggørelse, fandt det ikke foreneligt med Arbejdernes Interesser at publicere samme, men bemærker i Stedet, at allerede den Omstændighed, at det borgerlige »Hufvudstadsbladet«, til hvilket Hr. Lyngsie ogsaa har sendt sin Tale, har offentliggjort Aktstykket, »bør vise Partiven Lyngsie, at han med denne Tale gør den Sag, han i bedste Velmening vil tjene, en stor Utjeneste«. »Arbejderbladet«, som anser Hr. Lyngsies Skildring for at udspringe af en »uden kontrollerende Omdømme iværksat Propaganda«, paastaar bestemt, at Hr. Lyngsie »ikke kan være informeret af Personer med noget Sagkundskab til de virkelige Forhold«, men at hans Skildring er »en fri Skabelse af stærk Fantasibegavelse«.

Modtag, Hr. Redaktør, Forsikringen om min udmærkede Højagtelse.

E. N. Setälä,

finsk Gesandt i København.

med Ordene: »God Dag, Mand — Økseskaft«.

Ifølge nævnte Bestemmelse kan bl. a. Svinekød kun indføres til Landet med Tilladelse fra det finske Indenrigsministerium. *Fersk Kød* kan ikke indføres i mindre Stykker end *hele eller paa langs kløvede halve Kroppe*. Indførsel af *Kød i mindre Stykker* er kun tilladt, naar Varen er *saltet, røget, tørret eller kogt*. Nu var, ifølge Meddelelse fra det finske Udenrigsministerium, Kødet næppe saltet overhovedet, det skulde saaledes betragtes som ferskt Kød, men det opfyldte ikke Bestemmelserne for en saadan Vares Import. Desuden blev der ikke af Modtageren forelagt det finske Indenrigsministerium nogen Attest fra de danske Kontrolmyndigheder, og Forsendelsen blev ikke anmeldt til finsk Toldbehandling, men returneredes ved Modtageren, Hr. Joke-las Foranstaltning. Det kan ikke betragtes som værende det finske Indenrigsministeriums Fejl, at Af-senderen ikke paa Forhaand har taget Rede paa, hvad finsk Lov foreskriver.

Det skal iøvrigt blot tilføjes, at Hr. Lyngsle i sin Artikel i Social-Demokraten indrømmer, at Svinehovederne var *let saltede*. Det maa erindres, at Rejsen til Finland varer 44 Timer; inden Udlosningen kan finde Sted, gaar der yderligere ca. 24 Timer uden Hensyn til Strejken. Som Følge deraf kan man ikke forudsætte andet, end at Varen efter en ca. 3 Døgn's Rejse i Sommertiden har været i en fuldstændig fordærvet Tistand ved Ankomsten, noget, som ogsaa synes at fremgaa deraf, at den af Modtageren ikke anmeldtes til Toldbehandling, men returneredes uden videre.

»Man har maattet tage til at leslade døgte Forbrydere, Tyve, Voldtægtsforbrydere og Spritsmuglere for at de kan anvendes som Samfundshjælpere«.

Hr. Lyngsle gentager i Social-Demokraten denne Beskyldning,

Den finske Gesandt skriver til Lyngsø.

Fra Finlands Minister i København, Dr. *Setälä* har vi modtaget nedenstaaende udførlige Brev til Formanden for Dansk Arbejdsmands Forbund, *Lyngsø*.

Højtærede Hr. Landstingsmand
Lyngsø!

De skriver i *Hufvudstadsbladet*
den 14. Juli:

».... jeg maa sige, at jeg blev ganske forfærdet over at være kommet galt afsted; thi Deres ærede Blad har Ret, naar det forudsætter, at mine Fejlgreb beror paa Misforstaaelser, og at jeg har handlet i god Tro. — Mod bedre Vidende og med Hensigt lyver jeg aldrig, og jeg er ret forsigtig og omsorgsfuld med, hvad jeg fremsætter. Men her synes det altsaa, som om jeg ikke har været forsigtig nok, hvilket jeg beklager paa det mest levende

Men det være nu, som det vil; er jeg uforsættelig kommet til at gøre Uret mod finske Interesser, saa skal jeg vide at (korrigere? ulæseligt), saa sandt jeg altid har stræbt efter at være en ærlig Mand.

Men i *Social-Demokraten* den 15.
Juli skriver De:

».... hvad jeg har sagt og skrevet om de finske Forhold, staar jeg ved, hvert evige Ord, og hvis nogen af de ærede Redaktioner af danske, svenske eller finske Blade kan paavise væsentlige Urigtigheder, eller paa de afgørende Punkter faktiske Urigtigheder i, hvad jeg i det finske Spørgsmaal har sagt eller skrevet, saa giver jeg af min egen Lomme ekstra 100 Kroner til de finske strejkende Transportarbejdere for hver Points, d'Herrer kan paapege.

Nu er jeg ganske vist ikke Bladmand; men ogsaa jeg hører til dem, der offentlig har udtalt, at mit Land ikke stiltiende kan tage imod saadanne Beskyldninger fra en dansk Mands Side, som ønsker at tages alvorligt. Deres Udfordring gælder altsaa ogsaa mig: Jeg kan antages at have en vis Forpligtelse overfor den danske Offentlighed til at give en Fortegnelse over de Urigtigheder, som forekommer i Deres Tale i den faste Voldgiftsret. Det vilde have været lettere at give en Fortegnelse over de Sandheder, som mulig findes i Deres Tale — i hvert Fald var det blevet meget billigere for Dem, hvis De vilde give 100 Kroner for hver af disse.

Rigsdagen og udfærdigede Love uden dennes Samtykke, endskønt der ifølge Grundloven ingen Lov kan udfærdiges foruden. Det er saaledes ikke rigtigt, at Arbejderregeringen ikke foretog sig noget ulovligt.

7. I Arbejderregeringens Tid var ingens Liv eller Ejendom sikret. Tvangsudskrivninger af Levnedsmidler foretoges overalt. Huse afbrændtes, og Mennesker myrdedes. Det er saaledes ikke rigtigt, at Arbejderregeringen skaffede lovlig Orden i Landet, anerkendte Ejendomsretten, og intet uforvarligt foretog sig.

8. Arbejderregeringens Tropper havde Ammunition i Overflod, da al den Ammunition og alle de Vaaben, som Rusland havde ført til det sydlige Finland stod til deres Raadighed. Derimod havde den hvide Hær saa godt som ingen Vaaben eller Ammunition, førend de erobrede saadanne fra Russerne eller fik Forstærkning til disse Forraad fra Udlandet.

9. De tyske Tropper, som deltog i Finlands Frihedskrig, var ikke tyske Soldater, der strømmede hjem fra Fronten, thi saadanne fandtes ikke i Foraaret 1918, ej heller Lejetropper, men regulære tyske Tropper.

10. De tyske Tropper blev ikke tilkaldt af Friherre Mannerheim, som stillede sig nærmest afvisende overfor den tyske Undsætning, men af den af Rigsdagen valgte Regering. Regeringen skønnede nemlig, at uden Hjælp vilde Underkuelsen af Oprøret være alt for længe, saaledes at Landet vilde blive udsat for Hungersnød, hvis ikke Vaarudsæden i Sydfinland kunde ske i Tide, og at alt for store Værdier af Ejendomme og Menneskeliv i denne Del af Landet vilde staa paa Spil, dersom Hjælpen ikke kom hurtigt.

11. Heller ikke de øvrige Tropper i den hvide Hær var lejede, men dels frivillige og dels indkaldte efter den gældende Værnepligtslov.

Det eneste sande i hele Historien er de russiske Bajonetter, men ogsaa dette er kun halv Sandhed, thi »Arbejderregeringen« støttede sig ogsaa paa den ret anseelige finske røde Hær.

Skildringen af de nuværende Forhold.

Ifølge Deres Tale sidder i Hundrevis af politiske Arbejderforenings-Ledere, som arresteredes efter Krigen, endnu i Fængsel. Magten er ene raadende. Arbejderne staar uden

en Fortegnelse over de Urigtigheder, som forekommer i Deres Tale i den faste Voldgiftsret. Det vilde have været lettere at give en Fortegnelse over de Sandheder, som mulig findes i Deres Tale — i hvert Fald var det blevet meget billigere for Dem, hvis De vilde give 100 Kroner for hver af disse.

Hr. Lyngsies Oversigt over Finlands nyere Historie.

Ifølge Deres Tale gjorde det finske Folk ved det russiske Riges Sammenbrud Oprør mod den russiske Guvernør, ved hvilken Lejlighed de russiske Matroser, som laa paa Fæstningen Kronstadt, kom Finnerne til Hjælp. Det finske Folk konstituerede sig derefter som selvstændig Stat, og der dannedes en Arbejderregering, som var lovlig. Arbejderregeringen støttede sig til de russiske Matrosers Bajonetter, men den skabte Lov og Orden i Landet, anerkendte Ejendomsretten og foretog sig hverken noget ulovligt eller uforsvarligt. Men den finske Overklasse gjorde Oprør og lejede tyske Soldater, som strømmede hjem fra Fronten. Ogsaa tyske Officerer blev hvervede for Betaling. Den lovlige Regerings Hær savnede Ammunition, Penge og militær Organisation og blev besejret. Grev Mannerheim gik i Spidsen for Løjetropperne og bekæmpede med Ild og Sværd den lovlige Regerings Tropper.

Hertil er følgende at bemærke:

1. Der fandtes ingen »russisk Guvernør« i Finland, da Finlands Rigsdag den 15. November 1917 overtog den øverste Magt i Finland.
2. Det finske Folk behøvede saaledes ikke at gøre Oprør, da Forbundet med Rusland blev afbrudt ved den sidste Generalguvernørs Afrejse fra Finland.
3. Følgelig hører ogsaa de russiske Matrosers Rolle i Finlands Frihedskampe til Deres frie Fantasifrembringelser.
4. Der dannedes ingen Arbejderregering, da Rigsdagen overtog den øverste Magt; Rigsdagen valgte ganske vist en Regering den 26. November 1917, ikke en »Arbejderregering«, men en »Selvstændighedsregering« med Hr. Svinhufvud som Førsteminister.
5. Arbejderregeringen konstituerede derimod sig selv den 27. Januar 1918 ved Oprør. Den var ingen lovlig Regering; da Rigsdagen ifølge Grundlov repræsenterer det finske Folk, maatte den Regering, der valgtes af Rigsdagen, betragtes som den lovlige Regering.

6. Arbejderregeringen sprængte

Skildringen af de nuværende Forhold.

Ifølge Deres Tale sidder i Hundredvis af politiske Arbejderforenings-Ledere, som arresteredes efter Krigen, endnu i Fængsel. Magten er ene raadende, Arbejderne staar uden nogen Organisation, som kan træde i Skranken for deres Krav med Hensyn til Arbejdsløn, Arbejdstid og Arbejdsforhold. Arbejdsgiverne bestemmer alt dette paa egen Haand. Den finske Arbejderklasse sulter som Hunde, Udbytterne er hovedrige, Arbejderne udplyndrede til den bare Skjorte. Skolerne har givet deres Elever, unge Mennesker mellem 14 og 18 Aar fri fra Skolen, for at de kan gaa ned til Havnen og arbejde i Samfundets Interesse. Man er gaaet saa vidt, at man har løsladt Forbryderne, Folk, som er dømt for Mord, Tyveri, Voldtægt og Spritsmugleri, for at disse Mennesker skulde bekæmpe de strejkende. Disse Samfundshjælpere er bevæbnede, og de har Myndighedernes Tilladelse til at skyde enhver af de Strejkende, som kommer indenfor Skudvidde. Bourgeoisiets Damer gaar til Havnen i Overalls for at bære Varer til og fra Skibene. Blodet flyder i Finlands Havne.

Hertil er følgende at bemærke:

12. Ingen politiske Fanger fra 1918, som arresteredes den Gang eller senere, sidder fængslede endnu. Alle med Undtagelse af nogle grove Forbrydere (Mordere etc.) har faaet Amnesti.
13. Det er ikke rigtigt, at der ikke i Finland findes Arbejderorganisationer, som varetager Arbejdernes Interesser.
14. Finlands Lovgivning giver ikke Arbejderne i Arbejdsgivernes Hænder. Finland har siden 1917 haft en ret fremskreden Lov om 8 Timers Arbejdsdag, og siden 1922 en Lov om Arbejdsoverenskomster, som bl. a. fastsætter en obligatorisk 7 Dages Ferie med fuld Løn for Arbejdere, som har været over ét Aar i samme Arbejdsgivers Tjeneste — fra samme Aar en Lov om Arbejdsregulativer, hvorved fastsættes tvungen Pligt for Arbejdsgiverne til Indførelse af visse af Socialministeriets fastsatte Arbejdsregulativer, — fra samme Aar en Lov om Fattigforsørgelse, hvorved Arbejdsgiverne forpligtes til at sørge for gamle Arbejders Underhold, — fra 1925 en Lov om Arbejderulykkesforsikring, — fra samme Aar en Lov om Mægling ved kollektive Arbejdsstridigheder, — en Lov om Fagtilsyn m. m. Desuden har Regeringen udfærdiget strenge Ordensregler for

Arbejdet i de fleste Fag. Naturligvis er der ingen, der vil paastaa, at vor Sociallovgivning er fuldkommen — langt fra. Men alle finske Mænd og Kvinder vil sikkert gøre alt, hvad Landets Hjelpekilder tillader, for at fuldkommengøre den.

15. De finske Arbejdere sulter ikke som Hunde. Arbejdslønnen er ikke saa høj som de danske Arbejders; men Levestandarden er i Finland lavere.

16. Skolerne har ikke givet Eleverne fri fra Skolen for at lade dem optræde som Samfundshjælpere, men den lovmæssige Skoleferie begyndte i Finland i Aar som altid den 1. Juni.

17. Man har ikke løsladt Forbrydere af Fængslerne for at bekæmpe de strejkende, hvilket jeg allerede har oplyst i min Artikel i Social-Demokraten den 11. Juli.

18. »Bourgeoisiets Damer i Overalls« hører til de Aandesyner, som ikke er aabenbare for andre end Dem, Hr. Lyngsle.

19. De arbejdsvillige har ikke faaet Myndighedernes Tilladelse til at skyde paa de strejkende.

20. Der flyder ikke Blod i Finlands Havne.

Mindre Enkeltheder lades uomtalt.

Jeg kan og vil ikke udtale mig om Strejkens Berettigelse eller Mangel paa Berettigelse. Endnu mindre vil jeg tale om den bitre Følelse, som bemægtiger sig en Finne ved Tanken om, at en almindelig international Boykotning af finske Produkter foreslaas efter dansk Initiativ, samtidig med at Finland gør store Fartøjsbestillinger i Danmark. Men hvad man nu end tænker om disse Ting, saa bør dog Vaaben, med hvilke man kæmper, være rene.

Herr Landstingsmand Lyngsle!

Saa mange var Ordene, men unødvendige for at gendrive Deres fantasifulde og højst uheldige Forklaringer om Finland og finske Forhold; jeg støtter mig til Deres Udtalelser i *Hufvudstadsbladet*, at »Løgn er det hæsligste af alle Vaaben«, og derfor skal man heller ikke være ufrivillig Kolportør af Usandheder. Har man været det, saa bør man, som De selv har sagt, berigtige sine Fejltagelser.

København, den 18. Juli 1928.

Med udmærket Højagtelse

Erik Setälä,

Finlands Gesandt i København.

der den finske Arbejderklasses kommunistisk prægede Politik blev begaaet megen Uret, men den Hævn, som den finske Overklasse tog, var saa grufuld og blodig, at Verdens frisindede Opinion maatte reagere. Men vi tror, at hverken Finland selv, eller de Mennesker, der ønsker Fred og Forstaaelse mellem Folkene, bør ønske disse Begivenheder gjort til Genstand for nye Drøftelser i Udlandet.

Med Hensyn til selve det centrale Punkt, Havnestrejken i Finland, synes vi, at Dr. Setälä gaar uden om Stridens *Aarsag*, som *Lyngsle* saa ofte har formuleret, nemlig den, at Finlands Stewardorer har nægtet at anerkende *Havnearbejdernes Organisationsret og slutte kollektiv Overenskomst med dem*.

Dette er en Ret, som andre Landes Arbejdere har tilkæmpet sig, og det har vist sig at befordre en sund Udvikling af Forholdet mellem Arbejdere og Arbejdsgivere og f. Eks. her i Danmark evnet at skabe en Arbejdets Retsorden, der har forhindret talrige Konflikter.

Striden drejer sig ikke om nogle Smaaskillinger, men om selve Arbejdernes Ret til at være medbestemmende om deres Arbejdsforhold.

Her kunde en Stat, som ønsker at kalde sig moderne, føle det som en Opgave at oplyse fanatiske Arbejdsgivere om, at i 1928 kan man ikke nægte Arbejderne en saadan Ret og derved paaføre et helt Land betydelig moralsk og økonomisk Skade.

*

Vi har ikke villet nægte Finlands herværende officielle Repræsentant Ordet for at forsvare sin Stats Interesser. Vi skal ikke indlade os paa en Polemik overfor Ministerens udførlige Omtale af den finske Revolution i 1918 og de paafølgende skæbnesvangre Begivenheder. Om disse 10 Aar gamle Tildragelser bliver det ikke nemt at opnaa Enighed mellem to Opfattelser, hvis Bedømmelse dikteres af vidt forskellige politiske Synspunkter.

Som Tilhængere af en demokratisk Samfundsudvikling med fremskridende social Omdannelse af Samfundet, har vi tidligere sagt vor Mening om den finske Revolution.

Det er meget muligt, at der un-

982

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: C3.

ASIA:

Ministeriö Setälän raportti no 4.
Käsittelemä

27/7 1928

Suomen Lähelysti
Finska Beskickningen

Kööpenhamina, heinäk. 27 p. 1928.

No. 1 2 7 4 .

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
No 9 1101 su		D. 1928
30/7-28	2	102
RUUSI	USAATO	ASIA
5	03	

Herra Ulkoasiainministeri,

Ohellisena saan kunnioittaen lähettää raporttini No. 4, joka sisältää seuraavat osastot:

- I. Edustajien käynti Unkarissa ja kulttuurikongressi (sivut 1 - 9).
- II. Unkarin kulttuuripolitiikka (sivut 10 - 18).
- III. Unkarin parlamentti ja puolueet (sivut 19-35).
- IV. Tulitikkukysymys (sivut 36 - 42).
- V. Unkarin ulkopoliittinen kanta (sivut 43 - 46).

Vastaanottakaa, Herra Ulkoasiainministeri, syvimmän kunnioitukseni vakuutus.

E. v. Lemm

Herra Ulkoasiainministeri H. J. Procopé,
H e l s i n k i .

Suomen Lähetystö
Tanska Beskickningen

Suomen Budapestissa olevan ministerin raportin nro 28.

25/7 - 28. 30/2-28

I.

9/101 fac		
30/2-28	28	28
OSALTO	ASIA	
5	CB	

Edustajien käynti Unkarissa
ja kulttuurikongressi.

Oloni Budapestissa muodostui melkoiselta osaltaan osanotoksi

suureen juhlahuonoon. Saavuin sinne Roomasta 6 p. kesäkuuta, jotakuta tuntia myöhemmin kuin meamme eduskunnan jäsenet sinne olivat tulleet. Minä tapasinkin heidät heti "yhtymäpuolueen" klubissa pidetyillä aamiaisilla, ja seurasin heitä sen jälkeen miltei kaikissa juhlatilaisuuksissa 6-9 p. kesäk. En kuitenkaan voinut seurata kansanedustajia 10 p. kesäk. Debreczeniin, koska samana päivänä oli suomalais-ugrilaisen kulttuurikongressin avajaiset, joissa minun piti olla saapuvilla.

Sekä edustajien matkasta että kulttuurikongressista on ollut siksi paljon sanomalehdissä kerrottuna, ettei mikään seikkaperäinen kuvaus näistä ole tarpeellinen. Mainittakoon ainoastaan, että eduskunnan jäsenten osaksi tuli mitä suurin huomaavaisuus, he kun olivat kaikkialla Unkarin kansan vieraina, heitä kutsuivat vierailkseen milloin yhtymäpuolue, milloin edustajakamarin puhemies, ja valtionhoitaja itse

(hv. 5-6)

otti vastaan edustajat. Erittäin huomattava oli puhemiehen juhlapukuinen vastaanotto, jossa koko Unkarin "parhaimmisto" oli saapuvilla. Valtionhoitaja otti kansanedustajat vastaan 8 p. kesäkuuta. Mitään puheita ei pidetty - tehdyn sopimuksen mukaan -, vaan edustajat kaikki järjestään esiteltiin valtionhoitajalle, joka vilkkaasti keskusteli erittäinkin entisten ministerien kanssa. Huomattava oli se itsessään tarpeeton puolustusasema, johon valtionhoitaja asettui. Hän sanoi, että unkarilaisia kuvataan muiden kansallisuuksien sortajiksi, mutta tämä ei sovellu, koska aivan Budapestin läheisyydessä vielä tänä päivänä on saksankielisiä, jotka ovat säilyttäneet kielensä. Unkarilaisia syytetään myös siitä, että ovat reaktionärejä, mutta "valitettavasti" ("leider") ei tämäkään ole totta; vaan voimaperäiseen edistykseen pyritään kaikilla keinoin, mihin tyypistetyt maan varat riittävät.

Unkarilainen ei voi sanoa monta sanaa puhumatta Trianonin rauhasta; tietysti oli tämä aihe edustajillekin pidetyissä puheissa tiheästi esiintyvä, olipa tilaisuus mikä tahansa.

Suomalais-ugrilainen kulttuurikongressi oli saanut runsaan osanoton sekä Suomesta että Virosta - Suomesta-

kin sanottiin olleen 800 osanottajaa, Virosta 300-350; virallisia lukuja en ole nähnyt. Unkarilaisten vanhastaan tunnettu ylitsevuotava vieraanvaraisuus tuli myös kongressilaisten osaksi. Kaikista hartaimpana ja voimakkaimpana myötätunto vieraita kohtaan esiintyi maaseudulla, minne vieraat kongressin loputtua joukoittain tekivät retkeilyjä.

Avajaisjuhlallisuuksien Akatemiasalissa ei valtionhoitaja Horthy, niinkuin tiedettiin, voinut henkilökohtaisesti saapua, koska hän oli lupautunut samaksi päiväksi suuriin juhlallisuuksiin Debrecenissä (minne myös meikäläiset kansanedustajat menivät), mutta hänen edustajanansa oli juhlassa oleva opetusministeri kreivi Kunö Klebelsberg, jota paitsi häneltä tiedettiin tulevan sähkösanoman. Kun myös Viron edustaja, ministeri Toffer halusi tuoda esiin Viron riigivaneman ja hallituksen tervehdyksen, niin minusta ei Suomikään voinut olla vastaavalla tavalla esiintymättä. Kuitenkin katsoin tarvitsevani valtuutusta ja lähetin sen vuoksi seuraavan sähkösanoman:

"Ulkoasiat

Helsinki

3 Voisinko jos Viro samoin tekee kultkongressille esittää hallituksen Presidentin tervehdyksen sähkövastaus"

Suomen Lähetystö
Finska Beskickningen

-4-

Tähän ei kuitenkaan tullut vastausta, minkä vuoksi päätin ottaa vastuun niskoilleni ja lausua unkariksi seuraavaa (mikä on sangen vaikea kääntää suomeksi, koska se perustuu unkarilaisiin lauseisiin, joita ei voi sanasta sanaan suomeksi kääntää):

Suomen Tasavallan Presidentin ja Suomen hallituksen nimessä, niinikään sen kansanedustajaryhmän nimessä, joka, Suomen eduskunnan puhemies mukanaan, paraillaan on Unkarin vierana, mutta valittaa ettei voi olla saapuvilla - varmaan voin sanoa: koko Suomen kansan puolesta, joka niinikään ei ruumiillisesti voi olla saapuvilla tällä hetkellä, kun kolme suomalais-ugrilaista kansaa ensi kertaa juhlaallisesti kohtaa toisiaan, ^{saan} kunnioittaen, vilpittömästi ja lämpimästi ~~-----~~ tervehtiä kolmatta suomalais-ugrilaista kongressia sekä samalla ja ennen kaikkea kongressin isäntää, Unkaria ja Unkarin kansaa.

Tämä tervehdys kohdistuu tuhatvuotiseen Unkariin joka tänäänkin, vuosituhannen kuluttua, niin monien raskaiden vaiheiden jälkeen, tuntee ja tietää, että Unkari ei ole ollut olemassa, vaan on oleva /Széchenyi'n sanat/.

Tämä tervehdys kohdistuu monituhatvuotiseen

Suomen Lähetystö
Finnska Beskickningen

-5-

Unkarin kansaan, joka vuosituhsia aikaisemmin ei edes ollut unkarilainen, vaan yhtenäinen suomalais-unkarilainen tai unkarilais-suomalainen heimo, kohdistuu siihen suomalais-ugrilaiseen kansaan, joka oli, johon pohjautuvat, jonka perintöä tallettavat sekä unkarilainen että suomalainen, mutta joka ei ole oleva, vaan elää ja on elävä ainoastaan jälkeläisissään - jälkeläisissään, jotka nyt uudestaan solmivat katkenneita siteitä.

Tämä tervehdys kohdistuu nykyiseen Unkarin kansaan, joka sekä on ollut että on oleva, joka on ollut ja on oleva toteuttamisissaan ja toteutettavissaan kulttuuripyrinnöissä, suoritetussa ja suoritettavassa kulttuurityössään, ihmiskunnan todelliseksi eduksi, omaksi kunniakseen ja sukulaiskansojen iloksi.

Avajaistilaisuuden huomattavimmaksi tapaukseksi voi sanoa sitä, että Unkarin tarmokas ja sanomattoman aloiterikas opetusministeri Kuno Klebelsberg ilmoitti Unkarin hallituksen olevan valmiin perustamaan suomalais-ugrilaisen instituutin Unkariin, samalla edellyttäen, että Suomi ja Viro perustaisivat vastaavat instituutit Suomeen. Tosin oli kyllä varsin ilmeistä, että itse ajatus ja tulevan insti-

tuutin ohjelma oli hänelle täysin kypsytön: hän näkyi ajatelleen instituutin päämääräksi vain jonkinlaista cooperation intellectuelle'a Unkarin, Suomen ja Viron välillä (ylioppilasten vaihtoa, opettajien vaihtoa, kirjallista vuorovaikutusta), sen sijaan, että meillä on tällaisen laitoksen ohjelmaksi ensi sijassa ajateltu positiivista, järjestelmällistä työtä Suomen kansan "juurien" selvittämiseksi. Kreivi Klebelsbergille oli tuntematonta, että minä olin tästä asiasta pitänyt esitelmän I:ssä suomalais-ugri-laisessa kulttuurikokouksessa. Mutta ohjelma voidaan saada kohdalleen, emmekä missään tapauksessa tieteen nimessä saa jättää käyttämättä avautuvia mahdollisuuksia, emmekä mielestäni voi olla Suomen puolelta vastaamatta tähän positiiviseen ehdotukseen teolla, sillä siksi suurimerkityksellinen on asia Suomen tieteelle.

Itse kongressista, joka avattiin sunnuntaina 10 p. kesäk. ja päättyi keskiviikkona 13 p., täytyy sanoa, ettei se ollut onnistunut. Unkarilaiset eivät kyenneet tällaisen kongressin henkistä puolta käytännöllisesti järjestämään, ja jo itse kongressin aineisto oli perin hajanainen. Avajaisjuhla teki perin ikävyyttävän vaikutuksen, siinä kun samat puheet esitettiin kolmella kielellä, ja

Suomen Lähetystö
Finnska Beskickningen

-7-

musikaalinen ohjelma oli perin niukka. Mutta kaikista onnettomimmin oli järjestetty esitelmän pito. Rakennusta, jossa esitelmät pidettiin, oli vaikea löytää, ja kun sen vihdoin löysi, oli siellä miltei mahdotonta löytää huonetta, jossa kukin esitelmä pidettiin. Määräajoista ei pidetty vähäistäkään lukua. Sitäpaitsi oli nähtävästi erehdys, että ohjelma oli tehty siksi hajanaiseksi: Kasvatustoppia, historiaa, kirjallisuuden historiaa, taidehistoriaa, kansantaloustiedettä, lainoppia, kemialla, lääketiedettä. Kaiken tämän ja erittäin huonon järjestelyn seurauksena oli, että monet luennot jäivät kuulihoitta: prof. Kajavaa kuulemaan oli saapunut vain hänen rouvansa, dosentti Laurila oli onnellisempi, koska hänellä rouvansa lisäksi oli jälkipolvea s.o. poika mukana! Oman esitelmäni pidin 11 p. kesäkuuta (minulle annetusta aineesta: Suomen tieteestä ja sivistyksestä), ja minulla oli kuulihoita riittävästi. Minä pidin sen unkariksi, ^{x)} koska en luullut voivani myömmetyissä 20 minuutissa esittää mitään, jolla olisi muille kuin unkarilaisille voinut olla uutuuhen viehätystä.

Kun tarkastaja Pesonen minulle ilmoitti, että Suomen hallitus oli antanut suostumuksensa siihen, että ensi suomalais-ugrilainen kulttuurikongressi pidettäisiin kolmen

x) Suuri osa esitelmissä pidettiin saksaksi, mutta siitäkään ei voinut olla täyttä etua, koska etenkin suomalaisissa kuulihoissa oli niitä, jotka eivät ymmärtäneet saksaa.

Suomen Liihetystö
Finnska Beskickningen

-8-

vuoden perästä Suomessa, sekä pyytänyt minua esittämään kutsun, niin tein tämän (unkariksi, viroksi ja suomeksi) päätäjäistilaisuudessa 13 p. kesäkuuta, samoin kuin siinä lausuin suomalaisten kiitokset unkariksi ja suomeksi. Tämän tehdessäni tunsin mielessäni syvästi, että tästä kongressista ainakin yhtä suuressa määrässä saattoi oppia, miten kongressia ei pitänyt järjestää kuin miten se piti järjestää. Kun kongressi kolmen vuoden kuluttua meillä tulee pidettäväksi, olisi sen koko ohjelma ja järjestelmä otettava perinpohjaisen uudistuksen alaiseksi. Tietenkin pitäisi johdon siirtyä toisille henkilöille kuin niille, jotka sitä tähän asti ovat ohjanneet.

Tärkeämpi kuin ~~lää~~ kongressin sisältö oli kongressilaisille henkilökohtainen tutustuminen itse Unkarin maahan ja kansaan, erittäinkin Unkarin maaseutuun, jossa todellisen Unkarin sydän sykkii, ja se varmaan oli osanottajille elämys. Minä puolestani erityisestä kutsusta seurasin tänne saapuneiden "Laulu - Miesten" mukana Szentesiin ja Szegediin. Useilla asemilla olivat viranomaiset ja suuret kansajoukot vastassa lippuineen, lauluineen, soittoineen, Szentesin asemalla kokonaista kolme eri soittokuntaa. Kaikkialla pidettiin tervehdyspuheita, joihin oli unkariksi vastattava.

Suomen Liihetystö
Finska Beskickningen

-9-

Kaikkialla muutenkin pitoja ja puheita. Szegedistä läksin sinne samalla saapuneen yliopistollisen retkeilykunnan mukana Pécsin yliopistokaupunkiin, missä niinikään samanlaiset juhlallisuudet puheineen tulivat osaksemme.

Paljon meillä on opittavaa unkarilaisilta välittömyydessä, vilkkaudessa, sydämellisyydessä, vieraanvaraisuudessa, kohteliaisuudessa, isänmaanrakkaudessa, jo maan rikas kulttuuri on köyhille suomalaisille täydellinen yllätys. Vaikka "heimoustunteessa" kylmästi katsoen on paljon paikkansapitämättömyyttä, täytyy meidän aina muistaa, ettemme ole siksi rikkaita, että meillä olisi varaa viskata pois myötätunto kokonaisen kansan puolelta, joka varmasti tahtoo olla kulttuuritekijä. Tämän myötätunnon vastaanottamisen ei tietenkään tarvitse meitä vieroittaa pois Skandinaviasta, johon meitä myöhemmät vaiheet ja uuden ajan korkeampi kulttuuri yhdistää.

Kööpenhaminassa, 25 p. heinäkuuta 1928.

E. A. Seala

Suomen Budapestissa olevan ministerin raportti no. 4.

25/7 - 28.

II.

Unkarin kulttuuripolitiikka. Unkarilla on, niinkuin jo sanotta, erinomaisen tarmokas ja aloiterikas opetusministeri, kreivi Kuno Klebelsberg. Ja kun Unkarissa hallitus istuu vakavasti paikallaan - nykyinen hallitus elää jo kahdeksatta vuottaan - ja kun sitä paitsi eduskunnan luottamusta nauttivalla ministerillä on suuri valta - eduskunta ei tee budjettiin oikeastaan mitään muutoksia -, niin voi myöskin jotenkin yhtenäistä, vieläpä suurtakin saada aikaan. Voi kenties sanoa, että eräissä tapauksissa ehkä aloiterikkaus on viekoitellut suuriin yrityksiin ilman kaikinpuolista harkintaa, että varoja käytetään aivan hämmästyttävän runsaasti suuriin yrityksiin, kenties tarkoin harkitsematta, riittävätkö varat kaikkeen ja eikö voisi olla tärkeämpiä tehtäviä, jotka pikemmin kaipaisivat täyttämistä. Mutta mielellään painaa nämä muistutukset syrjään nähdessään sitä todella lumoavan suurenmoista kulttuurin^u kehitystä, jonka Unkari on sodanjälkeisenä aikana, silpomisensa jälkeen suorittanut. Koska juuri on pidetty suomalais-ugrilainen kulttuuri-

kongressi, niin lienee paikallaan kiinnittää tähän työhön huomiota.

Opetusministeriön valtiosihteeri Géza Magyary, joka on yksi kreivi Klebelsbergin aatteiden toteuttajia, lausui kulttuurikokouksen aikana pitämässään esitelmässä, että Unkarin tiedepolitiikka ja yleensä korkeamman kulttuurin politiikka tarkoitusperiensä toteuttamiseksi käyttää keinoja, jotka jakaantuvat kolmeen ryhmään: 1) on perustettu ja perustettava laitoksia, jotka ovat tieteellisiä tutkimuksia ja ylintä opetusta varten tarpeellisia ja niille hankittava riittävä aineellinen tuki; 2) on tieteen edistämiseksi hankittava etevä voimia ja pidettävä huolta tarpeellisesta jälkikasvusta yliopistollisia oppi-istuinta varten; sekä 3) on tieteiden nykyisessä suuressa specialiserauksessa etsittävät vastaavat järjestelyratkaisut.

Yliopistot. Unkarilla oli ennen sotaa 4 yliopistoa: Budapestissa, Kolozsvärissa (Klausenburgissa), Debrecenissä ja Pozsonyissa (Pressburgissa). Viimeksi mainitut kaksi yliopistoa perustettiin v. 1912 ja avattiin 1914, juuri ennen sotaa, ja niiden rakennukset jäivät melkoiseksi osaksi sodan vuoksi kesken, niin että ne olivat sijoitet-

tavat sovellettuihin rakennuksiin. Trianonin rauhan johdosta Unkari menetti Kolozsvárin ja Pozsonyin yliopistot, edellinen pakeni Szegediin, jälkimmäinen Pécsiin (Fünfkircheniin), jossa viimeksi mainitussa kaupungissa on aikoinaan ollut yksi Euroopan vanhimpia yliopistoja, perustettu v. 1367, mutta hävinnyt turkkilaisen valloituksen johdosta. Nykyisistä 4 yliopistosta on siis 3 sodan jälkeen uudestaan rakennettu. Budapestiin on niinkään tähän aikaan perustettu kansantaloustieteellinen tiedekunta. Tämän lisäksi on Budapestissa teknillinen korkeakoulu, eläinlääkäriopisto, Sopronissa on sinne niinkään sodan jälkeen paennut vuori- ja metsäakatemia. Kaikkiansa on 23 tiedekuntaa ja 360 varsinaista oppi-istuinta; ylioppilaiden lukumäärää en voi varmuudella sanoa - kaikkiaan se lienee 8 - 10,000.

Tieteelliset laitokset. Sodan johdosta Unkari menetti Ógyallan astronomisen instituutin, jonka sijaan rakennettiin uusi Budapestiin. Samoin Unkari menetti myös huomattavan osan museoitaan, kirjastojaan, talousakatemiaan ja maataloudellisia koelaitoksiaan. Näiden sijaan on rakennettu uusia: biologinen tutkimuslaitos Tihanyiin, Balatonin, keski-Euroopan suurimman suolatonvetisen järven rannalle (tarkoitettu

myös kalatalouden edistämistä varten) ja Rockefeller-säätiön avustuksella uudenaikainen laitos yleistä terveydenhoitotoimintaa varten Budapestissa. Ennen sotaa aloitettu valtioarkiston palatsi on saatettu päätökseen ja museolaitokset on suuresti laajennettu. Uusia rakennuksia on 120 vuotta sitten perustettuun kansallismuseoon rakennettu zoologisia ja kansatieteellisiä kokoelmia varten, kansallismuseon päärakennusta on laajennettu kansallismuseon Széchenyikirjastoa varten; myös Unkarin tavattoman runsaat esihistorialliset ja kansainvaelluksen aikaiset kokoelmat ovat saaneet uuden kodin. Kuvataiteiden museo on saanut uuden rakennuksen 20:nnen vuosisadan galleriaa varten ja on perustanut uuden osaston kuvanveistotaiteita varten. Uusia museoita on sodan jälkeen rakennettu Debreceniin, Veszprémiin ja Keszthelyiin. Käsiteltävänä on paraillaan lakiehdotus maakuntamuseoista, arkistoista ja kirjastoista. Kaikkia aikaisempia tieteellisiä laitoksia on suuremmilla uhrauksilla kuin ennen sotaa laajennettu ja enennetty. Unkarin tiedeakatemia on saanut valtiolta korvauksen rahanarvon alenemisen johdosta menetetyistä pääomastaan.

Koska Unkari on rauhanteon jälkeen pienen ententen saartama, ei se voi pitää mitään yhteyttä niiden kulttuurivoimien kanssa, jotka kuuluvat Unkarin alueelta riis-

tettyjen kolmenmiljoonan ihmisen joukkoon; tieteellisten aikauskirjojen lähettäminen niihin on kielletty (itse sain omin silmin nähdä, miten tsekkiläiset viranomaiset Unkarin rajan yli tultua kokosivat ja takavarikoivat matkustajilta kaikki unkarilaiset sanomalehdet - ei kuitenkaan minulta, koska minulla oli diplomaattipassi). Yhteisten vaarojen torjumiseksi ja yhteisten etujen valvomiseksi muodostui touku-kuussa 1923 tieteellisten seurojen ja laitosten keskusliitto, jonka puheenjohtajana on opetusministeri Klebelsberg, Historiallisen seuran esimiehenä. Keskusliitto on sulkenut keskuuteensa altruistisella pohjalla jo 350 vuotta toimineen Budapestin yliopiston kirjapainon, joka on maan suurimpia kirjapainoja ja jossa siis tieteelliset julkaisut voidaan painattaa tai joka ainakin voi tehokkaasti vaikuttaa hinnanmuodosteluun.

Ulkomaiset laitokset. Tämän kaiken lisäksi ovat vielä mainittavat Collegia Hungarica, jotka on perustettu Wieniin, Berliiniin ja Roomaan, mitä paitsi Wieniin ja Roomaan on perustettu historialliset tutkimuslaitokset. Näistä laitoksista, joita varten hankitut komeat palatsit ovat maksaneet paljon miljoonia ja joiden vuosikulutkin ovat

huomattavat (esim. Berliinin Collegiumin n. 70,000 Rm = 700,000 Suomen markkaa vuodessa!), olen jo puhunut ensimmäisessä raportissani. Minkälaisen mahdollisuuden tällaiset laitokset avaavat unkarilaisille harjoittaa opintoja maailman kulttuurikeskuksissa, ei minun tarvitse laajalta selittää.

Apurahat. Ulkomaille harjoitettavia opintoja varten on olemassa 180 stipendia, yhteensä n. 500,000 pengöä (suunnilleen 3,500,000 Smk.). Kotimaassa suoritettavia tutkimustöitä varten on stipendejä n. 100,000 pengön arvosta (suun. = 700,000 Smk.).

Järjestöt. Kreivi Klebelsberg on asettunut sille kannalle, että stipendien ja laitosten hoito on mahdollisimman suuressa määrässä saatava autonomiseksi.

Tässä tarkoituksessa perustettiin 1922 annetulla lailla "tieteellisten kokoelmien järjestö", johon kuuluu asianomaisten laitosten johtavat virkamiehet, 10 opetusministerin viideksi vuodeksi määräämää yliopistojen ja korkeakoulun professoria, edelleen 5 samoin opetusministerin määräämää taiteen edustajaa. Aluksi on presidenttinä opetusministeri, mutta tarkoitus on, että hän vasta korvattaisiin

viideksi vuodeksi asetetulla presidentillä, jonka opetusministeri nimittää järjestön ehdotuksesta. Vähempiarvoiset kysymykset ratkaisee pienempi 5-jäseninen valiokunta, johon kuuluu presidentti, 2 tieteellisten virkamiesten ja 2 muiden jäsenten edustajaa. Puheenalainen järjestö tekee m.m. virkaehdotukset tieteellisiin laitoksiin. ~~Myös~~ Tiedeakatemia, jonka virkamiehille (pääsihteerille, osastosihteerille ja ylikirjastonhoitajalle) valtio maksaa palkan, nauttii niinkään autonomiasa ja on edustettuna äskennämainitussa keskusliitossa. Jos syntyy riitakysymyksiä toiselta puolen Unkarin valtion ja toiselta puolen liiton tai akatemian välillä, niin ne ovat lykättävät korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistaviksi.

Myös apurahojen antamista varten on muodostettu järjestö, "stipendisenaatti". Stipendisenaatin tehtävien velvollisuutena on m.m. tarkoin seurata kyvykkäiden henkilöiden esiintymistä sekä tieteellistä työtä koti- ja ulkomaassa. Sen jäsenet ovat yliopistojen, korkeakoulujen, laitosten, "tiedepoliittikan", kuvataiteiden, rakennustaiteen, säveltaiteen edustajia; huolta on pidettävä siitä, että hengen- ja luonnon^otieteet ovat tasaväkisesti edustetut. Stipendisenaatti

Julistaa stipendit haettaviksi ja tekee niiden antamisesta ehdotuksensa yliopistojen ja muiden laitosten lausuntojen nojalla; opetusministeri vahvistaa lopullisesti stipendit, mutta hän ei kuitenkaan voi muuta kuin palauttaa ehdotukset uudestaan käsiteltäviksi; tässäkin on senaatilla valitusoikeus hallinto-oikeuteen.

Tässä pääpiirteet vain sodanjälkeisestä toiminnasta ainoastaan korkeamman sivistyksen hyväksi. Tätä toimintaa on osaksi moitittu unkarilaiselle luonteenomaisesti komeilemiseksi; eihän voine kieltää, että nuo suuret ja upeat "Collegium Hungaricum" palatsit Berlinissä ja Roomassa jossakin määrin osoittavat myös reklaamille uhratun enemmän kuin mihin köyhällä Unkarilla ehkä olisi varoja. Yhtä ja toista muutakin voi tietysti muistuttaa, niinkuin jo ylempänä on viitattu. Mutta ei voi olla kohottamatta hattuaan sen edessä, että silvottu, sodan suunnattomista taloudellisista vaikeuksista ja rumaniaalaisten väliaikaisesta kauheasta rosvohallinnosta vasta nouseva maa on uhrannut näin sanomattoman paljon korkeamman sivistyksensä kohottamiseksi, vakauttamiseksi ja tulevaisuuteen nähden turvaamiseksi kuin Unkari on tehnyt. Meidän maamme väkiluku on lähes puolet Unkarin väki-

luvusta, mutta kaikki vertaus asettaa meidät aivan perin kainoon asemaan.

Tällä kertaa en ollut aikonut kertoa kansanvalistuspyrinnöistä. Kansanvalistuksen verraten alhainen tila on tunnetusti ollut Unkarin kaikista kipeimpiä varjopuolia. Olihan ennen sotaa v. 1910 vanhan Unkarin alueella lukutaidottomia 33 %; — tässä joukossa oli huomattavin määrä rumaniaalaisia ja slaavilaisia, sillä lukutaidottomien prosenttimäärä, jos otettiin lukuun vain nykyisen alueen maakunnat, kuitenkin oli vain 19 %, ja nykyisessä Unkarissa oli v. 1920 väenlaskun mukaan lukutaidottomia 15 %, joten siinä näiden lukumäärä on nopeasti vähenemässä. Tälläkin alalla ollaan keskellä voimaperäistä toimintaa kansakoululaitoksen kehittämiseksi. Uusia kansakouluja perustetaan perustamistaan virallisesti ilmoitetaan 1926 annetun lain nojalla perustettun tai olevan valmistumassa 5000 uutta koulua. Ja 28 p. viime kesäk. antoi valtionhoitaja kirjelmällä opetusministerin tehtäväksi valmistaa ehdotuksen kansakoulunopetuksen lisäämisestä kahdella pakollisella jatkoluokalla, joten kouluvelvollisuus muodostuu 8-vuotiseksi.

Kööpenhaminassa, 25 p. heinäkuuta 1928.

E. A. Lönn

Suomen Budapestissa olevan ministerin raportti no. 4.

25/7 - 28.

III.

Unkarin parlamentti ja puolueet. Jonkun verran epäus-
kallan ryhtyä käsittelemään tätä ainetta. Minä olen aivan
lyhyen ajan kuluessa tätä asiata tarkkaillut ja erehdyk-
sien vaara on suuri. Koska tästä asiasta kuitenkin meil-
lä ja muualla perin vähän tiedetään ja minä tiedän aina-
kin jotakin, yritän siitä esittää muutamia piirteitä.

Unkarin konstitutsioonille antaa erikoisen säde-
kehän sen vanhuus; nykyinen parlamentti pitää itseään tu-
hatvuotisen Unkarin traditsionien tallettajana, sen erikois-
piirteet ovat lähtöisin vanhoista perinnäistavoista. Unkari
johtaa valtio-oikeutensa juuret aina siitä ajoin kuin il-
man valtiollista organisatsioonia olevat unkarilaiset heimat,
liittoutuneiden turkkilais-tatarilaisten kasarien vaikutukses-
ta 9:nneen vuosisadan lopulla järjestäytyivät valtiollisesti
ja sotilaallisesti nostaen nuoren Árpádin kilvelle ja ju-
listaen hänet johtajakseen. Árpádin kanssa silloin tehtiin,
kreikkalaisen kirjailija-keisarin Konstantinus Porphyrogenne-
toksen mukaan, nimenomainen verivalalla vahvistettu sopimus,

joka takasi johtajan vastaisen valitsemisen Árpádin suvusta, takasi jokaiselle sotilaalle osan saaliista ja jokaisen heimon johtajalle osuuden ylimpään neuvostoon, säati toiselta puolen kuolemanrangaistuksen petoksesta ruhtinasta vastaan, toisaalta ikuisen kirouksen ruhtinaalle, joka rikkoisi sopimuksen. Tämä primitiivinen valtiomuoto joutui Unkarin ensimmäisen kuninkaan, kristillistytäjän ja suuren organisaattorin pyhän Tapanin aikana 10:nneen vuosisadan loppupuolella melkoisen kehityksen ja järjestelyn alaiseksi. Mistään edustuslaitoksesta ei kuitenkaan voinut puhua; kuninkaan apuna oli vain kuninkaan neuvosto, johon kuuluivat ylimmät kirkolliset ja maalliset arvomiehet. Mutta v. 1222, vain 7 vuotta englantilaisen "Magna Charta"n jälkeen, saivat Unkarin "vapaat miehet" kuningas Andreas II:lta vaaditaksi "kultaisen bullan", joka sisälsi kiellon laajentaa kuninkaallisia maatilalahjoituksia ja tehdä virkoja perinnöllisiksi; kiellon antaa vuokralle kuninkaallisia tuloja; kiellon siirtää ketään kuninkaallisen tuomiovallan ulkopuolelle; vihdoin myös oikeuden tehdä vastustusta kuningasvallalle, jos tätä vaikealla tavalla väärinkäytetään. Ja v. 1231 määrätään kansallisen edustuksen osanotto lainsäädäntöön; silloin

myönnetään myös valtiopäiville oikeus virasta erottaa "patalinus", kuninkaallisen hallituksen päällikkö, "jos hän huonosti hoitaa kuninkaan ja maan asioita". Ja 14:nneen vuosisadan lopulla, anjoulaisen Ludvig Suuren hallitessa to-dettiin oppi "Unkarin pyhästä kruunusta" ylimmän valtioval-lan tallettajana. "Unkarin pyhä kruunu" käsitti: kuninkaal-liset prorogatiivit, kaikki julkiset laitokset, s.o. valtio-päivät, paikallisen hallituksen elimet, lopulta: kaikki va-paat kansalaiset. Ja tähän oppiin Unkarin pyhästä kruunus-ta, joka käsittää yhtä hyvin kuninkaan kuin kansan oikeu-det, perustuu Unkarin koko seuraava valtio-oikeus. Huomatta-va on, että kansanedustus sisälsi vain ylimmät luokat.

Turkkilaisvaara saattoi Unkarin valitsemaan habs-burgilaisen kuninkaan, ja tämä dynastia se sitten turkki-laisikeen poistuttuakin oli Unkarin hallitsijana aina maa-ilmansodan selvittelyyn saakka. V. 1608 julkaistiin laki, joka totesi ne säännökset 2 kamariin jakauneesta eduskun-nasta, mitkä olivat olleet jo aikaisemmin tavanomaisesti voimassa, ja tämä laki eduskunnasta oli voimassa aina v:een 1848 saakka. Huomattava on, että eduskunta kokoontui vain pitkin väliajoin, mutta sitä täydensi komitaattien melkoinen itsehallinto-oikeus. V. 1734 hyväksyivät Unkarin

valtiopäivät kuuluisan "pragmaattisen sanktionin", joka lo-
pullisesti tunnusti Itävallan ja Unkarin unionin. Unkarin
eduskunta, joka yhäkin oli vain ylimpien luokkien edustus,
piti aina lujasti puolensa habsburgilaisten epäkonstitutsio-
naalisia pyrkimyksiä vastaan. Mutta vasta vallankumouksien
vuonna 1848, ylempien säätyjen luopuessa oikeuksistaan, muo-
dostui uudenlainen parlamentti ja parlamenttaarinen minis-
teristö, ja Unkarin asema olemmaisesti vain personaaliunio-
nissa Itävallan kanssa sai uuden selvän tunnustuksen. Kun
Itävallan hovi koetti tehdä tyhjäksi 1848 v:n lainsäädän-
nön, syntyi Unkarin vapaussota 1848-49. Kun unkarilaisten
sotainen nousu oli kukistettu, seurasi Unkarin masennus ja
passiivisen vastarinnan aika, jona turhaan koetettiin mur-
taa Unkarin konstitutsioni, aina v:een 1867. V:n 1867 so-
vinto, "Ausgleich", joka sitten aina uusittiin kymmeneksi
vuodeksi (viimeinen kerta 1907), avasi sen uuden sanomatto-
man edistyksen aikakauden Unkarin historiassa, joka kesti
aina maailmansodan loppukatastrofiin asti. Itävallalle ja
Unkarille olivat eräät asiat yhteiset (ulkoasiat, yhteinen
sotaväki, osa finansseja), joita hoidettiin erikseen kokoon-
tuvien delegatsioonien kautta, mutta voi sanoa, että Unkari

nautti täyttä itsenäisyyttä, vieläpä voimakkaasti vaikutti koko monarkiankin yhteiseen politiikkaan. Unkarilaisilla on aina ollut suuri valtiotamuodostava kyky, ja he osasivat, Itävallan politiikan hajaantuessa kansallisten vastakohtien vuoksi, pitää yllä oman valtionsa yhtenäisyyttä.

Maaillmansodan Unkarille onneton loppu tuotti katkeuman valtio-oikeudellisessa kehityksessä. Minä sivuutan tässä kreivi Karolyin 16 p. marrask. 1918 julistaman tasavallan ja sitä v. 1919 seuranneen bolsevikivallan. Kun Unkari siitä selviytyi, niin v. 1920 asetuksen perustuksella valittiin yksikamarinen "kansalliskokous", johon vaaliksi ensi kertaa Unkarissa tapahtuivat yleisellä salaisella äänestyksellä. Tämän jälkeen hyväksyttiin uusi valtiosääntö, joka antoi lainsäädäntövallan kansalliskokoukselle, ja Horthy, joka v. 1919 vuoden lopulla oli kansallisjoukkojen etupäässä marssinut Budapestiin, valittiin toistaiseksi valtionhoitajaksi. V. 1922 palautettiin aikaisempi kaksikamarijärjestelmä, kuitenkin melkoisesti muuttamalla ylähuoneen järjestystä (itsekeuhutettua edustusta), niin että se tätä nykyä on ensi sijassa korkeimman sivistyksen ja etupiirien edustusta. Siihen kuuluu tätä nykyä 237 jäsentä: eri uskonto-

kuntien piispoja ja esimiehiä (35), eräitä korkeita arvohenkilöitä, ylimpien tuomioistuinten esimiehet, kansallispankin ja työväenvakuutuslaitoksen esimies, erinäisten perinnöllisioikeutettujen aatelissukujen edustajia, tuomioistuinten ja sivistyslaitosten valitsevia edustajia sekä vihdoin valtionhoitajan eliniäksi määräämiä edustajia (40). Alahuoneen valitsemisoikeuden ehtona on, että on täyttänyt 24 ikävuotta, ollut 10 vuotta Unkarin kansalaisena, että valitsijalla on 2 vuoden aikana ollut pysyvä asuinsija ja on käynyt vähintään 4 luokkaa kansakoulua. Naisilta vaaditaan 30 ikävuotta, 10-vuotinen Unkarin kansalaisuus, 2-vuotinen pysyvä oleskelu paikkakunnalla sekä 6-luokkaisen kansakoulun suoritus, mutta jos asianomaisella on 3 elossaolevaa lasta, niin hän saa äänestää, vaikka olisikin suorittanut vain 4 luokkaa kansakoulua. Vaaliehdokauden esittämistä varten vaaditaan, että ehdokasta suosittelee n. 10 % piirin valitsijoista nimikirjoituksilla. Itse äänestys on avonainen, paitsi suurimmissa kaupungeissa Budapestissa, Szegedissä, Debrecenissä, Miskolcissa, Kecskemétissä, Pécsissa ja Győrissä, missä äänestetään umpilipuin. "Kansalliskokouksessa" esiintyi paitsi "kristillis-kansallista" (juutalaisvastaista) puoluetta myös edellisen kanssa melkoiseksi osaksi yhdessä toimiva

"pienisintäin puolue", joilla yhteensä oli runsas enemmistö, sekä tämän lisäksi oppositsionissa olevat demokraattinen ja sosiaali-demokraattinen puolue. Nykyisessä parlamentissa ovat hallitusta kannattavat ainekset edustajahuoneen 245 jäsenestä yhtyneet "yhtymäpuolueeksi" ("egységes párt"), johon luetaan 171. Mutta tämän kanssa toimii täydessä yhdysvaikutuksessa "kristillinen maalaispuolue" ("kerezstény gazdasági párt"), jolla on 32 jäsentä, niin että voi sanoa hallituksella olevan 203 suoranaista kannattajaa. Enimmäkseen hallitusta kannattavat myös "kansallinen riippumattomuuspuolue" ("fajvédők"- "rodunpuolustajat", äärimäinen oikeisto, 4 jäsentä) ja agraaripuolue (3 jäsentä). Opposit-ionin muodostavat sosiaali-demokraatit, joita on 14, sekä "riippumaton kansallinen demokraattipuolue", johon kuuluu 8 jäsentä; näihin 22:een voi vielä lisäksi lukea 2-3 vil-leistä, joita on 13. Oppositio ni hyökkää kuitenkin pie-nuudestaan huolimatta varmasti ja hanakasti hallituksen kimppuun; sanoja ei suinkaan säästetä, ja välihuudot, vä-listä suuri melukin, katkaisee usein puhujan lauseet. Ja monesti on hallituskin pakoitettu tekemään myönnytyksiä op-positioonille, niin vähäväkinen kuin se onkin.

Ylähuoneen ²³⁷~~269~~ jäsenen kesken ei varsinaisesta oppositsi-
onista voi puhua. Oppositioninimiseksi sanan varsinais-
sessa merkityksessä on sanottava kreivi J. Hadik; muu-
ten ylähuoneen hienoissa, komeissa puheissa esiintyy
kuitenkin melkoisesti itsenäistä hillitynsävyistä kri-
tiikkiä. Minkäänlaista konfliktia ei ylähuone ole y-
rittänyt valmistaa, mutta siellä annettuihin lausuntoi-
hin kiinnitetään suurta huomiota.

Kysytään tietenkin; miten on näin suuri enemmistö saavutettu, pakkokeinoillako, niinkuin useasti väitetään? Olen asiasta puhunut oppositioonin kuuluvien henkilöiden kanssa ja tullut siihen käsitykseen, että varsinaisella pakolla ei ole suurta merkitystä. Tosin on saattanut tapahtua ja tapahtuu vieläkin jonkun kerran, että "kiihtymisen vuoksi" sotilaita on lähetetty johonkin kylään, jossa ovat saattaneet pitää valitsijoita poissa vaalipaikalta. Lienee joskus tapahtunut, että vastapuolueen ehdokas, ehkäpä pätemättömillä syillä, on julistettu vaalikelvottomaksi j.n.e. Edelleen on huomattava, että vaaliehdokkaan on käytettävä vaaliinsa rahoja, jotka eräissä tapauksissa puolue maksaa (voineeko hallituspuolue saada tällaiseen tarkoitukseen rahoja hallituksen käyttövaroista, en tiedä); valitsijat ovat syötettävät, juotettavat, kuljetettavat vaalipaikalle, agitaattoreja tätä varten hankittava j.n.e. Ja kun vaalitapa on avoin, voi tietenkin syöttäjä-juottaja tarkastaa, että äänet todellakin tulevat asianomaisen hyväksi. Kaikkien yksimielinen selitys on se, että hallitus hallitsee vaaleja juuri avoimen äänestystavan kautta, ja hallituspuolue on sitä mieltä, että kansa ei ole "kypsynyt" salaisiin vaaleihin.

Meikäläiselle saattaa olla vaikea ymmärtää, miksi avoimella äänestyksellä voi olla niin suuri merkitys. Jos meillä olisi avoin äänestys, niin asia nykyisestään tuskin muuttuisi, sillä kaikkihan avoimesti tunnustavat puoluekantansa. Mutta huomattava on, ettei Unkarissa enempää kuin missään muuallakaan pohjoismaiden ulkopuolella henkilökohtainen vapaus ole sellainen kuin meillä. Että virkamies esiintyisi oppositiosioon kuuluvana, niinkuin meillä on tapahtunut, on täällä sula mahdottoisuus. Edelleen voidaan sanoa, että jonkinmoisena koko yhteiskunnan painajaisena on n.s. protektioni. Päästäksensä askelenkin eteenpäin täytyy ihmisellä olla suosituksia, mahtavien suosituksia. Ja kaikista mahtavin on tietenkin niin kabinetivaltaisessa maassa kuin Unkarissa, maan hallitus, joka, niin kauan kuin se satulassa istuu, on miltei kaikkivaltias, niinkuin Englannissa. Ei ole siis hyvä joutua hallituksen kanssa epäsopuun, siitä on haittaa jokaiselle, talonpojalle maalla, jonka kanssa virkamiehet voivat rettelöidä, yhtä hyvin kuin kenelle muulle hyvänsä; vieläpä saanoi sosiaalidemokraattinen edustaja, jonka kanssa puhuin, että oppositiosioon kuulumisen voi olla vaarallista pankkiluotollekin. Tavalla, joka meistä

tuntuu aivan käsittämättömältä, vaikuttaa siis hallitus ihmisiin niin, ettei sitä avoimessa äänestyksessä uskalleta vastustaa. Ja näin on hallituksella mahdollisuus muodostaa kansaneduskunta mieleiseksensä.

Niin kuin olen sanonut ensimmäisessä raportissani Unkarista, minä uskon, että nykyinen hallitus saisi enemmistön salaisessakin äänestyksessä, sillä Bethlen-ihailu näyttää olevan koko maassa varsin yleinen. Mutta varmaan tulisi oppositiosi olemaan paljokaan runsaammin edustettuna kuin nykyään.

Minä olen sanonut, että Unkari on "kabinetti-valtainen maa". Tällä termillä tarkoitan sellaista maata, jossa hallitus olennaisesti johtaa eduskuntaa ja maan elämää yleensä, niin kauan kuin se on vallassa. Eduskunta ei yleensä tee yksityiskohtaisia muutoksia budjettiin eikä lakeihin, mutta hallitus on kylläkin eräissä tapauksissa pakoitettu omaksumaan tehtyjä muutosehdotuksia tai suostumaan kompromisseihin, osittain nykyisen pienen, mutta ankarasti hyökkäävän oppositiooninkin vaatimuksista. Valtiopäivien eri kamareilla on valiokuntia, 30-, 22-, 20-jäsenisiä, mutta niiden merkitys on vähempi kuin meillä, ja niissäkin on hallituksen vaikutus aivan ylivoimainen. Hal-

lituksen jäsenillä on ollut tapana aikaisemmin käydä eri puolueklubeissa esittelemässä hallituksen ehdotuksia, mutta en uskalla sanoa, katsotaanko sitä tarpeelliseksi tätä nykyä, kun hallitus on niin ylivoimainen.

Aika, joka tällä kertaa oli käytettävissäni, oli varsin lyhyt voidakseni syvemmillä perehtyä oloihin, mutta käytin sitä kuitenkin tutustuakseni myös oppositsio-^(26%)niin. Kävin ensinnäkin sosiaalidemokraatin, osuuskunnallisen toimihenkilön J. Peydlin puheilla, joka kanssani puhui aivan peittelemättömästi. Hän sanoi maassa sosiaalidemokraattisella puolueella olevan n. 135,000 jäsentä, mutta sosiaalidemokraattisia mielipiteitä esiintyy paljon laajemmalti. Koskettelin aluksi hetken "polttavinta" kysymystä, tulitikkumonopolia, josta puhun raportin seuraavassa osassa, ja siirryin sitten erinäisiin reformikysymyksiin. Puhuimme ensinnäkin maareformeista, jota hra Peydl piti hyvin vaillinaisesti toimeenpantuna; oli tosin erotettu maata noin 1 miljoona "holdia" (1 hold = 1,315 neliömetr.) suurtiloista ja annettu ensi sijassa niille, jotka olivat kunnostautuneet sodassa, 50, 80 ja 100 "holdin" osuuksina, mutta luovutetut maat olivat monestikin huonoja eikä muutenkaan reformia oltu voitu tyydyt-

tävästi suorittaa. Vaikka hänen sosiaalidemokraattina ei oikeastaan olisi pitänyt harrastaa reformia, joka vähentää sosiaalidemokraattien lukua, hän kuitenkin katsoi, että tätä asiaa oli ajateltava paljoo suuremmalla voimalla. Kun kysyin häneltä, mikä asia sosiaalidemokraattien käsityksen mukaan ensi sijassa oli perille ajettava, niin hän vastasi: salainen äänestys vaalaeissa. Tätä hän piti kaikista reformeista tärkeimpänä ja sanoi, että vasta kun se oli perilleviety, saattoi muita asioita ajatella.

Kysyin hra Peydliltä, hyväksyvätkö sosiaalidemokraatit kreivi Bethlenin ulkopolitiikan. Tähän kysymykseen hän vastasi kieltävästi. Sosiaalidemokraatit eivät ensinkään harrasta keimailua Italian kanssa, joka voi johtaa sotaan. He toivoivat myöskin hyviä välejä naapurivalttojen kanssa. Kun kysyin, mitä he ajattelevat Trianonin rauhan revisionista, niin hän sanoi, ettei ole sitä unkarilaista, joka ei pitäisi rauhaa kohtuuttomana, mutta sosiaalidemokraattien mielestä pitäisi revisioni ajaa siihen, että kysymys rajojen korjaamisesta olisi ratkaistava kansanäänestyksillä. Yleensä hra Peydl, joka koko esiintymisessään teki erinomaisen suoran, totuuttarakasta-

van ja maltillisen vaikutuksen, sanoi paljon suuremmassa määrässä harrastavansa osuustoimintaa kuin politiikkaa.

Samana päivänä kävin toisen vastustusmiehen luona. Toht. Sander Rassai on aikaisemmin ollut valtiosihteerinä - jotkut pahat ihmiset sanovat hänen siirtymisensä vastustuksen riveihin muka johtuvan siitä, että hänen oli tästä toimesta luovuttava - nykyisin hän on kansanedustaja, asianajaja, vaikka hän tätä tointa voi varsin vähän harjoittaa, sekä "Esti Kurir"-lehden toimittaja, puoluekannaltaan demokraatti. Yksityisasemaltaan hän varmaankin on sangen rikas mies, sillä hän asuu mitä komeimmassa huvilassa eräällä Budan kunnasta ("Rózsadomb"), josta on hurmaava näköala kaupunkiin, sitä ympäröiville vuorille ja Tonavalle. Herra Rassai antoi minulle aluksi laajan esityksen Unkarin konstitutsionin kehityksestä uusimpiin aikoihin saakka sekä siihen sodanjälkeisten tapahtumain johdosta syntyneestä katkeamasta pitäen tämän tunteista välttämättömänä edellytyksenä tilanteen ymmärtämiseen. Nykyisessä vaalijärjestelmässä hänkin piti mitä turmiollisimpänä äänestyksen avonaisuutta, johon myös kuului se, että siinäkin, missä oli salainen äänestys, kuitenkin vaaditaan ehdokkaan julkista "suositamista" eli esittämistä,

jota varten eräissä tapauksissa tarvittiin aina 5000 henkilön allakirjoitus.

Toht. Rassain mielestä yhtenä tärkeimmistä epäkohdista oli, että 1921 pitkitettiin n.s. sotavaltuudet. Näiden mukaan on painovapaus todellisuudessa rajoitettu: tosin ei ole ennakkosensuuria, mutta on oikeus kieltää sanomälehdeltä yksityisnumerojen myönti, vieläpä voidaan lehti lakkauttaa; myös kokoontumis- ja yhdistymisvapaus todellisuudessa puuttuu.

Tiedustaessani demokraattien lähintä ohjelmaa mainitsi toht. Rassai lähimmiksi tehtäviksi: 1) voimakkaan taistelun "korruptsionia" vastaan; 2) salaisen äänestyksen toteuttamisen; 3) jurylaitoksen toimeenpanemisen; 4) säästäväisyyden aikaansaamisen budjetissa nykyistä tuhlaavaisuutta vastaan; 5) osuustoimintaliikkeen kannattamisen sekä 6) maareformin todellisen toteuttamisen.

Ulkopolitiikkaan nähden toht. Rassaitakin epäilytti Italian mielisteleminen, se kun oli kireissä välleissä Jugoslavian kanssa ja kun Italialla ei voinut olla todellista intressiä Unkarin asiaan. Rauhan revisionia siihen suuntaan, että Unkari saisi etnografiset rajansa, hän katsoi ulkopoliittikan päämääräksi, mutta luuli, että

olisi pyrittävä pääsemään perille kompensationsilla "de
ut des" periaatetta noudattaen. Myöntäen jyrkän lailli-
suuskannan Rumanian riitakysymyksessä oikeutetuksi hän
katsoi, että kun asia koski vain verraten vähäistä
määrää ihmisiä, ei tätä asiaa olisi suureksi puhallet-
tava, vaan koettava keskustella Rumanian kanssa reaali-
sella pohjalla.

Puhuimme hiukan myös kuningaskysymyksestä.
Toht. Rassai sanoi, että tasavaltalaiset mielipiteet ei-
vät voineet helposti edes päästä esille, koska sellais-
ten mielipiteiden esilletuominen oli lailla kielletty ri-
toisena voimassaolevaa valtiomuotoa vastaan. Mutta ilman
sitäkin varmaan monarkkinen katsantotapa oli yleinen;
itse sosiaalidemokraatitkin, jotka periaatteellisesti oli-
vat tasavaltalaisia, saattoivat pitää puolueetonta mo-
narkkia parempana kuin puoluevaalilla asetettua presi-
dentiä. Asia ei tällä kertaa ollut aktuaalinen, mutta
se saattoi tulla esille pikemmin kuin ajateltiinkaan.
Horthyn mandaatti ei ollut elinaikainen; 1920 vuoden
laki asetti hänet ainoastaan toistaiseksi valtionhoita-
jaksi, joten siis minä hetkenä tahansa saatettiin he-
rättää kysymys valtionhoitajatoimen määräaikaisuudesta ja

valtionhoitajan vaaleista, mikä voisi saattaa esille myös kysymyksen kuninkaan vaaleista. Miten viimeksi mainittu kysymys oli päättyvä, siitä hän ei tahtonut mitään sanoa. Pretendenteistä on puhuttu edellisissä Unkarin-raporteissa.

Ajan lyhyiden vuoksi ovat havaintoni Unkarin parlamenttielämästä jääneet jotenkin pintapuolisiksi ja hajanaisiksi. En ole jättänyt niitä kuitenkaan paperille panematta, koska silläkin vähällä, mitä olen voinut esittää Unkarin olojen tuntemiseksi saattaa olla jokin mielenkiintonsa. Näistä havainnoista selviää ainakin, että Unkarissa voimakkaasti vallitsevan hallitusmielisen mielipiteen rinnalla on myös elinvoimainen oppositio. eri piireissä liikkuessani voin kaikesta varovaisuudesta huolimatta huomata, että ainakin eräissä tapauksissa (niin esim. tulitikkukysymyksessä, josta kohta enemmän) mielipide on hallitusvastainen. Kuitenkin on hallituksen ulkopoliittikka yleisen ihailun esineenä. Nimet Bethlen - Apponyi - Rothermere nauttivat kaikkialla Unkarin etujen puoltajina jakamatonta kunnioitusta ja ihailua.

Mainittakoon lopuksi Unkarin valtiosäännölle karakteristisena, ettei sitä milloinkaan ole kootto yh-

Suomen Lähetyksiä
Finnska Beskickningens

-35-

tenäiseksi laiksi, vaan se sisältyy, niinkuin Englannissa, ikivanhoihin lakeihin ja perussäännöksiin. Näitä täydentävät vaalilaki ja eri huoneiden työjärjestykset.

Jos minulla on oleva tilaisuus ensi syksynä tehdä lisähavaintoja Unkarista, toivon voivani näitä tietoja täydentää, erittäinkin Unkarin budjetin esittelyllä, mikä Unkarissa ollessani juuri oli käsittelyn alaisena.

Kööpenhaminassa, 25 p. heinäkuuta 1928.

E. N. Lehto.

Suomen Budapestissa olevan ministerin raportti no. 4.

25/7 - 28.

IV.

Tulitikkukysymys. Samalla kuin edustajakamari kesäkuun alku-
puolella joutui käsittelemään maanomistusjärjestelyn vuoksi
tarvittavia toimenpiteitä koskevaa lakiehdotusta, tuli tie-
doksi, että hallitus jo toukokuun puolivälissä tämän asian
järjestelyn aikaansaamiseksi oli tehnyt erään sopimuksen
ruotsalais-amerikkalaisen tulitikkustrustin kanssa, joka oli
tarkoin salassa pidetty.

Oppositioni nosti asiasta hirvittävän melun,
jossa sana "Panama" tuli esille, vaikkeikään syytöksiä
korruptsionista saatettu konkreettiseen muotoon. Hallitus
oli pakoitettu jo siinä yhteydessä tuomaan esille sopi-
musasiakirjan, joka on päivätty 16 p. toukok. ja sisäl-
tää pääkohdittain seuraavaa.

"Svenska Tändsticks Aktiebolaget" (lyh. seuraa-
vassa STAB), joka Unkarissa omistaa Pesterzébetin tulitik-
kosakeyhtiön, sitoutuu viimeistään kuuden kuukauden kulu-
sa sopimuksen voimaantulosta ostamaan kaikki Unkarin tuli-
tikutehtaat.

Unkarin hallitus sitoutuu olemaan antamatta

toimilupaa uusien tulitikkutehtaiden perustamiseen, sellais-
ten teosten kauppaan kotimaassa ja niiden vientiin 50 vuo-
den kuluessa, ellei STAB sellaista pyydä. Hallitus sitou-
tuu antamaan maahan tuotettujen tulitikkujen kaupan STAB:lle.
STAB vakuuttaa tulitikkujen tähänastisille kotimaisille
tukku- ja vähittäismyyjille mahdollisuuden tointaan edel-
leen harjoittaa ilman eri suostumusta.

STAB sitoutuu pitämään unkarilaista tulitik-
kuteollisuutta pystyssä ja täyttämään Unkarin tulitikkutar-
peen. Tulitikut ovat valmistettavat Unkarissa; vis majorin
johdosta kuitenkin on STAB:lla oikeus ohimenevästi tuottaa
tildkuja Unkariin. Niinikään saa STAB kahden vuoden kulues-
sa tuottaa n.s. ylellisyystavaraa. Kahden vuoden kuluttua-
kin saa STAB tuottaa tulitikkuja Unkariin, mutta on sil-
loin velvollinen viemään maasta yhtä paljon.

Unkarin tulitikkutehtaiden työväkeä ei saa
vähentää; jos parannetut koneet aiheuttavat vähennyksen,
voi vähentäminen kuitenkin tapahtua vuoden kuluttua sopi-
muksen voimaantulosta. STAB ei saa asettaa tikuteollisuu-
den palvelukseen enemmän kuin 20 henkilöä, jotka eivät
ole Unkarin kansalaisia.

Kotimaista puuta on käytettävä, mikäli sitä

saa samasta hinnasta kuin ulkolaista. Ylellisyys- ja vientitikkuja varten voidaan käyttää vierasta puuta.

Unkarin hallitus sitoutuu määräämään tikkujen hinnan 31 p:ään jouluk. 1929 50 fillérikksi ja tämän ajan kuluttua 60 fillérikksi 10 laatikolta edellyttämällä, ettei muutoksia tapahdu palkoissa, raaka-aineiden hinnoissa, veroissa, tulleissa y.m. menoissa. Hallitus määrää kaikki hinnannuutokset, mutta ei saa ylentää eikä alentaa hintaa, ellei tuottokustannusten ero tee vähintään 10 %. Jos kulutus kohoaisi Unkarissa 10 %:lla yli lasketun kohoamismäärän, saadaan hinta alentaa. Yhteistoimin STAB:n kanssa määrätään ylellisyystavaran ja tukkuhinnat.

STAB maksaa valtiolle tuottoveroa 1,36 filléria enintään 56 tikkua sisältävästä laatikosta. Veronkorotus ja alennus on sallittu, kunhan se ei estä kulutusta, huomaamalla veronmuutokset tulitikkujen hinnoissa. Ulkomaalle viedyistä tulitikuista ei veroa makseta. Unkarin hallitus sitoutuu säilyttämään ainakin nykyisen veron tupakansytytyskojeista; ellei tulitikkujen kulutus kohoaa suhteellisesti väkiluvun lisääntyessä, on veroa korotettava.

Seuraavat n.s. altruistiset laitokset: Yleinen

keskusluotto-osuuskunta, Unkarin yleinen luottoliike pien-
tilallisia varten ja Maaluottolaitosten yleisliitto sekä
Unkarilainen maaluottolaitos, mahdollisesti muut suuret ra-
halaitokset emitteeraavat keskinäistakuulla 36 miljoonaa
dollaria yhteisiä obligatsioneja yhteistä järjestöä varten.
Laina on käytettävä maareformin finanssieraamiseksi tai,
ellei kaikkea tähän tarvita, pitkäaikaisiin lainoihin. Va-
kautena on suurtiloista erotetut alueet n. 450,000 ka-
tastraalihoidin määrään.

STAB ottaa obligatsioonit 36 miljoonan dollarin
määrään 92 %:n kurssilla ja $5 \frac{1}{2}$ % korkomäärällä. Obli-
gatsioonit ovat kuolettavat 50 v:ssä. Obligatsioonien vas-
taanotto tapahtuu 3:ssa erässä, 12 miljoonaa kussakin, vuo-
den väliajoin. Obligatsioonit voidaan lunastaa aikaisemmin-
kin, kuitenkin aikaisintaan 10 vuotta sen jälkeen kuin
STAB ne on ottanut, vuoden irtisanonnan perästä. Jos ko-
ko laina on takaisinmaksettu ennen määräaikaa, voidaan
sopimus sanoa irti, ei kuitenkaan ennenkuin 25 vuotta
on kulunut täydestä suorituksesta, edellyttäen ettei si-
ten ylitetä sovittua 50 vuoden aikaa.

Unkarin hallitus sitoutuu voimaansaattamaan
sopimusta varten tarpeelliset lait. Hallitus takaa, ettei

ennen lainasäännön aikaansaamista uusia tulitikkutehtaita perusteta Unkariin.

Yksinkertaisesti sanoen tämä sopimus tietää, että Unkarin hallitus on myynyt maansa tulitikkumonopolin 50 vuodeksi ruotsalais-amerikkalaiselle trustille saadakseen sitä vastaan 36 miljoonan dollarin lainan. Lainan vakuus on huomattava: lainasta, joka Unkarin rahassa tekee 200 miljoonaa pengöä, on vakuudeksi annettu 450,000 katastraaliohoidin maaomaisuus, jonka kauppaa-arvon unkarilaiset laskevat 270 miljoonaksi pengöksi. Korkokin on huomattava. Kun pääomaalennus otetaan huomioon, tulee 5,5 % laina enemmän kuin 6 %:iseksi; kun kuoletus otetaan huomioon, lasketaan koron todellisuudessa tekevän 6,54-6,61 %. Tämä vielä kävisi laatuun ellei tähän lisäksi tulisi tulitikkujen hinnan korotus. Kun tämä otetaan lukuun, tulee trustin saama korko laskujen mukaan vuosittain teemmään 10,4 %, mikä määrä vielä kohoaa, väestön kasvaessa ja menekin lisääntyessä.

Lainasta vapautuminenkin on miltei mahdotonta; tosin se voidaan maksaa takaisin ennen 50 vuoden kulumista, kuitenkin kukin 1/3 vasta vuoden irtisanomisen jälkeen obligatsioonien annosta; ensimmäinen 1/3, sittenkuin

Suomen Lähetystö
Finska Beskickningen

-41-

10 vuotta on kulunut 16/1 1929:stä, viimeinen 10 vuoden kuluttua 16/1 1931:stä. Mutta kun hallitus ei voi sanoa irti sopimusta, ennenkuin 25 vuotta on kulunut lainan täydestä suorituksesta, on irtipääsy lainasta miltei mahdottomuus.

Laina on siis koko lailla verinen. Ja mihin se on käytettävä? Sitä ei käytetä uuden maan hankkimiseksi tilattomille, vaan suurtiloista eroitettun maan hinnan korvaamiseksi. Suurtilojen omistajat saavat heiltä ostetusta maasta korvauksen ja maansaajat suhteellisesti halvan lainan maksaakseen saamansa maapalan hinnan. Mutta tämän lainan halpuus maksetaan tulitikkujen hinnan korottamisella, siis veroituksella, joka ei vähimmässäkään määrässä ole progressiivinen muuame kuin alespään, sillä enimmäen tietenkin tarvitsevat tulitikkuja ne, jotka eivät ole kyenneet hankkimaan itselleen sähkövalaistusta, vaan elävät petrolilampun varassa.

Ei ole siis ihme, jos oppositiosi koko voimallaan on hyökännyt sopimuksen kimppuun, vieläpä puhkan lahjomisesta ja Panamasta, ja että pääministeri on nämä syytökset torjunut käyttämällä vastustajien menettelystä sanaa "aljas" ("niederträchtig"), jota ei ole pi-

Suomen Lihetysti
Tanska Beskickningen

-42-

detty parlamenttaarisena. Samalla hän mitä jyrkimmin lausui, ettei kukaan tässä asiassa ole saanut fillériäkään provisionia.

Hallituksen puolustukseksi on sanottava, että se on ollut kovan pakon edessä. Mistään Panamasta ei voi olla puhetta - varmaan on pääministeri Bethlen maailman kunniallisimpia politikkoja. Mutta kaikkialla viitetään Unkarin maatalouden tilaa kestämättömäksi; se e-lää täyttä pulakautta pääoman puutteen vuoksi. Ja maatalouden pulan yhteydessä on kaupan ja teollisuuden vaikea asema. Hallitus on katsonut, että maatalouspula on keinolla millä hyvänsä autettava. Käytetty keino on ollut miltei yhtä karvas pala hallitukselle ja hallituspuolueelle kuin vastustuspuolueelle, ja asia on kovasti epäpopulääri laajoissa piireissä. Ilmeisesti ei muita lainakeinoja ole ollut tarjona. Unkarin onneton sodanjälkeinen asema on syytä siihen, että sen on ollut alistumisen näin alentaviin ehtoihin, samaan aikaan kuin toisaalta Tanska ~~samaan aikaan~~ on saanut dollarilainansa mitä loistavimmilla ehdoilla.

Kööpenhaminassa, 25 p. heinäkuuta 1928.

E. N. Sorei

Suomen Budapestissa olevan ministerin raportti no. 4.

25/7 - 28.

v.

Unkarin ulkopoliittinen kanta

on pysynyt muuttumattomana. Revisionitoiveet ovat saaneet uutta yllykettä Mussolinin kesäkuun alussa pitämästä parlamentti-selonteosta, joka sisälsi revisionipuoltoisen lausuman. Lord Rothermeren kanssa jatkuu yhä lämmin yhteys. Hänen poikansa kävi keuhalla Unkarissa ja otettiin siellä vastaan mitä sydämellisimmin. Muiden kunnianosoitusten muassa mainittakoon, että "Unkarin Kansallisliitto" (Magyar ^m ^t ~~News~~ Szövetség) viime huhtik. 29 p. valitsi lord Rothermeren kunniajäsenekseen ja että häntä siinä tilaisuudessa kunnioitettiin proosalla ja runolla. Unkarin sanomalehdet ovat artikkelein muistaneet sen päivän vuosipäivää, jona "Hungary's place in the Sun" ilmestyi "Daily Mail"issa (21 p. kesäk. 1927). Tuontuostakin lehdet sisältävät tietoja lord Rothermeren lausumista, joissa hän kehoittaa luottamukseen ja iloitsee ensimmäisen toimivuoden saavutuksista. Vastikään, heinäkuun alkupuolella, on lord Rothermeren vieraaksi matkustanut Unkarin journalistiikan nestor, Eugen Rákosi, joka 86 ikävu-

destaan huolimatta miltei joka päivä kirjoittaa henkevän artikkelin "Pesti Hirlap"iin ja jonka artikkeli "Hungary's Distress is Western Europe's Danger" 30 p. huhtik. sai paikan Lontoon ja mannermaan "Daily Mail"iin. Lordi on ottanut vastaan hra Rakosin lämpimästi ja hänen kunniaukseen on sekä lordin että sanomalehtimiesten puolelta annettu loistavia päivällisiä, joissa voimakassävyyisiä poliittisia puheita on pidetty. Rakosi oleskelee parillaan kin vielä Lontoossa keskustellen sekä lord Rothermeren että muiden sanomalehtimiesten ja politikkojen kanssa.

Rumanian optanttiriidasta on Unkarin puolelta voimakkaasti protesteerattu sitä vastaan, että kansainliiton neuvoston puheenjohtaja Aquero Bethancourt on lausunut riidan kansainliiton puolelta loppuun käsitellyksi sillä päätöksellä, minkä neuvosto teki 8 p. kesäk. Kreivi Apponyin kirje hra Aquero Bethancourtille, jossa sanottiin, että riita voidaan katsoa päättyneeksi ainoastaan siinä tapauksessa, että kahden riitapuolen kesken saadaan aikaan sopimus neuvoston ulkopuolella tai että lisätuomarit valitaan, on tunnettu. Samanlaisia julkilausumia pääministeri kreivi Bethlen on esittänyt valtiopäivillä, sekä ulkoasiainvaliokunnassa että täysi-istunnoissa.

Unkari on tekevä Rumanialle vastatarjouksen, on hän sanonut. Ellei Rumanian kanssa sopimusta saada aikaan, tulee Unkari uudestaan kääntymään kansainliittoon. Viimeksi on kreivi Bethlen ilmaissut Unkarin kaman ylähuoneessa, "Pester Lloyd" in päätoimittajan Vészi' in tekemän välityksymyksen johdosta. Välityksymys, joka oli sovittu asianomais-ten kesken, esitettiin 19 p. heinäk. ja kohdistui siihen Sir Austen Chamberlainin lausumaan, että kansainliiton neuvoston kesäkuun päätöksellä, joka velvoittaa Unkarin ja Rumanian hallitukset uusiin sovintoneuvotteluihin, op- tanttikysymys oli kansainliiton osalta katsottava loppuun- suoritetuksi. Pääministeri kreivi Bethlen vastasi välittö- mästi sanoen, ettei Unkarin hallitus ollut jättävä op- tanttikysymystä entisen tai uuden petitionin nojalla tuo- matta kansainliiton eteen ja ettei Unkarin hallitus ol- lut missään tapauksessa suostuva siihen, että Unkarilta otettaisiin oikeus, joka sille Trianonin sopimuksessa oli vakuutettu. Niiden valtojen, joille on etua tämän sopi- muksen loukkaamattomuudesta, aivan erittäin niiden valto- jen, joille tämä sopimus oli tuottanut aivan odottamat- toman runsaan saaliin, tulisi pitää huolta siitä, ettei tämän rauhansopimuksen oikeusvaikutus kärsisi loukkausta,

Suomen Lähetystö
Finnska Beskickningen

-46-

sillä jos yksi tämän sopimuksen määräyksistä menettää voimansa, niin järkkyy koko sopimuksen sisällyksen oikeusvoima ja Trianonin sopimuksen revisiomi on via facti edessä.

Viimeksi mainittu asia, että, jos kansainliiton puolelta Trianonin rauha katsotaan yhdessä suhteessa pätemättömäksi, se on pidettävä pätemättömänä kokonaisuudessaan, on jo aikaisemmin tuotu esiin Unkarin parlamentissa esim. kreivi Teleki suuressa puheessaan yllähuoneen budjettikeskustelussa kesäkuussa), sanomalehdissä ja myös lord Rothermeren puolelta.

Kööpenhaminassa, 25 p. heinäk. 1928.

E. K. Jona

TERWAKOSI

1928

6702

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: C3.

ASIA:

Ministeri Setälän raportti no 5.

Köpenhamina

23/10 1928.

Suomen Lähetystö
Finska Beskickningen

No. 1787.

Kööpenhaminassa, 26 p. lokakuuta 1928.

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
No 13/102 Sak D. 10 28		
29/10-28	No	Liit.
RYHMÄ	OSASTO	ASIA
5	C ₃	

Herra Ulkoasiainministeri,

Ohellisena saan kunnioittaen lähettää ra-
porttini no. 5, joka sisältää seuraavat osastot:

- 1) Leskikeisarinna Dagmar-Marian
kuolema. (siv. 1 - 20)
- 2) Lynssien toimet. (siv. 21 - 25)
- 3) Landstingvaalit.
Privatbanken ja osittainen
hallituspula. (siv. 26 - 36)

Ottakaa vastaan, Herra Ulkoasiainministeri,
syvimmän kunnioitukseni osoitus.

E. A. Leinin

Herra Ulkoasiainministeri Hj. J. P r o c o p é ,

H e l s i n k i .

Suomen Liihetystö
Finska Beskickningen

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
13 lokakuuta 1928		
29/10-28	2	LEE
5	OSASTO	ASIA
	ES	
Suomen Kööpenhaminassa olevan ministerin raportti		no 5.

23. 10. 1928.

I.

Leskikeisarinna Dagmar-Marian

Leskikeisarinna Dagmar-

kuolema.

Marian kuolema tämän kuun 13 p. oli tapaus, joka täällä sai osakseen koko Tanskan kansan puolelta aivan erikoista mielenkiintoa ja osanottoa. Olihan tapaus jo itsessään aivan ainoalaatuinen: mahtavan hallitsijan puoliso - hallitsijan, joka ei koskaan ollut menettänyt kruunuaan - oli tavallaan menettänyt kruununsa perästäpäin jouduttuaan "emigrantiksi". Hän oli kuitenkin joutunut pakolaiseksi syntymämaahansa ja häntä kohdeltiin täällä aina edelleen oman hallitsijasuvun jäsenenä ja oman kansan tyttärenä. Hänen syntymämaansa hallitsijahuoneen tuli nyt hänet saattaa haudata kaikki arvonnukaisin kunnianosoituksin. Ja paarien äärelle keräytyivät vanhan Venäjän tsaarivallan aikuisen hovin ja sen ympäristön rippeet ikäänkuin kantaakseen hautaan kokonaisuutta aikakautta.

Tanskan sanomalehdistö on ilman mitään soraääntä antanut vainajalle kauniin jälkimaineen. Onhan tämä ollut luonnollista jo pelkältään inhimilliseltä kannalta: tragedia,

Johon loiston kukkuloilla olleen elämän loppupäivät päättyivät, ei voinut olla mieliin tehoamatta. Ei voitu olla huomioonottamatta, että tämä Tanskan tytär oli aikoinaan luonut oman loistonsa hohdetta Tanskankin osalle. Hänen luonteenlujuuksensa, tahdikkuutensa, älykkyytensä ja hyväsydämisyytensä olivat suuria ominaisuuksia, joiden olemassaoloa ei kukaan tahtonut kieltää. Ainoa muistutus, mikä perästäpäin on tehty ei ole koskenut vainajata, vaan sanomalehtien osoittama mielenkiintoa vanhan tsaarivallan edustajia kohtaan; tästä on "Social-Demokraten" puhunut eräässä kirjoituksessa tämän kuun 22 p., jossa m.m. radikaalista "Politiken"ia syytetään hännystelemisestä.

Leskikeisarinnan jälkimaineissa on erityistä huomiota kiinnitetty hänen suhtautumiseensa Suomeen. Kun on tunnettu, että leskikeisarinnan lähin ystävien ja myös valtiollisten ystävien piiri oli mielipiteiltään vanhoillis-taantumuksellista ja että tämä piiri oli Suomelle vihamielinen, niin on keisarinnan muiston kirkastamiseksi yleisesti tehostettu, että hän oli Suomen ystävä ja koetti käyttää vaikutustaan Suomen hyväksi. "Politiken" julkaisee 14/10 erään keskustelun erään leskikeisarinnan läheisen ystävänsä parooni Gers-

dorffin kanssa, jossa haastattelijan kysymykseen "Tehän olette tuntenut keisarinnaa monta vuotta?" vastataan: "Sekä täällä että Venäjällä. Ja minä pyydän Teitä nyt hänen kuoltuaan kumoamaan sen yleisen käsityksen, että keisarinna oli Suomea kohtaan vihamielinen. Asianlaita oli päinvastainen, mutta sitä ei kukaan saanut tietää". Ja tohtori Ivar Berendsen, joka toimi meidän passiivisen vastarintamme miesten kanssa yhdessä, vakuuttaa, että keisarinna on sorron vaikeimpinakin vuosina voinut vaikuttaa lieventävästi tapahtumien kulkuun, lisäksi, että "keisarinna toiminta, joka lähti persoonallisista tunteista Suomea kohtaan - tunteista, jotka säilyivät niiltä päivin, jolloin hän Aleksanteri III:n seuralaisena sai lämpimän vastaanoton Suomessa - oli koko tuona kauheana aikana sellainen, että se ansaitsee suomalaisten kiitoksen, aivan riippumatta siitä, mitä hänen onnistui saada aikaan". "Nationaltidende" julkaisee 16/10 erään laajan muistelmakeskustelun Altenburgin prinsessan Helenan kanssa, joka on tšekäläisen venäläisen siirtokunnan huomattavimpia jäseniä. Kun tuli puhe keisarinnaa vaikutuksesta politiikkaan sanoi prinsessa: "Tsaari ei voinut sietää, että me naiset sekaannuimme politiikkaan. Keisarinna Dagmarin tahti sanoi hänelle ai-

van pettämättömällä tarkkuudella, kuinka pitkälle hänen oli mentävä. Varmalla tahdillaan hän tiesi: 'siihen asti - mutta ei edemmäksi'. Tässä yhteydessä minä hyvin saatan mainita, että hän rakasti Suomea, ja että suomalaisetkin pitivät hänestä, ainakin ne suomalaiset, jotka johonkin määrin tiesivät asioita. He tiesivät, että hän oli Suomen ystävä - mutta hän tiesi omasta puolestaan, kuinka kauas hän saattoi ajaa politiikkaansa ja missä hänen vaikutuksellaan oli rajansa. Ja juuri sillä kohdalla hän pysähtyi."

Varmaankin nämä kuvaukset oikein esittävät keisarinnan mielialaa. Jos vastaisuudessa kerran tulee julkisuuteen asiakirjoja, jotka osoittavat Tanskan hovin yrityksiä tehdä jotakin Suomen hyväksi, niin epäilemättä myös näyttäytyy keisarinnan osuus meille suotuisassa valossa. Kun meidän passivistiemme taholta tehtiin yrityksiä käyttää Tanskan hovin vaikutusta Suomen hyväksi, niin tässä tietysti täytyi vipusinkohtana olla keisarinnan hyväntahtoisuus. Sinä ainoana kertana, jolloin minulla on ollut tilaisuus puhutella kuningas Frederik VIII:tta, v. 1912 tammikuun 26 p., hän erityisesti alleviivasi omaa suomiystävällisyyttään lisäten: "Finland har en varm Ven ogsaa i min Søster". En tiedä, antoiko

tämä keskustelu kuninkaalle sysäyksen vai sattuiko vain muuten niin, että Frederik VIII juuri samoihin aikoihin lähetti Vilh. Thomsenin luettavaksi erään kirjeenvaihdon kuninkaan ja Nikolai II:n välillä - "siltä varalta, että se huvittaisi Vilh. Thomsenia". Kirjekokoelman hän sai tietenkin nähdäkseen "sub secretissimo" eikä appeni sen sisällyksestä koskaan sanonut muuta, kuin että "jos Suomen olot eivät parantuneet, niin ei se ainakaan Frederik VIII:n syy ollut". Toisaalta on luonnollista, että keisarinnan toiminta, joka johtui myötätunnosta maotamme kohtaan, ei saattanut olla millään tavoin järjestelmällistä ja yksityiskohtaista - sillä oli tietenkin hyvin määrättyt rajat.

Lisään tähän, että keisarinna sinä kertana, jona minä hänet tapasin viime keväänä niinikään vakuutti muistavansa Suomea mitä parhain tuntein, niinkuin olen esittänyt raportissani no. 2, 11/5 1928. Erittäin laulutervehdykset olivat hänen mieleessään, mutta hän vakuutti nimenomaan, että hän Suomea kohtaan tunsi yleensäkin mitä suurinta sympatiaa ja että hänellä Suomesta on vain valoisia muistoja.

Lähtien siltä pohjalta, että leskikeisarinna oli

ollut Suomen laillisen hallitsijan puoliso ja että hänellä tunnetusti oli Suomea kohtaan ystävällinen mieliala, pidin luonnollisena, että Tasavallan Presidentti laskisi hänen arkulleen seppeleen. Minä en jättänyt huomaamatta, että Aleksanteri III:n päätöksellä ainakin kerran tai kahdestikin oli tärkeässä asiassa jouduttu tangeeraamaan Suomen valtiosääntöä, mutta minun tuli myös ottaa huomioon, että tämä oli tapahtunut suomalaisen viranomaisen, ministeri-valtiosihteerin esityksestä ja että keisarinnaa ei tästä saatettu asettaa vastuuseen. En myöskään ollut huomioonottamatta niitä epäilyksiä, joita saattoi syntyä odotettavan sisäpoliittisen agitatsioonin, toisaalta sosialistisen ja kommunistisen, toisaalta "aitosuomalaisen", vuoksi. Mutta minusta kuoleman majesteetin edessä saattoi asettua näiden yläpuolelle. Ulkopolitiittisessa katsamossa saattoi ottaa huomioon neuvostotasavallan ärtymisen siitä, että Suomi oli mukana tällaisessa vanhan Venäjän kunnioittamisessa; mutta tässäkin ei Sovietilla voinut olla mitään sanansijaa, meidän emme ole vallankumouksellisesti muodostaneet valtakuntaamme, ja vaikka olisimmekin, niin tämän ei tarvinnut meitä estää mielessämme pitämästä historiallisia muistojamme. Mitä Tanskaan tulee,

Suomen Lähetyksiä
Finnska Beskickningen

- 7 -

olisi Suomen pidättyväisyyttä täällä ehkä ymmärretty: olisi ajateltu sen johtuvan juurtuneesta epäluulosta leskikeisarinnaa kohtaan. Mutta toisaalta oli varmaksi katsottava, että huomaavaisuutta Suomen puolelta sekä kuningashuoneen että Tanskan kansan puolelta pidettäisiin erittäin hienona tekona.

Tämän huomion osoituksena saapuikin 15/10 seuraava sähkösanoma:

"D-108 esittää presidentin ja hallituksen välittely leskikeisarinnan kuoleman johdosta = Procopé"

Ryhdyin heti täyttämään tämän sähkösanoman määräyksiä, niinkuin olen kertonut kirjeessä no. 1719, 16/10. Niinkuin siinä mainitsin, sain tietää, että surunvalitus oli toimitettava ulkoasiainministerille ja pyydettyä hänen se saattamaan kuninkaan ja vainajan läheisinten omaisten tietoon. Tämän johdosta lähetin ulkoasiainministerille kirjelmän, jonka täydellisyyden vuoksi otan tähän, vaikka sen jäljennöksenä olenkin lähettänyt Ulkoasiainministeriölle:

" No. 1712.

Köpenhamn, den 15 oktober 1928.

Herr Minister,

Enligt ett i dag ankommet telegram har jag fått i uppdrag att ge uttryck för Presidentens för Republiken Finland och landets Regerings deltagande i den sorg, som

Suomen Lähetyksiö
Finnska Beskickningen

- 8 -

drabbat Danmarks Konung och Konungahus genom Enkekejsarinnan Dagmar-Marias frånfälle, en sorg, i vilken Finland deltar med desto större rätt, som den avlidna i livstiden varit gemål till Finlands regerande statsöverhuvud och alltid varit känd för sitt vänskapliga sinnelag gentemot vårt fädernesland.

Jag anhåller, att Ni, Herr Minister, ville bringa dessa känslor av deltagande till Hans Majestät Konungens och även Hennes Majestäts Enkekejsarinnans närmaste efterlevande höga anhörigas kännedom.

Emottag etc. "

Mielestäni näytti siltä, että Suomen edellä esittämistäni syistä oli oltava edustettuna myös seppeleellä.

Tämän johdosta lähetin 15/10 näin kuuluvan sähkösanoman:

" 171 onko suomen puolesta laskettava seppele leskikeisarinnalle "

Tämän kanssa ristiin käyden saapui 16/10 seuraava

Herra Ulkoasiainministerin salasähkösanoma:

" D-110 Presidentti asettanut harkittavaksi olisiko hänen syytä laskea seppele Marian hautajaisiss/a/ x Sunila vastustaa minä erittäin epäilevällä oike/a/mmin torjuvalla kannalla x mikä mielipiteesi sähkövastaus = Procopé "

Tähän vastasin seuraavasti:

" 174 Olen käsittänyt president/in/ hallituks/en/ kondoleanssin syyksi Maria ollut Suomen suuriruht/inaan/ puoliso jonka tunteet maamme koht/aan/

Suomen Lähetystö
Finiska Beskickningen

- 9 -

ystäväll/iset/ kuning/as/ Fred/e/rik 8 vakuutt/i/
minull/e/ 1912 Finland har en varm vän ogsaa
i min søster Altenburg/in/ prinsess/a/ Helen/a/
läheinen ystävä vanh/oilta/ ajoilt/a/ tänään
julkaistus/sa/ keskusteluss/a/ painost/aa/ tätä
eritt/äin/ huomauttaen hänen polit/isen/ vaiku-
tuksensa rajoja Ivar Berendsen Politikeniss/a/
sunnunt/aina/ sanoo tietäväs/ä/ ilman Marian
vaikutust/a/ bobrikoffiadi olisi alkanut vuosia
ennen ehtinyt tuhot/a/ paljon ennen olojen
muutost/a/ Berendsenin tiedot varmoj/a/ Tanskan
hovist/a/ Tanskan horisontilt/a/ näyttäis/i/
sep/pe/le luonnolliselt/a/ en voi arvostell/a/
asiaa sovetin kannalt/a/ x sep/pe/leet vain
lähetetään kukaan ei esiinny laskijana hautajai-
set pienimm/ässä/ mittakaavas/sa/ läsnä sukulaiset
x diplom/aattinen/ corps lähettää yhteissep/pe/leen "

Ne viittaukset mitkä sähkösanoma sisältää, ovat
kaikki edellä laajemmin esitetyt. Sisäpoliittisia seikkoja,
joista arvatenkin epäilykset johtuivat, en katsonut minulla
täältä käsin olevan syytä arvioida.

Herra Ulkoasiainministeriltä saapui sitten 17/10
sähkömääräys sepeleestä:

" D-112 toimittakaa sepelnauhoihin q suomen tasavallan
presidentilt/a/ från finlands president q epäilyt
ei johtuneet herkkätuntoudest/a/ soveti/a/ koht/aan/ -
lisättävä sana republiken = Procopé ".

Tämän tehtävän täyttämiseksi hankin eräältä tšekkiläiseltä kukkakauppiaalta ("Libertas") laakeriseppeleen, jonka yläosaa koristivat valkeat ruusut, liljat ja kielot - yleisesti tunnustettu yhdeksi aistikkaimpia sepeleitä, mitä tässä tilaisuudessa on laskettu. Minä noudatin tanskalaista tapaa, jonka mukaan seppelä vain kukkakaupasta suoraan lähetetään kirkkoon. Meikäläistä tapaa itse laskea sepeleensä seremonian aikana ei täällä tunneta eikä sitä olisi ollut mahdollistakaan noudattaa, kun pieneen kirkkoon ei oltu diplomaattikuntaa kutsuttu; ainoastaan siten se olisi ollut mahdollista, että Tasavallan Presidentti olisi antanut minulle tehtäväksi nimenomaan edustaa häntä hautajaisissa. Ranskan ja Belgian ministerit noudattivat kuitenkin maansa tapaa siinä, että itse veivät sepeleen kirkkoon arkulle jo ennen messun alkamista klo 9 ja 10 välillä aamulla. Minä olisin tietysti voinut menetellä samoin, mutta kun olin Herra Ulkoasiainministerille jo ilmoittanut aikovani noudattaa tanskalaista tapaa, en sitä enää muuttanut. Samoin kuin minä, menettelivät tietääkseni myös Kiinan ja Brasilian edustajat, joiden valtionpäämiehet niinikään panettivat sepeleen. Muita erikoisesti edustamattomia valtioita edusti diplomaattikunnan

yhteinen seppäle. Tähän eivät kuitenkaan Saksa eivätkä Soviett ottaneet osaa; myöskään Viro, Latvia ja Turkki, joiden asemapaikka on Tukholma, eivät vastanneet kehotukseen olla mukana seppeleessä (sitä vastoin Kreikka ja Unkari, joiden lähetyksien asemapaikka myös on Tukholma, olivat mukana). Tämä ei kuitenkaan näkynyt seppeleestä, jossa maita ei lueteltu.

Erityisesti edustettuina kuninkaallisilla henkilöillä olivat Norja, Ruotsi ja Englanti (Norjan kuningas, Ruotsin kruununprinssi, Yorkin herttua). Myös Mecklenburg-Schwerinin ent. suurherttua oli ilmoittautunut viralliseksi osanottajaksi. Sitä paitsi oli Espanjan kuninkaalla oma edustajansa, Berliinissä oleva Espanjan suurlähettiläs Espinora de los Monteros. Luxemburgin suurherttuatar oli pyytänyt Hollannin ministerin Rappardin edustajakseen.

Itse hautajaisissa Bredgaden venäläisessä kirkossa 19/10 olivat läsnä paitsi kuningassuvun jäseniä ja saapuneita kuninkaallisia ulkomaisia vieraita vain niiden valtioiden edustajat, joiden päämiehet olivat erikoisesti itsensä edustuttaneet. Hollannin ministeri Rappard oli saapuvilla kahdessa ominaisuudessa sekä Luxemburgin edustajana että dip-

lomaattikunnan v.t. doyenina. Tanskan oman hallituksen puolesta olivat läsnä vain pääministeri ja ulkoasiainministeri. Suuren osan hautajaisvieraista muodostivat tänne saapuneet ulkovenäläiset: tsaarihuoneen jäsenet, jotka eivät olleet virallisesti ilmoittaneet tuloansa, monarkistien johtohenkilöt, takäläinen venäläinen kolonia kokonaisuudessaan, sen sekä tunnetut että tuntemattomat ahtaissa oloissa elävät jäsenet. Tänne saapuneista mainittakoon suuriruhtinaat Kiril Vladimirovitš ja Dmitrij Pavlovitš, suuriruhtinatar Maria Pavlovna, Gabriel ja Georg Konstantinovitš sekä näiden sisar Tatjana miehensä ruhtinas Bagration-Mukhranskijn kanssa, suuriruhtinatar Xenian mies Aleksander Mikhailovitš ynnä hänen poikansa Feodor, Andrej ja Vasilij sekä tytär Irene ja hänen miehensä ruhtinas Jussupov (Rasputinin surmaaaja). Muista tsaarien Venäjän merkkimiehistä mainittakoon: kenraali Bezobrazov, aikoinaan kaartinrykmenttien päällikkö, parooni von Rosen, joka toi mukanaan keisarinnan ulaanirykmentiltä vanhan pyhimyksen kuvan, amiraali Korsakov-Rimskij, ent. ministeripresidentti Trepov, ent. valtiovarainministeri Barck, kenraalit Fogel ja v. Tunzelmann, venäläisten monarkistien johtaja Krupenskij, puhumatta täällä olevista venäläisistä, joista ehkä huomatta-

vimmat ovat parooni Mikael v. Meyendorff ja senaattori van der Vliet.

Kirkossa oli edellisinä päivinä pidetty useita kuolinmessuja ja hautauspäivän aamuna klo 10:stä alkaen viimeinen, jossa ulkovenäläisten metropoliitta Eulogij piti puheen ja joka miltei välittömästi siirtyi hautausmessuksi. Kuninkaalliset, jotka suurruhtinas Kiril otti vastaan kirkossa, olivat läsnä ainoastaan tässä lyhyessä hautausmessussa, johon kuului m.m. tšekäläisen rovasti Koltševin puhe. Rovasti Koltšev lopetti kauniin puheensa pyytämällä vainajalta anteeksi niitä kärsimyksiä, jotka olivat hänen osakseen tulleet venäläisten tahtoen tai tahtomatta. Hautausmessun jälkeen vainaja suurella loistolla saatettiin Østbanegaardiin ja ylimääräisellä junalla Roskildeen, jonne kuninkaalliset ynnä melkoinen osa muuta hautausyleisöä seurasi saattamaan vainajaa viimeiseen lepopaikkaan Roskilden tuomiokirkkoon, missä vainaja sai sijansa Frederik V:n kappelissa.

Ei tietenkään tule kysymykseen hautaus-toimitusten tarkempi kuvaaminen. Mainitsen ainoastaan, että kaikki lähetykset liputtivat hautauspäivänä 19/10 aamupuolella puolitangossa ja iltapuolella Roskildessa tapahtuneen hautaanpanon jälkeen

liput korkealla. Ja koko Kööpenhamina ja ennen kaikkea Bredgade, jonka varrella venäläinen kirkko on, muodosti yhden ainoan lippumetsän; samoin oli Roskilde, sanomalehtitietojen mukaan aivan yleisesti liputettu - kaikki tämä todistuksena siitä, miten koko Tanska sympatiallaan ja mielenkiinnollaan oli mukana. Tätä todisti myös, että valtavat väkijoukot, sataantuhanteen henkeen, olivat katsojina niillä kaduilla, joita ruumissaatto kulki, samoin kuin koko Roskilde oli jalkeilla saattoa vastaanottamassa.

Minä palaan Suomen osanottoon. En voi muuta sanoa, kuin että se yleiseen mielipiteeseen ja ennen kaikkea erittäin kuningasperheeseen on tehnyt mitä paraan vaikutuksen. Suomen surunvalitusnootti ja sen harvat sanat olivat tapahtuneessa ulkoministerin esittelyssä kuningasta erityisesti liikuttaneet. Ulkoasiainministerin vastausnootissa, jonka sisällyksen tiedoitin sen saavuttua sähkösanomalla 19 p. t.k. ja jonka olen kokonaisuudessa tiedoittanut kirjeessä samalta päivältä 19/10 (no. 1733), ilmoittikin ulkoasiainministeri minulle kuninkaan pyytäneen minun esittämään Tasavallan Presidentille ja Hallitukselle "Hans Majestats og det kongelige Hus' dybtfølte Tak for den i saa varme Ord udtrykte Deltagelse."

Mutta kuningas tahtoi antaa kiitoksen myös henkilökohtaisesti. Lauvantaina 20 p. t.k. klo 11 kuningas otti vastaan kaikki ne lähettiläät, joiden hallitusten päämiehet olivat laskeneet seppeleitä arkulle, Brasilian, Ranskan, Kiinan, Suomen ja Belgian - mainitakseni edustajat diplomaattien mukaan. Kukin lähettiläs astui vuoronsa mukaan kuninkaan vastaanottohuoneeseen saamaan kiitokset, ja kuningas keskusteli kunkin kanssa jonkun aikaa. Minulle kuningas sanoi sisäänastuttuani: "Minä pyydän teitä esittämään Tasavallan Presidentille ja Hallitukselle minun kiitokseni sekä prinssi Valdemarin, herttuatar Thyran ja kahden jälkeenalävän tyttären kiitokset Suomen osanotosta suruun, mikä osanotto tuotiin esiin niin kauniin ja lämpimin sanoin. Niinikään minä kiitän meidän kaikkien puolesta Tasavallan Presidenttiä seppeleestä, ja vihdoin minä pyydän lausua teille, herra lähettiläs, oman persoonallisen kiitokseni. Minä pyydän teitä erityisesti sanomaan Tasavallan Presidentille seuraavaa. Kun Tasavallan Presidentti oli minulle sanonut, että Suomi ei milloinkaan unohda keisarinna Dagmar-Mariaa, niin minä kerroin tämän leskikeisarinnalle, ja kun hän sai tämän kuulla, niin se häneen vaikutti niin, että hänen kasvonsa ihan loistivat.

Hänelle olivat useat suomalaiset tätä muutenkin vakuuttaneet, mutta että tällainen lausuma tuli itse valtionpäämiehen puolelta, oli häntä aivan sanomattomasti ilahuttanut. Kun vakuutin etten ollut laiminlyövä saattaa tätä Tasavallan Presidentin tietoon, niin kuningas sanoi: "Muistakaa tosiaankin esittää tämä Presidentille, sillä tämä hänen lauseensa on tuottanut minun täiilleni todella suurta iloa." Minä sanoin, että me suomalaiset olemme aina katsoneet keisarinnaa ystäväksemme. Minä mainitsin erittäin kahta henkilökohtaista todistetta. Mainitsin keskusteluani kuninkaan isän Frederik VIII:n kanssa ja hänen vakuutustaan, että hänen sisarensa oli Suomen lämmin ystävä. Mainitsin käyntiäni viime huhtikuussa leskikeisarinnan puheilla, miten hän yhä muisti matkojaan Suomessa ja sen saaristossa ja sanoi yhä vielä kuulevansa suomalaisten laulujen sävelet, erittäin Vuorion laulun korvisaan. "Niin", sanoi kuningas, "se käsitys on varmasti oikea. Minun tätini oli Suomen ystävä. Mutta nyt sen polven edustajat toinen toisensa jälkeen poistuvat. Ei ole enää muuta jäljellä kuin prinssi Valdemar ja herttuatar Thyra."

Audienssi loppui kuninkaan uudistettuihin kiitoksiin, Minä läksin audienssilta suoraan ulkoasiainministerin luo, jo-

ka oli minut luvannut ottaa vastaan tänä päivänä tiedustel-
lakseni häneltä Tanskan suhtautumista siihen tapaan, jolla
yhtyminen Kellogg-paktiin tapahtuisi, mistä olen erikseen
tiedoittanut Ulkoasiainministerille. Kerroin keskusteluni ku-
ninkaan kanssa sekä käyntini leskikeisarinna luona viime
kevänä. Ulkoasiainministeri puhui asian ainoalaatuisuudesta,
kun emigranttikeisarinna oli täällä Tanskassa, Tanskan ku-
ningasperheen jäsenenä, saatettava hautaan, sekä tehosti erit-
tään Suomen osanoton tekemää edullista vaikutusta.

Minä lisään ainoastaan, että täällä käyneet ulko-
maalaiset ovat antaneet haastatella itseään. Näistä haastat-
teluista ovat merkittävimmät suuriruhtinas Kirilin ja monar-
kistien johtajan Krupenskin antamat. Sitä vastoin ei Trepovin
haastattelu sisältänyt juuri mitään huomattavaa, muuta kuin
että hän ei ole Kirilin kannattaja. Viimeksimainitun keskus-
telu "Politiken" in haastattelijan kanssa julkaistiin t.k. 19
p. Suuriruhtinas sanoi uskovansa, että ekonominen pula Venä-
jällä johtaa automaattisesti neuvostovallan kukistumiseen ja
että ainoa valtiomuoto, joka vastaa Venäjän historiaa ja o-
loja, on monarkia. Suuriruhtinaan adjutantti kapteeni Graf antoi
sitten suuriruhtinaan nimessä hänen suunnitelmistaan tarkempia

tietoja. "Hänen Majesteettinsa" ei katsonut parlamentarismia eikä yleensä ulkomaisen järjestelmän mukaista hallintoa mahdolliseksi. Mutta "kansan pitäisi kuitenkin jollakin tavoin saada olla osallisena maan kohtaloiden ohjaamisessa. Kuitenkin niin, että hallitsija säilyttää kontrollin." Parlamentin sijaan asetettaisiin eräänlainen luokka- eli intressiedustus: maalaisväestön, työväenluokan, virkamiesluokan j.n.e. edustus. Olisiko tällä edustuslaitoksella oleva päättävä vai ainoastaan neuvoa-antava tehtävä, s.o. sisältäisikö "kontrolli" ainoastaan hallitsijan vahvistamis- tai hylkäämisoikeuden vai jättäisikö se kaikki itsevaltiuden harkintaan, ei käynyt keskustelusta ilmi. Talonpojilta ei otettaisi heidän hallussaan olevaa maata. Uusi tsaari ei mitenkään tarttuisi Venäjältä jo eronneiden valtioiden oikeuksiin: hän kannattaa kansojen itsemääräämisoikeutta. Mutta jos nämä valtiolliset uutismuodostumat itse haluaisivat liittoutua Venäjän kanssa yhteiseen ulkopolitiikkaan, valtio-, talous- ja sotalaitokseen, niin "H.M." luonnollisesti suhtautuisi näihin pyyntöihin suopeasti. "Tsaarin" adjutantti ilmoitti, etteivät "vanhan tsaarivallan etevimmät henkilöt" kannata hänen ohjelmansa, koska ne pitävät hänen mielipiteitensä liiaksi "vallankumouksellisina".

"Nationaltidende" julkaisee samana päivänä 19/10 haastattelun monarkistien "presidentin" hra Aleksander Krupenskijn kanssa, Bessarabiasta kotoisin olevan aatelismiehen, joka asuu Pariisissa. Krupenski j sanoi neuvostohallituksen perikadon olevan edessä tämän talven kuluessa, joka tuo mukanaan ennenkuulumattoman nälänhädän. Nämä ilmiöt leipäkorttijonoineen, jotka turhaan odottavat leipää, ovat jo näkyvissä; 10 - 15 miljoonaa ihmistä ei saa nähdä ensi satoa, eikä mikään inhimillinen voima voi näitä pelastaa. Raha on jo todellisuudessa alentunut puoleen arvoonsa, vaikka se virallisesti pysytetään parissa. Tulevasta hallitsijasta ei hra K. tahtonut sanoa mitään varmaa. Hän sanoi Nikolai Nikolajevitsin^Y olevan venäläisten natsionalistien johtajan, muttei häntä ole osoitettu tulevaksi tsaariksi. Joidenkuiden hän sanoi keräytyneen suuriruhtinas Kirilin ympärille, jolla on vanhin perintöoikeus. Hänen jälkeensä tulee suuriruhtinas Dmitrij, jonka äidin protestanttisuus ja epäsäätyinen avioliitto kuitenkin tekee vaikeuksia. Mutta Kr. näytti uskovan jonkun Napoleon - Mussolinin tapaisen johtajan ilmestyvän 150:stä miljoonasta venäläisestä, vaikkakin vanha hallitsijasuku vielä tulisi valtaistuimelle.

Suomen Lähetystö

- 20 -

Finska Beskickningen

Ilmeisesti ei monarkistien tulevaisuudenusko ole
täällä voinut murtaa skepsistä. "Kuolleiksi sieluiksi" karak-
teriseerasi "Politiken" 20/10 näitä henkilöitä, etenkin sen
vuoksi, ettei ole olemassa mitään varmaa ja yleisesti hy-
väksyttyä suuntaa uuden Venäjän rakentamiseksi ja vanhan
uudistamiseksi, ei mitään yksimielisyyttä siitä, mikä olisi
asetettava nykyisen järjestelmän sijaan, jos se kumoutuu.

Kööpenhaminassa, 23 p. lokakuuta 1928.

E. N. Selen

Suomen Kööpenhaminassa olevan ministerin raportti no. 5.

24. 10. 1928.

II.

Lyngsien toimet. Herra C. M. Lyngsie on Suomesta palattuaan osoittanut melkoista vaiteliaisuutta, mitä Suomen oloihin tulee. Nähtävästi kokemukset ovat osoittaneet, ettei lopulta kuitenkaan ole mahdollista kuvailla Suomen oloja tosiasioista täysin välittämättä, vaan että se voi vaikuttaa pahasti siihenkin arvoon, jonka nauttiminen hänelle on tärkeä.

Tyydyttävän karakteristiikan antaminen hra Lyngsiestä on sangen vaikea. Että hän on hyvin impulsiivinen ja varmaan pääasiallisesti kiihkeällä, hyökkävällä esityksellään tempaa joukot mukaansa, ei ole epäilemistä. Valtiopäivän avajaisjumalanpalveluksen jälkeen, kertoi ministeri Kragh, oli Lyngsie hänen ohitse kulkiessaan, hänelle huutanut "Hykler! Infam Hykler!" Samaan tapaan hän menettelee julkisessakin esiintymisessään. Toisaalta vakuutetaan hänen olevan "charmeur" - jos hän on keskustelussa jonkun yksityisen kanssa, niin hän voi esiintyä mitä rakastettavimpana ja sovinnollisimpana ihmisenä.

Hra Lyngsie on täysin epärehellinen, mitä tiedoitukseen tulee, Tiedonannot ovat ainoastaan sotakeinoja, niiden todenperäisyydestä ei tarvitse vähääkään välittää - mahdollisesti hän sinä hetkenä, jona ne esittää, impulsiivisuudessa jonkun verran uskookin niihin, seuraavana hetkenä unohtaa sen, mitä emen on sanonut, ja antaa uutta yhtä perätöntä. Mutta samalla hän nauttii täyttä kunnioitusta rehellisyydestään kaikissa raha-asioissa. Hänen suurista tuloistaan kyllä puhutaan, mutta hän kuuluu olevan valmis uhraamaan kaikki viimeiseen äyriin saakka avustaakseen tarpeessaolevaa, ja tämä piirre hänellä ilmeisesti säilyttää työväen suosiota.

Hän on kaikkien lausuman mukaan sanomattomasti turhamainen: kaikkien pitää aina hänestä puhua, ja häntä kohtaavan vastustuksen hän tahtoo kovasti kostaa. Hänen hermo-kihtymyksensä on niin suuri, ettei hän mitenkään ole täysin normaali. Mutta toiselta puolen hän on erinomaisen viisas taktikko. Hän huutaa suun täydeltä, samalla kuin todellisuudessa ei tapahdu mitään. Hänen ensimmäinen saartonsa Suomea vastaan jäi joksenkin vaikutuksettomaksi, hän julisti sen laajentavansa, mutta sovintotuomioistuin sen julisti lait-

tomaksi, eikä siitä siis tullut mitään. Silloin hän uhkasi laajalla koko maata käsittävällä lakolla, mutta siitäkään ei tullut mitään. Hän on sen perästä uhanut kansainvälisillä rangaistustoimilla - niistäkään ei ole tullut mitään, mutta joukot näkevät, että hommassa ollaan. Monet sen vuoksi mielellään kärsivät hänen valheellista ja kiihkeää esiintymistään, kun tämä todellisuudessa vain on vaahtoa, joka ei merkitse mitään. Tästä syystä väitetäänkin, että työnantajaliiton esimies Langkiar, josta muuten hra Lyngsie itse on antanut varsin sympaattisia lausumia, on hänen ystävänsä. Toisaalta on työväen keskuudessa esiintynyt tyytymättömyyttä tulosten mitättömyyteen ja vaatimuksia todellisesta aksionista m.m. koko n.s. syyskuun-sopimuksen kumoamisesta.

Tosiasia lienee kuitenkin, että hra Langkiar, samoin kuin koko Tanska, pelkää häntä. Eräs tšekäläinen sanomalehdentoimittaja hra Gerfalk on minulle sanonut, ettei kukaan muu kuin Suomen lähettiläs ole aikaisemmin uskaltanut sanoa Lyngsiele täyttä totuutta, m.m. Suomen punakapinasta, jonka peruste Tanskassa aina on ollut jonkun verran hämärä. Hra Gerfalk vakuutti, että Lyngsie on Tanskan pelätyin ja

samalla mahtavin mies, paljoo mahtavampi kuin kuningas tai heikko Langkier.

Etta tällaista mahtia kayttelee mies, joka on sekoitus hullua ja viisasta, keinoista valittamatonta ja hyväsydamista, mita suurimmassa maarassa impulsiivista ja turhamaista henkiloa ja viisasta taktikkoa, myonnetaan yleiseksi vaaraksi Tanskan talouselamalle. Eras arvostelukykyinen etevassa asemassa oleva henkilo toi esim. sen hypoteesin, etta Lyngsie on paralyytikko, mika selittaisi hänen kuohuvan toimintatapansa. Tamahan ei ole mahdotonta, tunnetaanhan vastaavanlaisia tapauksia muualtakin. Oli miten oli, kaikki vapisevat hra Lyngsien edessa, nauru ja pilkka, joka hänen osakseen tulee, tuntua teennaiselta; eivatka suinkaan vahimmin hanta pelkaa sosiaalidemokraattien johtomiehet, joille han on kovin vastuksellinen.

Tanskan "Arbejdsdirektor" Vater, joka johtaa työväen avustuslaitosta, vakuutti minulle pari viikkoa sitten, etta kaikki mita tana kesana on tapahtunut, on ollut ai-noastaan kokeilua ja maaperan tunnustelua, mutta etta ensivuonna ollaan suunnattomien tyotaistelujen edessa. Eras tal-lainen taistelu onkin jo esiintynyt pikemmin kuin oli en-

mustettukaan. Metsätyöläisten palkkaetujen korottamiseksi on hra Lyngsie näinä päivinä antanut toisen lakkovaroituksen, jonka mukaan lakko alkaisi 31/10. Koska kuitenkin metsätyöläisten lakko yksinään on aivan tehoton, on samalla ilmoitettu myötätuntolakko sokeritehtaihin ja näiden mehuasemiin ja koko sokerijuurikkaiden nostoon, kuljetukseen ja muuhun käsittelyyn nähden. Samalla kuin metsätyöläiskonflikti on vähämerkityksinen - heikot palkkausolot sillä tunnutaankin täällä myönnettävän - olisi tietysti sokerinvalmistusta koskeva työriita äärettömän tuhoisa, jos kohta juurikkaiden nosto pääasiallisesti ennatettaisiinkin ennen lakkon alkua. Sen mukaan kuin olen kuullut, ei kuitenkaan työnantajain ja virallisen sovittelun taholla olla erikoisen levottomia. Luullaan että sovinto tällä kertaa saadaan aikaan. Menetelmä, tärkeätä alaa tarkoittava sympatialakon käyttäminen vähämerkityksisen alan työolojen korjaamiseksi, on joka tapauksessa erittäin huomattava ja symptomaattinen.

Kööpenhaminassa, 24 p. lokakuuta 1928.

E. v. Lohé

Suomen Kööpenhaminassa olevan ministerin raportti no. 5.

26. 10. 1928.

III.

Landstingvaalit.

Syyskuun 14 p. tapahtuneet

Privatbanken ja osittainen
hallituspuola.

Landstingin valitsijamiesvaalit

sekä 21 p. suoritettut lopulliset vaalit

päättyivät, aivan suurisuuntaisesta agitatsioonista huolimatta, ilman yllätyksiä. Sosiaalidemokraatit voittivat, niinkuin oli ennakoita laskettukin välttämättömäksi, 1 sijan, mutta sosiaalidemokraattien ja radikaalien yhteiset ponnistukset eivät johtaneet muuttamaan vähemmistöksi sitä perin niukkaa enemmistöä, mihin hallitus saattaa nojautua. Landstingin kokoonpano tuli olemaan: 28 Venstre-puoluelaisia, 27 sosiaalidemokraattia, 12 konservatiivia, 8 radikaalia, 1 färsaarelainen, ja kun hallitus on saattanut laskea konservatiivien kannatukseen, on hallituksen enemmistö tullut olemaan 40 36 vastaan. Oli varsin luonnollista, että hallitus tämän nojalla saattoi evätä Stauningin vaatimuksen Folketingin hajottamisesta, jonka Stauning esitti sosiaalidemokraattien kasvaneiden äänestäjälukujen perustalla.

Hallituksen asema, vaikka se onkin tyypillinen vä-

hemmistöhallitus, näyttää siis edelleenkin verraten varmalta. Landstingin vaalit suoritettiin porvarillisuuden merkeissä, myöskin radikaaleja vastaan, jotka taaskin olivat asettuneet sosiaalidemokraattien kanssa yhteistoimintaan. Mutta sekä Folketingin että Landstingin selvästi porvarillinen enemmistö, Venstre + konservatiivinen kansanpuolue, on ilmeisesti hajanainen, erittäin mitä n.s. elinkeinopolitiikkaan tulee. Konservatiivisen ryhmän enemmistö on nykyisen tilanteen johdosta päättänyt jättää tullipolitiikkansa toistaiseksi ajamatta, ja ilmeisesti tämän päätöksen yhteydessä oli ryhmän puheenjohtajan vaihto puolueessa. Mutta hra Pürschel, entinen esimies, on yhä edelleenkin tehostanut tullikysymyksen tärkeyttä, ja Stauning on ilmoittanut niinikään pysyvänsä kannallaan. Mitään suoranaista vaaraa ei hallituksella ilmeisesti kuitenkaan ole. Mutta kaikesta huolimatta tapahtui heti vaalien jälkeen yhden hallituksen jäsenen kaatuminen. Sen sai aikaan paljon mielenkiintoa, jopa mieltenkiihkoa herättänyt maan suurimman yksityispankin "Privatbanken"in syys- ja lokakuun taitteessa tapahtunut lyhytaikainen sulkeminen ja nopea jälleen pystyynasettaminen - pankin, jota suurimaineisen perustajansa mukaan usein mainitaan "Tietgenin pankin" ni-

mellä. Asian vaiheista olen verekseltään ulkoasiainministeriölle päivittäin tiedoittanut. Ja kun nyt pula koti- ja ulkomaisten rahalaitosten avulla on poistettu päiväjärjestyksestä, liitän tähän vain muutamia mietteitä, erittäinkin pulan "parlamentaarista" seurauksista.

Privatbankenin pula on luonteeltaan arvioitava Landmandsbankin tuhoa vastaavaksi ilmiöksi, vaikka pienemminmittakaavoin: inflatsioonin aikainen suuri luotonanto ja suurten yritysten rahoittaminen sekä pystymättömyys deflatsioonin aikana rahoitusta jatkamaan. Erittäinkin tuhonomaiseksi kävi Privatbankenille Aarhus Oliefabrikin rahoitus sen suorastaan rikksellisen toiminnan vuoksi, jota oli harjoitettu tämän tehtaan saksalaisessa filiaalissa "Teutonia"ssa.

Pankin suuret tappiot ovat kyllä olleet ennenkin tunnetut ja poistoja on jo aikaisemmin tapahtunut, mutta ilmeisesti ei katsottu edulliseksi ja soveliaaksi ryhtyä kovaan selvittelyyn Landstingin vaalien ollessa edessä ja käsillä, Kohta näiden päätyttyä asiaan tarmokkaasti tartuttiin. Pankki toivoi pääsevänsä vain osakkeiden alentamisella n. 60 %:iin alkuperäisestä arvostaan. Mutta pankintarkastus oli toista mieltä, se katsoi pääomasta 4/5 menetetyk-

si, ja silloin ei pankki enää lainmukaisesti voinut toimia, vaan se oli, ellei verestä pääomaa saatu, suljettava. Pankintarkastuksen arvioimaa pääoman alennusta pidettiin kyllä verisenä ja varmaankin olisi pankki, jos se olisi saanut työrauhaa, pienemminkin poistoin kyennyt suoriutumaan ehteenpäin ja vähitellen ansaitsemaan pääomansa takaisin, koska se oli täysin solventti. Mutta tarkastus oli taipumaton eikä sille voitu mitään. Neuvotteluja käytiin aluksi sillä perustuksella, että Tanskan rahalaitokset ja suurliikkeet hankkisivat, pankintarkastuksen arvion mukaan jäljelle jääneen 12 miljoonan pääoman lisäksi tarvittavaa pääomaa, mutta että Privatbankenin vaarallisimmat asiakkaat, Aarhus Oliefabrik, Oversøisk Compagnie ja Kroghs Tobakfabriker siirrettäisiin Landmandsbankenin selvitystoimistoon, toisinaan valtion riskille. Kauppaministeri Slesbager otti esittäöksensä asian hallitukselle, vaikkakin ilmoitti, ettei hän voinut taata hallituskumppaniensa myötämielisyyttä tälle ehdotukselle. Mutta hallitus oli aivan taipumaton. Landmandsbankin suuret tappiot katsottiin varoitukseksi valtiolle antaumasta mihinkään sitoumuksiin.

Avun viipyminen teki syyskuun 28 päivänä välttä-

mättömäksi pankin sulkemisen, jota viimeiseen asti oli toivottu voitavan välttää, koska ennakkollisesti pidettiin miltei mahdottomana saada suljettua pankkia uudelleen avatuksi, ja oli selvää, että pankin suoritus tilaan asettaminen tulisi tuottamaan suuria tappioita ei ainoastaan osakkeiden omistajille, vaan myös tallettajille. Sulkemisen seuraukset osoittautuivatkin heti varsin tuhoisaksi, sillä niiden muutamien päivien aikana, mitkä "Privatbanken" oli suljettuna, se ehti vetää kaksi pankkia perässään: Skive Bankin (pääoma 1.200.000 kr., vararahasto 350.000 kr., tappiovararahasto 650.000 kr.) ja pienen Rudkøbing Handels- og Landbrugsbankin (pääoma 250.000 kr.), jotka muutenkin olivat heikkoja.

Neuvotteluja oli nyt jatkettava sillä pohjalla, että valtiolta ei voinut odottaa mitään apua, ja seurauksena tarmokkaista toimista, joiden etevimpänä johtajana oli Privatbankenin valtuuskunnan johtaja A. O. Andersen, oli että tämä omistui, koti- ja ulkomaisten rahalaitosten ja liikkeiden avulla. Kotimaan rahalaitokset ja suurliikkeet hankkivat tarvittavan uuden pääoman 28 miljoonaa kruunua - huomattavimmat uuden pääoman merkittäjistä olivat Nationalbanken (7,5 milj.), Kjøbenhavns Handelsbank (5 milj.), De

danske Sukkerfabriker, Det store Nordiske Telegrafelskab, De forenede Bryggerier, De danske Spritfabriker, "Bikuben" (säästöpankki), Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn, Kjøbenhavns Telefonselskab, Magasin du Nord ynnä eräät yksityiset. Aarhus Oliefabrik saatiin rekonstrueeratuksi, Oversøisk Compagni ja Kroghs Tobaksfabriker päätettiin asettaa suoritustilaan, joten siis pankki kokonaan vapautui näistä vaarallisista asiakkaista. Mutta kaiken tämän onnistumisen olennaisena ehtona oli ulkomaisen pääoman mukaansaanti, jonka välitti Stockholms Enskilda Bank'in johtaja Jacob Wallenberg. Ulkomaisen pääoman kannatus annettiin tällä kertaa uudessa muodossa: se ei taapahtunut osakkeenmerkinnällä, vaan siten, että eräs pankkisyndikaatti antoi pankille 15 miljoonan kruunun talletuspääoman, siis irtisanomattoman talletuksen eli lainan, kuinka tahtoo sanoa, mikä Privatbankenin tulee suorittaa takaisin 1 p. lokakuuta 1945. Tämä talletuspääoma on samalla takuupääoma siten, että pankin mahdollisesti joutuessa suoritukseen talletuspääoma tulee menetetyksi pankin oman pääoman jälkeen, ennen muita talletuksia. Näistä talletuspapereista (ruots. "förlagsbevis") olen saanut seuraavat luottamukselliset tiedot. Talletuspääoman 15 miljoonasta ottivat

ulkomaiseen syndikaattiin kuuluvat pankit osalleen yhteensä 10 miljoonaa 97,5 %:n kurssista; Ruotsin osalle (Stockholms Enskilda Bank) tuli 6 miljoonaa ja 4 miljoonaa jakoivat Hambros Bank Lontoossa ja Guaranty Trust Comp. New Yorkissa. Tanskan pankit, Nationalbanken, Den danske Landmandsbank ja Kjøbenhavns Handelsbank ottivat yhteensä 5 miljoonaa al parista. Privatbankenilla on oikeus maksaa "talletus" eli "laina" takaisin 1/10 1933 105 %:lla nimellispääomasta ja seuraavina vuosina siten, että kutakin vuotta kohti vähennee 1 %, kunnes pääoma v. 1938 saadaan suorittaa takaisin al parista.

Täten saatiin Tanskan liike-elämää uhkaava vaara torjutuksi ilman tappioita tallettajille, mutta ikävin tappioiden osakkeenomistajille, joille siirtyi vain 1/5 osan osakkeittensa arvosta ja tätä osuutta vastaava merkintäoikeus.

Parlamentarismin kannalta herättää huomiota tapahtuneeseen Privatbankenin juttuun liittynyt kauppa-, teollisuus- ja merenkulkuministeri Slebsagerin ero. Hra Slebsager oli sitä mieltä, että Privatbankenin sulkeminen oli oleva maan liike-elämälle niin tuhoisa, että se oli saatava torjutuksi, vaikkapa valtion avustuksellakin. Kun hän ei saanut mitään

kannatusta hallituskumppaniensa puolelta valtion asiaantarttumiseen ja pankki suljettiin, niin hän ilmoitti paikkansa olevan käytettävänä. Pääministeri pyysi häntä jäämään, kunnes kaikki mahdollisuudet pankin liikkeen jatkamiseen olisi koetettu. Hra Slebsager suostui tähän, mutta kun Privatbanken uudestaan avattiin 3 p. lokakuuta, niin hra Slebsager samalla sai eronsa ja pääministeri itse aluksi toimi kauppaministerinä. Olikin kysymys siitä, että pääministeri olisi pysyvästi jäänyt hoitamaan kauppaministerin tärkeätä salkkua, mutta hän ei tahtonut luopua maatalousministerin toimesta. Ketään uutta jäsentä ministeriöön ei kuitenkaan nimitetty, vaan yleisten töiden (=kulkulaitosten) ministeri Stensballe määrättiin hoitamaan kauppaministeriötä entisen toimensa ohella - ratkaisu, jota on moitittu sen vuoksi, että täten kahden suuren ja tärkeän ministeriön hoito annetaan yhden niskoille.

Jos tarkastaa tätä asiata puhtaastaan parlamentarismin kannalta, niin on huomattava, ettei kysymystä ollenkaan jouduttu valtiopäivillä käsittelemään, koska se tuli ratkaistuksi ennen valtiopäiväin avausta 2 p. lokakuuta. Mutta puolueiden mielipiteet tunnettiin. Ehdottomasti vastustivat kaikkea valtion aputointa Venstre ja radikaalit. Kon-

servatiivit olivat sitä mieltä, että valtion oli hädän tullen astuttava väliin. Ja omituista kyllä, oli Stauning lausunut saman mielipiteen ja saanut sille sosiaalidemokraattisen ryhmän kannatuksen, vaikkakin kysymys oli juuri suurliikkeiden ja "ylimystön" pankista. Minä sanon omituista, sillä Stauning ja sosiaalidemokraatit olivat aikoinaan jyrkästi vastustaneet valtion osanottoa Landmandsbankin asiaan - onkin väitetty, että jos hallitus olisi tällä kertaa ollut avunannon puolella, Stauning siinä tapauksessa olisi ollut päinvastaisella kannalla. Voi sanoa, että eduskunnan enemmistö - vaikkakaan ei säännöllinen hallitus-enemmistö - oli samaa mieltä kuin hra Slebsager. Myöskin täytynee sanoa, ettei hra Slebsagerille suinkaan voinut valtion väliinastuminen olla pääasia, vaan ainoastaan hätäkeino; pääasia oli, että pankki saataisiin pystyyn: jos se saataisiin pystyyn ilman valtion väliintuloa, niin sen piti olla hra Slebsagerinkin kannalta vieläkin parempi. Periaatteelliselta kannalta tuntuu näin ollen Slebsagerin ero aivan aiheettomalta.

Hra Slebsagerin syyksi on mainittu ennen kaikkea, että hän on joutunut asiata viivyttämään, koska hän on

antanut aihetta uskoon, että valtio astuisi väliin, ja on itse liiaksi engageerautunut tälle linjalle. Mutta tämä syy tuntuu kuitenkin etsityltä. Kaatumisen syynä on 1) että hra Slebsager on omasta puolestaan asettunut toiselle linjalle, kun hallituksen muut jäsenet, ja että hänellä ei yleensä ollut vankkaa asemaa omassa puolueessaan, joka häntä on usein kritikoinut, sekä 2) ettei hra Slebsager ilmeisesti ole vastapuolueessa ensinkään suosittu henkilö. Politiken vaati hänen eroaan kiivain sanoin. Ja Stauning, joka oli asiallisesti ilmoittanut saman kannan, ehdisti ent. kauppa-ministeriä, hänen antaessaan selityksensä, kovasti asian viivyttämisestä.

Minusta tässä näyttäytyy yksi n.s. parlamentarismien epäterveitä liikakasvuja. Ministerin, joka on tehnyt ehdotuksen, mikä ei ole tullut hyväksytyksi, on erottava, vaikkakin hänelle pitäisi sen lopullisen ratkaisun, joka saavutetaan, olla vielä mieluisampi kuin oma hätätilaehdotus. Skemaattista menettelyä noudattamalla ministeri täten joutuu eroamaan, vaikka hänen alkujaan hätätilassa hyväksymäänsä keinoa eduskunnan enemmistökin olisi ollut valmis kannattamaan. Tämä tapaus näyttää siksi karakteristiselta, että sekin o-

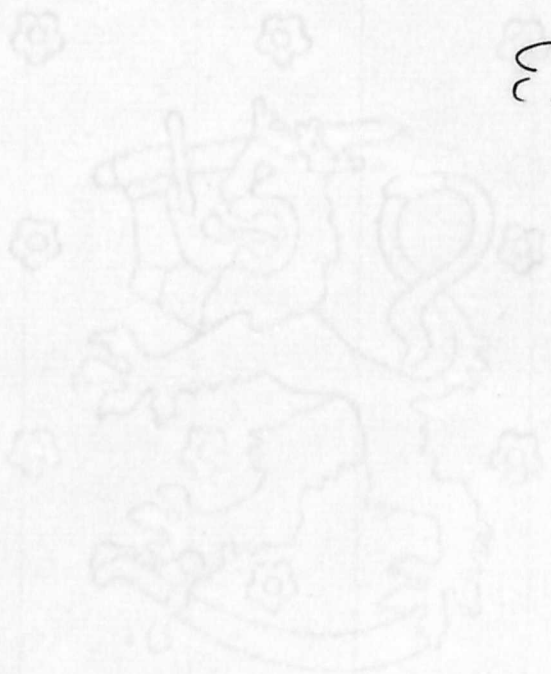
*Suomen Lihetysti
Finska Beskickningen*

- 36 -

saltaan kehoittaa tarkistamaan kysymystä siitä, milloin ministerin eroaminen hyväksymättä tai käyttämättä jääneen ehdotuksen johdosta todella on paikallaan.

Kööpenhaminassa, 26 p. lokakuuta 1928.

E. A. Lehto

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: C3.

ASIA:

V.a. Asiantuntijajäsen Ryyskosen kapp. no 4.

Raporttina

11/12 1928.

Suomen Lähetystö
Finska Beskickningen

No. 2059

Kööpenhamina, jouluk. 15 p. 1928.

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
No 15/103 he. D. 1928		
19/12-28	No	Liit.
RYHMÄ	OSASTO	ASIA
5	C ₃	

Herra Ulkoasiainministeri,

Ohellisena saan kunnioittaen lähettää ra-
porttini no. 4, joka sisältää seuraavat osastot:

- I. Puolustuskyseymys (sivut 1-9)
- II. Lyngsien toimet (" 10-12)
- III. Etelä-Jyllanti (" 13-17).

Vastaanottakaa, Herra Ulkoasiainministeri,
syvimmän kunnioitukseni vakuutus.

J. Nyström.

Suomen Lähetystö
Tanska Beskickningen

15/103 he. 28		
19/12-28	5	ES.
ASIA	ES.	ASA

Suomen Kööpenhaminassa olevan v.a. Asiahoitajan raportti No. 4.

11. XII. 1928.

I.

Puolustuskysymys. Viime aikojen kiintoisin kysymys Folketingetissa on kieltämättä ollut Tanskan puolustusasia.

Hallitus esitti budjetin yhteydessä ehdotuksen uudeksi laiksi ja siitä nousi mitä kiihkein keskustelu, jossa vuoroin esiintuottiin puolueitten vanhoja syntejä, vuoroin puoluejohtajien lupauksia, asiaintuntijain lausuntoja, arvosteluja maailman politiikasta yleensä ja nykyisestä tilanteesta.

Tämä ei kuitenkaan kuulu olevan uutta. Joka vuosi on kysymys puolustuslaista herättänyt yhtä innokasta sanasotaa, jonka tuloksena useimmin on ollut sotilasasian hautautuminen sota-asiainvalidikuntaan ja kaiken jääminen ennalleen.

Nykyisin on voimassa sotilaslaki v:ltä 1922. Tämä hyväksyttiin aikanaan kompromissina Venstren ja konservatiivien välillä nimenomaan sillä perusteella, että se käsitti minimivaatimukset, joita Tanskan puolustukselle yleensä voidaan asettaa. Lakia ei ole kuitenkaan voitu toteuttaa, sillä sotilastbudjetti on ollut liian rajoitettu; esim. siinä suunnitellut laivaston uudistukset ja laajennukset ovat jää-

neet vain paperille.

Edellämainitun v. 1922 puolustuslain mukaan Tanskan armeijan muodostavat etupäässä reservijoukot, joiden ohella kuitenkin on varsinaisia linjaosastoja. Upseerit ovat suureksi osaksi reserviläisiä, jotka saavat harjoitusta vain kuukauden ajan vuosittain. Tästä johtuu, että heidän kykynsä ja kokemuksensa tulevat vähitellen alenemaan ja samalla yhteistoiminta sotilaitten kanssa luonnollisesti heikkenemään.

Laivaston tila on sangen huono. Mainitun puolustuslain mukaan siihen tuli kuulua m.m. 6 taistelulaivaa, 24 torpeedolaivaa ja sukellusvenettä, 2 miinalaivaa y.m. Alukset ovat kuitenkin vanhoja ja jos tätä menoa jatkuu, ei 7 vuoden perästä ole enemmän kuin kolme laivaa, panssarilaiva Niels Juel ja pari vedenalaista, jotka täyttävät minimivaatimukset iän suhteen.

Armeijan heikkoudet tulivat selvästi esille viime syysmanöövereillä. Ulkomaalaiset sotilasattasheet olivat useasti pudistaneet päätänsä. Vieläpä Socialdemokraten'in sotilasasiaintuntija kirjoitti harjoituksissa saamistaan vaikutuksista pitkän alakerran, jossa hän huomauttaa sekä re-

serviluontoisen päällystön varjopuolista että armeijan varustusten teknillisestä vanhettuneisuudesta. Univormut olivat olleet vanhanaikaisia, teräskypäröitä ja kaasunaamareita ei ollut näkynyt, ei myöskään panssariautoja eikä tankkeja; tykistö oli myöskin aivan vanhettunut ja lentäjiä suhteellisesti liian vähän. Lopuksi hän väitti, että armeija oli osoittautunut kykenemättömäksi puolustamaan vaaran hetkellä maata toden teolla.

Eräs konservatiivisen lehden päätoimittaja lausui hiljakkoin Tanskan armeijasta, että se on vielä liian vanhanaikaisen "preussiläinen". Upseerit muodostavat klikin, joka on härettömän vanhoillinen ja vastustaa kynsin hampain kaikkia uudistuksia. Tämä on aikaansaanut sen, että moni konservatiivikin seuraa puolustusasiaa välinpitämättömästi, kunnes koko laitos rakennetaan alusta alkaen uudelle pohjalle.

Laivaston kesämanööverit paljastivat myöskin sen puutteellisuudet. Yksi laiva sai usein edustaa kolmea, kolme yhdeksää j.n.e. Jotta laivastoa voitaisiin uudistaa ja ylläpitää tarvittaisiin huomattava määräraha vuosittain tähän asti myönnettyjen 2 miljoonan lisäksi, joista kol-

mannes menee lentojoukoille. Laivaston tulevaisuus on näin ollen sangen synkkä.

Viime kuun 20 päivänä julkaistiin hallituksen ehdotus sotilaslaiksi ja otettiin ensi käsittelyyn. Ehdotuksen loppusumma on 40 milj. kruunua (paitsi eläkkeitä, korkoja ja kuoletuksia), joista tulee 24 milj. armeijan, 13 milj. laivaston ja 3 milj. ilmajoukkojen osalle. Jalkaväeksi harjoitettaisiin sen mukaan tästä lähtien 4.400 miehen sijasta 4.000 ja harjoitusaika lyhenisi 150 päivästä 120 päivään ynnä 2 kertaan 14 päivää. Lisäksi harjoitettaisiin kaartia varten 490 miestä, tykistöä 1002, pyöräilyjoukkoja 120 j.n.e. sekä 1.500 miestä nostoväkeä varten. Ratsuväki lakkautettaisiin ja sensijaan tulisi ratsastavaa jalkaväkeä 200 miestä ynnä pyöräilijät. Armeijan päällystä vähennettäisiin n. 235:llä upseerilla ja 300 vakinaista upseeria siirrettäisiin reserviin.

Laivaston muodostaisi 4 taistelulaivaa, yhteensä 16.000 tonnia, 20 sukellus- ja torpeedovenettä, yhteensä n. 6.000 tonnia, 2 miinalaivaa, yhteensä n. 1.000 tonnia. Lisäksi tulisi rannikkopuolustus linnoituksineen, miinanlaskijoineen y.m. Ilmalaivastoon kuuluisi 6 laivuetta,

kussakin 9 konetta.

Paitsi hallituksen ehdotusta julkaistiin kenraalien Birke ja Nyholm sekä amiraali Andrup'in valmistama ehdotus puolustuslaiksi, jonka toteuttamiskustannusten loppusumma on n. 53 miljoonaa. Kenraalit väittävät, että maata on mahdoton puolustaa hallituksen ehdotuksen mukaisesti, ja amiraali vaatii n. 5 milj. kruunua laivaston uudistamistöitä varten hallituksen ehdottamien 6 milj. lisäksi. Kenraalit arvostelevat ankarasti hallituksen ehdotusta väittäen, että se on sekä epäkäytännöllinen että liian riittämätön, että sen mukaan armeijan johto heikkenisi, tiedustelulaitos samoin ratsuväen puutteessa, tykistö ja lentojoukot jäisivät liian heikoiksi, samoin Kööpenhaminan suojeleminen mereltä olisi riittämätön eikä armeijan varustusten uudistus tapahtuisi kyllin nopeasti. Palvelusajan lyhentämistä he myös vastustavat voimakkaasti ja vaativat taas laivaston uudistamista kokonaisuudessaan 10 vuoden kuluessa.

Paitsi edellisiä ehdotuksia on jo kauan ollut tunnettua, että amiraali Rechnitzer, Sotaministeriön kansliapäällikkö, on valmistanut puolustusehdotuksen, jonka to-

teuttaminen maksaisi vaan n. 30 - 33 miljoonaa vuodessa. Ennen Landsting-vaaleja puhuttiin tästä ehdotuksesta avoimesti ja paljon, vaitkei sitä julkaistu. Mikäli eräs asiosta yleensä hyvin selvillä oleva kansanedustaja^{+))} on kertonut, syntyi tämä ehdotus jo v. 1925 siten, että kun silloinen hallitus oli kehoittanut armeijan ja laivaston esikuntia valmistamaan puolustussuunnitelmaa, niin amiraali Rechnitzer omasta aloitteestaan teki myös oman ehdotuksen. Ensimmäinen se oli lyhyt ja vain hahmoteltu, mutta v. 1927 kesällä se valmistui lopullisesti. Socialdemokraten väittää, että tämä olisi tapahtunut min. Kraghin ja Brorsenin kehoituksesta. Ehdotus kuuluu perustavan sille ajatukselle, ettei maapuolustusta tarvita, paitsi pyöräily- ja ratsastavia jalkajoukkoja sekä siirrettäviä rannikkopattereita. Koko Etelä-Juutinmaa jäisi puolustuksetta, koska tätä usein vain 7 peninkulmaa leveää kannasta on mahdotonta puolustaa vihollista vastaan, jolla on laivasto apunaan. Tämä on käynyt selvästi esille Wallensteinin, Banérin ja viimein saksalaisuotien aikana. Englantilaisilla ei muka myöskään olisi mielenkiintoa Juutinmaan miehittämiseen sodan aikana. Pääpaino olisi sensijaan Suuren Beltin sekä Själlannin ja

+) Holger Andersen.

Fyenin puolustuksella. Sen suorittaisi laivasto ja tätä varten hän ehdottaa enemmän varoja käytettäväksi kuin sotaministeri ehdotuksessaan. Ilmapuolustusta olisi toisaalta myös lisättävä. Edelleen olisi merilinnoitukset hävitettävä ja korvattava ne minakentillä sodan syttyessä.

Amiraali Rehnitzerin ehdotusta ei huolimatta radikaalien ja sosialistien vaatimuksista ole julkaistu. Sotaministeri Brorsen julisti Folketingetissä, että ehdotus on vain tavallinen ministeriön sisäinen, virkamiehen tekemä hahmotus, eikä itsenäinen ehdotus. Tätä ei vain kukaan ota uskoakseen, mikä on luonnollista, kun ottaa huomioon kuinka tärkeä tehtävä ehdotuksella vaalitaistelun aikana oli. Yleensä tiedettiin nim., että sitä käytettiin varaventiilinä vasemmalla puolelta varalta, että hallituspuolue ja konservatiivit yhdessä menettäisivät enemmistönsä Landstingetissä ja Venstre tulisi pakoitetuksi etsimään tukea vasemmalta puolelta. +) Varmaa on myös, että tällä ehdotuksella oli puoltajia Venstre-puolueessa, kuten väitetään aina hallitukseen asti. (Väittipä eräs sosialidemokraatti, että sillä olisi ollut enemmistö hallituksessa. Tämä on kuitenkin liioittelua.) Erään tšekäläisen poliittisten asiain tuntijan il-

+)

Täten on myös selitettävissä, ettei hallitus uskaltanut kajota Lyngsien kesällä, vaan pyysi ennen anteeksi Suomessa, kuin että se olisi antanut huomautuksen sosialidemokraattien mahtimiehelle.

moituksen mukaan huomattava osa Venstre-puoluetta on korkeita sotilasmenoja vastaan. Hallitus ei tohtisi mitenkään nykyisin mennä vaaleihin puolustusasiassa juuri tämän takia. Toisaalta se ei näin ollen voi helposti kompromissata konservatiivienkaan kanssa, jotka ponnella ajavat kenraalien ehdotusta. Venstren asema on tosiaan vaikea: se ei tahdo menettää konservatiiveja eikä se sentakia uskalla katsoa liian paljon vasemmalle; toisaalta sen valitsijoista, kuten juuri mainittiin, moni on taipuvainen puolustusasiassa suuriin myönnytyksiin sinne päin.

Puolustuslaki meni toisen käsittelyn jälkeen valio-kuntaan, mutta sanomalehdet ovat jatkaneet puolustusasian pohtimista. Kysymys ilmasodan ja kaasuhyökkäysten mahdollisuudesta sekä toimenpiteistä niiden ehkäisemiseksi ja niiden vaikutusten lieventämiseksi on vilkkaan huomion esineenä viime aikoina. Sotaministeri on asettanut komitean tutkimaan tätä asiaa, mutta lopullista lausuntoa se ei ole vielä antanut. Lehdissä taas yksi asiantuntija ehdottaa linnoitusten ja varastojen siirtämistä kaupungista maalle, jotta vihollisilla ei olisi syytä hyökätä asuttuihin seutuihin. Toiset ehdottavat ilmatiivisten huoneitten järjestämistä joko talo-

Suomen Lähetystö
Tanska Beskickningen

- 9 -

jen yläkertaan tai kellareihin. Muutamat ehdottavat tehokkaampaa ilmatykistöä tilattavaksi. Toiset kuitenkin viittaavat Pariisiin ja Lontoon viime syksyisiin manöövereihin ja väittävät kaiken puolustuksen turhaksi. Miten tämä puoli tulee järjestettäväksi lopullisessa puolustuslaissa, on olevalle kiintoisaa todeta.

Tanskassa sangen laajoissa piireissä vallitsevan puolustusnihilismin ilmauksena on pidettävä 17 Kööpenhaminan papin allekirjoittamaa julistusta, jossa kehoitetaan Tanskaa käymään aseistariisumisen etunenässä, näyttämään hyvää esimerkkiä. Julistus on saanut sangen kylmän vastaanoton muissa kuin sosialidemokraattisissa piireissä ja se on herättänyt ainoastaan kuriositeetti-intressiä.

Milloin ja missä muodossa sotilas- eli puolustuslaki lopuksi hyväksytään, ei ole mahdollista sanoa nyt. Se tapehtunee ensi kevätpuolella. Mahdollista on kuitenkin myös, että kysymys lykätään tulevaisuuteen lepäämään määräämättömäksi ajaksi ja Tanskan puolustus saa jäädä emalleen menettäen mielenkiintonsa kaikkialla muualla paitsi niissä suurvalloissa, jotka saattavat joutua ensi suursoidan kävijöiksi.

Kööpenhaminassa, 11 p. joulukuuta 1928.

J. Nyström

Suomen Kööpenhaminassa olevan v.a. Asiainhoitajan raportti no. 4.

12. XII. 1928.

II.

Lyngsien toimet. Metsätyöläisten lakko ynnä sokerityö-

läisten sympatialakko, joista ministeri Setälä mainitsi viime raportissaan ja joista jo oli annettu toinen varoitus, saatiin onnellisesti vältetyksi sovintomiehen, ylipresidentti Bülowin ryhdyttyä välitykseen. Samoihin aikoihin päästiin jatkuvissa keskusteluissa työnantajain liiton, De Samvirkende Forbund ja Dansk Arbejdsmandsforbundin sopimukseen, että asetetaan yhteinen valiokunta pohtimaan eri järjestöjen yhteistoimintaa ja poistamaan ne esteet, jotka vielä ovat monivuotisten sopimusten tiellä. Myös tuli valiokunnan tarkastaa Suomen sulun yhteydessä olevia kysymyksiä. Valiokunnan toiminnan edellytyksenä oli kuitenkin, että työ sopimukset yleensä pysyvät voimassa. Ellei neuvotteluilla päästäisi sovintoon, niin voitaisiin ensi helmikuun 1 päivänä umpeenkäyvät sopimukset sanoa irti viime marraskuun 24 päivänä. Kun kysymyksessä on 7 suurta maa-sopimusta ja n. 170 paikallissopimusta, jotka koskevat noin 40.000 työläistä, niin on selvää, että kysymys työsovinnosta oli tärkeä.

Politiken kutsui sopimusta aselevoksi. Tämä oli oikeaan osuttu, sillä pian alkoi kuulua häiritseviä ääniä etenkin maaseuduilta. Kommunistiset ainekset olivat ryhtyneet agitoimaan Lyngsietä vastaan. He väittivät - muuten aivan oikein - ettei Lyngsie ollut saanut mitään aikaan Suomen sulkuasiassa. He vaativat Arbejdsmandien yleiskokousta kokoon kutsuttavaksi, yleistä satamalakkoa, syyskuun-sopimuksen irtisanomista, liittymistä Sovietiin j.n.e. Tämä nähtävästi on ollut aiheena, että Lyngsie katsoi olevansa pakotettu uudelleen tarttumaan suur-rumpuunsa. Kun siis De samvirkende sovitud määräjän kuluessa vaati vain neljän työsopimuksen otettavaksi neuvottelun alaisiksi, esitti Lyngsie vaatimuksen että, muutamia poikkeuksia lukuunottamatta, kaikki Arbejdsmand'ien 1 päivänä helmikuuta umpeenmenevät sopimukset otettaisiin tarkistettavaksi. Samalla hän vaati syyskuun sopimuksen irtisanomista. Hän motivoi vaatimustaan "erällä juriidisilla syillä", jotka ovat yhteydessä Suomen työriita-asian kanssa.

Tätä syyskuun sopimuksen irtisanomista ei ole kuitenkaan otettu liian vakavalta kannalta. Se aikaansaa vain kysymyksen joutumisen Voldgiftsret'iin. Helmikuussa loppuvien sopimusten irtisanominen on vakavampi asia, kos-

ka se aikaansaava levottomuutta talouselämässä.

Myöhemmin Lyngsie sanoi irti myös ensi maaliskuussa umpeenmenevät sopimukset. Koska nämät koskevat vain 200 työlläistä, ei asian merkitys ole käytännössä kovin suuri. Pettymys niissä piireissä taas, joissa odotettiin sovintopäätöksen aikaansaavan rauhallisia neuvotteluja, on ollut sitä suurempi. Työnantajain liitto pani jyrkän vastalauseen irtisanomisien johdosta ja asia joutunee Voldgiftsrettiin.

Miten asian lopullisesti käy on oleva kiintoisaa nähdä. Pääasia on, että herra Lyngsie taas on voinut aikaansaada levottomuutta ~~ihminen~~ ja talouselämässä, sillä tällaisesta hänen kaltaisensa mies yksin voi hyötyä ja siitä riippuu hänen menestyksensä yleensä.

Kööpenhaminassa, 12 p. joulukuuta 1928.

J. Lyngsie.

Suomen Kööpenhaminassa olevan v.a. Asiainhoitajan raportti no.4.

12. XII. 1928.

III.

Etelä-Jyllanti. Etelä-Jyllannista ei julkisuudessa näy

paljon nykyisin kirjoitettavan. Senjälkeen kuin Cornelius
Petersen joutui houruinhuoneeseen ja Lei - liike näyttää
menettäneen mielenkiintonsa, on lehdistö vähemmän kerrotta-
vaa tästä maakunnasta. Kuitenkin kuuluu tapahtuvan siellä
paljon kaikessa hiljaisuudessa. Mikäli kansanedustaja Hol-
ger Andersen, joka on näiden seutujen edustaja, on ker-
tonut on saksalaisten expansioni edelleen hyvin voimakas.
Vogelsang-yhdistys ostaa maita, jotka omistajien taloudel-
lisen pulan takia tai jostain muusta syystä joutuvat myy-
täviksi. Tämä käy niin suuressa mittakaavassa, että Tön-
derin ja Aabenraan amteissa kuuluu lunastetun kokonaista
60 tilaa viime kesänä. Niinpä maan omistus niillä seu-
duilla on tällä hetkellä jakautunut niin, että noin 60 %
maasta kuuluu saksalaisille, vaikka tanskalaiset ovat e-
nemmistönä asukasluvun suhteen. Vogelsang on jakanut 1½
vuodessa noin 3 milj. kruunua 449 lainana. Sen toiminnal-
la ei kuitenkaan enään sikäläisen konsulinne ilmoituksen
mukaan ole ollut yksinomaan menestystä, sillä lunastetut

tilat on usein ostettu liian kalliista hinnasta eikä niille ole voitu saada kunnan hoitajia, joten kaupat ovat tuottaneet tappiota.

Kouluasiassa toimitaan kummallakin puolen tarmokkaasti. Tanskalaisten taholta ovat Etelä-Jyllannin yhdistämisen jälkeen vaikuttaneet yhdistykset Gransforeningen, Sprogforeningen ja Skoleforeningen. Saksalaiset taas ovat kohdistaneet toimintansa kummallekin puolelle rajaa. Pohjois-Slesvigissä perustetaan toinen yksityiskoulu toisensa jälkeen, yksin viime vuonna 7 koulua. Mutta myöskin rajan eteläpuolelle perustetaan joukko kouluja aivan rajan lähelle. Keskuksena on Nibølin kaupunki, jossa on n.s. Aufbauschule'ja. Nämä ottavat vastaan oppilaita Pohjois-Slesvigin kansakouluista ja valmistavat ne ylioppilaksi. Tarkoituksena on, että nämä sitten pyrkivät Tanskan yliopistoihin ja rupeavat sen maan virkamiehiksi. Hiljakkoin saksalainen edustaja Folketinget'issa teki ehdotuksen, että saksalaiset koulut saisivat oikeuden viedä oppilaansa yliopistoihin sekä että myös naapurimaitten ylioppilaat saisivat opiskella Tanskan yliopistoissa ja suorittaa virkamiestutkinnon. Tällä viimeainitulla tarkoitettiin etupäässä Etelä-Slesvigissä opiskelleita tanskalaisia.

Ehdotusta vastustivat kuitenkin muut paitsi sosialidemokraatit, jotka olivat sitoutuneet siihen n.s. Herningin pöytäkirjalla, sillä ehdolla, että saksalaiset antaisivat äänensä niille. Tämä sopimus on herättänyt sangen suurta huomiota, eikä syyttä. Stauning kyllä kielsi sopimuksen olemassaolon Folketingetissä häneltä sitä kysyttäessä, mutta kukaan ei ottanut uskoakseen sitä. Kaupasta on muuten avoimesti puhuttu aikanaan Sønderborgissa saksalaisten vuosijuhlissa. Siellä johto sai parhaat kiitokset toiminnastaan, eikä vähin tässä suhteessa. Näin ollen juttu ei voi olla perää vailla.

Tanskalaiset eivät hra Holger Andersenin sanojen mukaan kuitenkaan koskaan ole suostuneet siihen, että epä-tanskalaisessa hengessä kasvatettuja virkamiehiä otetaan valtion virkoihin. Koska tämä olisi vaikeasti vältettävissä, kun on kysymyksessä Tanskan alamainen, joka vieraasta ympäristöstä palanneena, olisi oikeutettu pääsemään kaikkiin virkoihin isänmaassaan, niin on varmaa, että saksalaisten yllämainittu kouluehdotus tulee raukeamaan.

Mutta myös adoptiosysteemiä käytetään. Eteläpuolella rajaa on perustettu kunnilyhdistyksiä, jotka tukevat saksalaisuutta Pohjois-Slesvigissä monella tavalla. Niiden luku

on vuodessa kaksinkertaistunut.

Kuten eräässä aikaisemmassa raportissani olen maininnut, asetettiin aikanaan komitea tutkimaan Etelä-Jyllannin taloudellista tilannetta. Se on näinä päivinä lopettanut työnsä, joiden tulokset kootaan esityksiksi hallitukselle. Komitea on verrannut toisiinsa taloudellisia oloja molempien rajain, vanhan ja uuden, eri puolilla. On käynyt selville, että maatalouden tilanne pohjoisessa osassa Jyllantia on paljon edullisempi kuin vanhan ja uuden rajan välisessä osassa Slesvigiä. Sitäpaitsi on komitea järjestänyt luottokysymystä. Aikoinaan myönnettiin 9 milj. kruunua Pohjois-Slesvigin luoton parantamiseksi. Lainat olivat aluksi korottomat, mutta ne olivat sensijaan kuolettavat 16 vuodessa. Tämä on osoittautunut hankalaksi ja nyt on päätetty aikaansaada normaali 30 - 40 vuoden kuolettusaika.

Edelleen on komissionissa pohdittu asutuskysymystä ja parempien teiden rakentamista. Jonkunlaista isojakoa on myös pantu toimeen vaihtamalla hajallaan olevia alueita ja yhdistämällä ne yhdeksi kokonaisuudeksi.

Mitä tilanteeseen eteläpuolella nykyistä rajaa tulee, huomauttaa komitea, että velkaantuminen on pienempi

siellä kuin rajan pohjoispuolella. Toisaalta ovat velkarasitukset suuremmat Saksan puolella. Kaiken kaikkiaan on maanviljelijäin asema nykyisen rajan eteläpuolella paljon huomompi kuin heidän pohjoispuolella olevien ammattiveljiensä. Nähtävästi on kuluvan vuoden hyvällä sadolla ollut terveellisen vaikutus myöskin rajaseudun maatalousoloihin, koska viime aikoina ei ole kuulunut puhuttavan juuri ollenkaan kriisikaudesta. Kun taloudelliset olot tasaantuvat Etelä-Jyllannissa, jää saksalais-propaganda vaille parasta asettaan ja seutu on pääsevä ainakin suhteellisesti rauhaan kaikista nykyisin siellä toimivista liikkeistä, suunnista ja puolueista, jotka rekrytoivat suuren osan kannattajistaan huonojen taloudellisten olojen painostuksesta tyytymättömien ihmisten keskuudesta.

Kööpenhaminassa, 12 p. joulukuuta 1928.

J. H. H. H.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: C3.

ASIA:

Ministeri Setälän raportti no 6.

Köpenhamina

28/12 1928.

Suomen Lähetystä
Finska Beskickningen

No. 13.

Kööpenhamina, tammik. 4 p. 1929.

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
No 1100 he. D. 10 29		
7/1-29	No	LIIL
RYHMÄ	OSASTO	ASIA
5	C ₃	

Herra Ulkoasiainministeri,

Ohellisena saan kunnioittaen lähettää raporttini

no. 6, joka sisältää seuraavat osastot:

- I. Suomen ja Unkarin välinen sovintomenettely - ja välitystuomiosopimus (siv. 1-8);
- II. Suomalaiugrilainen instituutti (siv. 9-20);
- III. Kuningaskunta ilman kuningasta (siv. 21-29);
- IV. Trianonin rauhan revisiomi ja sen suhteet naapurivaltoihin (siv. 30-38);
- V. Edustajahuoneen työjärjestys (siv. 39-45);
- VI. Suomi-Unkari (siv. 46-48);
- VII. Yleivaikutus (siv. 49-53).

Vastaanottakaa, Herra Ulkoasiainministeri, syvim-
män kunnioitukseni vakuutus.

E. A. Scher

Herra Ulkoasiainministeri Hj. J. Procope.

Helsinki.

Suomen Lähetystä
Finnska Beskickningen

Suomen budapestissa olevan ministerin raportti no. 5. 29

28/12-28.

I.

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
1/100 heinäk. 29		
2/1-29	2	12
FINNIA	UNKARI	RUUSKA
5	CS	

Suomen ja Unkarin välinen
sovintomenettely- ja välitys-
tuomiosopimus.

Saavuttuani budapestiin

12 p. marraskuuta oli ensi-

mäisenä tehtävänäni mennä neuvotteluun ulkoasiainministeri Walkon kanssa vireillä olevasta maittemme välisestä sovintomenettely- ja välitystuomiosopimuksesta. Neuvottelussa, joka tapahtui 13 p. marraskuuta, oli keskustelunalaisena ainoastaan kaksi kysymystä: 1) oliko sopimus rajoitettava ristiriitoihin, jotka ovat aiheutuneet sopimuksenteon jälkeisistä tapahtumista (sopimusehdotuksen 1 artiklan 2 kappale), vai oliko se koskeva kaikkia yhtä hyvin ennen kuin jälkeen sopimuksen teon ilmestyviä kysymyksiä, sekä 2) oliko obligatorinen välitystuomio rajoitettava juridista laatua oleviin asioihin (12 artikla), vai oliko se ulotettava kaikkiin kysymyksiin niiden laatuun katsomatta. Rajoitukset oli, niinkuin tunnettu, Unkarin hallitus puolestaan ehdottanut, Suomi olisi halunnut molemmat rajoitukset poistaa; edellisen poistamiseen ei tarvittu muuta kuin poistaa 1 artiklan 2 kappale, jälkimmäisen rajoituksen poistamista varten olisivat suuremmat muutokset olleet tarpeen. Kummallakaan kysymyksellä ei tietysti ollut suoranaista reaa-

lista merkitystä, enempää kuin koko sopimuksellakaan, sillä eihän ole todennäköistä aihetta olettaa etu- tai oikeusristiriitoja voivan syntyä maittemme kesken. Kysymysten samoin kuin koko sopimuksenkin mielenkiinto oli kummallakin puolella tietenkin ainoastaan periaatteellista ja siten siis ennakoitsevaa laatua.

vaikkakin jo aikaisemmin oli kuulunut, että Unkarin hallitus mahdollisesti olisi taipuvainen pyyhkimään pois ensimmäisen rajoituksen, ei kuitenkaan tässä suhteessa mitään oltu päätetty Unkariin tullessani. Minä huomautin ministeri Walkolle, että keskusteltaessa "non-aggression"-sopimuksesta Venäjän kanssa Suomen hallitus oli voimakkaasti tehostanut sitä kantaa, että oli mahdotonta suostua sopimukseen, jonka mukaan uudet asiat olivat ratkaistavat rauhallisin keinoin, mutta vanhat asevoimalla. Suomen hallituksen oli mahdoton luopua tästä kannastaan teoreettista laatua olevan sopimuksen aikaansaamiseksi, ja oli parempi sanoa, ettei mitään sopimusta syntynyt, kuin että Suomi luopuisi periaatteellisesta kannastaan. Ministeri Walko lupasi esittää asian Unkarin hallitukselle ja uskoi tässä kohdoin tultavan yksimielisyyteen. Mitä toiseen kysymykseen

tulee, huomautin, että Suomi Skandinavian valtioiden kanssa oli tehnyt ehdottomat sopimukset kaikkien riitaisuuksien rauhallisesta ratkaisusta, että Suomi mielellään tekisi tällaisen sopimuksen kaikkienkin valtojen kanssa sekä että olisi erittäin mieluista tehdä tällainen sopimus Unkarin kanssa. Ministeri Walko lausui, että Unkarilla ei olisi tietystikään mitään vastaan tehdä Suomen kanssa tällaista sopimusta, mutta Unkarin suhteet Itävallan jälkeläisvaltioihin eivät sallineet Unkarin hyväksyä puheenalaista sopimusmuotoa yleiseksi, minkä vuoksi hän ennusti, ettei hallitus tulisi suostumaan tällaiseen sopimuksen laajentamiseen. Minä sanoin, että sopimuksen laajentaminen Suomen puolelta tietenkin oli vain ehdotus; Suomi oli erinäisten maiden kanssa tehnyt senkinlaisia sopimuksia, joidenkaltaista Unkari nyt halusi, ja olimme neuvotteluissa venäjänkin kanssa edellyttäneet puheenalaisen rajoituksen mahdolliseksi. Ministeri Walko lupasi tämänkin asian joka tapauksessa esittää hallitukselle.

Koska oli ollut puhe, että sopimus Suomessa olisi esitelty jo samalla viikolla, pyysi ministeri Walko, että esittely lykättäisiin viikoksi eteenpäin, jonka kuluessa hän hankkisi Unkarin hallituksen vastauksen. Mitä alle-

kirjoitukseen tulee, hän erityisesti toivoi, että minä, joka olin asian pannut alulle, sitä paitsi Unkarin tunnettuna ystäväni, yhdessä hänen kanssaan sen allekirjoittaisin. Sanoin, ohjeitteni mukaan, että Suomen hallitus puolestaan mielellään näkee, että minä sopimuksen allekirjoitan.

Palattuani neuvottelusta ulkoasiainministerin luota lähetin (13/11) näin kuuluvan sähkösanoman:

^t
"Ulkoasiainministeriö Helsinki

3 Pyydetään lykkäämään sopimuksen esittely viikoksi jolloin täällä ratkaistaan första artiklan 2 mom oletettavasti myönteisesti tolv artiklan muuttamiseen tuskin suostutaan"

Unkarin hallituksen vastaus ei kuitenkaan saapunut viikon kuluessa, vaan siihen meni kaksi. vasta 27 p. marraskuuta ministeri Walko minulle ilmoitti asian Unkarin puolesta olevan valmiina. Oli suostuttu jättämään pois sopimusehdotuksen 1 artiklan 2 kappale s.o. sopimus oli koskeva yhtä hyvin sopimuksen edellisiä kuin jälkeisiä asioita, mutta sitä vastoin ei oltu suostuttu muuttamaan 12 artiklaa. Toesimme täten että yksimielisyys oli saavutettu ja asia selvä. Ministeri Walko sanoikin jo valmistaneensa asian esiteltäväksi valtionhoitajalle ja toivoi vain pikaista ratkaisua. Suomenkin puolelta, jotta voisimme sopimuksen allekir-

joittaa minun Unkarissa ollessani. Ministeri Walko kysyi, saattoiko Suomen puolelta olla mitään sitä vastaan, että asia tulisi julkisuuteenkin, mihin minä vastasin, ettei minun ymmärtääkseni siihen voinut olla mitään estettä. Keskustelun jälkeen sähkötin samana päivänä (27/11):

"Ulkoasiat Helsinki

7 Sopimus tänään hyväksytty jättämällä pois ensi artiklan toinen ainea Pyydän esittelemään lähettämään minulle ensitilassa valtakirjan kysytään halutaanko kunniamerkkiä juridisen osaston päällikölle"

Tähän minulle saapui (28/11) seuraava vastaus:

"Setälä Finnkonsulat Budapest

4 Koska Unkarin vastaus arbitrage saapunut vasta tänään sekä ministeri ja esittelijä lähipäivinä Genèveen vaikeata esitellä asia ehdotamme käsittelyn lykkäämistä tammikuuhun allekirjoitusta täällä"

Ymmärsin kyllä että kiireinen esittely saattoi tuottaa vaikeuksia, mutta kun koko sopimus muuten oli tavallisten mallien mukainen ja Suomen hallitus jo oli ilmoittanut olevansa valmis sopimuksen tekoon, kunhan vain 1 artiklan 2 kohta poistettaisiin sekä kun Unkarin ulkoasiainministeri jo oli antanut sanomalehdistön asiasta tietää, katsoin asiakseni 29/11 lähettää Ulkoasiainministeriölle seuraavan sähkösanoman:

"Ulkoasiat Helsinki

8 Ohjeitteni mukaan olen täällä ilmoittanut eijuridisten asiain

ratkaisun arbitragella olevan ainoastaan ehdotuksen erimielisyyden koskevan ainoastaan ensi artiklan toista kohtaa, jonka poisjättämisellä asia Suomen puolelta selvä minut valtuutettavan allekirjoittamaan TÄÄLLÄ toimittu tämän mukaisesti oletettu asia selväksi valmistettu valtionhoitajalle esittelyä ja allekirjoitusta varten Ulkoministeriöstä annettu sanomalehtiin tieto minun täällä ollessani allekirjoittavan Koska asia Suomen puolelta täysin selvä eikä voida valmistaa ettei tarvittaisi dementioja TÄÄLLÄ kiinnitetään allekirjoitukseen suurta huomiota Ulkoministeri itse Warsovaan samanlaista allekirjoitusta varten"

En tietenkään ilmoittanut Unkarin Ulkoasiainministeriölle mitään välivaiheesta. Ilmoittaminen kävikin tarpeettomaksi kun jo 30 p. marraskuuta sain seuraavan sähkösanoman:

"Setälä Finnkonsulat Budapest

5 Sopimus toivotaan voitavan esitellä 3/12"

Ja vihdoin saapui 3 p. joulukuuta sähkösanomatieto, että esittely oli tapahtunut:

"Setälä Finnkonsulat Budapest

6 Sopimus tänään esitetty hyväksytty poistamalla ensi artiklan toinen alinea stop ranskankielinen valtakirja sähkötetty stop tavanmukainen merkkienvaihto paikallaan"

Allekirjoittaminen tapahtui sitten 12 p. joulukuuta, niinkuin samana päivänä siitä sähkötin:

"Ulkoasiat helsinki

12 Arbitrage allekirjoitettiin tänäiltana - - -"

Allekirjoittamistilaisuudessa ulkoasiainministeri Walko sanoi,

Finska Beskickningen

että Unkari mielellään tahtoisi antaa kunniamerkin ei ai-
noastaan Suomen Ulkoasiainministeriön oikeudellisen osaston
päälikölle, vaan myös kansliapäällikölle; koska Suomessa
ei vielä ole paljon unkarilaisia kunniamerkkejä sanoi mi-
nisteri olevansa tähän erittäin halukas. Ministeri Walko
sanoi aikovansa kirjallisesti kysyä tähän Suomen hallituk-
sen "agrementtia". Tämä tietenkin vaatii vastavuoroisuutta
meiltä käsin.

Sanomalehdistö mainitsi sopimuksen teosta ystä-
vällisin sanoin. Niin esim. kirjoitti "Pester Lloyd" 13/12
seuraavasti:

"Unterzeichnung des Schlichtungs- und
Schiedsvertrages mit Finnland.

Heute nachmittag wurde im Ministerium des
Äussern der ungarisch-finnische Schlichtungs- und Schieds-
vertrag vom Aussenminister Ludwig Walko und dem finn-
ländischen Gesandten Emil Setälä unterzeichnet. Nach
den Bestimmungen des Vertrages werden alle Streitfragen
zwischen den beiden Ländern an einen von Fall zu
Fall zu konstituierenden Schlichtungsausschuss geleitet; wo-
fern aber das Schlichtungsverfahren erfolglos bliebe und
es sich um einen Streit von rechtlicher Natur handeln
sollte, wird die Streitfrage der schiedsgerichtlichen Ent-
scheidung zu unterwerfen sein. Die Vertragsdauer ist mit
zehn Jahren bestimmt.

Die öffentliche Meinung unseres Landes wird
diesen Vertrag mit aufrichtiger Sympathie begrüßen. Das

finnische Volk ist ja dem ungarischen art- und sprachverwandt, und diese enge Verwandtschaft ist in den wechselseitigen Freundschaftsgefühlen der beiden Völker tief verankert. Wenn diese Freundschaftsgefühle in der Zeit, in der Finnland noch nicht seine volle staatliche Unabhängigkeit wieder erlangt hatte, sich bloss in einem lebhaften Austausch der geistigen Kulturgüter auswirken konnte, so sind nunmehr beide Völker im Vollbesitz ihrer staatlichen Selbständigkeit, und damit ist der Zustand eingetreten, in dem sich auch in politischer Hinsicht herzliche Verziehungen von Staat zu Staat anknüpfen lassen. Einen entscheidenden Schritt in dieser Richtung stellt der heute unterzeichnete Vertrag dar. Der ungarischen Öffentlichkeit dient es zu besonders freudiger Genugtuung, dass es der finnländische Gesandte Emil Setälä ist, unter dessen Mitwirkung der Vertrag zustande kam, denn dieser hervorragende Vertreter des finnischen Rudervolkes hat, noch ehe er in die politischen und diplomatischen Dienste seines Vaterlandes getreten war, zahlreiche Beweise seiner freundschaftlichen Gefühle für Ungarn geliefert und sich in seinem Heimatlande als einer der eifrigsten Verkünder der finnisch-ungarischen Brüderlichkeit bewährt, wie er sich ja auch schon vor Jahrzehnten die ungarische Sprache angeeignet hat, die er in Wort und Schrift in hervorragender Weise beherrscht."

Kööpenhaminassa, 28 p. joulukuuta 1928.

E. Setälä

Suomen Budapestissa olevan ministerin raportti no. 6.

28/12-28.

II.

Suomalaisugrilainen
instituutti.

Niinkuin edellisessä raportissani

(1927 no. 4, I.) on mainittuna, ilmoitti

Unkarin aloiterikas kultusministeri kreivi Kuno Klebelsberg suomalais-ugrilaisen kulttuurikongressin avajaisissa Unkarin hallituksen olevan valmiin perustamaan suomalais-ugrilaisen instituutin Unkariin edellyttäen, että Suomi ja Viro perustaisivat vastaavat instituutit omiin maihinsa. En tiedä, onko ajatus ministeristä itsestään lähtenyt, mutta niinkuin jo puheenalaisessa raportissani huomautin, oli se hänellä ilmeisesti täysin kypsymätön: se mitä hän lähinnä tarkoitti, oli vain jonkinlaisen epämääräisen coopération intellectuelle aikaansaaminen Unkarin, Suomen ja Viron välillä, nykyaikaisten sivistyspyrintöjen vastavuoroista tunnetuksi tekemistä varten, ilman positiivista tutkimusohjelmaa. Meilläähän asia on ollut keskustelunalaisena toisessa muodossa: on ollut puhe siitä, että perustettaisiin tutkimuslaitos Suomen kansan "juurien" selvittämistä varten, joka päämääränsä ja tehtäviensä laadun puolesta tulisi työskentelemään ei ainoastaan kansalliselle,

vaan myös kansainvälisellekin tieteelle ensiluokkaisen tärkeiden asiain tutkimiseksi, laitos, jonka kansainvälinen merkitys johtuisi tehtävien kansainvälisestä tärkeydestä. Kysymys on meillä kuitenkin esiintynyt pelkkänä ehdotuksena, kun yrityksellä ei ole ollut aineellista pohjaa olemassa. Kun nyt kreivi Klebelsberg, joka on voinut saada miljoonia miljoonien perästä käytettäväksi unkarilaisia kulttuuri-instituutteja varten, tarttuu asiaan, niin on oletettava, että hän voi saada aikaan tarpeelliset rahavarat, ellei jo katsota hänen kerrassaan yllirasittaneen maansa kulttuuribudjettia suurenmoisilla laitoksillaan. Ja jos asiasta kerran tulee täysi tosi, on syytä koettaa ohjata yritys alusta alkaen oikeille raitteille, jottei tästäkin tulisi ohjelman haussa oleva "coopération intellectuelle" -yritys, jommoisesta Parisissa tämänminen yritys näyttää olevan varoittavana esimerkkinä.

Olin saanut tehtäväkseni asiasta alustavasti ja ilman sitoumuksia neuvotella unkarilaisten kanssa ilmoittamalla, ettei Suomen hallitus ollut asiata käsitellyt. Enemmät tietysti ei ollut mahdollistakaan tehdä, kun meillä kysymyksen taloudellisesta pohjasta ei vielä ole mitään tietoa. Katsoin pääasiaksi, että jos Unkari yksinään voisi toteuttaa

ajatuksen ja ottaa tällä alalla johdon käsiinsä, saataisiin aikaan jotakin kunnollista, eikä mitään uutta Tihanyi-laitosta, joka yleensä tunnustetaan kalliita kustannuksiaan vastaamattomaksi. Tältä pohjalta lähtien esitin unkarilaisten tiedemiesten arvosteltavaksi seuraavan suunnitelman:

"Unkariin, Suomeen ja viroon perustetaan kuhunkin tutkimuslaitos eli instituutti suomalais-ugrilaista ja yleistä kulttuuritutkimusta varten.

Tarkoituksena on oleva sen vanhan kulttuurin alkuperän tutkiminen, jonka muistomerkkeinä ovat nykyjään elävät suomalais-ugrilaiset kielet, suomalais-ugrilaisten kansojen kansanmuistot ja meidän aikaamme säilyneet primitiivisen eli alkukantaisen aineellisen kulttuurin jäännökset.

Tutkimuksen piirin muodostavat: suomalais-ugrilainen, uraalilainen ja yleinen kielitiede, unkarilainen, suomalainen ja virolainen kansankirjallisuustutkimus, suomalais-ugrilainen ja yleinen uskontotiede, suomalais-ugrilainen ja yleinen yhteiskuntatiede s.o. oikeus- ja muiden yhteiskuntatapojen tutkimus. Laitokseen voisi liittyä myös esineellisen kulttuurin tutkimus, mutta sitä voidaan kuitenkin paraiten harjoittaa etnografisen ja arkeologisen museon yhteydessä.

Lähtökohtana on kunkin maan tutkimuslaitoksella oleva oman kansan kieli vaihtelevissa vanhemmissa ja nykyisissä muodoissaan sekä omaa kieltä lähinnä olevat sukukielet, etenkin oman maan piirissä puhutut tai maantieteellisesti lähellä olevat sukukielet, niinikään oman kansan keskuudessa säilyneet kansanmuistot ja -tavat sekä alkukantaisen aineellisen elämän muistot. Mutta kaikki työ on tehtävä sitä päämäärää silmällä pitäen, että täten voitaisiin selvittää kulttuurin alkuja, omien kansojemme kulttuurin syntyä ja siten valaista ihimillisen kulttuurin alkuja ylimalkaankin.

Niinpä olisi kielentutkimuksessa päämääränä oleva oman kansan kielen sukulaisuussuhteiden tutkiminen loppuun asti, olisi tutkittava sen suhteet lähimpiin sukukielisiin, muihin suomalais-ugrilaisiin kieliin, samojedilaiskieliin, suomalais-ugrilais-samojedilaisten eli uraalilaisten kielten suhteet indoeurooppalaisiin ja altailaisiin kieliin, vielä dravidalaiskieliin, tietenkin joko positiiviseen tai negatiiviseen suuntaan. Eikä ainoastaan sukulaisuussuhteiden, vaan myös kosketusten; unkarilais-oseettilaisten, unkarilais-turkkilaisten, unkarilais-slaavilaisten, unkarilais-germaanilaisten, unkarilais-uuslatinaisten, suomalais-ugrilais-indoeurooppalaisten, suomalais-

ugrilais-arjalaisten, suomalais-balttilaisten, suomalais-germaani-
nilaisten, suomalais-slaavilaisten. Kansanrunouden ja yleensä
kansanmuistojen alalla olisi aina pyrittävä alkuperän selvil-
le saamiseen. Ja täten olisi kohottava yleisiin kysymyksiin,
joita meidän aineksemme voivat valaista: kysymyksiin runon
synnystä, kauneusarvojen ilmaantumisesta kansanrunoudessa, ru-
nojen leviämisestä ja säilymisestä, kysymyksiin uskonnon ke-
hityksestä ja synnystä, suomalais-ugrilaisten kansojen oikeus-
tapojen ja muiden yhteiskunnallisten tapojen ja laitosten
synnystä sekä siitä, miten nämä voivat osaltaan valaista in-
himillisen yhteiskuntalaitoksen syntyä ja kehitystä yleensä,
samalla kuin ne valaisevat tärkeätä osaa omien kansojemme
historiaa.

Kun otamme huomioon, kuinka laajoihin koko
ihmiskunnan historiaa koskeviin kysymyksiin täten joudumme,
kuinka tärkeä edellämainittujen sukulaisuussuhteiden ja koske-
tusten merkitys on koko ihmiskunnan historialle, kuinka suu-
renmoiset sekä laajuudeltaan että arvoltaan ovat kansanmuis-
tojemme kokoelmat, niin ei voitane kieltää, että tällaisilla
laitoksilla olisi oleva suuri merkitys ei ainoastaan kulle-
kin maalle, joka laitoksen perustaisi, vaan tieteelliselle
tutkimukselle yleensäkin.

Vaikka päämäärä asetettaisiinkin korkealle, olisi kuitenkin työtä tehtävä tarkoin maan kamarassa pysyen. Työmahdollisuudet riippuisivat tietysti ensi sijassa johdosta ja varoista, työntekijöitä olisi mahdollisuus saada ja uusia kasvattaa aivan niin paljon kuin voitaisiin käyttää. Sen mukaan kuin kukin maa antaisi tarkoitukseen varoja, olisi ohjelma oleva suppeampi tai laajempi, vähillä varoilla voitaisiin ottaa ainoastaan yksi tehtävä kunkin laitoksen ohjelmaan. Ensi sijassa olisi pyrittävä saamaan aikaan sellaisia suuria aartehistoja ja aineistoja, joita ei ole mahdollista saada aikaan yksityisen voimalla, mutta jotka kerran valmistuneina olisivat apuneuvoina vastaisille tutkijoille, niin ettei jokaisen tarvitsisi tehdä valmistavia töitä uudelleen, samallakuin ne olisivat kansallisen sivistyksen yleisinä lähdekirjoina.

Unkarilaisen instituutin tehtävänä olisi ensinnäkin oleva kaikkien valmistavien töiden tekeminen unkarin kielen etymologista sanakirjaa varten. Edelleen olisivat vanhemman kielen asiakirjat ja tekstit uudelleen läpikäytävät ja aikaisemmat julkaisut oikaistavat ja täydennettävät. Myös uusi unkarin kansankielen sanakirja, joka sisältäisi kaikki

elävässä kansankielessä esiintyvät sanat tarpeellisilla esimerkeillä valaistuin, olisi aikaansaattava ja sitä varten myös painetussa kirjallisuudessa esiintyvät ainekset poimittavat sekä eri murrealueet uudelleen käsitepiirittäistä keräämismenetelmää noudattaen sanakirjallisesti tutkittavat. Muista unkarilaiselle instituutille ennen muita sopivista tehtävistä olisi mainittava ugrilaisen kieliyhteyden (unkarilaisten ja ^{Kielten} obinugrilaisten) yhteisen sanavaraston yhteenasettaminen. Uusia tehtäviä antautuisi itsestään, mikäli työntekijöitä tarjoutuisi.

Suomalaisen instituutin ensimmäisenä työnä olisi mainittava suomen kielen etymologisen sanakirjan aikaansaaminen. Työ olisi suoritettava läheisessä yhteydessä nykyään käynnissä olevan suomen kansankielen sanavaraston keräyksen kanssa. välttämätöntä olisi samassa panna toimeen vanhemman kielen sanavaraston poiminta, niin myös kansanrunouden sanastojen ja nimistöjen aikaansaaminen. Kaikista lähimmistä sukukielistä koottujen tekstien sanastot olisivat niinkään poimittavat. Kansanrunouden ymmärtämiseksi olisi tarpeen kaikkien yhteenkuuluvien säkeiden yhteenasettaminen. Muut työt: eri suomalaisten tutkijain kokoamien sanakokoelmien julkaisukuntoon saattaminen, vanhemmissa lähteissä ja M. A. Castrénin

originaalimuistiinpanoissa esiintyvän samojedilaisen sanavaraston kokoonasettaminen j.n.e., jääkööt tässä tarkemmin selvittelmättä.

virolaisen instituutin lähimpänä tehtävänä olisi oleva viron kansankielen sanavarojen, vanhemman viron sanavarojen ja virolaisessa kansanrunoudessa esiintyvien sanojen ja nimien kerääminen ja poimiminen, kansanrunojen yhteenkuuluvien säkeiden yhteenasettaminen, viron murteiden äänne- ja muotoasun tutkiminen. Myös kaikkien virolaisten kansanmuistojen systemaattinen kokoelma yleensä olisi suuri desideratum. Muita tehtäviä voi ilmaantua sitä mukaa kuin voimia ja varoja suinkin voisi riittää.

Kussakin laitoksessa pitäisi olla muutamia laitokseen pysyvästi kiinnitettyjä henkilöitä, ainakin johtaja, apuhisjohtaja ja joku tai joitakuita pysyviä työntekijöitä, kaikkien tietysti riippuen siitä, kuinka suuressa mittakaavassa työhön voidaan ryhtyä. Siinä pitäisi olla myöskin halvempia työvoimia puhtaasti käytännöllisten töiden suorittamista, rekisteröimistä, puhtaaksikirjoittamista j.n.e. varten. Mutta tämän lisäksi siihen vaihdellen otettaisiin opiskelijoita, jotka saisivat laitoksessa työskennellä saaden vapaan asunnon ja

opintostipendin siten tutustuakseen laitoksen työtapoihin ja siellä suorittaakseen jonkun työn esim. opintonäytteensä tutkintoja varten.

Laitoksella pitäisi olla työskentelyhuoneita sekä tutkijoita että apulaisia ja koneellisen työn tekijöitä varten, sillä pitäisi olla aikaa myöten oma foneettinen laitoksensa, työhuoneita fonografi- ja parlografilieriöiden selvittämistä varten, työhuoneita, joissa tutkijat voisivat työskennellä laitokseen tilattujen kielimestarien ja runonlaulajien kanssa. Tietenkin pitäisi olla kirjasto-, käsikirjoitus- ja fonogramma-arkisto laitoksessa edustettuja aineita varten. Mahdollisuutta myöten pitäisi laitokseen kuulua asuntoja tutkijoita, avustajia ja kielimestareita varten.

Kansainvälisen merkityksen antaisi laitoksille niiden tehtävien laatu. Mutta niiden kansainvälisyys olisi edelleen siinä, että laitokset ensinnäkin yhteistoiminnassa olleen aina ilmoittaisivat toisilleen, mitä töitä kullakin on tekeillä sekä myös mitä tuloksia on saavutettu. Se olisi myös siinä, että laitokset vastavuoroisesti ottaisivat vastaan työskentelijöitä toisten maiden laitoksista ja yliopistoista. Se suomalainen, joka tulisi unkarilaiseen laitokseen, saisi laitok-

sen johtajalta tehtävän, niinkuin muutkin laitoksessa työskentelevät taikka saisi laitoksen johtajan suostumuksella ja johdolla suorittaa niitä laitoksen ohjelmaan sisältyviä töitä, joita hän erityisesti harrastaa. Unkarilaisten työkuntien kanssa seurustelemalla hän oppisi kielen, laitoksen johtajan ja muiden johdossa olevien henkilöiden kautta hän tutustuisi näiden tieteellisiin ideoihin, laitoksen kirjastossa kirjallisuuteen ja seurustelulla ja opinnoilla laitoksen ulkopuolella hän samalla tutustuisi maan sivistyselämään ja voisi sitä tehdä tunnetuksi kotimaassaan. Sama on tietysti ajateltava vice versa. Myöskin muiden maiden kuin Unkarin, Suomen ja Viron kansalaisia, jotka työskentelevät samoilla työaloilla, olisi laitokseen otettava, mikäli tilaa ja tilaisuutta siihen olisi; tämän korvaukseksi toivottaisiin vastavuoroisuutta siten, että Unkarin, Suomen ja Viron nuorukaiset voisivat saada vastaavia etuja näissä maissa. Ja vihdoin olisi kansainvälisyys siinä, että yhteyden ylläpitämistä varten asetettaisiin laitosten yhteinen komitea, joka kokoontuisi, milloin asiat sitä vaatisivat, yhteisiin kokouksiin, vuoroin kussakin maassa."

Tämä ohjelma saavutti unkarilaisten asiantunti-

jain hyväksymisen, ja unkarinkielisenä se lähetettiin kreivi Klebelsbergille vastaisen keskustelun pohjaksi. Joulukuun 14 päivänä olimme professori Gombocz ja minä yhdessä ministeri Klebelsbergin luona asiasta neuvottelemassa. Kreivi Klebelsberg kiitteli kiittelemistään ehdotusta ja sanoi sen täydellisesti vastaavan hänen tarkoituksiaan, mutta keskustelusta kävi ilmi, että nykyinen finanssiministeri Wekerle on tiukempi kultusministeriä kohtaan kuin entiset. Laitos aiottiin Unkarissa panna alulle seuraavalla tavalla. Budapestissa on nykyään Eötvös-laitoksen nimellä laitos opettajiksi alkuvia varten, missä tulevat opettajat saavat vapaan asunon ja elannon ohella harjoitusta ja valmistusta opettajatoimeen samalla kuin opiskelevat yliopistossa. Tässä laitoksessa on 65 - 70 humanistin lisäksi noin 30 luonnontieteiden opiskelijaa. Viimeksimainittuja varten tulee perustettavaksi uusi laitos Szegediin. Vapautuvista paikoista asetetaan muutamia suomalais-ugrilaisten tutkijanalkujen käytettäväksi, näille annetaan opintostipendi ja heidät pannaan työhön prof. Gomboczin johdolla. Muutamia paikkoja jätetään vapaiksi suomalaisia, virolaisia ja ehkä muitakin ulkomaalaisia varten. Täällä siis suomalainen tutkijaksi valmistautuva voi vastavuo-

Suomen Lähetystö

-20-

Finska Beskickningen

roisuuden ehdolla saada vapaan asunnon ja elannon sekä tilaisuuden perehtyä unkarin kieleen ja laitoksen työhön.

Unkarissa siis asia voidaan panna alulle pian. Mitä Suomeen tulee, olisi mielestäni suotava saada vastaava laitos aikaan yksityisin varoin. Sen ylimpänä hallintoneuvostonä voisivat olla erinäisten tieteellisten seurain ja opetusministeriön edustajat, samalla kuin varsinainen johto olisi keskitettyä itse laitokseen. Valtio antaisi avustusta perustamiskustannuksiin sekä erinäisten toimihenkilöiden palkkaamista varten, niin myös ulkomaalaisten ylläpitoa varten vastavuoroisuuden ehdolla. Mutta en usko, että olisi laitokselle terveellistä, jos se olisi kokonaan riippuvainen valtion määräämisvallasta. Niinkuin ylläolevassa ohjelmassa on mainittuna, olisi mahdollisesti aloitettava pienestä alusta; tieteellisiä voimia meillä olisi suuriinkin tehtäviin, mutta tarvittavien varojen saanti on tietenkin vaikeampaa.

Kööpenhaminassa, 28 p. joulukuuta 1928.

E. x. Levis

TERWAPSKI

1928

Suomen budapestissa olevan ministerin raportti no. 6.

28/12-28.

III.

Kuningaskunta ilman
kuningasta.

Käsitys siitä, että Unkari on pysyvä kuningaskuntana ja aikanaan saava kuninkaan, ei ilmeisesti Unkarissa ole entisestään muuttunut. Tosin voi kuulla useamman kuin ennen tätä nykyä sanovan, että kun naapurivalloista Itävalta sekä Tšekkoslovakia ovat tasavaltoja, Unkarikin saattaisi mielellään olla tasavalta. Mutta tämän mielipiteen lausujat sanovat samalla, että tasavalta on mahdoton toimeenpanna. Perustuslain mukaan Unkari on kuningaskunta ja perustuslakia ei voida unkarilaisen käsityksen mukaan muuttaa. Eihän Unkarin valtiosääntöä milloinkaan ole koottu yhtenäiseen asiakirjaan, jonkinlaiseen "hallitusmuotoon", vaan vanhat säännöt, nk. kultainen bulla vuodelta 1223, pragmaattinen sanktsioni v:lta 1734 sekä 1848 v:n lait muodostavat edelleenkin valtiosäännön perustan, muutokset johtuvat ainoastaan tapahtuneiden tosiasian voimasta. Asianlaita on siis suunnilleen sama kuin Englannissa ja on verrattava siihen asiaintilaan, mikä meillä oli olemassa 1809-1919, kun vanha hallitusmuoto vielä oli voimassa melkoiseksi

osaksi vain tosiasiaan johdosta muuttuneena. On kylläkin annettu uusia säännöksiä parlamentin kokoonpanosta ja vaaliolikeudesta, ja edustajahuoneen työjärjestyksellä on suuri vaikutusvalta parlamentin toimintaan, mutta itse valtiosääntö perustuu vanhoihin peruskirjoihin ja tavanomaiseen oikeuteen, jota ei muuteta lainsäädännöllä. Tasavallan toimeenpano olisi vallankumous, jota tällä hetkellä ei kukaan ajattele.

Kuningaskuntana oleminen ilman kuningasta on kuitenkin jonkun verran tuskallinen. Eräänlainen epävarmuudentila vallitsee, varsinkin kun nykyisen valtionhoitajan toimikaudesta ei ole mitään säädetty. myöskään ei valtionhoitaja voi harjoittaa kaikkia pyhän kruunun ja apostolisen kuninkaan oikeuksia (esim. patronaattioikeuksia katolisen kirkon vihollisiin nähden). Sen vuoksi on etenkin vastapuolueissa pääsyyt valtaan se luulo, että pääministeri kreivi Bethlen haluaa tehdä lopun nykyisestä väliaikaisesta asiointilasta ja täyttää valtaistuimen.

Mutta kenellä? Vastapuoluelaisten puolelta olen kuullut väitettävän, että Bethlenin kandidaatti on arkkiherttua Albrecht. Ne olettavat ettei Bethlen kannata legitimistejä. Koska suurmagnaatit yleensä ovat legitimistejä ja kreivi

Bethlen on heidän piirinsä ulkopuolella, niin on todennäköistä, että uusi kuningas tulisi syrjäyttämään Bethlenin ja siirtämään vaikutusvallan suurmagnaattien käsiin. Arkkiherttua Albrechtin ehdokkuudesta ovat vastustuspuoluealaiset puhuneet parlamentissakin oikein nimeä mainitsemalla väittäen, että arkkiherttua eräässä juhlassa Debrecenissä oli sanonut kahden vuoden kuluessa olevansa Unkarin kuningas (tosiasiallisesti lienee tämä lausuttu Debrecenissä, mutta sitä ei ollut lausunut arkkiherttua, vaan eräs hänen ehdokkuutensa kannattaja).

Toisaalta legitimistit pitävät kiinni laillisesta kruununperillisestä eli, niinkuin häntä yleensä sanomalehdistössä mainitaan, "perintökuninkaasta" Ottosta ja heidän piirissään on esiintynyt viime aikoina suurta aktiviteettia sen johdosta, että perintökuningas viime marraskuun 20 päivänä täytti 16 vuotta ja siis Habsburgien suvun sääntöjen mukaan tuli täysi-ikäiseksi. Hänen täysikäisyysjuhlaansa vietettiin juhlallisuuksin: pidoilla ja jumalanpalveluksilla. Juhlallisuuksista mainittakoon, että syntymäpäivän aattona naisliitto "Pyhä kruunu" kreivitär Apponyin johdolla piti vanhasa edustajahuoneessa juhlakokouksen, missä m.m. kreivi Apponyi ja ent. ulkoasiainministeri Gustav Gratz puhuivat; tarkoituksena oli, että myös edustaja Haller olisi puhunut, mut-

ta "kirkko oli niin täynnä, ettei pappi mahtunut", puhuja ei voinut tunkeutua puhujalavalle väkijoukon halki. Seuraavana päivänä pidettiin Pyhän Tapanin basilika^{assa} ~~kirossa~~ juhla-juhlanpalvelus, jota johti Pécsin piispa F. Virág, ja illalla oli Gellért-hotellissa suuri banketti, jossa kreivi Apponyi piti suuren puheen. Puheessa voi kieltämättä huomata eräänlaista sordiinia, mutta kreivi Apponyin esiintyminen legitimismin puolesta oli yhtä luja kuin ennen. Hän lausui, että perintökuningas Otto on ainoa, jonka päähän Pyhän Tapanin kruunu voidaan laskea valtio-oikeudelliselta kannalta ilman valtiosäännön rikkomista; kirkolliselta kannalta ilman sacrilegiumia, ainoastaan laillinen kuninkuus voi taata kansakunnan menestyksellisen kehityksen, koska se yksinään voi vakuuttaa oikeudenjatkumisen ja koska Unkarin valtiosäännön hengetär oli vihkinyt oikeudenkäsitteen Unkarin kansan historialliseksi elämänprinsiipiksi. Suurilla suosiosoituksilla vastaanotettu puhe saavutti huippukohtansa, kun puhuja kertoi niistä keskusteluista, joita hänellä oli Espanjassa Lequeitiossa ollut perintökuninkaan kanssa ja joissa "Unkarin suuri patriarkka" oli kuninkaalliselle nuorukaisella teroittanut mieleen, että Unkarin Pyhän Tapanin kruunun kantajan tuli

olla kansallinen kuningas ja että Unkarin kuninkaan tuli toimintansa johtotähtenä pitää kansakunnan itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä, ja kun hän kertoi, miten nuorukainen oli tätä kuunnellut hehkuvin poskin ja säihkyvin silmin ilmoittaen tämän jo sisältyvän siihen testamenttiin, jonka isältään oli vastaanottanut.

Apponyin puhe kuvastaa legitimistien perusajatuksia, ja kieltämättä tämä kanta parhaiten vastaakin kansan tuhatvuotisia traditsioneja. Unkarilaisethan ovat aina taistelleensa valtiosääntönsä puolesta Itävallan pyyteitä vastaan tahtoneet asettua äärimmääseen asti laillisen ja perinnäisen oikeuden kannalle. Kuitenkin täytyy sanoa, että legitimistit ovat sitten viime vuoden jääneet jonkun veran alakynteeseen. Voinee kylläkin pitää varmana, että Unkari, ellei mitään ulkonaisia esteitä olisi, pitäisi kiinni perintökuninkaastaan, huolimatta hänen köyhyydestään ja siitä suuresta joukosta habsburgilaisen kuningashuoneen jäseniä, joiden ylläpidolla legitimistien vastustajat kansaa peloittelevat. Mutta ulkonainen painostus ei ole ollut vaikutustaan tekemättä - ennen kaikkea Mussolinin puolelta tuleva. Ententevaltojen puolelta pidetään habsburgilaisen vallanperillisen nousemista Unkarin valtaistuimelle eräänlaisena Itävallan

uudestirakentamisen symbolina, Habsburgien suvun vaatimusten nousun symbolina, ja sen vuoksi ei mikään voisi olla vastenmielisempää Tšekkoslovakialle, Jugoslavialle, Rumanialle, ja samoin myös Italialle kuin tämä. On kuvaavaa, että Pesti Hirlapin kunniatoimittaja - niin sanoakseni - Jenő Rákosi, (joka 12 p. marrask. täytti 86 vuotta), käytyään viime kesänä Englannissa lord Rothermeren ja sittemmin Italiassa Mussolinin luona on kiivaasta legitimististä kääntynyt legitimistien vastustajaksi. Ilmeisesti on lord Rothermere silloin kehoittanut unkarilaisia luopumaan habsburgilaisista - aivan vastikään hän on joulutervehdyksessään unkarilaisille lausunut samaa - ja Rákosi on itse julkisuudessa kertonut Mussolinin viime kesänä hänelle sanoneen, että kruununsa menettäneiden dynastioiden tarina oli katsottava lopullisesti päättyneeksi. Ja tämä näyttää Rákosille merkitsevän: Roma locuta, causa finita.

Ulkomaisissa lehdissä, m.m. Tanskassa kerrottiin syksyllä, että Rákosi aikoi esittää uuden ehdokkaan Unkarin valtaistuimelle, lord Rothermeren, jonka nimen Rákosi Unkarin lehdissä aina kirjoittaa unkarilaisesti

Radomér. Lieneekö tästä täydellä todella ollut puhetta Rákosin ja Rothermeren välillä, on tietymätöntä, eikä puhetta kuningas Radomérista ole vakavalta kannalta otettu, jos sitä on joltakulta kysynyt. Asian täydellinen perättömyys ei ole kuitenkaan aivan varma. Vastustuspuolueen huomattavin edustaja tohtori Rassai sanoi minulle nimitäin varmanlaisesta lähteestä saaneensa kuulla, että Mussolini suunnittelee aivan uusia dynastioja niinkuin Napoleon aikoinaan: hän muka toivoisi, että Pilsudski tulisi Puolan kuninkaaksi, samoin sopisi hyvin, että Rothermere-Radomér tehtäisiin kuninkaaksi Unkariin - kaiken loppumääränä tietenkin on perustella sitä toimenpidettä, että Italian kuningassuku työnnettäisiin syrjään ja sijaan astuisi Caesar - Mussolini. Johan näkyi Italiassa yritetyn todistaa Mussolinin polveutuvankin Julius Caesarista!

Joka tapauksessa teki edustaja tohtori Rassai 14 p. marraskuuta kuningasasiasta välikysymyksen hallitukselle pyytäen tietoa liikkeillä olevista kuningashuhuisista ja hallituksen suhtautumisesta kysymykseen (m.m. viittaamalla "erään entisen hallitussuvun sympaattisen nuoren jäsenen" - arkkiherttua Albrechtin - "tiheisiin matkoihin,

jotka yksinkertaiseen kansaan tekivät suorastaan agitatsio-
nimatkan vaikutuksen"). Kysymys oli tehty arvokkaassa sä-
vyssä, vain tilaisuuden antamiseksi pääministerille kumota
huhut ja vakuuttaa myös ulkovaltoja siitä, ettei tässä
suhteessa mitään ole tekeillä. Tietenkin välikysyjä samal-
la tarkoitti hallituksen sitomista pääministerin lausunno-
lla. On kuvaavaa, että hallitusta lähellä oleva Pester
Lloyd antaa tohtori Rassaille tunnustuksen siitä siveelli-
sestä vakavuudesta, jolla hän käsittelee asioita ja sanoo
hänen vähemmistössäkkin ollen osaavan asettaa toiminta^{nsa}niin,
ettei hän oppositiosmiehenä tee mitään, jota olisi pa-
koitettu valtaan kutsuttuna kieltämään. Pääministeri Bethlen
antoi sen ehdottoman vastauksen, ettei hallituksella mil-
loinkaan ole ollut vähintäkään aikomusta ajaa asiata pe-
rille lainsäädäntöä sivuuttamalla minkään yllätyksen tai
"putsin"-tapaisin keinoin. Kysymyksellä ei ollut mitään ny-
kytärkeyttä, sen esilleottamiseen ei antanut mahdollisuutta
maan ulko- eikä sisäpoliittillinen eikä taloudellinen tila.
Pääministerin lausunnossa oli kohta, joka suoraan kääntyi
legitimistejä vastaan: hän viittasi erääseen maaseudulla pi-
tämäänsä puheeseen, jossa hän oli lausunut, että pragmaat-

tinen sanktsioni v:lta 1734, joka määrittelee Itävallan ja Unkarin suhteen sekä vallanperimysjärjestyksen, on kumoutunut. Tätä vastaan on legitimistien puolelta protesteerattu lausumalla, että pragmaattinen sanktsioni on kumoutunut ainoastaan, mitä tulee Itävallan ja Unkarin suhteeseen, mutta ei muulta sisällykseltään. Bethlenin ilmeinen kannanotto legitimistejä vastaan tekee näiden aseman heikoksi, sillä Bethleniä mahtavampaa miestä ei Unkarilla tätä nykyä ole. Apponyin valtava patriarkkahahmo on yleisen kunnioituksen ja ihailun esineenä. Mutta Bethlen on reaalipoliitikko ja hänellä on takanaan totteleva parlamentin enemmistö.

Asia on siis edelleen samanlainen kuin ennen: mielipiteet horjuvat vain entistä enemmän toisalle ja toisalle, hallitus ilmoittaa asian olevan kokonaan päijärjestyksen ulkopuolella, mutta yleisö sittenkin epäilee yllätyksiä. Hallituksen tiedonantoa saatetaan nykyhetkeen nähden pitää varmana, mutta yhtä varmana saatetaan pitää, ettei kreivi Bethlen tässä asiassa jätä ohjaksia käsistään, vaan hän kylläkin, kun hänen mielestään hetki on tullut, on nopeasti ja voimakkaasti toimiva, mutta hetki saattaa vielä olla kaukana.

Suomen Budapestissa olevan ministerin raportti no. 6.

28/12-28.

IV.

Trianonin rauhan revisioni Aivan yhtä varmasti
ja suhteet naapurivaltoi- kuin Unkarin hallitus sanoo,
hin.
ettei kuningaskysymys ole nykytärkeä, aivan yhtä varmasti sa-
noo hallitus myöskin, että Trianonin rauhan revisioni ei
kuulu hallituksen nykyiseen ohjelmaan. Se on kuitenkin asia,
jota jokainen unkarilainen sydämessään ajattelee, eikä aino-
astaan ajattele, vaan myös sanoiksi lausuu, niin pian kuin
hänen kanssaan on muutamia sanojakin vaihtanut. Lord Rother-
mere yhä edelleenkin tunnetaan Unkarin kansan kaikista par-
haaksi ystäväksi, vaikka kylläkin tapaa myös henkilöitä, jot-
ka ovat häneen nähden kriitillisiä lausuen, ettei hän ole
se arvovaltainen ja kunnianarvoinen henkilö, jona monet hän-
tä pitävät. Tapahtuupa toisinaan, että joku sanoo, että pi-
tää hiukan varoa Rothermereä, sillä hän tahtoo Unkarille an-
taa ainoastaan vanhan Unkarin puhtaasti tai pääosaltaan un-
karinkieliset seudut, jotka ovat joutuneet naapurien valtaan.
Mutta jos tähän mennään, niin se sisältää luopumisen vanhas-
ta historiallisesta Unkarista, ja niinkuin Deák on sanonut,

ei milloinkaan voi toivoa saavuttavansa takaisin, mistä on vapaaehtoisesti luopunut. Tämä on siis revisionismia vielä radikaalisemmassa muodossa kuin Rothermere-revisionismi.

Revisionimielenosoituksena järjestettiin kautta koko Unkarin, jokaisessa unkarilaisessa kaupungissa ja vieläpä maaseutukunnissakin, kokouksia 18 p:ksi marraskuuta, "revisionisunnuntaiksi", järjestäjinä "Magyar Reviziós Liga" ("Unkarin revisioniliitto") ja "Társadalmi Egyesületek Szövetsége" ("Yhteiskunnallisten yhdistysten liitto"). Budapes-tissa pidettiin kokous Vigadón suuressa salissa, jonka puhu-jalavaa koristi maalaajattaren Margit Ballan suuri kahlehdit-tua Hungariaa esittävä allegorinen maalaus (aiottu lahjaksi lord Rothermerelle). Puhujat olivat yleensä virallisten ase-mien ulkopuolella olevia; myös naispuhujia, jotka eivät pu-heen taidossa jää miehisten puhujien alapuolelle, esiintyi. Innostus oli suuri ja seuraavat ponsilauseet hyväksyttiin:

Katsoen siihen, että liittoutuneet ja yhtyneet vallat Trianonin rauhansopimuksen tekemisessä ovat syr-jäyttäneet kansojen itsemääräämisoikeuden, irroittaen Un-karista 13.279.510 henkeä heiltä kysymättä,

katsoen siihen, että kuningasvallat SHS ja Ru-

manian sekä Tšekkoslovakian tasavalta eivät ole täyttäneet niitä velvollisuuksia, joihin ovat sitoutuneet vähemmistöjen suojaamiseksi,

katsoen siihen, että puolineljättä miljoonaa isänmaastaan eroitettua unkarilaista on ilman hengen ja omaisuuden turvaa ja estettynä kielensä käyttämisestä sekä kulttuurillisen ja uskonnollisen elämänsä kehittämistä,

katsoen siihen, että rauhansopimus on saanut aikaan tynkä-Unkarille kansantaloudellisessa ja sivistyksellisessä suhteessa sietämättömät olot,

katsoen siihen, että sopimusten vaikutus on ristiriidassa ihmisyyden ja Europan sivilisatsioonivaatimusten, kulttuurityön ja kansainvälisen edistyksen kanssa, sekä

katsoen siihen, että rauhansopimuksen 19 artikla tekee rauhallisen revisionin mahdolliseksi, kokouksen yleisö yksimielisesti lausuu pitävänsä rauhansopimuksen revisionin tarpeellisena ja välttämättömänä.

Nämä ponnet päätettiin lähettää hallitukselle, jota pyydettiin kiirehdyttämään rauhansopimuksen revisionia kansainliitossa, sekä myös kansainliitolle. Samalla päätettiin lähettää tervehdykset lord Rothermerelle, Mussolinille,

Hooverille, senaattori Borahille, lord Newtonille, lord Sydenhamille, lord Phillimorelle, lord Buckmasterille, lord Carsonille, lord Charnwordille, lord Parmourille sekä alihuoneen jäsenelle Sir Robert Gowerille. - Samaan aikaan pidettiin suuri kansankokous Petöfinpatsaalla, missä samat ponsilauseet hyväksyttiin ja mistä lähetettiin lähetystö yhä toipilaana olevan Jenö Råkosin luo kiittämään häntä revisionin hyväksi suoritetusta toiminnasta. Mainitut ponsilauseet hyväksyttiin tietenkin kaikissa revisionikokouksissa koko maassa.

Hallitus, niinkuin sanottu, on virallisesti revisioniliikkeen ulkopuolella, se pyrkii ainoastaan lyömään jonkinlaisia aukkoja ympäröivien valtojen riveihin ja valmistamaan tulevan rauhanrevisionin mahdollisuutta. Niinkuin tunnettua, on lähinnä pyritty Italian ystävyteen, ja tätä ystävyttä viljellään edelleenkin ahkerasti. Sanomalehtimies Råkosin kesäisestä käynnistä Mussolinin luona on jo ollut puhetta, äskettäin myös Unkarin tiedeakatemian presidentti, ent. ministeri ja ylähuoneen jäsen Albert Berzeviczy, joka täydelleen hallitsee italian kielen, kävi Italiassa tieteellisiä esitelmiä pitämässä ja otettiin vastaan suurin kunnianosoituksin, eikä suinkaan laiminlyödä yhtään tilaisuutta ystä-

vyyttä tehostaa. Varmaan Unkarissa Mussolinilla on enemmän ystäviä kuin missään muualla.

Viime aikoina ovat Unkarissa katseet kääntyneet Puolaan käsin. Unkari ja Puola ovat tehneet tavallista laatua olevan sovintomenettely- ja välitystuomiosopimuksen, mutta asiasta tehtiin suuri sillä tavoin, että ulkoasiainministeri Walko itse 29/11 matkusti varsovaan (josta palasi 4/12) allekirjoittamaan sopimusta. Ministeri Walko mainitsi tosin samalla myös päästyn yksimielisyyteen vireilläoleista Unkarin ja Puolan välisen kauppasopimuksen revisionia koskevista keskusteluista. Pääasia oli kuitenkin kosketus Puolan johtavien miesten kanssa, ministeri Walko joutui tapamaan paitsi ulkoministeriä myös pääministerin, marsalkka Pilsudskin ja presidentin. Pidettiin pitoja ja kauniita maljapuheita, tietenkin varovassa muodossa, sekä vaihdettiin suurriskejä, mikä kaikki oli luonnollisesti tarkoitettu ystävällisen mielialan aikaansaamiseksi suuren yleisön kesken kummassakin maassa. Ystävälliselle mielialalle onkin tunnepohjaa olemassa. Puolalaiset ja unkarilaiset, joilla aikoinaan on ollut yhteinen hallitsijakin, ovat aina tunteneet myötätuntoa toisiaan kohtaan, ja eristetty Unkari tietenkin mielellään haluaa ys-

täviä. Tärkeintä Unkarille oli, - niinkuin tietysti aivan mitä luottamuksellisimmin - sain kuulla, että Puolan taholta oli ilmaistu jonkinlaista myötätuntoista suhtautumista rauhanrevisioniin, kun se kysymys kerran voi tulla esille. Arvatenkin on lausuma ollut hyvin ylimalkainen, sillä ei voi ymmärtää, miten Puola tässä asiassa voi selviytyä pieneen ententeen kuuluvien ystäviensä kanssa.

Budapestin "Unkarilais-puolalainen yhdistys" on löytänyt erään toisen yhdyssiteen Puolan ja Unkarin välille: puolalaisen kenraalin Joseph Bem (9/12 1850). Kenraali Bemille, joka oli ollut mukana Puolan vapautumisyrityksessä 1830 ja joka unkarin vapaussodassa 1848 Kossuthin määräyksestä oli Siebenbürgenin armeijan ylipäällikkönä johtaen voitokkaasti unkarilaisia joukkoja, kunnes hänen täytyi väistyä yhtyneen itävaltalais-venäläisen ylivoiman edessä, on "Unkarilais-puolalainen yhdistys" ruvennut puuhaamaan muistopatsasta. Tämän asian edistämiseksi piti mainittu yhdistys 9 p. joulukuuta juhlaistunnon, paljasti yhdistykselle kuuluvan Bemin muotokuvamaalauksen sekä pani toimeen pidot. Pidoissa oli saapuvilla Puolan chargé d'affaires - ministerin poissaollessa - ja juhlaan oli minutkin kutsuttu, kaiketikin "unkarilaisena",

sillä tilaisuudessa ei ollut muiden maiden edustajia; tämä ei olekaan mitään tavallisesta poikkeavaa, sillä yhä saan Unkarissa kuulla, että unkarilaiset lukevat minut kuin omiin sa kuuluvaksi. Ranskankielisessä puheessa kosketeltiin Puolan ja Unkarin kansojen historiaan perustuvaa yhteyttä ja ystävyyttä, unkarinkielisissä puheissa puhuttiin paljoa enemmän rauhanrevisionista, mutta niitähän ei Puolan edustaja ymmärtänyt eikä hänen niitä tarvinnut ymmärtää. Minunkin täytyi, siihen provoseerattuna, ekstemporeerata pieni unkarilainen puhe, jossa ainoastaan, liittyen muutamia päiviä sitten vietettyyn Suomen vapauspäivään, lausuin sen toivomuksen, että meidän maamme käyttäisivät itsenäisyytensä toisaalta oman kansallisen yksilöllisyytensä kehittämiseksi, toisaalta myös toistensa iloksi ja koko ihmiskunnan yhteiseksi eduksi.

Ei ole epäilemistä, että ainakin Unkarin puolelta puolalaisystävyyttä tulee viljeltäväksi; taottavaksi niin kauan kuin rauta on kuuma.

Unkarin suhteet Itävalkassa^{taan} ovat ystävälliset, vaikkeivät unkarilaiset ole hyvillään "Burgenlandin" siirtymisestä Itävallalle. Sitä vastaan on mieliala kiihkeä Tšekkoslovakiaa ja Rumaniaa kohtaan. Unkarin parlamentissakin

oli äskettäin erään välirikoksymyksen yhteydessä puheena, miten Tšekkoslovakia estää kaiken unkarilaisen kirjallisuuden tulemisen entiseen pohjois-Unkariin. Rautatiellä matkustaessani esim. - sen olen itse nähnyt - kootaan matkustajilta kaikki unkarinkieliset sanomalehdet pois. Tšekkiläisellä asuttamisella koetetaan hävittää unkarilaisuus aikaisemmilta aloiltaan. Suhteet Rumania^{an}ssaan ovat tunnetut. Uudelta pääministeriltä Maniulta, joka aikaisemmin on ollut rumaniankielisten siebenbürgeiläisten edustajana Unkarin parlamentissa, odottavat jotkut parempaa unkarilaisen vähemmistön kohtelua kuin mikä heille tuli osaksi Bratianun hallituskautena, toiset taas eivät usko mitään parannusta tulevan. Optanttikoksymyksen käsittely Rumanian nykyisen hallituksen kanssa on vasta alullaan, niin ettei kukaan voi arvata, mitä siitä tulee. Jugoslavian tapahtumia seurataan Unkarissa jännittyneinä. Unkarilaiset mielellään uskovat, että kroaatit olisivat valmiit palaamaan Unkarin yhteyteen. Mutta vaikka tyytymättömyys Belgradiin on Kroatiassa suuri, lienee kuitenkin epävarmaa, onko kroaateilla myöskään mitään halua päästä uudelleen Budapestiin.

Unkari on siis joka puolelta vihamielisen ympäristön ja oloihin tyytymättömän irredentan ympäröimä-

Suomen Lähetystö
Finska Beskickningen

-38-

nä, mikä seikka tietysti ylläpitää alituista mielten jännitystä ja ärtymistä.

Kööpenhaminassa, 28 p. joulukuuta 1928.

E. S. Leri.

Suomen Budapestissa olevan ministerin raportti no. 6.

28/12-28.

V.

Edustajahuoneen työ-
järjestys.

Edustajahuoneen keskustelujen pää-

sisällyksen seinä aikana, minkä oleske-
lin Budapestissä, muodosti debatti edustajahuoneen työjärjes-
tyksestä.

Niinkuin jo olen huomauttanut, perustuu
Unkarin valtiosääntöoikeus muutamiin harvoihin vanhoihin perus-
kirjoihin ja tavanomaiseen oikeuteen, eikä sitä koskaan ole
kodifioitu minkäänlaiseksi "hallitusmuodoksi". Se mikä meillä
on säädetty valtiopäiväjärjestyksessä, ei Unkarissa ole jär-
jestetty "perustuslailla" - tätä käsitettä samassa merkityk-
sessä kuin meillä ei ole edes olemassa - tai edes lailla,
vaan eri kamarien "huonesäännöillä" (házzabályok) eli, niin-
kuin me oman käytäntömme mukaan sanoisimme, "työjärjestyksel-
lä", josta asianomainen huone itse päättää.

Olisi mielenkiintoista esittää Unkarin
edustajahuoneen työjärjestyksen sisällys, mutta jätän sen toi-
seen kertaan, kunnes lopullisesti hyväksytty uusi teksti on
edessäni. Tässä jo muutenkin pitkäksi venyneessä raportissani

tyydyn vain muutamiin yleispiirteisiin.

On kuvaavaa, että huomattavimman osan työjärjestyksestä muodostavat määräykset, jotka sisältävät puhetulvan rajoituksia, määräykset, jotka kokonaan puuttuvat meidän valtiopäiväjärjestyksestämme. Meillähän ei valtiopäiväjärjestystä uusittaessa suostuttu minkäänlaisiin clôtüre-säännöksiinkään, jommoisia on miltei joka parlamentissa. Mutta clôturen lisäksi on Unkarin työjärjestyksessä tarkoin säädetty, kuinka moni erinäisissä tapauksissa saa puhua sekä kuinka usein ja kuinka kauan, samoin kuinka kauan erinäisten asiain, erittäin budjetin käsittely saa kestää, missä ajassa valiokuntien on suoritettava niille annetut tehtävät j.n.e., missä suhteessa nämä määräykset meistä, jotka olemme tottuneet siihen, että puhujat saavat puhua rajattomasti, kuinka kauan ja kuinka usein tahansa, sekä valiokunnassa että täysistunnossa, tuntuvat ankaralta. Mutta tulee muistaa, että Unkari on vanha parlamentaarisen kaunopuheisuuden maa; ilman rajoituksia siellä tuskin voitaisiin saada asioita päätökseen, jos oppositiosi käyttäisi loppuun asti sellaiset käsittelyn jatkamisen mahdollisuudet kuin mitä meillä on.

Uuden työjärjestyksen päätarkoituksena voi-

daan sanoa toisaalta olevan siirtää edustajahuoneen yksityis-
kohtaisten käsittelyjen painopiste valiokuntiin, toisaalta tiu-
kentaa ennestään olevia rajoittavia säännöksiä.

Asian edelliseen puoleen nähden menee uusi työjärjestys niin pitkälle, että sen mukaan asioiden yksityiskohtainen käsittely täysistunnossa, joka vastaa meidän "toista käsittelyämme", olennaisesti jää pois: yksityiskohtainen käsittely tapahtuu tosiasiallisesti valiokunnassa, minkä jälkeen täysistunnon "yksityiskohtaiseen" käsittelyyn kuuluu ainoastaan enemmistön ja vähemmistön kannan selostus ja äänestys niiden välillä. Asiain käsittely valiokunnissa on kuitenkin melkoisesti poikkeava meidän valiokuntakäsittelystämme. Ensiksi niiden jäsenluku on suurempi - työjärjestyksessä ei määrätä edes pysyvien valiokuntain jäsenlukua, vaan se päätetään aina in casu - usein kolmattakymmentä (on kuitenkin huomattava, että valiokunta on päätösvaltainen kun kolmas osa sen jäsenistä on saapuvilla !), ja niiden istunnoilla on melkoinen julkisuus; Puhumattakaan siitä, että ministerillä ja hänen valtuuttamallaan henkilöllä on oikeus olla saapuvilla valiokunnan istunnoissa ja käyttää niissä puhevaltaa (laajempaa kuin mikä on valiokunnan omilla jäsenillä),

on myös jokaisella edustajalla oikeus olla niissä mukana, vieläpä käyttää puheenvuoroja ehdotusten tekemiseksi; yksityiskohtaisten muutosehdotusten tekeminen edustajan puolelta tapahtuu nimittäin uuden järjestyksen mukaan valiokunnassa. vieläpä tulee uuden järjestyksen mukaan sanomalehtimiehilläkin olemaan oikeus seurata ja selostaa valiokuntain keskusteluita. Kokonaisen uuden lakiehdotuksen tekijä saa, hänen asiansa käsiteltävänä ollessa, valiokunnassa käyttää kaikkia jäsenen oikeuksia. Näin ollen siis voi ymmärtää, että on todellakin mahdollista siirtää niin tärkeä asia kuin lakiehdotuksen yksityiskohtainen esittely olennaisesti valiokuntaan.

Rajoittavien määräysten tiukentaminen on osittain siinä, että puheenvuorojen ja niiden ajan rajoitukset sekä olõtute-määräykset, jotka ennen ovat olleet voimassa vain edustajahuoneen käsittelyihin nähden, nyt sovelletaan myös valiokuntaan, osittain siinä, että edustajahuoneelle erinäisissä tapauksissa säädettyä määräaikaa ja puhujille myönnettyä puhumisaikaa edelleen lyhennetään, sekä vihdoin siinä, että säädetään myös eräänlainen puheiden "censura". budjettikäsittelyjen yleiskeskustelun aika rajoitetaan 20 päivästä 10 päivään, samoin säädetään myös budjetin valtuutuskäsittelylle

määräaika. unkarissa on nimittäin, sen jälkeen kuin budjetti on hyväksytty, tapahtuva erityinen hallituksen valtuutus budjetin käyttämiseen: tällä aktilla on vanha perinnänomainen nimi "appropriatio", jos valtuus annetaan kokonaiseksi vuodeksi, sekä "indemnitás", jos se annetaan vuotta lyhyemmäksi ajaksi; tällä debatilla ei tähän asti ole ollut määräaika-ainoastaan clôtüre-säännökset ovat sitäkin koskeneet -, mutta nyt "appropriatio"-keskustelu, joka voi muodostua koko budjetikeskustelun uudistamiseksi, määrätään enintään kymmenpäiväiseksi. "Censura" merkitsee sitä, että jos joku edustaja käyttää edustajahuoneen arvoa, yleistä siveellisyyttä, parlamentaarista kansainvälistä sopivaisuutta tai tapaa, kansallista tai uskonnollista pieteettiä loukkaavia sanoja tai tuo esiin edustajahuoneessa tai sen ulkopuolella olevia henkilöitä, yhteiskuntaluokkia, kansallisuuksia, uskontokuntia vastaan loukkausta sisältäviä tai näitä vastaan vihaa kiihoittavia lausuntoja, silloin lausunto - sen lisäksi että lausuja joutuu kurinpito- ja rankaisutoimenpiteiden alaiseksi - voidaan puhemiehen ehdotuksesta ilman keskustelua eduskunnan päätöksellä poistaa pikakirjoitusmuistiinpanoista ja pöytäkirjasta.

Oppositioni pani aluksi varsin tiukasti vas-

taan: kysyttiin, mitä tarkoituksia piili työjärjestyksen muuttamisen alla, oliko tarkoitus rajoitusten avulla esim. saada ratkaistuksi kuningaskysymys. Lausuttiin, ettei ollut syytä muuttaa työjärjestystä, ennenkuin oli salainen äänioikeus toteutettu. Erittäin ankarasti arvosteltiin sensuuripykälää, koska sitä voitiin käyttää mielivaltaisesti julkisen sanan tukahduttamiseksi maassa, jossa edustajahuone oli ainoa paikka, missä sana on täysin vapaa. Mutta vastustus laimeni vähitellen. Kun olen yksityisesti asiasta oppositsionimiesten kanssa keskustellut, on avoimesti myönnetty, että koko asia on oikeastaan vähäpätöinen ja että kaikista vähimmin työjärjestyksen muutos on tarpeen kreivi Bethlenille, jonka uskollinen enemmistö on taattu. Kun kysyin toht. Kassailta, minkä hän luuli pääministerin päämotiviksi asian esilleottamiseen, niin hän sanoi, ettei hän uskonut työjärjestyksen muutoksella tarkoitettavan minkään määrätyn asian perilleajamista, vaan että perusaiheena olivat kaksi seikkaa. Ensinnäkään ei kreivi Bethlenillä ollut parlamentille annettavana muuta sopivaa työtä; järjestämättä oli kyllä suuria asioita, nk. maareformi, fideikomissilaki, erinäisiä sosiaalilakeja, mutta niistä ei hallituspuolueen omassa keskuudessa vielä oltu päästy riittävään yksimie-

Suomen Lähetystö

-45-

Finska Beskickningen

lisyyteen eikä siis voitu näitä asioita koskevia lakiehdotuksia esittää käsiteltäviksi. Toisena syynä oli, arveli toht. Rassai, että kreivi Bethlen on tosiasiallisesti kyllästynyt koko parlamenttiin ja yksinpä omaan kuuliaiseenkin puolueeseensa. Hänen mielestään parlamentti kuluttaa aivan liiaksi hänen omaa kallista työaikaansa, ja hän tahtoo sen vuoksi siitä tehdä nopeasti toimivan "lainsäädäntötehtaan". Todennäköistä on, että toht. Rassai pääsiasiallisesti oikein arvostelee kreivi Bethlenin motiivit.

Sen jälkeen kuin unkarista läksin, on uusi työjärjestys hyväksytty edellä esitettyjen suuntaviivojen mukaisesti, ja se on heti otettu käyttöön.

Kööpenhaminassa, 28 p. joulukuuta 1928.

E. K. Leht.

Suomen budapestissa olevan ministerin raportti no. 6.

28/12-28.

VI.

Suomi-Unkari. Ystävyys Suomea kohtaan on Unkarissa kaikkialla suuri. Koska budapestissä ei ole milloinkaan Suomen puolelta juhlittu Suomen itsenäisyyspäivää - lähettiläs on sinä päivänä aina ollut Kööpenhaminassa - ajattelin asianmukaiseksi, että tällä kertaa pidettäisiin vastaanotto Unkarissa, minkä ajatuksen Herra Ulkoasiainministeri suullisesti asiasta keskustellessamme hyväksyi. Olin ajatellut kutsua myös virallisia piirejä, mutta ministeri Walko sanoi minulle, että koska unkarilaisille oli mahdotonta käydä juhlimassa naapurivaltoja, kun nämä viettivät niiden päivien muistoa, jolloin olivat saaneet Unkarilta riistetyksi osia sen alueesta, oli Ulkoasiainministeriössä päätetty, etteivät unkarilaiset piirit kävisi kenenkään lähettilään toimeenpanemissa kutsuissa kansallispäivinä. Minä jätin tämän johdosta kaikki ministerit ja ulkoasiainministeriön virkamiehet pois kutsulistaltani ja kutsuin sen sijaan vain harvojen Budapestissa oleskelevien suomalaisten lisäksi unkarilaisia Suomen ystäviä, henkilöitä, jotka olivat käyneet Suomessa tai muuten ilmaisseet myötätuntoa Suomea kohtaan, m.m.

kaikki unkarilaiset kansanedustajat, jotka olivat käyneet Suomessa. Kutsuihin Gellért-hotelliin saapui huolimatta korkeaverrallisten poissaolosta varsin huomattava joukko edustavia henkilöitä, esim. "Turaanilaisen seuran" suojelija arkkiherttua József Ferencz ja hänen viehättävä nuori puolisonsa Anna (Sachsenin kuninkaan tytär); ylähuoneen puhemies paroni Vlassics, tiedeakatemian presidentti, ent. ministeri ja ylähuoneen jäsen Albert Berzeviczy, akatemian sihteeri, ent. ministeri ja ylähuoneen jäsen Jenő Balogh, melkoinen joukko edustajia, musiikkiakatemian johtaja Jenő Hubay, professorit ylähuoneen jäsen J. Szimneyi ja Gomboz, toht. Bern. Munkácsi, pääneuvokset A. Paikert ja B. Vikár, Pester Lloydin päätoimittaja, ylähuoneen jäsen J. Vészi y.m.m. naisineen. Ohjelmassa oli neiti Takáchin viulusoolo - hän esitti sekä Sibeliusia ja Kuulaa että erään unkarilaisen kappaleen - sekä mustalaissoittokunnan esityksiä. Toht. Endre Spur oli harjoittanut mustalaissoittokunnan soittamaan Maamme laulun, Karjalan marssin sekä useita suomalaisia kansanlauluja; suomalaisilla kappaleilla, jotka nekin tietysti esitettiin mustalaisten temperamentilla, oli suuri menestys.

Samana päivänä piti myös "Turanilainen Yh-

distys" juhlakokouksen, jossa pidettiin puheita ja esitettiin laulua.

Lopuksi ansaitsee ehkä mainitsemista, että minua pyydettiin ennen lähtöäni puhumaan radiossa. Pyyntöni täytin sunnuntaina joulukuun 16 p., jolloin 10 minuutin aikana pienessä unkarinkielisessä esitelmässä annoin yleiskatsauksen Suomen kulttuuripyrintöihin kansanvalistuksen ja korkeamman sivistyksen sekä ruumiinkulttuurin alalla. Krittäin oli toivottu selitystä siihen, miten Suomessa lukutaito oli tullut yleiseksi. Urheilun yhteydessä oli toivottu pientä kuvausta "suomalaisesta saunasta". Kaikki nämä asiat sainkin pieneen esitelmaan mahdutetuiksi, vieläpä ehdin sanoa muutamia sanoja oikeustaistelusta ja sen merkityksestä kansojen elämälle. Esitelmän johdosta olen saanut ystävällisiä kirjeitä radiokuuntelijoilta eri tahoilta Unkaria, vieläpä erään harvinaisia painotuotteita sisältävän kokoelman lahjaksi Suomen Kansallismuseolle.

Kööpenhaminassa, 28 p. joulukuuta 1928.

E. v. Lehto

Suomen budapestissa olevan ministerin raportti no. 6.

28/12-28.

VII.

Yleisvaikute. Yleisvaikutuksena kaikesta on, että elämä Unkarissa sen hirvittävän operatsionin jälkeen, jolla hyvästä taloudellisesta kokonaisuudesta leikattiin pois kaksi kolmannesta, on edistynyt, mutta että tulevaisuuden toiveet eivät tunnu optimistisilta. Puhumatta ensinkään alituisesta ulkopoliittisesta jännityksestä, maata ympäröivien irredenta-alueiden kohtelun ärsyttävästä vaikutuksesta, on maalla sisäisissä oloissaan edelleenkin suunnattomat vaikeudet voitettavanaan. Viemän aikaansaamisella on suuret vaikeudet, niinkuin agraarimaissa yleensä, ja erittäinkin, kun kuljetus on ympäröivistä valloista riippuvainen. Rahan puute uhkaa. Pääministeri Bethlen, kansantalousministeri Bud ja finanssiministeri Wekerle matkustivat kansainliiton neuvoston kokouksen aikana Genèveen ja Luganoon. Lähtö Budapestista tapahtui melkein salaperäisesti - ei pääteasemalta, vaan Kelenföldistä budapestin läheltä - kuitenkin niin että sanomalehdet ja niiden mukana kaikki asian tiesivät. Matkan tarkoituksiksi ilmoitettiin vain mielipiteiden tunnusteleminen. Budapestissa oletettiin - ken-

ties herra Ulkoasiainministeri tuntee asian Laganosta paremmin - että matkan määränä oli lainan saanti, sekä tavallisen valtiolainan että rautateitä vastaan saatavan lainan. Näiden toiveiden oletetaan kuitenkin menneen myttyyn. Unkarissa lienee myös melkoisesti työttömyyttä, mutta sen määrästä on mahdoton saada selkoa, kun ei ole työttömyysavustusta eikä varsinaista työttömyystilastoa.

Muuten saattaa sanoa sisäpoliittisille oloille eräänlaisen epävarmuuden tunteen antavan leimansa. Kun ei äänioikeutta saada harjoittaa salaisesti ja kun hallituksen vaikutus vaaleihin on suuri, kun edelleen paino-oloja vieläkin rasittaa poikkeuslaki, niin monetkin tuntevat yleisen mielipiteen kahlehditukseksi. Varmaan myös painorikoksista m.m. rikoksista, joiden sanotaan sisältävän "Unkarin kansan" tai "Unkarin valtion häpäisemistä", on säädetty liian ankerrat rangaistukset. Epämiellyttävän vaikutuksen tekee erittäin nuorison piirissä usein räikeästi ilmenevä antisemitismi. Ja kenties kaikista pahin mätähaava on paljon puhuttu ja paljon tunnettu proteksioni. Ei mihinkään virkaan, ei edes yksityiseen toimeen voi päästä, ei mitään toimilupaa voi saada ilman suosituksia, yksityisiinkin toimiin on ennen kaikkea

ministerien puolelta tulevilla suosituksilla ratkaiseva merkitys. Mikäli elinkeinojen harjoitus ja kauppa on toimiluvista riippuvainen, valitetaan ministeriöiden virkamiesten harjoittavan puolueellisuutta; välikysymyksen alaisena oli eduskunnassa eräs Egyptiin toimitettava viljanmyynti, jossa näytti tapahtuneen niin, että maatalousministeriön virkamies oli toimittanut liikeasian tiedoksi suosimalleen kilpailevalle liikkeelle, joka sitten olikin saanut kaupan suorituksen haltuunsa. Sellainen asia kuin autotaksien toimilupien jakelu - kuinka suuri määrä autoja saa budapestissa olla, riippuu kulkulaitosministeristä, joka antaa yleiset määräykset niiden jaosta, ja sen jälkeen toimilupien jako kaupunginhallitukselta - pani budapestissa mielet kiihkeään liikkeeseen: välikysymyksiä tehtiin eduskunnassa, pidettiin myrskyisiä kaupunginvaltuuston kokouksia, autonajajat panivat toimeen mielenosoituksia, kaiken aiheena oli, että väitettiin kaupungin suosineen suurliikkeitä "pienihmisten" edellä, ja autotoimiluvan saantikin ilmeisesti kussakin tapauksessa riippuu "protektsionista". Nämä vain esimerkkeinä, jotka osoittavat miten mielivaltainen suositus- ja suosikkijärjestelmä myrkyttää julkisen ja elinkeinoelämän. Tätä järjestelmää vastaan on jo jul-

kisauudessa ääniä kuulunut, onpa tehty yrityksiä sen poistamiseksi (eräs viranomainen ilmoitti aikovansa hylätä kaikki hakemukset, joihin liittyy suositus), mutta sen juuret ovat niin syvällä, että sitä vastaan tarvitaan kauhea taistelu, ennenkuin se on hävitetty.

Täytyy siis kylläkin sanoa, että Unkarissa on paljon minkä soisi olevan toisin. Tuntuu kuitenkin siltä kuin se kärsimysten tulikoe, jota Unkarin kansa parhaillaan suorittaa, puhdistaisi ja ylentävästi vaikuttaisi kansaan, jonka luonteessa on niin monta kaunista ominaisuutta: ylväs ritarillinen mieli, vieraanvaraisuus, uhrimieli ja avuliaisuus, yleinen rehellisyys ja kunniallisuus, innostuva sydän, kaiken ylinnä hehkuva isänmaanrakkaus.

On erittäin kunnioitettavaa, että Unkari tekee suunnattomia ponnistuksia kulttuuritoiminnan alalla. Valtionhoitaja, jonka luona olin pitkänlaisessa audienssissa 14 p. joulukuuta ja joka avoimesti puhui Unkarin suurista vaikeuksista, pani erityisesti painoa siihen, että Unkari panee varansa ja voimansa liikkeelle kansansivistyksen edistämiseksi; kansakouluja on muutamina vuosina perustettu enemmän kuin ennen vuosikymmeninä, ja todellinen parannus tahdotaan saada aikaan lähtemällä itse "juurien hoitamisesta". Niinkuin jo e-

dellisessä raportissani olen esittänyt, on Unkari korkeimman sivistyksen tarkoituksiin käyttänyt satumaisia summia; vaikkapa saattaisikin toivoa, että tuo hehkuva toimintahalu olisi e-räissä kohdin pukeutunut toisiin muotoihin, s.o. että rahava-rat olisi käytetty tavalla, jolla suuremmassa määrässä antai-si positiivisia tuloksia kuin perustetut komeat laitokset, on tämä toiminta kuitenkin todisteena siitä, miten Unkari voi-makkaasti pyrkii sivistykselliseen yhteyteen muiden maiden kans-sa ja tahtoo saada äänensä kuuluville korkeimman kansainväli-sen sivistyksen työssä. Ja suurenmoista on, että taloudelli-sissa vaikeuksissa taistelva maa on nurkumatta näihin suuriin uhrauksiin suostunut.

Joka tapauksessa, sitä ei voi kieltää, on Unkarin taloudellisesti, sisä- ja ulkopoliittisesti monta kovaa koettavana, ennenkuin sen elämä voi päästä kulkemaan rauhallisissa uomissa.

Kööpenhaminassa, 28 p. joulukuuta 1928.

E. M. Petäjä